

รายงานฉบับสมบูรณ์
(ระหว่างเดือนตุลาคม 2560 – กันยายน 2561)

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง
Coordination Community Based Research Center Lampang Province

โดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง

สนับสนุนทุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กุมภาพันธ์ 2562

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง 2561
(ระหว่างเดือนตุลาคม 2561 – กันยายน 2561)

1.1 สัญญาเลขที่ RDC61N0006

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางปี 2561

1.2 คำถามวิจัยหลัก (ปี 2561-2564):

รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ควรเป็นไปในลักษณะใด

คำถามวิจัยย่อย (ปี 2561)

รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาควรเป็นอย่างไร?

1.3 วัตถุประสงค์หลัก (ปี 2561-2564)

เพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ”

วัตถุประสงค์รอง(ปี 2561)

1. เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

มติวิจัย

1. องค์ความรู้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนสถาบันในระดับอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง ภายใต้รูปแบบของ Modified CBR ที่ทดลองใช้ขับเคลื่อนระบบของอุดมศึกษาที่มีเป้าหมายปลายทางที่ชุมชนเปลี่ยนการสร้างการเรียนรู้แบบ Passive Learning เป็น Active Learning เพื่อเตรียมคนสู่การเปลี่ยนแปลงยุค 4.0 หรือ การศึกษาในยุค 4.0
2. แนวทางการสร้างกลไกมหาวิทยาลัยลำปางให้ขับเคลื่อนอย่างมีพลังในสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง
3. องค์ความรู้ในการประมวลผลของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับเครือข่ายงานวิจัยและแนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างมีพลังในจังหวัดพะเยา
4. กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยาโดยเครือข่ายงานวิจัยและภาคีในระดับจังหวัด

5. แนวทางของการจัดการศึกษายุค 4.0 เพื่อเตรียมคนสู่การสร้างสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมถึงศักยภาพและการเข้าถึงโอกาส การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คนไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมถึง คนไทย เยาวชน เกษตรกร แรงงาน และการศึกษา
6. เกิดกลไกของนักวิชาการรับใช้สังคม
7. เกิดกลไกของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในสถาบันการศึกษา
8. เกิดกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ
9. เกิดกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการและภาคีที่เกี่ยวข้อง
10. เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0

มิติพัฒนา

1. โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในลักษณะงานวิจัยเชิงประเด็นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง (มรภ.ลพ และ มทร.ล้านนาลำปาง) ที่ขับเคลื่อนเชิงโครงสร้าง จำนวน 2 โครงการ
2. โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ขึ้นภายใต้โครงการวิจัยเชิงประเด็นของสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปางพื้นที่ละ 2 โครงการ จำนวน 4 โครงการ
3. โครงการที่อยู่ในขั้นตอนระหว่างดำเนินการ 13 โครงการสามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมาย ในระยะเวลาที่กำหนดและมีการนำเอาผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างน้อยโครงการละ 1 เรื่อง
4. นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นรุ่นใหม่ บุคลากรของหน่วยงานองค์กรภาคี ในพื้นที่เป้าหมายที่มีการขยายผล
5. ทักษะของนักวิจัยรุ่นใหม่พัฒนาเป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่
6. เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งงานทางการศึกษาและงานพัฒนาเพื่อบูรณาการความรู้สู่ชุมชนในพื้นที่ จังหวัดพะเยาและลำปาง

คำนำ

รายงานฉบับสมบูรณ์ “โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง 2561” ฉบับนี้เป็นรายละเอียดของกิจกรรมที่ทางศูนย์ประสานงานได้ดำเนินงานมาในระยะเวลา 1 ปี (ระหว่างเดือนตุลาคม 2560– กันยายน 2561) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้เพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” โดยใช้กลไกการขับเคลื่อนงานอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งรายละเอียดจะประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เป็นกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ บทเรียนการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการขับเคลื่อนงานเพื่อสร้างรูปธรรมในพื้นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้การจัดการศึกษา

รายงานฉบับสมบูรณ์นี้ จึงเป็นการนำเสนอความเชื่อมโยงของการทำงานวิจัยผ่านแนวคิดการดำเนินงานวิจัยภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานที่มีพัฒนาการในการทำงานประเด็นการจัดการเรียนรู้ภายใต้แนวทางการศึกษาเพื่อชุมชน ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทเรียนจากรายงานความก้าวหน้าจะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อแนวทางในการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดขึ้นกับชุมชนต่อไป

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
กุมภาพันธ์ 2562

บทสรุปผู้บริหาร

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางได้กำหนดรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” โดยมี วัตถุประสงค์หลัก (ปี 2561-2564) เพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” และ วัตถุประสงค์รอง(ปี 2561) เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง และ เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงกำหนดแนวทางของวิธีการดำเนินงานไว้ดังนี้

จากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง ข้อสรุป **ในเชิงปริมาณ** เกิดรูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้กลไกของสถาบันอุดมศึกษา 3 มหาวิทยาลัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ **กลุ่มที่ 1** ได้รับการอนุมัติ ภายใต้ชุดโครงการประเด็นน้ำและป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนงานในระดับตำบลที่มีองค์ประกอบของนักวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศลานครินทร์ลำปาง และ แกนนำชุมชนตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน 2 บ้านสาขา (ชาติพันธุ์ลาหู่ และชาติพันธุ์ปกาเกอญอ) ในประเด็นย่อย 4 โครงการ ประกอบด้วย ประเด็นการแก้ไขปัญหาตะกอนทับถมที่ส่งผลกระทบต่อารต้นเขินของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคโดยการมีส่วนร่วมบ้านห้วยผา (หมู่ 3) และบ้านทุ่งผึ้ง (หมู่ 4) ประเด็นการบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์อย่างพอเพียง และเป็นธรรมในพื้นที่บ้านแจ้คอน (หมู่ 6) และบ้านแจ้คอน (หมู่ 2) ประเด็นการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้งชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง(หมู่ 1) และ บ้านแม่จอกฟ้า(บ้านสาขาหมู่ 5) ประเด็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยวาด (บ้านสาขาหมู่ 1) และ โครงการสร้างชุดความรู้การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

งบประมาณรวมที่สนับสนุนโดย สกว.เพื่อดำเนินการรวมทั้งสิ้น 1,872,670 บาท (-หนึ่งล้านแปดแสนเจ็ดหมื่นสองพันหกกร้อยเจ็ดสิบบาทถ้วน-) ใช้งบประมาณในการพัฒนาข้อเสนอโครงการจนกระทั่งได้รับอนุมัติโครงการนับตั้งแต่พัฒนาโจทย์วิจัยเดือน พฤศจิกายน 2560 - กันยายน 2561 รวมทั้งสิ้น 10 เดือน จำนวน 122,266 บาท (-หนึ่งแสนสองหมื่นสองพันสองร้อยหกสิบบาทถ้วน-) แบ่งเป็นขั้นตอนในการดังนี้

- 1) การพัฒนาโจทย์วิจัย ตั้งแต่ เดือน พฤศจิกายน 2560 ถึง กันยายน 2561 จำนวน 10 เดือน
- 2) เวทีพิจารณาโครงการร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบที่ 1 วันที่ 28 เดือนมีนาคม 2561
- 3) การปรับแก้ไขข้อเสนอตามคำแนะนำของ สกว. เดือนเมษายน 2561
- 4) ช่วงการรอข้อสรุปผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการ เดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม จำนวน 2 เดือน

- 5) เวทีพิจารณาโครงการร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบที่ 2 วันที่ 13 เดือน สิงหาคม 2561
- 6) การปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการตามคำแนะนำของสกว. รอบที่ 2 เดือนสิงหาคม 2561
- 7) การยกร่างขออนุมัติทำสัญญาชุดโครงการ เดือนกันยายน 2561

กลุ่มที่ 2 อยู่ในช่วงการวางแผนการพัฒนาโจทย์วิจัย ประกอบด้วย 1) รูปแบบการทำงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง และ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) 2) รูปแบบการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง บูรณาการใน 6 พันธกิจสงฆ์ เพื่อสร้างการสร้างสรรค์ศาสนบุคคลที่มีคุณภาพคืนสู่ชุมชนใน จังหวัดลำปาง ซึ่งในกลุ่มนี้มีแนวทางในการทำงานร่วมกันในปี 2562 โดยใช้ระยะเวลาในการพัฒนา ข้อเสนอโครงการนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2561 - กันยายน 2561 แบ่งเป็นขั้นตอนในการดังนี้

1. การประชุมหารือร่วมกับคณะทำงานชุดบริหารทั้งในส่วนของสถาบันอุดมศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการบูรณาการงาน ร่วมกัน และจำนวน 2 ครั้ง
2. การประชุมทีม และคณะทำงานกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดแนวทางและยกร่าง จำนวน 2 ครั้ง
3. ยกร่างข้อเสนอโครงการและกรอบแนวคิดในการทำงานเพื่อพิจารณา จำนวน 1 ครั้ง

ในส่วนของงานติดตามการดำเนินงานโครงการที่ได้รับการอนุมัติแล้ว แบ่งเป็น 3 กิจกรรม คือ 1) งานติดตามพื้นที่ กศน.พะเยา 2) งานติดตามจังหวัดลำปาง และ 3) เวทีนำเสนอรายงานฉบับ สมบูรณ์ **ในส่วนของจังหวัดพะเยา** สร้างความชัดเจนในแต่กิจกรรมการวิจัยและเชื่อมโยงสู่ความรู้ และข้อค้นพบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้กระบวนการติดตามเนื้อหาถูกออกแบบมาเพื่อฝึกให้นักวิจัยมีการวางแผน โดยมีเงื่อนไขร่วมกัน คือ

- ก่อนลงพื้นที่ต้องมีการประสานเพื่อนัดหาหมายล่วงหน้าทั้งในส่วนของทีมกลไกพีเลียงพะเยา ทีมนักวิชาการและทีมชาวบ้าน
- ทีมวิจัยส่ง session plan ให้กับพีเลียงเพื่อวางแผนให้สอดคล้องกับกิจกรรมรวมถึงระบุ บทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งนักวิจัยทุกโครงการได้รับการฝึกอบรมมาแล้ว ในเรื่องของ “การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมและบทบาทของการเป็นวิทยากร กระบวนการ” ซึ่งจะใช้กลไกการติดตามงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย
- การย้ำเรื่องการบันทึกกิจกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และสามารถนำมาทบทวน เข้าในคราวต่อไป ซึ่งกลไกลักษณะนี้ในมุมของการจัดการศึกษา คือแนวทางสำคัญสำหรับ ชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะของการอ่านออกเขียนได้ให้กับนักวิจัยชุมชนที่เป็น อสม. แกนนำ ผู้สูงอายุ และกลุ่มชาติพันธุ์
- หลังเสร็จสิ้นงานติดตามทีมพีเลียงร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ต้อง AAR เพื่อทบทวนบทเรียนที่ เกิดขึ้นทั้งในเชิงเนื้อหาที่กำหนดตาม session plan และกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมจุด ติดขัด
- เติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

เหล่านี้เป็นแนวทางที่พี่เลี้ยงใช้เป็นกระบวนการในการติดตามงานในพื้นที่ แต่ในปัจจุบันพื้นที่จังหวัดพะเยาได้ใช้กลไกการติดตามร่วมกับทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา ซึ่งองค์ประกอบของการติดตามนั้น จะต้อง ประกอบไปด้วย พี่เลี้ยงลำปาง ในบทบาทของ Trainer และบทบาทที่ปรึกษาโครงการ การสร้างพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระบบการศึกษาของระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา ที่ช่วยวิเคราะห์ ให้มุมมอง เป็นผู้รู้บางเรื่องทั้งวิธีวิทยาและเนื้อหา ช่วยหนุนเสริมในสิ่งที่ทีมวิจัยทำไม่ได้ รวมถึงเป็นผู้ช่วยชี้ถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น **กลไกพี่เลี้ยงพะเยา** ในบทบาทของการฝึกเป็นพี่เลี้ยงโดยใช้ Case ของพื้นที่พะเยาเป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติ ซึ่งจะมีระดับงานการแบ่งบทบาทที่ลงรายละเอียด ทั้งกลุ่มที่ทำหน้าที่ประสานงานภายใน หรือ กลุ่มม้า เร็วที่สามารถให้คำปรึกษากับพื้นที่ได้ทันทีในกรณีที่พี่เลี้ยงยังไม่สามารถลงพื้นที่ได้ ทั้งวิธีการใช้การ ประสานงานผ่านโทรศัพท์ หรือการลงพื้นที่เพื่อประเมินสถานการณ์ ซึ่งกลุ่มนี้จะประกอบไปด้วยทีมนักวิจัย กศน. ภูซาง (พี่เลี้ยงรุ่น 1) และมีการพัฒนาทีมกลไกพี่เลี้ยงเพิ่มเติม (พี่เลี้ยงรุ่น 2) เพื่อให้ครอบคลุมการดูแล งานในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ในพื้นที่จังหวัดลำปาง มีการติดตามโครงการในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้งระดับประกอบด้วย 1 ชุดโครงการใหญ่ และ 4 โครงการย่อย ในประเด็นการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำ ตำบลทุ่งผึ้ง โดยหนุนเสริม เติมเต็มกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับทีมอาจารย์ใหม่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง และทีมชุมชนในพื้นที่ รวมถึงการเติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างการทำงานในพื้นที่ในบทบาทของพี่เลี้ยงลำปาง

งานเชิงคุณภาพ ระหว่างการดำเนินงานสามารถอธิบายคุณลักษณะของการค้นหารูปแบบกระบวนการบ่มเพาะนวัตกรรมชุมชนในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยใช้เครื่องมือกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) และการสร้างนวัตกรรมชุมชน ซึ่งหมายถึงคนหรือกลุ่มคนในชุมชนเป้าหมาย ที่กล้าคิดกล้าตั้งคำถามใหม่ๆ มีมุมมองใหม่ๆ ซึ่งหากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำหนดเป้าหมายปลายทางที่ “นวัตกรรมการเรียนรู้ในทุกมิติ” ในเบื้องต้นก็สามารถคาดการณ์ได้ว่าผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะประกอบด้วย

1) ผลต่อสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัย คาดการณ์ว่าจะเกิดผลดังนี้ 1.1) การพัฒนาศักยภาพตัวผู้สอนเอง ในบทบาทการเรียนการสอนใหม่คือ เป็น Coach ที่คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยใช้ปัจจัย 3 องค์ประกอบหลักมาสนับสนุน ได้แก่ เวลา โอกาส หรือเวที และ มิตร ทั้งความใจกว้างรับฟังและทำงานเป็นทีม ใช้ความรู้ Multimedia จัดทำสื่อ นวัตกรรมออกมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ เกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ผ่านเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นร่วมกัน 1.2) การปรับปรุงการเรียนการสอนแบบเดิม ทั้งวิธีการสอน เนื้อหาวิชา การวัดและประเมิน ผล และสื่ออุปกรณ์การสอน มาเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ และสร้างความสนใจใฝ่เรียนรู้และเกิดความอยากรู้อยากเห็น 1.3) การสร้างองค์ความรู้ใหม่เผยแพร่ไปสู่ครู – อาจารย์ท่านอื่น ๆ 1.4) เป็นผลงานทางวิชาการขอเลื่อนวิทยฐานะ หรือปรับตำแหน่งให้สูงขึ้นได้

2) ผลต่อเครือข่ายสถาบันการศึกษาเพื่อร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นลำปาง “มหาวิทยาลัยลำปาง” คาดการณ์ว่า 2.1) พื้นที่วิจัยจะเป็นแหล่งเรียนรู้การเป็นพี่เลี้ยงของอาจารย์รุ่นใหม่ให้กับนักวิจัยชุมชน 2.2) เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกันของกลุ่มสถาบันการศึกษา ทั้งด้านการ

ทำงานเป็นทีม และเป็นระบบในงานพัฒนา 2.3) พัฒนาเป็นที่ปรึกษาวิชาการที่มีความพร้อมให้กับงานพัฒนาของจังหวัด

3) ผลต่อชุมชนลำปาง ซึ่งเป็นฐานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ 3.1) ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลาตามความต้องการ มีการปรับวิถีคิดที่นอกกรอบเดิมที่เคยชินพอสมควร คือ จากที่เคยเข้าใจว่า การเรียนรู้คือการศึกษามากกว่าเพื่อให้ได้รู้นั้น มาเป็นการเรียนรู้ที่นำมาใช้พัฒนางาน พัฒนา ชีวิต และ พัฒนา สังคมประเทศชาติ 3.2) นักวิจัยชุมชน เกิดเป็นการเรียนรู้และได้ความรู้ที่แน่นอยู่กับงาน เป็นความรู้ที่มีบริบทที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาตัวใจที่ยั่งยืนมาก่อนโดยใช้ปัญหา เรียกได้ว่ามีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งต้องการแบ่งปันและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

4) ผลต่อ อปท. และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งการเรียนรู้สามารถ 4.1) ตอบสนองนโยบายโมเดล “ประเทศไทย 4.0” ที่อปท.และหน่วยงาน ร่วมกับชุมชนเองประสานความร่วมมือกัน โดยทำงานแบบบูรณาการทุกภาคีเครือข่าย 4.2) เกิดการสร้างระบบความสัมพันธ์กับกลุ่ม องค์กรชุมชน หน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน 4.3) ได้ต้นแบบการส่งเสริมบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 4.4) แผนแม่บทที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้น โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงและพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก 4.5) เป็นเส้นทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มีการเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนา เป็นการจัดการ “ทุน” ของชุมชน ในชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับภูมิปัญญา

ซึ่งผลที่กำลังดำเนินการนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกิด กลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตามวัตถุประสงค์การทำงานในข้อที่ 2 เพื่อตอบโจทย์ของการเป็นศูนย์แห่งนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ของชุมชนผ่านการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นเครื่องมือที่ร่วมกันออกแบบเนื้อหาและกระบวนการที่ลงตัว คือ เป็นภาระ งานประจำ ไม่ซ้ำซ้อนกันและหนุนเสริมปิดจุดอ่อนกันระหว่างหน่วยงาน อปท. และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ที่สามารถสร้างบรรยากาศเครื่องมือ แนวคิดการแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้ เหมาะสมและอย่างต่อเนื่องกับบริบทสังคมพื้นที่

สารบัญ

หน้า

คำนำ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัยหลัก	7
1.3 วัตถุประสงค์	7
1.4 นิยามศัพท์	7
1.5 กรอบแนวคิดการทำงานปี 2561-2564	9
1.6 กรอบแนวคิดการทำงานปี 2561	10
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	12
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	
3.1 ขอบเขตการวิจัย	41
3.2 กระบวนการวิจัย	42
3.3 เครื่องมือและการเก็บข้อมูล	46
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	47
3.5 การนำเสนอข้อมูล	48
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	
4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์	49
• <u>วัตถุประสงค์ข้อที่ 1</u> เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง	52
• <u>วัตถุประสงค์ข้อที่ 2</u> เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง ที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	81
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการดำเนินงาน	93
5.2 อภิปรายผล	97
5.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน	101
5.4 แนวทางการดำเนินงานในปี 2562	103
บรรณานุกรม	107
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. งานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ (RE)	110
ภาคผนวก ข. รายงานการประชุม	128

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่		หน้า
1	พื้นที่ตะกอนทับถม หมู่ 3 และ หมู่ 4	54
2	พื้นที่ประปาภูเขา หมู่ 2 และหมู่ 6	55
3	พื้นที่การขุดน้ำในฤดูแล้ง หมู่ 1 และหมู่ 5 (แม่ซ่อฟ้า)	56
4	พื้นที่การขุดแคลนน้ำบ้านห้วยवाद หมู่ 1	57
5	แนวทางการบริหารจัดการชุดโครงการ มทร.ล้านนา	60
6	แนวทางการบริหารจัดการชุดโครงการ มรภ.ลำปางร่วมกับ สปก.	64
7	แนวทางการทำงานร่วมกับ มจร.ลำปาง	68
8	กลไกสนับสนุนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง	91

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การประกาศวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลหรือ **ไทยแลนด์ 4.0** โดยการนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ภายใต้ทิศทางการพัฒนา โมเดลไทยแลนด์ 4.0 ได้กำหนดวาระที่ 1 ว่าด้วยการเตรียมคนไทย 4.0 ให้พร้อมก้าวเข้าสู่โลกที่ 1 โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยน “กระบวนการเรียนรู้” ของคนไทยทั้งระบบใน 4 กระบวนการ คือ 1) ปรับเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่นเพื่อให้ชีวิตอยู่อย่างมีพลังและมีความหมาย (Purposeful Learning) 2) ปรับเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการรังสรรค์นวัตกรรมใหม่ (Generative Learning) 3) ปรับเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง (Mindful Learning) และ 4) การปรับเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อมุ่งการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ (Result-Based Learning) การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 และการเตรียมคนไทย 4.0 ผ่าน 4 กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจะเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่ “สังคม 4.0” (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559)จากนโยบายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2564) ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางการปฏิรูปประเทศด้านการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม และเตรียมคนให้มีทักษะการดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) เปรียบเหมือนการเตรียมคนไทย 4.0 เพื่อก้าวเข้าสู่การบ่มเพาะให้เป็น “**มนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21**”

นับตั้งแต่ปี 2550 - 2560 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางขับเคลื่อนงานทางด้านการศึกษามีคำถามจากชาวบ้านในพื้นที่วิจัยตั้งข้อสังเกตและเกิดคำถามเกี่ยวกับระบบการศึกษาว่า “การจัดการศึกษาที่เป็นอยู่นั้นเน้นสร้างให้คนในพื้นที่เอาความรู้สำเร็จรูปจากภายนอกเพื่อนำมาแก้ไขของตนเอง และเป็นการจัดการที่ศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาท่องจำมากกว่าคิดแสวงหาคำตอบด้วยตัวเอง” จึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ใช้ประเด็นการศึกษาเชื่อมร้อยกลุ่มคนทั้งกลุ่มของชาวบ้านที่มีข้อสงสัยว่า “การศึกษารูปแบบไหน? ถึงจะช่วยให้คนในชุมชนลืมตาอ้าปากได้” ไปจนถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องบนฐานของการจัดการศึกษาทั้งในระบบ และ นอกกระบบ จนเกิดเป็นการเชื่อมร้อยกลุ่มคนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในจังหวัดลำปาง ทั้งครูในโรงเรียนเขตพื้นที่ ครู กศน. นักศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท อาจารย์ในมหาวิทยาลัย พระสงฆ์ จนกลายเป็นเครือข่ายคนทำงานด้านการศึกษา ผ่านการสนับสนุนงานวิจัยว่า 40 โครงการ ทั้งในจังหวัดลำปางและพะเยา

บทบาทของการทำงานด้านการศึกษาของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางในช่วง 10 ปี นับตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา ได้มีความพยายามและมุ่งมั่นในการแสวงหารูปแบบการสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมเน้นการปรับเปลี่ยน “กระบวนการเรียนรู้” ของคนไทยภายใต้งานการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบสร้างเครือข่ายทางการศึกษาที่มีคุณภาพให้มีปริมาณที่มากพอสร้างรูปธรรมของแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมทั้งหลายเหล่านี้ได้ถูกดำเนินการผ่านแนวคิดของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐาน

จนกระทั่งเกิดบทเรียนกับเครือข่ายการศึกษาทุกระดับ ในยุคของการรวมตัวและระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างรูปธรรมในปี 2554 ภายใต้การนิยามตนเองของกลุ่มนักวิชาการลำปางที่มีเป้าหมายของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเสริมพลังความรู้ทางวิชาการเพื่อหนุนเสริมศักยภาพชุมชนในพื้นที่ มีการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันของสหสาขาวิชาในชื่อนักวิชาการมหาวิทยาลัยลำปางซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในเชิงนามธรรม มีแนวทางในการเชื่อมโยงเครือข่ายนักวิชาการทั้งในสถาบันและต่างสถาบันเพื่อสร้างรูปแบบของการทำงานข้ามสถาบันโดยใช้**ฐานปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง**มีกลไกของการทำงานข้ามสถาบันเพื่อขยายฐานคิด เกาะเกี่ยวกลุ่มคนทำงาน และขยายกลุ่มคนทำงานที่สำคัญเพื่อผลักดันให้หน่วยสนับสนุนงานวิจัยของสถาบันการศึกษาได้หนุนเสริมบุคลากรให้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงานผ่านการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแต่การทำงานที่ผ่านมายังขาดรูปธรรมของการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถเอื้อต่อกลไกของสถาบันการศึกษาได้อย่างชัดเจน องค์ความรู้ในการทำงานและการหนุนเสริมสถาบันการศึกษายังไม่ได้ถูกถอดบทเรียน รวมถึงเงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการดำเนินงานวิจัยทั้งในระดับโครงสร้างสถาบัน และแนวคิดการบูรณาการความรู้วิชาการสู่ท้องถิ่น ยังคงเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยมีบทเรียนร่วมกันระหว่างนักวิชาการและชุมชน ทำให้การเข้าถึงความรู้ของชุมชน “กระบวนการคิด หรือการสร้างความรู้ ยังถูกจำกัด” และสร้างความเข้าใจแบบผิดๆ ว่าความรู้จากภายนอกเป็นความรู้ที่เหมาะสมและดีที่สุดซึ่งเป็นความจริงเพียงบางส่วน

ปี พ.ศ. 2554-2556 ศูนย์ประสานงานฯ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ต่อเนื่อง เพื่อสร้างรูปธรรมของ “การยกระดับกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์ทางการศึกษา” โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ 1) การทดลองขึ้นโจทย์วิจัยเชิงโครงสร้างของสถาบันการศึกษาทั้ง 5 สถาบันเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ 2) ทดลองขึ้นโจทย์วิจัยที่มุ่งเป้าหมายการทำงานของเครือข่ายนักวิชาการ “มหาวิทยาลัยลำปาง” เพื่อสร้างรูปธรรมของวิถีคิดการทำงานเชื่อมโยงเครือข่ายทางการศึกษาและเพื่อผลักดันให้เกิดเป็นยุทธศาสตร์การศึกษาระดับจังหวัด 3) การขึ้นโจทย์วิจัยจากการตั้งคำถามของคนในชุมชนโดยมีนักวิชาการในสถาบันการศึกษาร่วมเป็นทีมวิจัย ทั้งนี้แนวทางของยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังคงคาดหวังให้งานวิจัยสามารถรับใช้ท้องถิ่นได้เป็นสำคัญ

และในปี 2557- 2560 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การยกระดับองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์และการขยายผลในพื้นที่รูปธรรมทางการศึกษา โดยนำบทเรียนและแนวคิดที่ได้มาทดลองสร้างพื้นที่รูปธรรมทางการศึกษาที่ยังเกาะเกี่ยวกันภายใต้ระบบของเครือข่ายมหาวิทยาลัยลำปางไปยังกลุ่มของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนพรัตน์ และ กลุ่มของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา ผ่านการทดลองขับเคลื่อน “กลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา” เกิดข้อค้นพบของการทำงานร่วมกันของเครือข่ายสถาบันการศึกษาทั้งในกลุ่มของ มหาวิทยาลัยลำปาง วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนพรัตน์ กศน.จังหวัด อำเภอก และนักวิจัยชุมชน

จากเส้นทางของการทำงานด้านการศึกษา ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประมวลให้เห็นเป็นแนวทางในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนร่วมกันภายใต้รูปแบบการศึกษา 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งบทสังเคราะห์ต่อรูปแบบการสนับสนุนงานพบว่า องค์ความรู้ และ พื้นที่รูปธรรม ที่เกิดขึ้นภายใต้ **การศึกษาในระบบ** ในกลุ่มอุดมศึกษา และ ประถมศึกษา และ **การศึกษานอกระบบ** ในกลุ่มของ กศน. แม้จะพบการเปลี่ยนแปลงในหลายหลายมิติทั้งในเชิงโครงสร้าง เนื้อหา การเรียนการสอนที่ถูกปรับเปลี่ยน กระบวนการเรียนรู้ของนักวิชาการ ครูอาจารย์ และกลุ่มเป้าหมาย “แต่การทำงานที่ผ่านมายังขาดรูปธรรมของการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถเอื้อต่อกลไกการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อย่างชัดเจนเป็นการขับเคลื่อนเป็นเพียงกลุ่มของนักวิชาการ ครู-อาจารย์ ร่วมกับชุมชนที่สนใจบนฐานของการก้าวข้ามเงื่อนไขปัจจัยเชิงระบบ เกิดขึ้นบนฐานของการเป็นกัลยาณมิตรที่ดี และ ต่างมีเป้าหมายในใจเพื่อให้การเรียนรู้ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาสนับสนุนบทบาททางการศึกษาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง”

เงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างการดำเนินงานวิจัยทั้งในระดับนโยบาย โครงสร้างองค์กร หรือแนวคิดของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่เป็นการศึกษากระแสหลัก กลุ่มเป้าหมายถูกจำกัดให้มองการจัดการศึกษาแบบ Passive Learning ตามเงื่อนไขของระบบโครงสร้างทางการศึกษา ไม่มีแรงผลักดันมากพอที่จะนำไปสู่การสร้างให้เกิดแรงผลักดัน (Creative Tension) ในองค์กรซึ่งถือเป็นแรงขับที่จะช่วยเสริมส่งให้นักวิชาการ ครู-อาจารย์ และ ชุมชน เกิดพัฒนาการของการเรียนรู้ และสร้างสรรค์การจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตให้เกิดอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการเรียนรู้แบบ Active Learning ข้อจำกัดเหล่านี้จึงไม่เพียงพอสำหรับการสร้างทางเลือกหรือแรงจูงใจทำให้เครือข่ายทางการศึกษาที่เลือกใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างการเรียนรู้ถูกกลืนเข้าสู่ระบบของการศึกษากระแสหลัก จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เพียงบูรณาการเข้าไปยัง “รายวิชา” ที่เป็นการถ่ายทอดส่วนตัวของครูผู้สอน จึงทำให้ไม่เกิดแนวทางในการสร้าง “นวัตกรรมทางการศึกษา” (Educational Innovation) ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงและรับมือได้อย่างเท่าทันและยังไม่มีผลต่อ “การปฏิรูปการศึกษา” ในทิศทางอนาคต

องค์ความรู้และกระบวนการหนุนเสริมให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือยังไม่ได้ถูกถอดบทเรียน และขยายผลจากตัวอย่างที่เกิดขึ้นสู่การปรับใช้ระบบการศึกษา เพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็น “วิชาใหม่ที่สอดคล้องกับชีวิตและใช้ประโยชน์ได้จริง” “การสร้างแรงจูงใจในสายวิชาการเพื่อท้องถิ่น” “การกำหนดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับลูกหลาน-คนในชุมชนท้องถิ่น” หรือ “วิธีการหนุนเสริมความรู้วิชาการที่เหมาะสมกับท้องถิ่น” แต่ในขณะเดียวกันกลับพบความชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้แบบ Active Learning ในกลุ่มของนักวิจัยชาวบ้าน ที่ชัดเจนในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของวิธีคิด วิธีการเรียนรู้ เกิดความกระตือรือร้นและแสวงหาความรู้ใหม่อย่างไม่หยุดนิ่ง แม้จุดเริ่มต้นจะถูกกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากคนภายนอกก็ตาม ทั้งนี้วิเคราะห์ได้จากกระบวนการของการใช้ประเด็นวิจัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาที่เป็นแรงจูงใจในการสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในประเด็นเหล่านั้น ความท้าทายในการขับเคลื่อนให้เกิงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของการศึกษาในระบบและนอกระบบที่นำไปสู่การสร้าง “การเปลี่ยนแปลงระบบเพื่อการปฏิรูป” ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนจึงจำเป็นต้องอาศัยการกระตุ้นหนุนเสริมและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันผ่านตัวอย่างของ “ความรู้” “พื้นที่รูปธรรม” ที่เกิดขึ้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถอดบทเรียนทั้งในเชิงกระบวนการ เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ผลักดันระบบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบโดยใช้รูปธรรมพื้นที่เป็นตัวอธิบาย สร้างกำลังใจ และสนับสนุนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำให้เห็นแนวทางในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบ โดยกำหนดเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในร่วมกันในอนาคต

ส่วนในแนวทางของการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) จากการจำแนกรูปแบบการศึกษาในประเทศไทยโดยกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่สามารถเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีหลักสูตรและระยะเวลาในการเรียนที่แน่นอน โดยการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้เป็นการศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ตรงที่ได้ประสบในชีวิตประจำวัน เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาได้จากบุคคล สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ การศึกษาแบบนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองโดยถือว่าการศึกษาตามอัธยาศัยจะกลายเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต หากตีความตามนิยามการศึกษาตามอัธยาศัยแล้ว การใช้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือเพื่อขับเคลื่อนงานการศึกษาในระบบและนอกระบบแต่ในขณะเดียวกันนักวิจัยท้องถิ่นได้สร้างรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยให้เกิดขึ้นไปพร้อมๆกัน ซึ่งบทวิเคราะห์ตอนท้ายของการศึกษาในระบบและนอกระบบ พบว่า แม้กลไกของการศึกษาใน

ระบบและนอกระบบ จะติดกับดักทางความคิดและโครงสร้าง แต่การศึกษาตามอัธยาศัยโดยชุมชนกลับมีความต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เพราะไม่มีหลักสูตรตายตัว ไม่จำกัดเนื้อหา (เนื้อหาเกิดจากการตั้งคำถามร่วมกันและได้ข้อสรุป) ไม่จำกัดวิธีการสอน สร้างการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Active Learning) และเกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้นร่วมกัน นำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ไม่จบสิ้น ซึ่งจะเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ได้ลงมือปฏิบัติ เกิดความรู้ในประเด็นที่อยากเรียนรู้ (นวัตกรรม¹) เกิดการยกระดับความรู้สู่การคลี่คลายข้อสงสัย เกิดเป็นนวัตกรรมของการเปลี่ยนความรู้ ความคิด และพฤติกรรมที่เกิดจากความสนใจเป็นพื้นฐานที่เป็นตัวกระตุ้นหรือแรงจูงใจในการแสวงหาทางออก

ที่ผ่านมางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดลำปางและพะเยา สร้างบทเรียนบนเส้นทางการศึกษาในระบบและนอกระบบ แต่ข้อสรุปสำคัญที่น่าสนใจคือ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นเครื่องมือของใครก็ได้ในการสร้างการเรียนรู้ ไม่ว่าจะอยู่ในระบบการศึกษา นอกระบบการศึกษา เพื่อนำพาไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบหรือการปฏิรูป งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือในการปฏิรูป”

ข้อสรุปจากการดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ 2557-2560 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การยกระดับองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์และการขยายผลในพื้นที่รูปธรรมทางการศึกษาสามารถสะท้อนสถานการณ์ทางการศึกษาในระดับจังหวัดทั้งลำปาง โดยเชื่อมโยงกับแนวทางการประมวลองค์ความรู้ในปี 2558 ที่ใช้เป็นแนวทางของการสังเคราะห์ 4 ประเด็นคือรูปธรรมในการจัดการเรียนการสอน งานบริการวิชาการรูปแบบใหม่ รูปธรรมเชิงโครงสร้าง และพลังเครือข่าย พบว่า **พื้นที่จังหวัดลำปาง** ใช้กรอบแนวคิดตามการประมวลองค์ความรู้ในปี 2558 ซึ่งสามารถใช้อธิบายแนวทางในการทำงาน ในปี 2561 ได้ชัดเจนในประเด็นของรูปธรรมเชิงโครงสร้างของสถาบันการศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตลำปางนอกจากบทเรียนของการทำงานร่วมกันในกลุ่ม “มหาวิทยาลัยลำปาง” งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังเป็นฐานสำคัญในการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ในการทำงานเชิงพื้นที่ในกลุ่มของอาจารย์มหาวิทยาลัยเพื่อใช้สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่เป็นตัวกำหนดแนวทางการวิจัยในรูปแบบของการทำงานวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community -Based Research - CBL) การเชื่อมโยงความรู้พื้นที่เพื่อบูรณาการจัดการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษากับงานวิจัย (นวัตกรรมทางการศึกษา) การสร้างบทเรียนการบริหารงานวิจัยระดับคณะด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเปลี่ยนกระบวนการทำงานด้านการศึกษาจาก “สอน เป็น “Active Learning ” มีการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์และเป้าหมายสำคัญของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานของการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานวิจัยพื้นที่รวมถึงฐานในการให้นักวิจัยรุ่นใหม่ได้เรียนรู้การเชื่อมโยงประเด็นที่สอดคล้องกับพื้นที่ผ่านแนวทางการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะ Active Learning ปรับกระบวนการทัศน์จากการใช้เทคโนโลยีนำการเรียนรู้เป็น “**ใช้การเรียนรู้นำเทคโนโลยี**” โดยเน้นรูปแบบในการขับเคลื่อนร่วมกับระดับโครงสร้างของมหาวิทยาลัย

การทำงานภายใต้สถานการณ์การศึกษาของจังหวัดลำปางและพะเยาคือภาพสะท้อนของสถานการณ์การเรียนรู้ของคนในประเทศ ภาพของการเรียนรู้ของคนไทยต่อระบบการจัดการศึกษาที่ผ่านมาที่เอื้อต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง การจัดการศึกษาแบบ Passive Learning โดยมีสร้างรูปแบบการศึกษาที่ fit for all เป็นผลพวงที่สะท้อนภาพการเรียนรู้ของคนไทยในยุคปัจจุบันและกระจายอยู่ในทุกมิติของการสร้างการ

¹นวัตกรรม= บุคคล หรือ กลุ่มบุคคลที่เกิดการเรียนรู้ใหม่ เกิดแนวคิดใหม่ ที่นำไปสู่แนวทางการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงในภูมิสังคมของตนเอง ในที่นี้หมายถึง ครู อาจารย์ นักศึกษา ชุมชน ชาวบ้าน เครือข่าย ภาคราชการ ที่เกิดการเรียนรู้จากเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรียนรู้เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงระบบบนความท้าทายใหม่ คือ “ทำอย่างไรถึงจะสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ตามอศยาศัยให้สอดคล้องกับรูปแบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โดยอาศัยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ขึ้น เพราะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยสร้างบรรยากาศและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ (Active Learning) อันจะนำไปสู่การสร้าง “คน กลุ่มคน หรือ นวัตกรรม” ที่อธิบายรูปแบบของการเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริงในทุกมิติ”

ในความหมายการทำงานด้านการศึกษาคือเป็นกระบวนการสร้าง “การเรียนรู้” ที่เป็นฐานคิดพื้นฐานที่สำคัญกับชุมชนที่ชุมชนสามารถสร้างความรู้ที่เหมาะสมด้วยตนเอง และเป็นแนวทางเดียวกันกับรูปแบบการสนับสนุนงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ที่ใช้แนวทางการสร้างการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Active Learning) ร่วมกันกับกลุ่มนักการศึกษา นักวิชาการ ครูผู้สอน และชาวบ้าน จากแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ อาจารย์หมอบระเวศ วะสี ที่กล่าวถึงว่า “การศึกษาในยุคที่ผ่านมามีการสร้างให้คนมีการรับรู้ที่แคบ เห็นแคบและมีความคิดที่แยกส่วน การพัฒนามนุษย์จึงถูกแยกเป็นส่วนๆ ทางรอดคือ ต้องปฏิรูปแนวคิดการเรียนรู้แบบใหม่” ซึ่งบทเรียนดังกล่าวเป็นแนวทางของการทำงานด้านการศึกษาในจังหวัดลำปางที่มุ่งเป้าไปที่การสร้างรูปธรรมให้เห็นถึงการปฏิรูปแนวคิดการเรียนรู้แบบใหม่ จากที่พยายามขับเคลื่อนในกลุ่มของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้ฐานของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพะเยา

จากชุดประสบการณ์ข้างต้น หากมองความเชื่อมโยงถึงรูปแบบของการศึกษาที่เหมาะสมต่อสถานการณ์ที่ชุมชนต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน แนวคิดการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานการจัดการศึกษาที่มาจากชุมชนเป็นที่ตั้งเพื่อมุ่งสู่แนวทางของการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education) ของคนไทยในอนาคต น่าจะเป็นอีกทางเลือกที่เหมาะสม โดยเน้นแนวทางของการพัฒนาคนในชุมชนหรือสังคมให้เต็มศักยภาพ มีความพร้อมที่จะใช้ความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิต ภายใต้รูปแบบของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และหลากหลาย Michael W. Galbraith (1995) กล่าวว่า แนวคิดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community – based education) เป็นการศึกษาที่เติมเต็มชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน พร้อมทั้งเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางถึงกำหนดแนวทางของการทำงานในปี 2561 โดยมุ่งประเด็นของการทำงานเพื่อ ยกระดับการขับเคลื่อนงานบนความท้าทายใหม่ของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานการศึกษาเพื่อเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงระบบหรือการปฏิรูปการศึกษา

กลไกการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในมิติของการศึกษาเพื่อหนุนเสริม/สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในปี 2561-2564 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานไว้ดังนี้ (ซึ่งอาจเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกับสกว.ฝ่ายอื่นๆ เช่น ABC/ ABE/ฝ่ายเกษตร)

1) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางโดยพิจารณาจากฐานทุนในการทำงานเดิมเน้นการทำงานเชิงบูรณาการจากความท้าทายใหม่ 3 ประเด็น

- ยกระดับประเด็นการทำงานเดิมในประเด็น “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ” และ “สังคมแห่งการเรียนรู้บนฐานของเกษตรกรรมและเศรษฐกิจพอเพียง”
- กลไกพัฒนานักวิจัย CBR เป็น Senior CBR (พี่เลี้ยง) เพื่อสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่-นักศึกษาให้ทำงานเชิงพื้นที่โดยใช้ฐานคิดของ CBL หรือ PBL

- ค้นหา Model การบูรณาการศาสตร์ ผ่านงาน CBR ที่ยกระดับเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางการศึกษาเพื่อให้เกิดบทเรียนของงานวิชาการรับใช้ชุมชนผ่านกระบวนการ Active Learning

2) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตลำปาง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาแรงงานผลิตภาคการเกษตรใหม่ในพื้นที่โดยใช้ระบบการศึกษาที่มีอยู่ เป้าหมายเพื่อยกระดับอาชีพเกษตรกรรมของชาติให้ก้าวเข้าสู่แหล่งผลิตอาหารโลก สร้างความมั่นคงทางอาหาร เศรษฐกิจและการเมืองของชาติสร้างรูปแบบการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เรียนรู้เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตร คิดเชิงระบบ วิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมได้เองสามารถทำการเกษตรที่พึ่งตนเองได้และมีรายได้ เรียนวิชาพื้นฐานบนตัวอย่างด้านเกษตรกรรม รวมกลุ่มผลิตและขายในระบบสหกรณ์ และมีความภาคภูมิใจและมั่นใจในอาชีพเกษตรกรรม ปรับแนวคิดเดิมจากการใช้เทคโนโลยีนำหน้า การเรียนรู้ตามหลัง (เน้นถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตร) เป็นการใช้การเรียนรู้สู่การค้นหาวัตถกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน (Learning to Learn)

- เพื่อสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่-นักศึกษาให้ทำงานเชิงพื้นที่จากโครงการวิจัยภายใต้การสนับสนุนของ ABC โดยใช้ CBR หนุนกระบวนการ (Co-working) เป้าหมายในการพัฒนาแรงงานผลิตภาคการเกษตรใหม่ในพื้นที่โดยใช้ระบบการศึกษาที่มีอยู่
- เน้นการเรียนรู้สู่การค้นหาวัตถกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมผ่านการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาความคิดให้ชุมชนได้ค้นหาวัตถกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมได้ด้วยตัวเอง (Constructivism)

ที่ผ่านมาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ส่งผลต่อความไม่มั่นใจในรูปแบบของการศึกษาที่จะเป็นที่พึ่งพาของสังคมได้ บทเรียนของการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความสามารถและทักษะเฉพาะด้านไม่ครอบคลุมการพัฒนาทักษะของคนในชุมชนหรือสังคมที่เป็นกลไกสำคัญของประเทศได้จึงส่งผลต่อความสามารถของชุมชนโดยรวม ระบบของการจัดการศึกษาที่เน้นให้ความสำคัญของแหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียว (Passive Learning) ทำให้ชุมชนและสังคมโดยรวมอ่อนแอและถูกกดทอนบทบาทลง ชุมชนขาดความมั่นใจ ขาดการถ่ายทอดความรู้และแบ่งปันประสบการณ์ คุณธรรม จริยธรรม ถูกถ่ายทอดในวงจำกัดไม่กว้างขวาง และไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมได้ (อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540 : หน้า 81-82) ภายใต้รูปแบบของการสร้างการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำปางและพะเยาจึงเป็นอีกหนึ่งความพยายามของเครือข่ายทางการศึกษาที่ร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างแนวทางของการจัดการศึกษาที่สามารถใช้เป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับการสร้างการเรียนรู้ให้แก่สังคมไทยด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย รูปแบบการจัดการการศึกษาที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคการศึกษาสำหรับเป็นทางเลือกในการนำพาชุมชนไปสู่สังคมของการใฝ่เรียน ใฝ่รู้ตลอดชีวิตโดยไม่คล้อยตามการเปลี่ยนแปลง หรือมีความพยายามที่จะปรับตัว เลือกรับ-ปฏิเสธ กระแสการเปลี่ยนแปลงในบางเรื่องที่สุดคล้อยกับบริบทของตนเองผ่านปฏิบัติการทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 คำถามวิจัยหลัก

คำถามวิจัยหลัก (ปี 2561-2564):

รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ควรเป็นไปในลักษณะใด

คำถามวิจัยย่อย (ปี 2561)

- รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาควรเป็นอย่างไร?

1.3 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก(ปี 2561-2564)

เพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ”

วัตถุประสงค์รอง (ปี 2561)

1. เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

1.4 นิยามศัพท์

กลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมกับอุดมศึกษา หมายถึง การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยอาศัยกลไกสร้างนักวิชาการรับใช้สังคมกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างชุมชนกับนักวิชาการและภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและนักวิชาการ โดยมีเป้าหมายในการสร้างกลไกของมหาวิทยาลัยลำปางในจังหวัดให้ขับเคลื่อนอย่างมีพลังเพื่อหนุนเสริม/สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนทำให้ชุมชนสามารถมีทางเลือกในการแสวงหาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับตนเองในทุกๆ มิติที่เป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตเพื่อเป้าหมายในการสร้างสังคมใหม่ การเรียนรู้ใหม่ในยุค 4.0

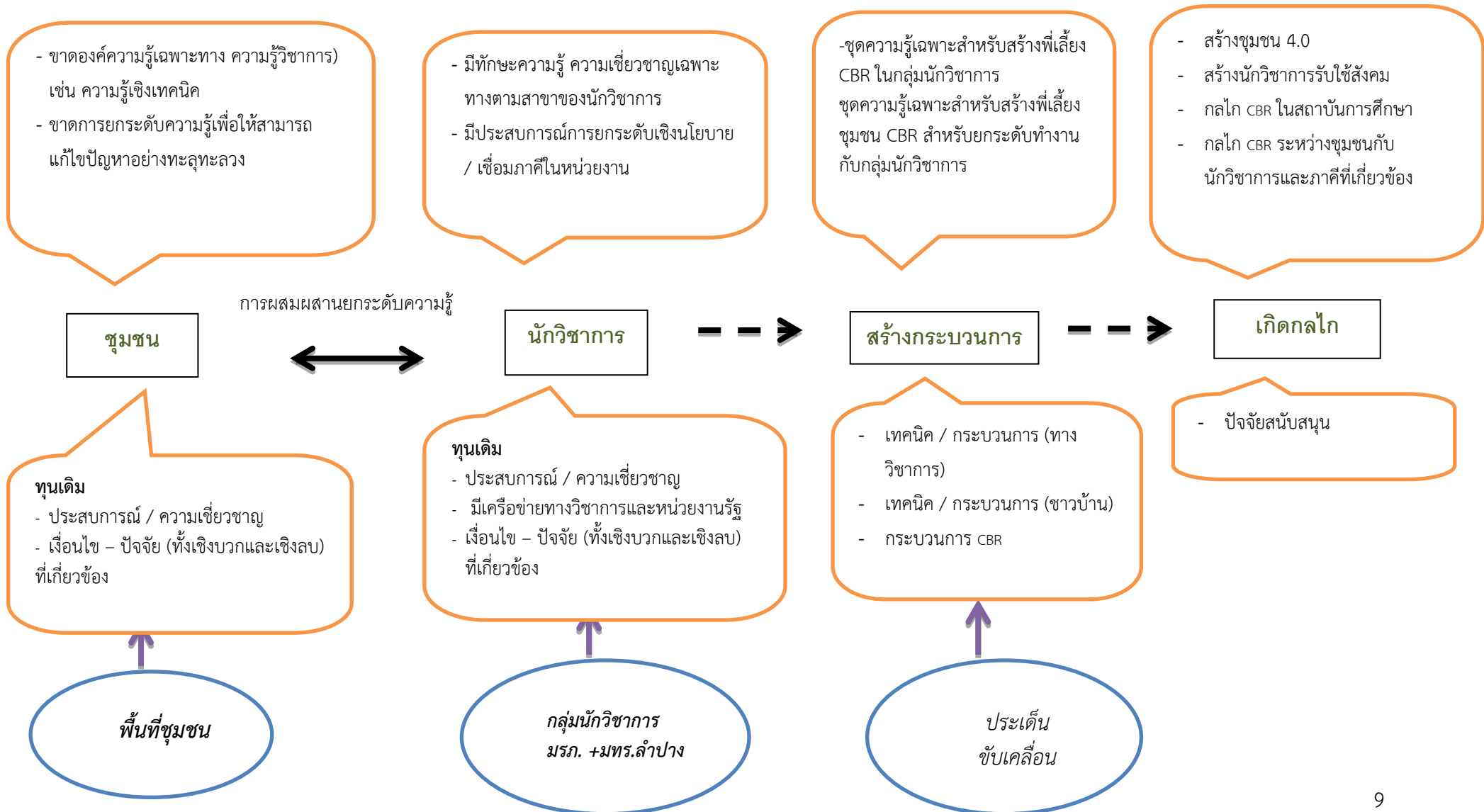
นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชน หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ใหม่ของคนในชุมชนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ ที่นำไปสู่การพัฒนาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงตนเองหรือชุมชน จากการหนุนเสริมเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทางการศึกษา

การจัดการศึกษา หมายถึงแนวทางของการสร้าง“การเรียนรู้”ที่เป็นฐานคิดสำคัญชุมชนกับการจัดการความรู้ที่เหมาะสมด้วยตนเองในทุกๆ มิติของการดำเนินชีวิต โดยยึดแนวทางของการสร้างการเรียนรู้แบบ Active Learning ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายทางการศึกษา นักวิชาการ ครูผู้สอน และชาวบ้าน โดยการเรียนรู้ดังกล่าวมีความสอดคล้องทฤษฎีการสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองแนวคิดการสร้างการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

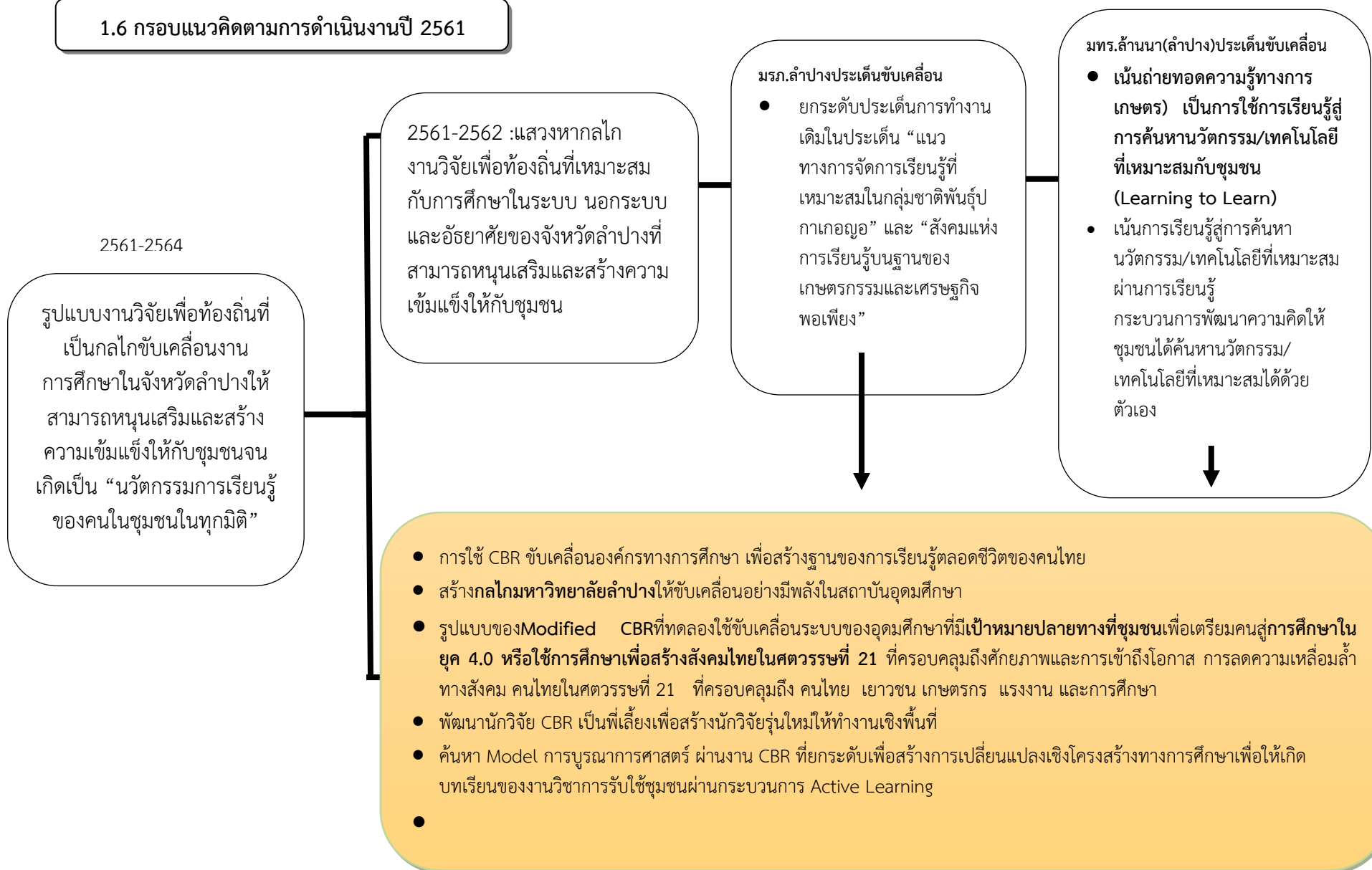
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และรูปแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์

สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง หมายถึง มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตลำปาง มีเป้าหมายในการสร้างการเรียนรู้ใหม่ผ่านการพัฒนากระบวนการทางการศึกษา การจัดการเรียนการสอน และงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการนำพาชุมชนไปสู่สังคมของการใฝ่เรียน ใฝ่รู้ตลอดชีวิต

1.5 กรอบแนวคิดการขับเคลื่อนงานปี 2561-2564

1.6 กรอบแนวคิดตามการดำเนินงานปี 2561

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

มิติวิจัย

1. องค์ความรู้ในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนสถาบันในระดับอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง ภายใต้รูปแบบของ Modified CBR ที่ทดลองใช้ขับเคลื่อนระบบของอุดมศึกษาที่มีเป้าหมายปลายทางที่ชุมชนเปลี่ยนการสร้างการเรียนรู้แบบ Passive Learning เป็น Active Learning เพื่อเตรียมคนสู่การเปลี่ยนแปลงยุค 4.0 หรือ การศึกษาในยุค 4.0
2. แนวทางการสร้างกลไกมหาวิทยาลัยลำปางให้ขับเคลื่อนอย่างมีพลังในสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง
3. องค์ความรู้ในการประมวลผลของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับเครือข่ายงานวิจัยและแนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างมีพลังในจังหวัดพะเยา
4. กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยาโดยเครือข่ายงานวิจัยและภาคีในระดับจังหวัด
5. แนวทางของการจัดการศึกษายุค 4.0 เพื่อเตรียมคนสู่การสร้างสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมถึงศักยภาพและการเข้าถึงโอกาส การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คนไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมถึง คนไทย เยาวชน เกษตรกร แรงงาน และการศึกษา
6. เกิดกลไกของนักวิชาการรับใช้สังคม
7. เกิดกลไกของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในสถาบันการศึกษา
8. เกิดกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ
9. เกิดกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างชุมชนกับนักวิชาการและภาคีที่เกี่ยวข้อง
10. เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0

มิติพัฒนา

1. โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในลักษณะงานวิจัยเชิงประเด็นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง (มรภ.ลป และ มทร.ล้านนาลำปาง) ที่ขับเคลื่อนเชิงโครงสร้าง จำนวน 2 โครงการ
2. โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ขึ้นภายใต้โครงการวิจัยเชิงประเด็นของสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปางพื้นที่ละ 2 โครงการ จำนวน 4 โครงการ
3. โครงการที่อยู่ในขั้นตอนระหว่างดำเนินการ 13 โครงการสามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมาย ในระยะเวลาที่กำหนดและมีการนำเอาผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างน้อยโครงการละ 1 เรื่อง
4. นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นรุ่นใหม่ บุคลากรของหน่วยงานองค์กรภาคี ในพื้นที่เป้าหมายที่มีการขยายผล
5. ทักษะของนักวิจัยรุ่นใหม่ทีพัฒนาเป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่
6. เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งงานทางการศึกษาและงานพัฒนาเพื่อบูรณาการความรู้สู่ชุมชนในพื้นที่ จังหวัดพะเยาและลำปาง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ทำการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับงานด้านการศึกษาที่สอดคล้องกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ โดยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยโดยจำแนกแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย

- 1) แนวคิดการปฏิรูปการศึกษา
- 2) แนวคิดงานวิชาการเพื่อสังคม
- 3) แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานการศึกษา
- 4) แนวคิดการจัดการศึกษารฐานชุมชน
- 5) แนวคิดวิจัยเพื่อท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
- 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดการปฏิรูปการศึกษา

คนในโลกยุคใหม่ท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงต้องมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนผ่านเหล่านี้หากสังคมหรือพลเมืองขาดความพร้อมในการก้าวผ่านก็จะทำให้ประเทศไม่สามารถเดินต่อไปได้จนเสี่ยงกับการเป็นรัฐที่ล้มเหลว ประเทศไทยก็จำเป็นต้องก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 เช่นกัน ดังนั้น การเตรียมความพร้อมคนไทย เพื่อการนำพาสังคมและประเทศไปสู่โลกที่ 1 จึงเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อ (Critical Point) ของชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีประเทศไทยยังคงขาดความชัดเจนในการกำหนดเป้าประสงค์หลักของการศึกษา (Objective Function) ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผลลัพธ์ของระบบหรือปลายทางที่การศึกษาต้องพัฒนาและเสริมสร้างให้พลเมืองและสังคมสามารถอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจ แต่การตั้งเป้าประสงค์หลักของการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนามนุษย์และสังคมได้ หากแต่ต้องมีกลไกการขับเคลื่อนแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติได้จริง โดยการดำเนินการจะต้องเข้าใจถึงทั้งบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 พื้นฐานปรัชญาการศึกษาไทย รวมถึงองค์ประกอบของสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของผู้เรียน โดยความเข้าใจเหล่านี้ควรเป็นความรู้พื้นฐานที่สั้น กระชับ เข้าใจง่าย และมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน โดยบุคคลในวงการศึกษาไทยตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน トラบไปจนถึงตัวผู้เรียนเองจะต้องมีความเข้าใจในแนวปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเพียงพอ ซึ่งแนวปฏิบัติเหล่านี้บางส่วนอาจไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่ละน้อย (Incremental Change) แต่อาจจำเป็นต้องเปลี่ยนถึงรากฐานแนวคิด (Paradigm Shift/Fundamental Change)

ปัญหาทางการศึกษามีมากมายทับถมกันมานาน จำเป็นต้องเปลี่ยนระบบและเปลี่ยนนิสัยทัศน์ของผู้ปฏิบัติและผู้นำทางการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ถูกต้อง ปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษาที่ควรกล่าวถึงในอันดับแรกๆ ประกอบด้วย ดังนี้ 1. **ปัญหาด้านคุณภาพ** ที่หมายถึงคุณภาพมาตรฐานแห่งความเป็นเลิศทางวิชาการ และแนวคิดด้านคุณภาพที่ปรับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาของชีวิตจริง สอดรับกับ

สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ได้แก่ ความเป็นท้องถิ่น ในแนวทางนี้จึงได้มีการพูดถึงมากถึงการกระจายบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นให้แก่สถานศึกษา และหน่วยงานรับผิดชอบระดับล่าง นอกจากนั้นแล้วยังมีแนวคิดเรื่องคุณภาพการศึกษาที่จะต้องดูที่ตัวมนุษย์ทั้งหมดที่เป็นผลผลิตทางการศึกษาว่ามีคุณภาพอย่างไร สำเร็จการศึกษาจากสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยแล้วช่วยตนเองและรับผิดชอบต่อสังคมได้หรือไม่ เป็นผู้นำที่ดีหรือไม่ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือไม่ โดยสรุป เมื่อกล่าวถึงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ความหมายจึงครอบคลุมหลายๆ มิติของคุณภาพ การที่จะกำหนดปรัชญาแนวทางหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่างๆ จึงต้องคำนึงถึงมิติต่างๆ ของคุณภาพที่อยู่ในความห่วงใยของสังคมดังกล่าว

2. ปัญหาความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัญหาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคใหม่ สังคมไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่ยังขาดกฎเกณฑ์ใหม่ในการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง การผลิตบุคลากรด้านนี้ให้เพียงพอต่อการปรับระบบการผลิตให้ทันสมัย สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นๆ โดยพิจารณาจากศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ฉะนั้นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างทักษะความรู้ของชาวไทยให้สอดคล้องกับการทำงานและอาชีพในสังคมยุคใหม่จึงมีความสำคัญในอันดับต้นๆ ประเทศไทยยังคงขาดนักวิทยาศาสตร์และนักเทคโนโลยี ขาดครูวิทยาศาสตร์ ครูคณิตศาสตร์ ขาดผลงานวิจัยที่เชื่อมโยงกับระบบการผลิตภาคอุตสาหกรรม ระบบการฝึกอบรมด้านอาชีวศึกษาและวิชาชีพขั้นสูง ขาดความเชื่อมโยงกับตลาดแรงงานและภาคปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องปรับทั้งระบบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จะต้องวางแผนการจัดอุดมศึกษาหรือการศึกษาระดับหลังขั้นการศึกษาพื้นฐานให้เป็นระบบที่เชื่อมโยงกับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม และต้องส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจด้วย

3. ปัญหาของการกระจายโอกาสและความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา ประเด็นเรื่องนี้เป็นประเด็นด้านความชอบธรรมทางสังคมที่กลไกของระบบการเศรษฐกิจแบบเสรี มักจะมีแนวโน้มช่วยให้ผู้เข้มแข็งได้เปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่า ช่วยให้คนที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจและสังคมได้เปรียบด้านกิจการการศึกษา และด้านอื่นๆ มากกว่าผู้ยากไร้และขาดปัจจัยด้านการเงิน แต่สังคมที่มีความมั่งคั่งไปกระจุกตัวที่คนบางกลุ่ม การจะดำเนินนโยบายนี้ให้ได้สำเร็จจะต้องมีวิธีการวางแผน และจัดสรรงบประมาณโดยยึดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก เช่น ต้องเตรียมงบประมาณให้พื้นที่ที่ยากจนมากเป็นพิเศษ ต้องจัดระบบการศึกษาให้มีความหลากหลายทางและเชื่อมโยงกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พลัดโอกาสได้สามารถเข้ามาใช้โอกาสได้ตลอดชีวิต ที่สำคัญหากจะให้โอกาสแก่ทุกคนจริงจำเป็นต้องจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี ถึงมัธยม ศึกษาตอนปลายให้แก่คนทุกคนในสังคมไทย เพราะการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในสาขาต่าง ๆ ระดับวิชาชีพขั้นสูง และด้านอาชีวศึกษาระดับสูง และเป็นพื้นฐานของการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต

4. ปัญหาของประสิทธิภาพของระบบและกระบวนการจัดการบริหารการศึกษา ประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการเป็นประเด็นปัญหาที่ทับถมมานาน หากระบบการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ ปัญหาอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้วก็คงได้รับการแก้ไขในระดับหนึ่ง แต่เพราะระบบการบริหารจัดการมีปัญหาหมักหมมนานปีก็จำเป็นต้องสังคายนาทั้งระบบ

5. ปัญหาของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ปัญหาของข้อนี้มิได้มีลักษณะเดียวกับข้ออื่นๆ แต่เป็นประเด็นของการใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาแก่ประชาชนในบริบทของสังคมข่าวสาร และการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีของการสื่อสาร ควรจะปรับระบบตรงนี้ให้เกิดระบบการศึกษาตลอดชีวิตได้ และประกอบกับความจำเป็นของสังคมแบบใหม่ที่จะต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตจำเป็นต้องใช้ การศึกษาเป็นเครื่องมือปรับความสามารถและทักษะของมนุษย์ให้สามารถเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ และแก้ไขปัญหาใหม่ๆ ได้ เช่น ปัญหาของวิกฤติการณ์การเงินการคลัง การเศรษฐกิจในปัจจุบัน และผลกระทบ โดยเฉพาะด้านอาชีพการงาน

6. ปัญหาของการระดมสรรพกำลังเพื่อ

การศึกษา ปัญหานี้สัมพันธ์กับการศึกษาตลอดชีวิต หากจะให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้ก็จำเป็นที่ทุกๆ ส่วนของสังคมต้องตระหนักในภาระหน้าที่ทางการศึกษาของตน ตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรการกุศล สถาบันศาสนา สำนักงาน บริษัทห้างร้านและเอกชน สื่อสารมวลชน สถาบันการเมือง ทุกๆ ส่วนในสังคมล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรทางการศึกษา ประเด็นคือ จะจัดระบบเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในสังคมอย่างไร และจะสร้างความตระหนักให้แก่สถาบันต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และการเมืองอย่างไร ให้มาเล่นบทบาทของการจัดการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น กำหนดให้พรรคการเมืองจัดสรรเงินส่วนหนึ่ง เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน เป็นต้น

ผลกระทบเหล่านี้ทำให้จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอนในแนวใหม่ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้โดยวิธีใดก็ได้ จะต้องมีความหลากหลายและยืดหยุ่น แต่มีการเทียบมาตรฐานและรับรองคุณภาพให้อย่างเป็นระบบ เนื่องจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ การศึกษายุคใหม่จะต้องพัฒนาคนให้มีความสามารถใช้ข้อมูลข่าวสารเป็น โดยสามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ การศึกษาต้องเตรียมคนให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ สามารถควบคุมภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้ การศึกษาจะต้องมีเป้าหมายหลักในการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดองค์กรและสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและยกระดับการศึกษาของประเทศให้สามารถเข้าสู่การแข่งขันกับนานาชาติได้

จากกรอบวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (2560-2564) จากสถานะของประเทศและบริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ประเทศกำลังประสบอยู่ทำให้การกำหนดวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยังคงมีความต่อเนื่องจากวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และ กรอบหลักการของการวางแผนที่น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยึดหลักสมดุล ยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558 : ออนไลน์)

ตามแนวทางของนโยบายรัฐบาล (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) โดยแถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ที่ระบุให้รัฐบาลมีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินการให้มีการปฏิรูปด้านต่างๆ และส่งเสริมความสามัคคีและความสามัคคีของประชาชนในชาติ มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในข้อที่ 3 ว่าด้วย **นโยบายที่ 4 การศึกษาและการเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม** 3 นโยบาย (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559: ออนไลน์) ซึ่งประกอบด้วย

นโยบายที่ 4.1 การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเน้นความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาทางเลือกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้สามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้โดยมีความรู้และทักษะที่เหมาะสม เป็นคนดีมีคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพการเรียนรู้ โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนากำลังคนให้เป็นที่ต้องการเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจบริการ

นโยบายที่ 4.2 ในระยะเฉพาะหน้า จะปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษา ให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้เรียนและลักษณะพื้นที่ของสถานศึกษา และปรับปรุง บูรณการะบบการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสแก่ผู้ยากจนหรือด้อยโอกาส จัดระบบการสนับสนุนให้

เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีสิทธิเลือกใช้บริการการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยจะพิจารณาจัดให้มีคู่มือเป็นแนวทางหนึ่ง

นโยบายที่ 4.3 ให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั้งถึง และร่วมในการปฏิรูปการศึกษา การเรียนรู้ กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามศักยภาพและความพร้อม โดยให้สถานศึกษาสามารถเป็นนิติบุคคลและบริหารจัดการได้อย่างอิสระ

นโยบายที่ 4.4 พัฒนาคนทุกช่วงวัยโดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้มีความรู้และทักษะใหม่ที่สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายตามแนวโน้มการจ้างงานในอนาคต ปรับกระบวนการเรียนรู้และหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับภูมิสังคม โดยบูรณาการความรู้และคุณธรรมเข้าด้วยกันเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ การใฝ่รู้ การแก้ปัญหา การรับฟังความเห็นของผู้อื่น มีคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองดี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน

นโยบายที่ 4.5 พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครู ที่มีคุณภาพและจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครูเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การเรียนการไกล การเรียนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งปรับระบบการประเมินสมรรถนะที่สะท้อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นตัวแปรหลักของความสามารถในการแข่งขันระยะยาว (Long Term Competitiveness) การออกแบบการศึกษาจึงเป็นข้อต่อสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม บริบทที่สำคัญในการออกแบบการศึกษาในปัจจุบันก็คือ พลวัตการเปลี่ยนแปลงโลกจากการก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสการเปลี่ยนแปลงโลกได้ส่งผลกระทบทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมืองของทุกประเทศ กระแสการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นปัจจัยการเปลี่ยนผ่าน เช่น การปฏิวัติ Arab Spring ผ่านการใช้เทคโนโลยี Social Media การก้าวขึ้นมาทางเศรษฐกิจของเอเชีย หรือภาวะอากาศเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

การจัดการศึกษาแนวใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสอดคล้องการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาประเทศทั้งในระบบและนอกระบบ หากยึดตามหลักพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 1 ว่าด้วยความมุ่งหมายและหลักการกำหนดไว้ใน มาตรา 6 ไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และการจัดการศึกษาตาม มาตรา 8 โดยให้ยึดหลัก (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ความมุ่งหมายและหลักในการจัดการศึกษาตามนโยบายของไทยได้ยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 8 ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับปวงชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมณตรี, 2542, น.6) ระบุถึงแนวทางของการจัดการศึกษาให้เป็น “การศึกษาตลอดชีวิต” ซึ่งหมายถึง การศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิต และพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล อีกทั้งความหมายของ การศึกษาตลอดชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2556, น.4) ยังรวมถึง การศึกษาทุกรูปแบบทุกวิธีการทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน ทั้ง

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นโดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

ดังนั้นรูปแบบของการจัดการศึกษาในสังคมไทยปัจจุบันตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติควรให้ความสำคัญกับแนวคิดการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับรูปแบบการศึกษาทั้งสามแบบ ตามเจตนาของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ มุ่งไปที่ **พัฒนาคนไทย** ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และ **พัฒนาสังคมไทย** ให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งการสอดคล้องกันระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบันที่จะเป็นการเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ *"สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง"*

2.1.2 แนวคิดของงานวิชาการเพื่อสังคม

จากบทความที่ตีพิมพ์ของ ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้ให้มุมมองบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “งานวิชาการสายรับใช้สังคม” (วิจารณ์ พานิช, 2553 : ออนไลน์) ที่ได้อธิบายถึง “สังคมวิชาการไทยเข้าไปแนบแน่นกับชีวิตจริงของผู้คนทุกภาคส่วนของสังคม จึงต้องสร้างวิชาการสายใหม่ขึ้นมา เรียกว่า วิชาการสายรับใช้สังคมไทย คู่ขนานและ synergy กับวิชาการสายเดิมที่มีอยู่แล้ว ที่อาจเรียกว่าวิชาการสายนานาชาติ ความท้าทายคือ เราต้องช่วยกันทำให้ วิชาการสายรับใช้สังคมไทย มีคุณภาพ มีความแม่นยำน่าเชื่อถือ เท่าเทียมกับวิชาการสายนานาชาติ ต้องไม่ให้วิชาการสายรับใช้สังคมไทย เป็นวิชาการชั้น 2 เมื่อเทียบกับวิชาการสายนานาชาติ วิชาการสายรับใช้สังคมไทย มีลักษณะพิเศษคือ สร้างวิชาความรู้ขึ้นจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เน้นวิชาการแบบที่เรียกว่า translational research หรือ action research หรือ applied research”

“การทำงานวิชาการรับใช้สังคม ที่ประสบผลดีต่อสังคมอย่างชัดเจนหนักแน่น ต้องเป็น talk of the town ต้องได้รับการปรบมือชื่นชม วงการวิชาการจึงจะมีกำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจต่อเนื่อง นี่คือหน้าที่ของ PLoT – Public Library of Thailand ที่ใครๆ ก็เข้าถึงได้ และอ่านออก เพราะเป็นภาษาไทย และมีบทสรุปของบรรณาธิการให้คนธรรมดาที่ไม่ใช่นักวิชาการอ่านเข้าใจ คำขวัญคือ Modernize Thailand with New Track of Academic Life and PLoT. Towards Societal Impact Academics กล่าวเป็นภาษาไทยว่า ปฏิรูปประเทศไทยด้วยวิชาการสายใหม่ สายรับใช้สังคมไทย เผยแพร่ผ่าน PLoT – วารสารวิชาการ ออนไลน์ ที่ทุกคนเข้าถึง และอ่านรู้เรื่อง

“ชีวิตของนักวิชาการสายรับใช้สังคมไทยน่าจะทำงานอยู่ในสถานที่ทำงาน กับในสถาบันวิชาการ ประมาณอย่างละครึ่ง มีความใกล้ชิดและเข้าใจวัฒนธรรมของทั้งที่ทำงาน และวัฒนธรรมวิชาการ สามารถพูดคุยกันรู้เรื่องทั้งกับคนทำงาน และกับนักวิชาการ ใน 10 ปีข้างหน้า นักวิชาการสายพันธุ์นี้จะมีสัดส่วนเป็นร้อยละ 60 ขึ้นไป ของประชากรอาจารย์มหาวิทยาลัยไทย นักวิชาการกลุ่มนี้ทำงานวิชาการแบบเข้าไปทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เคียงบ่าเคียงไหล่ อย่างเท่าเทียมกันกับชาวบ้าน กับคนในบริษัท ในโรงงาน กับหน่วยราชการ กับองค์กรไม่คำกำไร และในบริบทอื่นๆ ในลักษณะที่เป็น interactive learning through action

คือเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกัน หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ไม่ใช่เอาความรู้ไปช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่ใช่ไปสอนชาวบ้าน ไม่ใช่ไปถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยีให้ชาวบ้าน คือไม่ทำตัวเป็น “ผู้รู้” แต่ทำตัวเป็น “ผู้เรียนรู้” เข้าไปร่วมเรียนรู้กับ “ภาคชีวิตจริง” (real sector) นักวิชาการรู้มากกว่าในเชิงทฤษฎี แต่ผู้ปฏิบัติงานรู้มากกว่าในเชิงปฏิบัติ นักวิชาการไปร่วมทำงานกับฝ่ายปฏิบัติ แล้วตั้งวง AAR กัน จะเกิดความเข้าใจปัจจัยที่ช่วยให้ทำงานได้คุณภาพสูงขึ้น มีประสิทธิผล หรือประสิทธิภาพมากขึ้น และนักวิชาการจะเอาความรู้เชิงทฤษฎีเข้าไปเสริมให้แก่ผู้ปฏิบัติแบบไม่ใช่สอน ด้วยท่าทีของคนเสมอกัน”

“ในการ transform มหาวิทยาลัย ให้ทำงานวิชาการแนบแน่นอยู่กับภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นชีวิตจริงของสังคม มหาวิทยาลัยจะต้องสร้างโครงสร้างด้านการจัดการขึ้นมารองรับ ซึ่งหมายความว่า มหาวิทยาลัยจะต้องเสาะหาและพัฒนาเจ้าหน้าที่สายสนับสนุนขึ้นมาทำงานด้านนี้ ที่เป็นคนที่รักและเห็นคุณค่าของงานด้านนี้ มีทักษะในการทำงาน และเพิ่มพูนทักษะจากการทำงาน ลองเสนอจินตนาการ ว่าเจ้าหน้าที่สายสนับสนุนงานรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยควรทำอะไรได้บ้าง

- การพัฒนาฐานข้อมูล ที่อาจเรียกว่า Need Database หรือ Opportunity Database ของมหาวิทยาลัยของตน และคอยปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยอาจร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอื่น หรือร่วมมือกับฐานข้อมูลกลางของ สกอ. ฐานข้อมูลนี้จะช่วยให้มหาวิทยาลัยเห็นโอกาสใหม่ๆ ที่ทรงคุณค่า สำหรับทำงานรับใช้สังคม

- การทำงานสื่อสารเชื่อมโยงกับภาคฝ่ายที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยเข้าไปร่วมมือทำงานวิชาการ ในลักษณะที่เป็นการทำงานเชิงรุก (proactive) ไม่ใช่รอให้เขามาขอใช้บริการ (reactive) หากพูดในภาษาธุรกิจ หมายถึงการทำงานด้านการตลาด

- การจัดการงานวิจัย หรืองานบริการวิชาการ ในมุมของมหาวิทยาลัย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักวิจัย/นักวิชาการ และอำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานฝ่ายที่เป็นภาคีร่วมมือ งานส่วนนี้จะมีรายละเอียดมากมาย ทั้งด้านติดต่อสื่อสาร การติดตามงาน การเงิน การเขียนรายงาน เป็นต้น

- การอำนวยความสะดวกในการเขียนและส่งต้นฉบับไปตีพิมพ์ ใน PLoT รวมทั้งการติดตามสร้าง visibility อย่างเหมาะสมให้แก่ผลงานของหน่วยงานที่ตีพิมพ์ใน PLoT และการติดตามข้อมูลผลกระทบของผลงานต่างๆ ของหน่วยงาน ที่ตีพิมพ์ใน PLoT และที่ได้รับการยกย่องในโอกาสต่างๆ นำมาเสนอต่อผู้บริหาร และสื่อสารให้รับรู้กันอย่างกว้างขวางทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยขอย้ำว่าต้องรู้จักวิธีการดำเนินการอย่างเหมาะสม ไม่มากไม่น้อยเกินไป ไม่เป็นการโอ้อวดเกินจริง หรือเป็นการโฆษณาอย่างไร้จริยธรรม

- พัฒนาขีดความสามารถของตนเองและเพื่อนร่วมงาน ในการทำความเข้าใจสาระของกิจกรรมบริการวิชาการ/วิจัย ที่มหาวิทยาลัยทำร่วมกับภาคี และพัฒนาขีดความสามารถในการสื่อสารสาระหรือเนื้อหาสำคัญออกไปทางข้อเขียน หรือในทางติดต่อกับสื่อมวลชนให้เขามาจัดทำ สกู๊ป หรือรายการพิเศษ เจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถในระดับนี้ถือว่าเป็นบุคคลที่มีค่าอย่างยิ่ง เป็นทักษะหรือขีดความสามารถระดับสูง

- รวบรวมผลงานเด่นประจำปี และประสานงานให้มีการสรุปภาพรวม และสรุปแต่ละผลงานเด่นสำหรับลงตีพิมพ์ในรายงานประจำปีของหน่วยงาน/องค์กร และนำไปเผยแพร่ในโอกาสหรือรูปแบบอื่นๆ เช่น ใน เว็บไซต์

- เสนอแนะช่องทาง หรือโอกาสใหม่ๆ ในการทำงานรับใช้สังคมให้แก่ผู้บริหารและแก่นักวิชาการสายนี้ ในโอกาสอันควร

ทั้ง 2 แนวคิดเป็นแนวทางสำคัญในการทำงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อเคลื่อนงานทางการศึกษาในจังหวัดลำปางภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการมองการศึกษาทั้งระบบที่เกี่ยวข้องในจังหวัดลำปางภายใต้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รวมถึงเนื้อหาของการนำเสนอเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมอุดมศึกษาไทยร่วมสร้างประเทศไทยน่าอยู่” (วิจารณ์ พานิช. 2553 : ออนไลน์) ในการประชุม กกอ. เมื่อวันที่ 7 ต.ค. 2553 เพื่อจะเน้นว่า การสร้างระบบวิชาการสายรับใช้สังคมไทยนั้น เป้าหมายใหญ่หรือเป้าหมายหลัก เพื่อการสร้างสรรค์สังคมไทย ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของคณาวิทยาลัยเป็นหลัก ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบอุดมศึกษาอย่าง “เปลี่ยนโดยสิ้นเชิง” แต่ดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป และใช้ positive approach ใช้การสร้างระบบ incentives ในการกระตุ้น อำนวยความสะดวกต่อการเปลี่ยนแปลง แบบที่มองการเปลี่ยนแปลงว่า “มีชีวิต” และ “มีหน่ออ่อนอยู่แล้ว” เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงใหญ่ (total change) ในครั้งนี้ คือเปลี่ยนวัฒนธรรมและเปลี่ยนโครงสร้างของระบบมหาวิทยาลัยไทย ให้หันไปทำงานวิชาการบนฐานของสังคมไทยเป็นสำคัญ คบค้าเชื่อมโยงกับวงการวิชาการโลก เพื่อนำเอาความรู้ในโลกมารับใช้สังคมไทย และในขณะเดียวกัน เรากำลังเปลี่ยนแปลงป็นให้แก่โลกด้วย

จากข้อเสนอโครงการดังกล่าวทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้อธิบายผ่านแนวคิดใช้กรอบในการสังเคราะห์จากแนวคิดของ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ที่กำหนดแนวทางของการเปลี่ยนแปลงใหญ่ (Total change) ในสถาบันอุดมศึกษา ว่าด้วยการเปลี่ยนวัฒนธรรมและเปลี่ยนโครงสร้างของระบบมหาวิทยาลัยไทย ให้หันไปทำงานวิชาการบนฐานของสังคมไทยเป็นสำคัญ ในเชิงโครงสร้างต้องทำให้มหาวิทยาลัยไทยมีความภูมิใจ มีเกียรติภูมิ จากผลงานวิชาการรับใช้สังคมไทย และได้รับผลประโยชน์จากการทำงานวิชาการรับใช้สังคมไทยมากกว่าหรืออย่างน้อยเท่าเทียมกันกับการทำงานวิชาการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติ ระบบอุดมศึกษาที่ใช้สังคมไทยจึงจะเกิดได้จริง ต้องมีการจัดการระบบเพื่อสร้างวัฒนธรรมอุดมศึกษาไทยขึ้นใหม่ ไม่ใช่ลอยตัวจากสังคมอย่างในปัจจุบัน โครงสร้างและวัฒนธรรมใหม่ ที่จะต้องสร้างขึ้นได้แก่

1. หลักการของสถาบันอุดมศึกษากับสังคม/ชุมชน มีความสัมพันธ์ในลักษณะภาคี (partner) ต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน เกื้อกูลต่อการปฏิบัติงานของกันและกัน มีความเคารพต่อกันและกัน ไม่ใช่สถาบันอุดมศึกษาเข้าไป “ช่วยเหลือ” ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

2. อาจารย์ นอกจากมีความรู้ในศาสตร์ของตนแล้ว ยังเป็นคนมีทัศนคติเชิงบวก เห็นคุณค่าของการทำงานวิชาการรับใช้สังคมไทย มีความรู้เชิงบริบท (contextual/tacit knowledge) เกี่ยวกับสังคมไทย มีทักษะในการทำงานเป็นทีม และทำงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งในระยะยาว มีความสามารถออกแบบเก็บข้อมูลการทำงานรับใช้สังคม เพื่อนำมาวิเคราะห์-สังเคราะห์เป็นความรู้ใหม่ ที่เป็นความรู้เชิงประยุกต์ในสังคมไทย

3. นักศึกษา มีการเรียนรู้ 2 แนวคู่ขนานและส่งเสริมเกื้อกูลกัน คือการเรียนรู้ในห้องเรียนหรือในมหาวิทยาลัยหรือตามหลักสูตร กับการเรียนรู้ในสังคม/ชุมชน (กิจกรรมเสริมหลักสูตร) ที่เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาจัดกันเองเป็นหลัก เพื่อการเรียนรู้สังคม/ชุมชน รวมทั้งเพื่อปลูกฝังจิตอาสาให้แก่ตนเอง อาจารย์มีส่วนให้คำแนะนำปรึกษา แต่ไม่เข้าไปจัดให้หรือเข้าไปจัดการ

4. หลักสูตร มีความยืดหยุ่นต่อการเปิดโอกาสให้การเรียนรู้ของนักศึกษาเข้าไปบูรณาการกับการทำงานวิชาการรับใช้สังคมไทย ทั้งยืดหยุ่นการเรียนการสอน และยืดหยุ่นการวัดผล เพื่อให้การเรียนรู้บูรณาการกับการปฏิบัติในสภาพจริงของสังคม/ชุมชน ให้มากที่สุด หลักสูตรต้องเตรียมบัณฑิตให้เป็น “บัณฑิตแห่งศตวรรษที่ 21” คือเป็นนัก “เรียนรู้และปรับตัว” ตลอดชีวิต

5. หน่วยงานของมหาวิทยาลัย ต้องมีหน่วยงานประจำที่ทำงานเชิงรุกในการเชื่อมโยงทำความเข้าใจกับสังคม/ชุมชน ส่วนที่เป็นภาคี หรือส่วนที่มีโอกาสสูงที่จะทำงานร่วมกัน หน่วยงานนี้ต้องทำงานเชิงรุก

และมีการรวบรวมฐานข้อมูลสำหรับการวางแผนระยะสั้นและระยะยาว มีบุคลากรที่มีความรู้และทักษะในการทำงาน รวมทั้งเป็นผู้รับผิดชอบเสนอยุทธศาสตร์การทำงานรับใช้สังคมไทยอย่างบูรณาการกับหน้าที่อื่นๆ ของสถาบัน

6. ผลงาน และ KPI ต้องมี KPI ด้านการรับใช้สังคม/ชุมชน โดย สกอ. / สมศ. กำหนดกว้างๆ ให้แต่ละสถาบันอุดมศึกษากำหนดรายละเอียดเอง สถาบันใดกำหนด KPI เช้าขึ้นและทำได้ตามนั้น มีกระบวนการ rating สถาบันอุดมศึกษา ด้านการรับใช้สังคมไทย ออกเผยแพร่ทั่วไปด้วย

7. ระบบการตีพิมพ์ผลงานวิชาการรับใช้สังคมไทย ข้อค้นพบใหม่หรือความรู้เชิงประยุกต์สามารถเขียนเป็นเอกสารวิชาการ นำออกเผยแพร่ในวารสารวิชาการรับใช้สังคมไทย เพื่อเป็นหลักฐานไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการของตน และของสมาชิกในทีมงานได้

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงในการประชุม“แนวทางและกลไกสนับสนุนการสร้างผลงานวิชาการรับใช้สังคม” (วิจารณ์ พานิช, 2555: ออนไลน์) ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555 ณ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว เชียงใหม่ มีข้อสรุปของความท้าทายในการพัฒนาวิชาการสายรับใช้สังคมว่า ต้องสร้างทักษะ “From Action to Academic” นั่นคือ ในสภาพปัจจุบันนักวิชาการสาย Action ไม่มีทักษะด้านวิชาการ เป็นนักปฏิบัติ ไม่ใช่ นักวิชาการ เราต้องหาช่วยทำให้คนที่ระบุตนเองว่าเป็นนักวิชาการสาย Action ซึ่งมีทักษะด้าน Action / การพัฒนา อยู่แล้ว ให้มีทักษะด้านวิชาการด้วย

ทักษะวิชาการคือการตั้งคำถาม และตอบคำถาม Why ไม่ใช่แค่ What และ How คือต้องอธิบาย เหตุผลของการเกิดหรือไม่เกิดปรากฏการณ์ได้ไม่ใช่เพียงอธิบายปรากฏการณ์และวิธีทำให้เกิดปรากฏการณ์ซึ่งเป็นการนำเสนอแบบ descriptive ผลงานวิชาการต้องเน้นที่ระดับ analytical และ synthesis ทักษะ วิชาการคือการท้าทายทฤษฎีตรวจสอบทฤษฎี นักวิชาการสายปฏิบัติต้องท้าทายหรือตรวจสอบทฤษฎีด้วย หลักฐานเชิงประจักษ์จากการปฏิบัติ

การท้าทายทฤษฎีนี้ไม่จำเป็นต้องท้าทายทุกส่วนของทฤษฎีเลือกท้าทายเพียงบางส่วนได้และวิธีท้าทายที่ง่ายที่สุดคือท้าทายความไม่ครบถ้วนไม่สมบูรณ์ของทฤษฎี (มีอะไรบ้างในโลกนี้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์จริงๆ) ยิ่งทฤษฎีที่สร้างขึ้นในโลกตะวันตกย่อมใช้บริบทวัฒนธรรมตะวันตกเป็นฐานเราอยู่ในวัฒนธรรมตะวันออก เวลาประยุกต์ใช้ความรู้ทฤษฎีได้ก็ตามย่อมต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะในสังคมของเรา หรือบริบทเฉพาะในพื้นที่ปฏิบัติการ การตรวจสอบทฤษฎีด้วยความรู้เชิงบริบทนี้แหละคืออาวุธสำหรับสร้างทฤษฎีใหม่ หรือขยาย บางส่วนของทฤษฎีเดิมออกไป **แนวความคิดว่านักวิชาการสายปฏิบัติไม่จำเป็นต้องสนใจทฤษฎีจึงไม่ถูกต้อง คนที่เป็นนักวิชาการย่อมต้องสนใจทฤษฎีเสมอ** และต้องทำความเข้าใจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในมิติที่ลึกเพียงพอที่จะท้าทายทฤษฎีได้ เพราะนิยามของนักวิชาการคือนักท้าทายทฤษฎี (ไม่ใช่ นักเชื่อทฤษฎี) นักวิชาการสายปฏิบัติท้าทายทฤษฎีจากมุมปฏิบัติการในพื้นที่จริงสภาพจริงที่ควบคุมตัวแปรไม่ได้หรือควบคุมยากตัวแปรเหล่านี้เรียกว่าบริบท **ความรู้เชิงบริบท (Contextual Knowledge)** คืออาวุธของนักวิชาการสายปฏิบัติ หรือสายรับใช้สังคม

- **นิยามของงานวิชาการเพื่อสังคม (Socially-engaged Scholarship : SeS)**

ปิยะวัติ บุญ-หลง (2559) ได้ศึกษางานวิชาการเพื่อสังคมที่มีอยู่ในต่างประเทศพบว่าการให้ความหมายงานวิชาการเพื่อสังคมไว้อย่างหลากหลายแต่ก็มีสิ่งที่ตรงกันคือ งานวิชาการเพื่อสังคมเป็นงานที่ต้องมี “ความรู้” (Knowledge) เป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้การประยุกต์ใช้

ความรู้และการสร้างความรู้ใหม่ในบริบทใดๆของสังคมก็ได้ทราบได้ทีความรู้นั้นก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

อย่างไรก็ดี งานวิชาการเพื่อสังคมไม่ได้ยึดหลักสำคัญเฉพาะเรื่องความรู้เพียงอย่างเดียวเนื่องจากความรู้อาจจะถูกนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆได้ งานวิชาการเพื่อสังคมจึงให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่สองก็คือ “ผลที่จะเกิดขึ้น” กล่าวคือ เมื่อทำงานวิชาการเพื่อสังคมแล้วควรจะมีผลดีต่อส่วนร่วม เพิ่มคุณภาพชีวิตของคน สร้างความเป็นธรรม ความโปร่งใส ทำให้คนกลุ่มน้อยหรือผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น มีโอกาสในชีวิตมากขึ้น สร้างความยั่งยืนในด้านทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้กับคนรุ่นหลัง มิใช่ไปเพิ่มโอกาสให้กับผู้ถือสิทธิพลสูงในระบบเศรษฐกิจ สังคมให้มีความได้เปรียบมากขึ้นอีก ดังนั้น “ความรู้” (Knowledge) และ “ความเป็นธรรมทางสังคม” (Social justice) จึงถือเป็นเกณฑ์สำคัญที่จะใช้วิเคราะห์ ตรวจสอบว่างานใดเป็นงานวิชาการเพื่อสังคมหรือไม่

การทำความเข้าใจความหมายของงานวิชาการเพื่อสังคม (Socially-engaged Scholarship :SeS) นั้นสามารถแยกอธิบายแต่ละคำ ดังนี้

Social หมายถึง ครอบคลุมรวมถึงกลุ่มต่างๆในสังคมทั้งชุมชนชนบทและชุมชนเมือง ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง ธุรกิจขนาดใหญ่ที่รับผิดชอบต่อสังคม องค์กรภาครัฐ และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร

Engage หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับกลุ่มต่างๆเหล่านี้โดยตระหนักว่ามหาวิทยาลัยไม่ควรอยู่อย่างโดดๆในโลกของตนเองแต่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ รู้รอบรู้หนาวร่วมกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ประโยชน์จากมหาวิทยาลัยเพื่อการเรียนรู้และความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยเอง

Scholarship หมายถึง ความเป็นวิชาการที่รวมภารกิจ 3 ด้านของมหาวิทยาลัย ได้แก่ งานวิจัย บริการวิชาการและการเรียนการสอน

ดังนั้น จากนิยามข้างต้นพบว่างานวิชาการเพื่อสังคมไม่ได้จำกัดเฉพาะ “งานวิจัย” กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องใช้ระเบียบแบบแผนและวิธีการของงานวิจัยเท่านั้น อาจจะสามารถผสมผสานกับงานบริการวิชาการ การเรียนการสอนและฝึกอบรมหรืองานอื่นๆของมหาวิทยาลัยที่ตอบสนองสังคมผู้รับประโยชน์ งานวิชาการเพื่อสังคมจึงเน้นผลที่จะเกิดขึ้นมากกว่าเน้นความเคร่งครัดของวิธีการวิจัยเพียงอย่างเดียว ทำให้งานวิชาการเพื่อสังคมถูกแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 งานวิชาการเพื่อสังคมที่หมายรวมถึงรวมภารกิจ 3 ด้านของมหาวิทยาลัย ได้แก่ งานวิจัย บริการวิชาการและการเรียนการสอน

ลักษณะที่ 2 งานวิชาการเพื่อสังคมมี 2 ส่วนที่เพิ่มขึ้นมา คือ

ต้นน้ำ คือ โจทย์ต้องมาจากสังคมที่ต้องบอกได้ว่าเป็นโจทย์ของใคร พื้นที่ไหน ไม่ใช่สังคมแบบลอยๆ แล้วใช้วิชาการเข้าไปทำความเข้าใจกับสถานการณ์หรือเสนอวิธีการแก้ปัญหา พัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่ในสังคมนั้นๆ

ปลายน้ำ คือ เมื่อทำงานเสร็จแล้วเกิดประโยชน์อย่างไร กับใครและที่ไหน ซึ่งส่วนนี้เป็นจุดแตกต่างจากงานวิชาการซึ่งมุ่งตอบปัญหาของวงวิชาการตามสาขานั้นๆแต่อาจไม่สามารถตอบปัญหาของชุมชน

- **คุณลักษณะพิเศษของงานวิชาการเพื่อสังคม**

กาญจนา แก้วเทพ (2559) ได้นำเสนองานวิชาการเพื่อสังคมพบว่ามีด้วยกัน 10 ขั้นตอนและอยู่บนหลักการที่ว่าโจทย์วิจัยต้องมาจากชุมชน มีกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการสร้างความเข้าใจร่วม จัดกิจกรรมเสริมตามความจำเป็นและคิดกิจกรรมบนฐานข้อมูลซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาสภาพปัญหาหรือข้อสงสัยทั้งปัญหาจากชุมชนและปัญหาในทางวิชาการ

ขั้นตอนที่ 2 การทบทวนสถานการณ์ ถ้าเป็นกรณีงานวิชาการเพื่อวิชาการคือ การทบทวนวรรณกรรม แต่สำหรับ CBR จะเป็นการเสวนาชุมชนเพื่อทบทวนตัวเอง ส่วนงานวิชาการเพื่อสังคมสามารถใช้ได้ทั้งสองวิธีการผสมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การแสวงหาหรือพัฒนาโจทย์การวิจัยและแสวงหาทีมวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างกรอบแนวคิดของการทำงาน (conceptual frame work)

ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบการวิจัย ชาวบ้านซึ่งเป็นคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมากในขั้นตอนของการคิดกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบท และการแนะนำแหล่งข้อมูลเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างเครื่องมือและเก็บข้อมูล ในขั้นตอนนี้อาจทำได้ 2 รูปแบบคือ รูปแบบที่ 1 นำชุดเครื่องมือที่เคยใช้อยู่แล้วใน basic research เช่น แบบสอบถาม (questionnaire) เหล่านี้มา modified ใหม่โดยเพิ่มเติมในเรื่องของการมีส่วนร่วมจากชุมชนเข้าไป ส่วนรูปแบบที่ 2 แบบเป็นการสร้างเครื่องมือชุดใหม่มาใช้เลยหรือนำเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งออกแบบให้ทีมงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือ PAR กำกับอยู่แล้วมาใช้เลย

ขั้นตอนที่ 7 การจัดการข้อมูล และวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลในงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคือการคืนข้อมูลให้ชุมชนซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบข้อมูล และเพื่อให้ข้อมูลนั้นสมบูรณ์ขึ้น การคืนข้อมูลให้ชุมชนซึ่งการคืนข้อมูลให้กับชุมชนจะต้องมีการจัดระบบข้อมูลให้มีความหมายมากขึ้นซึ่งจะมากกว่าข้อมูลที่เก็บได้จากชุมชน

ขั้นตอนที่ 8 การนำไปใช้ประโยชน์ งานวิชาการเพื่อสังคมไม่ใช่การศึกษาการวิจัยเพียงเพื่อค้นหาหรืออธิบายเฉพาะสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแต่ต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งนั้นให้ดีขึ้นด้วย ดังนั้น หลังจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้วจะต้องมีการคิดถึงกิจกรรมเข้าไปแก้ปัญหาด้วย

ขั้นตอนที่ 9 การวัดและประเมินผล โดยทั่วไปการวัดและประเมินผลจะมีคำสำคัญ (keyword) ที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 คำคือ ผลผลิต (output) ผลลัพธ์ (outcome) และ ผลกระทบ (impact) ซึ่งสามารถอธิบายด้วยการใช้เกณฑ์ คือในด้าน output หรือผลผลิต คือ สิ่งที่เราตั้งใจหรือคาดหวังไว้แล้วว่าจะเกิดขึ้นและเกิดผลในระยะสั้น ส่วน outcome หรือผลลัพธ์ จะเป็นสิ่งที่ตั้งใจไว้เช่นเดียวกันแต่ผลที่เกิดขึ้นจะใช้เวลานานมากกว่า output ส่วน impact หรือผลกระทบคือสิ่งที่เราไม่ได้ตั้งใจหรือเหนือความคาดหมายและแน่นอนผลที่เกิดขึ้นต้องเป็นระยะยาวเพราะต่อเนื่องจาก outcome อย่างไรก็ตาม output ของการทำงานสามารถเกิดขึ้นได้ไม่ว่ากระบวนการทำงานนั้นจะมีส่วนร่วมหรือเป็นการทำงานแบบ PAR หรือไม่ก็ตาม แต่ outcome จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 10 ถอดบทเรียน และดูความยั่งยืน เป็นการตรวจสอบผลจากการทำงาน ซึ่งจะมีคำสำคัญคือคำว่า "ถอดบทเรียน" หรือ "สรุปบทเรียน" โดยสรุปการทำงานแบบงานวิชาการเพื่อสังคม เป็นกระบวนการวิจัยที่นำเอาการทำงานแบบเป็นขั้นตอนมาจากแบบพื้นฐาน (basic research) และนำกิจกรรมเสริมจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือ CBR เพิ่มเติมเข้าไปซึ่งระดับความเข้มข้นหรือความมากน้อยของการมีส่วนร่วมจะอยู่ประมาณ "PAR" และ "collaborative"

- **รูปแบบของงานวิชาการเพื่อสังคม**

กาญจนา แก้วเทพ (2559) ได้เสนอรูปแบบการทำงานวิชาการเพื่อสังคมไว้ดังนี้

1. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือ CBR เป็นรูปแบบจะเน้นกระบวนการที่เข้มงวดมากเพราะเน้นการสร้างชาวบ้านให้กลายเป็นนักวิจัย
2. Action Research เป็นปฏิบัติการด้วยกระบวนการของการวิจัย ไม่ใช่การศึกษาเฉพาะสภาพการณ์ที่เป็นอยู่แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงไปด้วย
3. ฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม การจัดฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยทำเป็นปกติแต่ถ้าเป็นงานวิชาการเพื่อสังคมจะเป็นการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม
4. เผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ เป็นการนำผลงานของชาวบ้านมาเผยแพร่ซึ่งนอกจากการการเขียนแล้วยังสามารถทำได้อีกหลายวิธีผ่านช่องทางสาธารณะ
5. คืบความรู้สู่ชุมชน เป็นกิจกรรมที่ทำหลังจากการทำวิจัยแล้วเสร็จ
6. การส่งนักเรียนเข้าไปในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยและบริการเพื่อทดสอบด้านความรู้ และด้านจิตสำนึกสาธารณะ
7. เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน โดยมีชุมชนเป็นตัวตั้ง แล้วนักวิชาการเข้าไปช่วยเสริม
8. การช่วยทำ networking ให้กับชุมชน เช่น เครือข่าย เส้นสาย เสี้ยว เกลือ เป็นต้น
9. ช่วยเป็นแหล่งข้อมูล เป็นสิ่งที่ภาคธุรกิจและชาวบ้านมีความต้องการเหมือนกัน
10. แหล่งให้คำปรึกษา จะเห็นได้ว่าห้องแล็บ (lab) หรือห้องปฏิบัติการของมหาวิทยาลัยสามารถช่วยชาวบ้านได้ในหลายเรื่อง
11. ช่วยงานขยายผลซึ่งเป็นรูปแบบที่นักวิชาการสามารถทำได้ดี เช่น กรณีงดเหล้างานศพที่บ้านดงประสบผลสำเร็จ จะขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆแต่ต้องศึกษาว่ามีอะไรที่เป็นตัวแปรพื้นฐานหรือตัวแปรเสริม
12. Coaching เป็นบทบาทที่ไม่เพียงแค่นักกีฬาเท่านั้นที่มีโค้ช ชุมชนถ้าอยากได้รับการพัฒนา ก็อยากจะได้คนที่เป็โค้ช เป็นคนที่อยู่และช่วยเหลือได้
13. Institutional adjustment กลับมาเปลี่ยนตัวสถาบันการศึกษาเอง เช่น การสร้างหลักสูตรใหม่

- **บทบาทนักวิชาการกับงานวิชาการเพื่อสังคม**

กาญจนา แก้วเทพ (2559) ได้เสนอแนะว่านักวิชาการในมหาวิทยาลัยสามารถทำหน้าที่ได้หลายบทบาทสำหรับงานวิชาการเพื่อสังคม อาทิเช่น

1. ผู้บริการวิชาการให้กับชุมชนโดยเฉพาะเป็นที่พึ่งพาทางด้านความรู้
2. ผู้ทำประโยชน์ให้กับชุมชน
3. ผู้ประสานโลกความรู้ทางวิชาการกับโลกความรู้ภาคปฏิบัติ หรือการสร้าง ความกลมเกลียวระหว่างหลักการทางวิชาการกับชุดความรู้/ภูมิปัญญาของชาวบ้าน
4. ผู้เสริมความยุติธรรมของโครงสร้างการกระจายความรู้หรือผู้ช่วยด้านความเหลื่อมล้ำทางด้านความรู้ในทางอ้อม
5. ผู้สร้างโอกาสที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ในสภาพการณ์จริงหรือการนำความรู้ทางวิชาการที่มีอยู่แล้วไปทดลองใช้ในสนามจริง ซึ่งในสนามจริงจะมีความซับซ้อนยิ่งกว่าในห้องทดลองหรือห้องปฏิบัติของมหาวิทยาลัยที่นักวิชาการสามารถควบคุมตัวแปรได้ทุกอย่าง

6. ผู้พัฒนาความรู้ใหม่ (modifying) เป็นการนำความรู้ทางวิชาการที่มีเท่ากับความรู้อยู่ของชุมชน มาทำการ modified ให้เกิดความรู้ใหม่ ซึ่งไม่ได้ใหม่ทั้งหมดและไม่ได้เก่าทั้งหมด

7. ผู้สร้างความรู้ใหม่จากรากฐาน (generating)

8. ผู้ให้สถานภาพแก่ความรู้ของชุมชน (status conferral) หรือการให้สถานภาพกับชุมชน เช่น การทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกมีสิทธิหรือสถานภาพทางสังคมมากขึ้น หรือทำให้ชาวบ้านมั่นใจว่าความรู้สึกที่มีนั้นเป็นที่น่าภาคภูมิใจกับชุมชน

9. ผู้สร้างความมั่นใจหรือสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีแก่ชุมชน

10. ผู้นำเสนอทางเลือกที่หลากหลายแก่ชุมชน โดยปกติชาวบ้านจะมีความสามารถอยู่บ้างแล้ว เมื่อเกิดปัญหาของตัวเองด้วยวิธีการหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดเพราะประสบการณ์ แต่นักวิชาการมีโอกาเข้าถึงความรู้ในการแก้ปัญหาที่กว้างขวางกว่า

11. ผู้สร้างโอกาสพัฒนาความรู้ของชุมชน (folk knowledge)

12. ผู้ช่วยเสริมพลังให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้

13. ผู้เชื่อมต่อความรู้แบบสหวิทยาการ เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ ซึ่งจะไม่ใช้การต่อยอดหรือลงลึกในแต่ละสาขาวิชา แต่จะเป็นการทำงานร่วมกันหลายสาขาวิชา

14. ผู้ระดมพลังของสถาบันต่างๆ เป็นภาคบังคับขั้นต้นของการวิจัยหรืองานบริการเพื่อชุมชน ซึ่งจะมีลักษณะการทำงานเป็นทีมวิจัย เพื่อเสริมพลังในการทำงานร่วมกัน

15. Magic multiplier การเป็นผู้สื่อสารต่อหรือบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนสู่โลกภายนอกเพื่อการขยายผล

● บทบาทมหาวิทยาลัยกับงานวิชาการเพื่อสังคม

ปิยะวัติ บุญ-หลง (2559) ได้กล่าวไว้ว่างานวิชาการเพื่อสังคมไม่ใช่สิ่งที่คิดขึ้นเองในประเทศไทย หากแต่เริ่มขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ.1990 โดย Professor Ernest L.Boyer ที่มีความวิตกว่ามหาวิทยาลัยเน้นงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์มากเกินไปจนละเลยภารกิจอื่นที่สำคัญ จึงได้เสนอแนวทางแก่มหาวิทยาลัยว่าความเป็นวิชาการ (Scholarship) ไม่ควรมีเพียงเฉพาะการค้นพบใหม่ (Research) หรือการวิจัยเท่านั้น แต่ความเป็นวิชาการมหาวิทยาลัยควรมี 4 ด้าน ได้แก่

The Scholarship of Discovery หมายถึง วิชาการของการค้นพบใหม่ เป็นการค้นพบสิ่งใหม่หรือเปิดเผยให้เห็นถึงต้นกำเนิดหรือพิสูจน์ทฤษฎี หรือสร้างความเข้าใจใหม่สิ่งที่มีอยู่เดิมเป็นการขยายพรมแดนของความรู้และเป็นสากล

The Scholarship of Application หมายถึงการผสมผสานความเชี่ยวชาญระหว่างผู้มีวิชาการกับผู้ที่นำวิชานั้นไปใช้เป็นการเน้นการนำวิชาการไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลภายใต้เงื่อนไขและบริบทการใช้งานจริง ซึ่งไม่ใช่การบริการวิชาการ ไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียวแต่เป็นความร่วมมือ (Collaboration) ระหว่าง 2 ฝ่ายคือ นักวิชาการกับผู้ใช้วิชาการเป็นลักษณะต่างฝ่ายต่างเสริมความรู้กัน

The Scholarship of Teaching หมายถึงวิชาการของการเรียนการสอนซึ่งเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ทำให้ผู้เรียน นักศึกษาเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้และเกิดการตื่นตันที่จะเรียนรู้สร้างผู้เรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์

The Scholarship of Integration หมายถึง วิชาการที่เกิดจากหลายๆสาขารวมกันแล้วเห็นมุมมองที่กว้างขึ้น เกิดความเข้าใจใหม่ต่อโจทย์ ต่อสถานการณ์หรือต่อธรรมชาติ การรวมกันของสหสาขาวิชานี้อาจจะเกิดขึ้นภายในหรือระหว่างการเรียนการสอน การวิจัย หรือการบริหารวิชาการก็ได้

ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยในประเทศไทยก็ถูกสังคมวิพากษ์วิจารณ์ในหลายๆมิติ ได้แก่ มิติของประโยชน์ ถูกมองว่ามหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้เนื่องจากขาดความรู้และทักษะของอาชีพและโลกยุคใหม่ มิติปัญญา ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สามารถเป็นประทีปทางปัญญาและสำนึกสังคมอย่างที่คาดหวังกับมหาวิทยาลัย มิติของจิตวิญญาณและปฏิสัมพันธ์กับสังคม ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าชาวมหาวิทยาลัยชอบมัว่สุขอยู่แต่ภายในมหาวิทยาลัยเองไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ขาดสำนึกและอุดมการณ์ทางสังคมจึงเป็นเพียงผู้รู้แต่วิชาไม่รู้สังคมทำให้มหาวิทยาลัยตกอยู่ในสภาวะการศึกษาแบบลอยตัว (Non – engaged education) จึงทำให้มหาวิทยาลัยเป็นเหมือนดังสิ่งชำรุดทางสังคม

จากแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่ความพยายามของมหาวิทยาลัยที่จะนำผลงานวิชาการไปปรับใช้สังคม จึงพบว่ามหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งในประเทศไทยได้มีการประกาศเจตจำนงไว้แล้วกับสาธารณะในรูปแบบของวิสัยทัศน์ ปณิธาน ปรัชญาหรือพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่สื่อสารถึงความตั้งใจในการนำวิชาการมาพัฒนาและขับเคลื่อนสังคมด้วยวิธีการและขอบเขตที่แตกต่างกันตามบริบทของมหาวิทยาลัย อาทิเช่น

“เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน...”

“ เป็นแหล่งวิทยบริการและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สังคมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต..”

“ สร้างงานวิจัยสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม การบริการวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุงศาสนา...”

จากวิสัยทัศน์ ปณิธาน ปรัชญาหรือพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่มีการประกาศไว้แล้ว หากจะทำให้เกิดเป็นรูปธรรม ปิยะวัติ บุญ-หลง (2559) ได้เสนอแนวทางไว้ว่ามหาวิทยาลัยควรนำภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยทั้ง 3 ด้าน คือ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการมาเชื่อมโยงกับสังคมได้โดยการออกแบบให้ไปในทิศทางเดียวกันในลักษณะเป็นการทำงานเรื่องเดียวกันแต่ทำให้เกิดผลหลายอย่างทั้งผลงานการผลิตบัณฑิต การวิจัย และการบริการวิชาการ

● องค์ประกอบสำคัญของการวิจัยเพื่อปรับใช้สังคมในมหาวิทยาลัย

พัชริน ดำรงกิตติคุณ (2558) ได้เสนอไว้ว่าการวิจัยเพื่อปรับใช้สังคมในมหาวิทยาลัย (University Engagement) จะสามารถเป็นไปได้ด้วยดีนั้นมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีการจัดระบบนิเวศการวิจัย (Research Environment) ให้เป็นบริบทสภาพแวดล้อมของการวิจัยที่มีชีวิตเพื่อให้สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์และขยายผลในวงกว้างได้ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ทรัพยากรการวิจัย ได้แก่ งบประมาณการวิจัย บุคลากรด้านการวิจัย โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกรวมไปถึงกฎระเบียบที่เอื้ออำนวยให้สามารถทำวิจัยได้สะดวกและคล่องตัว
2. การบริหารจัดการวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยที่ทันกับสถานการณ์ การพัฒนาบุคลากรการวิจัยและมีการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่
3. การสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการวิจัยที่มีผู้ใช้ประโยชน์จากการวิจัย การเรียนรู้ข้ามศาสตร์สาขา และการทำงานวิจัยร่วมกันกับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยกว้างขวางมากขึ้น

2.1.3 แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานการศึกษา

จากบทความเพื่อเผยแพร่ในการจัดเวทีประชาพิจารณ์เรื่อง “เสียงสะท้อน ฝ่าวิกฤติการยุบโรงเรียนขนาดเล็ก โดยสภาการศึกษาทางเลือก ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2554 เผยแพร่ในจดหมายข่าว งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 ประจำเดือน กรกฎาคม – สิงหาคม 2554 โดย รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้แนวคิดของการศึกษากับชุมชนที่เชื่อมโยงกับแนวทางการทำงานไว้ว่า

“การศึกษา (Education) ที่คนทั่วไปในเมืองไทยทุกวันนี้ ทั้งภาครัฐและภาคสังคมรู้และเข้าใจกัน มักเป็นการศึกษาแบบลอยๆ เช่นเดียวกับเรื่องวัฒนธรรม จึงเป็นเรื่องของเนื้อหาสาระ เทคนิค และวิธีการว่าคืออะไร และเป็นอย่างไรจนไม่แลเห็นคน แต่ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา การศึกษาไม่ใช่ว่าลอยๆ หากต้องอยู่ในบริบททางสังคม (social contract) จึงจะแลเห็นคนและเข้าถึงคน เพราะการศึกษาเป็นระบบอย่างหนึ่งทางวัฒนธรรมของคนในสังคมหนึ่งๆ มนุษย์หรือคนไม่ใช่สัตว์โลกที่อยู่ได้ตามลำพังตัวเดียวแบบสัตว์เดรัจฉาน เช่น เสือ สิงห์ กระต่าย แรด หากเป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่เป็นกลุ่มเป็นเหล่า นับแต่การอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว เครือญาติ จนถึงชุมชนแต่ละตำบลไปจนถึงเมือง เพื่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกัน มนุษย์ต้องสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อการอยู่รอดร่วมกัน การศึกษาจึงนับเนื่องเป็นระบบหนึ่งทางวัฒนธรรม ที่ทำให้มนุษย์การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้เพื่อให้ได้ความรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในบริบททางสังคม (social contract) นั้นมี 2 อย่าง อย่างแรกเป็นการเรียนรู้ (learning) สิ่งที่เป็นภายนอกในทางโลก ในมิติของเศรษฐกิจและการเมือง กับการอบรมสั่งสอน (cultivation) ให้รู้เรื่องภายในที่เป็นทางธรรม ให้รู้จักตนเอง และความเป็นมนุษย์ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม การเรียนรู้ทั้งสองอย่างนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่แต่ระดับครอบครัวถึงชุมชน เป็นการเรียนรู้ในลักษณะเชื่อมโยงให้เห็นองค์รวมในบริบททางสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้เรื่องทางสังคม-วัฒนธรรมนั้น เป็นกระบวนการต่อเนื่องอยู่ในชีวิตของคนตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า socialization และ en-cultivation นั่นก็คือ การเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมดำเนินไปด้วยกันหาได้แยกจากกันไม่”

สังคมไทยภายใต้การศึกษาที่รวมอำนาจและผูกขาดของกระทรวงศึกษาธิการในขณะนี้ ก็คือการเดินหน้าสู่ความหายนะของมนุษยชาติในสยามประเทศ ซึ่งแลเห็นได้จากความล่มสลายของครอบครัว ชุมชนของมนุษย์ที่เคยมีอย่างสงบและพอเพียงในสังคมเกษตรกรรมแบบเดิม ความล่มสลายของครอบครัวที่เห็นได้ชัดในขณะนี้ก็คือ พ่อไปทาง แม่ไปทาง ลูกหันไปหาอบายมุขภายนอกที่มีอยู่ในโรงเรียน การคบกับเพื่อนฝูง และหมกมุ่นกับการเล่นเกม การกดเกม รวมทั้งการสื่อด้วยอินเทอร์เน็ต จนทำให้มีการมั่วสุม สมสู่ทางเพศและคิดในสิ่งที่เป็นการเลว ความชั่วที่ผิดศีลธรรมและจริยธรรม ในขณะที่บรรดาครูตามโรงเรียนก็มีหน้าที่เพียงรับจ้างสอนไปตามกฎเกณฑ์และหลักสูตรที่กระทรวงกำหนด ทำให้เด็กคิดไม่เป็นขาดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ บ่อยครั้งที่ครูขาดจริยธรรมในความเป็นครูที่ดี ที่ต้องเสียสละ กลับให้ความสนใจในการแสวงหารายได้เพิ่มเติมด้วยการกวตริวิชา ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการเองก็ดูเพิกเฉย และบางครั้งให้การสนับสนุน เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงท่านหนึ่งเคยพูดว่า การกวตริวิชาเป็นธรรมชาติ เป็นต้น แต่สิ่งที่เลวร้ายถึงขนาดชั่วร้ายอย่างสุดๆ ก็คือ แทบไม่เคยมีความคิดในเรื่องการจัดการให้มีโรงเรียนอยู่ใกล้ หรือภายในชุมชนที่คนอยู่อาศัย ทำให้เด็กต้องเรียนไกลบ้านห่างบ้าน ซึ่งมีผลไม่เพียงแต่เกิดความลำบากในการเดินทางไปกลับ ทำให้เสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มพูนตามมา หากยังเป็นการตัดความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เครือญาติ และคนอื่นๆ ในชุมชนเดียวกัน การเรียนตามโรงเรียนที่แยกส่วนจากชุมชนนั้น ทำให้เด็กกลายเป็นปัจเจก ทำอะไรเฉพาะเพื่อตนเอง ขาดประสบการณ์ที่จะทำให้สำนึกความเป็นกลุ่ม และความรักและผูกพันกับท้องถิ่นในส่วนรวม อันเป็นเหตุให้เกิดความล่มสลายของชุมชน เพราะฉะนั้นถ้าปราศจากความสัมพันธ์ทางสังคมและการอบรมให้คนต้องอยู่รอดร่วมกันในฐานะมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมแล้ว สิ่งที่เป็นที่อยู่อาศัยไม่ว่าจะเป็นบ้านจัดสรร ทาวน์เฮ้าส์ และคอนโดมิเนียม ก็เป็นได้แต่เพียงคอกสัตว์หรือรังสัตว์ของพวกเขาเดรัจฉานเท่านั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมถึงความล่มสลายของชุมชนในประเทศไทย อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนสภาพสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมแบบที่ขาดความเข้าใจในความเป็นมนุษย์เช่นนี้ กำลังขับเคลื่อนสังคมไทยเข้าสู่ความวิบัติในทางศีลธรรม จริยธรรม และความเป็นมนุษย์ (demoralization และ dehumanization) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หากพิจารณาแนวคิดของ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) ซึ่งยึดหลักภายใต้โจทย์คำถามที่ว่า “ทำอย่างไรจะทำให้งานวิจัยสามารถแก้ไขปัญหาของชาวบ้านได้” ปิยะวัติ บุญ-หลง (อ้างในภาสกร บัวศรี, 2555) โดยมีหลักการสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ปัญหาและโจทย์วิจัย (research question) ต้องมาจากชาวบ้านหรือเป็นความต้องการของชาวบ้าน
- 2) มีปฏิบัติการ (action) เพื่อแก้ปัญหาหรือมีการทดลองดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่ศึกษาร่วมกันมาใช้วางแผนงาน
- 3) การมีส่วนร่วม (participation) ของชุมชนในกระบวนการวิจัยหรือชาวบ้านร่วมเป็นทีมวิจัย

จากหลักการ 3 ประการข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยชุมชนเองไม่ใช่คนภายนอกเข้าไปแก้ไขปัญหาให้ คนนอกจะมีบทบาทในการช่วยสนับสนุนให้กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนสำเร็จลุล่วง ดังนั้น กาญจนา แก้วเทพ (2553) จึงเรียกกระบวนการเหล่านี้ว่าเป็นกระบวนการติดอาวุธทางปัญญา (Empowerment) แก่ชุมชนและท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นการสร้างชาวบ้านให้เป็นนักวิจัยและประการที่สอง คือ มุ่งเน้นให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากกระบวนการวิจัย หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เน้นการสร้างคน (นักวิจัยที่เป็นชาวบ้าน) และเน้นการสร้างความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบ และถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป จึงถือว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการทำให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบโดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (action) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงานและเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเองตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถ ใช้กระบวนการนี้ในการแก้ปัญหาอื่นๆในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุ เป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ก็คือ เน้นที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง ให้งานวิจัย มีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชนซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” การประชุมเสวนา ถกเถียง เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมใช้ “ปัญญา” ในการแก้ปัญหา

ดังนั้นหากจะเชื่อมโยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานการศึกษาที่ให้ความสำคัญของ “การศึกษา” ตามแนวคิด “การศึกษาเป็นระบบหนึ่งทางวัฒนธรรม ที่ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้เพื่อให้ได้ความรู้ในการดำรงชีวิต” งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่คาดหวังผลของ “การเรียนรู้” เพื่อแก้ปัญหาโดยใช้ “ปัญญา” จึงนับได้ว่าเป็นรูปแบบของการศึกษาแขนงหนึ่งหรือเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาในกลุ่มการศึกษาตามอัธยาศัยที่ชุมชนหรือนักวิจัยสามารถสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติ และมีความสอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษาคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ที่ว่าด้วยการสร้างความรู้ของผู้เรียน เชื่อว่า การเรียนรู้ หรือการสร้างความรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในของผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ โดยการนำประสบการณ์หรือสิ่งที่พบเห็นในสิ่งแวดล้อมหรือสารสนเทศใหม่ที่ได้รับมาเชื่อมโยงกับ ความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม มาสร้างเป็น ความเข้าใจของตนเอง การจัดการเรียนรู้ตามกลุ่มแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เชื่อว่า ครูผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้แต่สามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับขยายโครงสร้างทางปัญญา โดยการจัดสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะเสียสมดุล หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาขึ้น ซึ่งก็คือสภาวะที่โครงสร้างทางปัญญาเดิมใช้ไม่ได้ ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องประสบการณ์มากขึ้นหรือเกิดโครงสร้างทางปัญญาใหม่นั้นเอง

นอกจากนี้ Bednar et.al. (1995) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับ เงื่อนไขการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดของตามกลุ่มแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) อาจเกิดขึ้นได้ดังต่อไปนี้

- 1) การสร้างการเรียนรู้ (Learning constructed) ความรู้ต่างๆ จะถูกสร้างขึ้นด้วยตัวของผู้เรียนเองจากประสบการณ์ โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิม มาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง
- 2) การเรียนรู้เป็นผลที่เกิดจากการแปลความหมายตามประสบการณ์ของแต่ละคน
- 3) การเรียนรู้เกิดจากการลงมือกระทำ (Active learning) การที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำจะช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างความหมายในสิ่งที่ตนเรียนรู้ ที่พัฒนาโดยอาศัยพื้นฐานจากประสบการณ์ตนเอง
- 4) การเรียนรู้ที่เกิดจากการร่วมมือ (Collaborative learning) ความหมายในการเรียนรู้ เป็นการต่อรองจากแนวคิดที่หลากหลาย การพัฒนาความคิดรวบยอดของตนเองได้มาจากการร่วมแบ่งปันแนวคิดที่หลากหลายในกลุ่มและในขณะเดียวกันก็ปรับเปลี่ยนการสร้างสิ่งที่แทนความรู้ในสมอง (Knowledge representation) ที่สนองตอบต่อแนวคิดที่หลากหลายนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าในขณะที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการอภิปราย เสนอความคิดเห็นที่หลากหลายของแต่ละคน ผู้เรียนจะมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้ของตนเองด้วย และสร้างความหมายของตนเองขึ้นมาใหม่
- 5) การเรียนรู้ที่เหมาะสม (Situating learning) การเรียนรู้ควรเกิดขึ้นในสภาพจริง หรือต้องเหมาะสมหรือสะท้อนบริบทของสภาพจริง จะนำไปสู่การเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.1.4 แนวคิดการจัดการศึกษาฐานชุมชน

จากบทวิเคราะห์ของแนวคิดเรื่อง “การจัดการศึกษาโดยองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วม” ของรองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว ผอ.หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ว่า เป็นแนวความคิดที่มีมานานแล้ว รูปแบบที่คุ้นเคยคือ การจัดการศึกษาโดยความร่วมมือระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียน หรือที่เรียกย่อๆว่า บวร ผลการจัดการศึกษาโดยความร่วมมือขององค์กรหลักทั้งสามของชุมชนแบบนี้ ส่วนดีคงมีอยู่บ้าง โดยเฉพาะประเด็นการตอบสนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน และประเด็นการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนา อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการนำแนวคิดและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management) ตามแนวปฏิรูปการศึกษาไปใช้ในการจัดการ แต่สาระของกระบวนการเรียนรู้ (educational substance process) ก็ยังคงเหมือนเดิม จุดหมายหรือผลของการศึกษาก็ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งคุณหมอประเวศ วะสี เห็นว่า เป็นเพราะสภาพแนวคิด ที่ฝังแน่นในการจัดการเรียนรู้ ยังเป็นการเอาเนื้อหาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความจริงของชีวิตและการอยู่ร่วมกัน หรือเอาสังคมเป็นตัวตั้ง ทำให้การศึกษาอยู่นอกสังคม ไม่เข้าใจว่าสังคมมีปัญหาอะไร การศึกษาไม่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่รวมแก้ปัญหา อ่อนแอทางปัญญา ทั้งๆที่สังคมปัจจุบันเป็นระบบที่ซับซ้อน เชื่อมโยง เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยากต่อความเข้าใจ และยากต่อการจัดการให้เกิดความก้าวหน้า อย่างสมดุล และประเทศไทยยังไม่มีสมรรถนะเพียงพอที่จะเผชิญกับความซับซ้อน และความยากของปัญหาสังคมปัจจุบัน เรื่องที่ยากและซับซ้อนจะต้องใช้ความรู้และปัญญาเข้าไปแก้ไข

การสร้างสังคมความรู้และสังคมภูมิปัญญา คือแนวทางสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) แต่สังคมภูมิปัญญาและสังคมความรู้ที่แท้จริงควรมาจาก *ฐานรากของสังคม* และการพัฒนาอย่างบูรณาการต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เพราะชุมชนคือฐานรากของประเทศ ถ้าชุมชนทั้งหมด

เข้มแข็งทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา ประชาธิปไตย ประเทศไทยก็จะมั่นคง (ประเวศ วะสี, 2555, น.2)

ข้อเสนอ (proposition) การจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน (Community-based Education Management = CBEM) หรือการจัดการศึกษาฐานชุมชน มีเป้าหมายและขอบเขตการเรียนรู้กว้างขวาง เป็นการเรียนรู้การสร้างความรากของชีวิตให้มั่นคง เพิ่มพูนความรู้ รักษาความดี ยึดหลักทำเพื่อส่วนรวม หมั่นฝึกหัดฝึกฝน ไม่ทำร้ายตนเอง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น แม้ในช่วงชีวิตจะล้มลุกคลุกคลาน แต่หากรากฐานมั่นคง การก่อร่างสร้างตัวคงมิใช่เรื่องเกินเอื้อม (นฤตย์ เสกธีระ, 2555, น.13) การจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน หรือการศึกษาฐานรากแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน นับเป็นทางเลือกจุดเปลี่ยนประเทศไทย แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาฐานชุมชน

“การจัดการศึกษาฐานชุมชน หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน” มีแนวความคิดต่อประเด็นพัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทันประเทศมีความเจริญก้าวหน้า และในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมรากเหง้า วิถีชีวิตและความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พินสุตา สิริรังศรี, 2555, น.12)

หากมองในภาพกว้างเกี่ยวกับอนาคตด้านสังคมกับการศึกษา กลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษาและการเรียนรู้ จะถูกละเลยและทอดทิ้งโดยระบบการแข่งขัน คุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมของคนจะลดลง เด็กและเยาวชนให้ความสำคัญในโลกของตนเอง จะห่างเหินและละเลยบุพการี บรรพชนและความเป็นไปของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, น.21) เพราะโลกกว้างของผู้เรียนถูกจำกัดให้แคบลง (พินสุตา สิริรังศรี, 2555, น.12) เป็นการศึกษาเดินตามรอยตะวันตก แบบต่อท่อความรู้ การศึกษาแบบท่องจำตำรา เน้นการท่องหนังสือ แต่ไม่เน้นการเรียนรู้วิถีชีวิต (ประเวศ วะสี, 2553) ทางออกของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือทางเลือกการศึกษาฐานชุมชน แนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน มีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้ (วรารักษ์ สามโกเศศ และคณะ 2553 : ก-ค และ ประเวศ วะสี 2555 : 2)

1) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นระบบการศึกษาทางเลือกของภาคประชาชน ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งที่ฐานราก ที่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันศาสนา เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นของประชาชน เติบโตเต็มการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่สุขภาวะของคนไทย ทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม

2) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการศึกษาที่เชื่อว่า ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ บนหลักการการศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา ช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไกปลูกฝัง และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

3) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการศึกษาที่เอา “ชีวิตเป็นตัวตั้ง” แทนการเอา “วิชาเป็นตัวตั้ง” ตามแบบแผนเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรม รูปแบบการศึกษา เป็นการศึกษาแบบเปิด ที่บูรณาการทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ที่ทุกคนมีสิทธิ เพื่อที่จะให้เห็น หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาที่พึงเสียงประชาชน

4) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการศึกษาที่สามารถรองรับผู้จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ไม่ประสงค์เข้ารับการศึกษาในระบบ แต่สามารถศึกษาต่อด้วยการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐและการยอมรับจากสังคม ผู้จบการศึกษาสามารถเลือกการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการอาชีวศึกษา หรือเลือกที่จะมีอาชีพอิสระ มีสถานประกอบการ และหากต้องการกลับเข้าสู่การศึกษาในระบบ ก็สามารถเทียบความรู้และประสบการณ์ โดยองค์กรเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นองค์รวม

5) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการเพิ่มความสำคัญของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น สถาบันศาสนาและสถาบันสังคมอื่นๆ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ต้องหันมาให้ความสำคัญกับเยาวชนและบุตรหลาน โดยร่วมกันปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มารยาท ประเพณีและวัฒนธรรมภายในครอบครัวและชุมชน โดยรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง เป็นฐานรากของสังคม

6) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action) กระบวนชุมชนคือ หัวใจของการพัฒนา แผนการพัฒนาของชุมชนเป็นแผนอย่างบูรณาการคือ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษาและประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่า การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ จะนำไปสู่ชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่ดี เป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่การท่องวิชา การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติทำให้ชีวิต เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างบูรณาการ

จะเห็นว่าแนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งฐานรากที่จำเป็นโดยภาคประชาชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เพื่อสุขภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม เป็นการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐและท้องถิ่น ชุมชนช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไกปลูกฝังคุณค่าและชีวิตที่ดีงาม เพราะกระบวนการชุมชน คือหัวใจของการพัฒนา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาดังหัวข้อต่อไป

หลักการและแนวทางจัดการศึกษาฐานชุมชน

ดังเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศคือ การสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมภูมิปัญญา หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) เป็นสังคมสันติสุข คนไทยรู้เท่าทันโลกและรักความเป็นไทย การศึกษาคือกลไกหลัก หรือเครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนสังคม ความเข้มแข็งฐานรากคือเป้าหมายของการจัดการศึกษาฐานชุมชน ตามแนวคิด 6 ประการดังที่กล่าวมาแล้ว หลักการและแนวทางจัดการศึกษาตามแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วย

1) หลักการกระจายอำนาจไปยังประชาชนและชุมชน (Empowering People = E) ให้ประชาชนและชุมชนมีสิทธิ มีอิสระในการคิดและปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา กำหนดเป้าหมายและแนวทาง หรือประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ เช่น ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินการ หรือการกระทำใดๆที่ยังไม่เคยทำมาก่อน (Learning to do) เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ (Learning to know) เรียนรู้ที่จะค้นหาหรือพัฒนาตน (Learning to be) และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (learning to live together) โดยเบื้องต้นจะมีนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาชุมชนให้คำปรึกษา

2) หลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน (Participatory Learning = P) องค์กรในชุมชนหมายถึง องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ประกอบกันเป็น

ชุมชนท้องถิ่น เช่น องค์การปกครองท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา
องค์กรศาสนา ครอบครัว องค์กรเกี่ยวกับงานสาธารณสุขชุมชน ประชาคม กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรีและแม่บ้าน
กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มสนใจด้านอาชีพ สุขภาพ การกีฬา นันทนาการ กลุ่มสนใจศิลปวัฒนธรรม และแหล่ง
เรียนรู้ต่างๆในชุมชน เป็นต้น การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนหรือผู้นำ หรือผู้แทนองค์กรใน
ชุมชน มีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ไขปัญหา ที่
เรียกว่า ร่วมวางแผน ร่วมคิด ตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหาในชั้นปฏิบัติ ร่วมติดตาม
ผล ประเมินผล ร่วมชื่นชม และร่วมเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกันในกระบวนการจัดการเรียนรู้

3) หลักการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area Focused = A) กล่าวคือ การจัดการศึกษาฐานชุมชน ใช้
กระบวนการชุมชนเป็นกลไก มีสภาผู้นำชุมชน โดยการรวมตัวของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำเป็นทางการและผู้นำตาม
ธรรมชาติ มีการศึกษาและสำรวจข้อมูลชุมชน ข้อมูลชุมชนใช้เป็นฐานความคิดและใช้ทำแผนชุมชน และแผน
ชุมชนจะเป็นแผนพัฒนาอย่างบูรณาการ และตั้งเป้าหมายได้ มีสภาประชาชนที่คนทั้งชุมชนมีส่วนร่วม
กำหนดทิศทางและเป้าหมายของชุมชน ทั้งทางสังคมและสัมมาชีพ เป็นประชาธิปไตย มีหนึ่งมหาวิทยาลัย
หรือสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งในจังหวัด ร่วมทำงานกับพื้นที่ บูรณาการทรัพยากรของชุมชน ท้องถิ่น และรัฐบาล
สนับสนุน

4) หลักการยึดชีวิตหรือยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง (Life, Learners Centered = L) ผู้เรียนได้เรียนรู้ตาม
ความสนใจและความต้องการ ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เติบโตตามศักยภาพ เช่น เรียนรู้รากเหง้า รู้ท้องถิ่น รู้
ศาสนา รู้วัฒนธรรม จารีตประเพณี รู้ประวัติศาสตร์ชุมชน รู้วิชาสามัญ รู้วิชาชีพ รู้รักษาสุขภาพ รู้ศิลปะดนตรี
และกีฬา การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนรู้เท่าทันโลก การเป็นพลเมืองดี
พลโลกที่ดี มีสัมมาอาชีพและมีสันติสุข นำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืน สาระการเรียนรู้เน้นวิถีชีวิต เป็นกระบวนการ
ทางสังคม และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ

5) หลักการจัดการศึกษาที่บูรณาการกันระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตาม
อัธยาศัย (Integrated Education Systems Approach = I) เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจั
ดการศึกษาที่ไม่แยกการจัดการทั้งสามระบบออกจากกัน แต่เป็นการบูรณาการเชื่อมโยงกัน ขึ้นอยู่กับประเภท
ของหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนมีความหลากหลายวัยและวุฒิ

โดยสรุป หลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาฐานชุมชน ที่มีชื่อเรียกย่อๆว่า EPALI จะ
ประกอบด้วย หลักการกระจายอำนาจไปยังประชาชนและชุมชน หลักการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน
หลักการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง หลักการยึดชีวิตหรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง และหลักการจัดการศึกษาแบบบูรณาการทั้ง
สามระบบ ตามอธิบายมาแล้ว โดยมีสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดร่วมทำงานกับพื้นที่ และบูรณาการทรัพยากร
จากชุมชน รัฐและท้องถิ่นสนับสนุน ดังภาพ

ภาพการจัดการศึกษาฐานชุมชน (Community-based Education Management Model)

กรณีตัวอย่างการจัดการศึกษาฐานชุมชน

โครงการนำร่องการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน เพื่อสุขภาวะคนไทย เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา 3 แห่งคือ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และมีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์เป็นที่ตั้งโครงการ ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในภาคเหนือคือ จังหวัดน่านและลำพูน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ จังหวัดสกลนครและร้อยเอ็ด ภาคกลางคือ จังหวัดนครปฐมและเพชรบุรี และภาคใต้คือ จังหวัดพัทลุงและนราธิวาส

การดำเนินโครงการนำร่องใช้เวลา 15 เดือน เริ่มตั้งแต่มีนาคม 2554 – พฤษภาคม 2555 มีฐานชุมชนเข้าร่วมโครงการ 33 องค์กร ประกอบด้วย วัดและองค์กรประชาชน 5 แห่ง โรงเรียน 18 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 9 แห่ง และสถานศึกษาปอเนาะอีก 1 แห่ง ใช้แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาบนพื้นฐานการกระจายอำนาจ องค์กรในชุมชนมีส่วนร่วม มีการบูรณาการทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษา ชุมชนมีอิสระในการคิดแผนงานและกิจกรรมการเรียนรู้ ตามความหลากหลายของบริบทท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ยืดหยุ่น คล่องตัว จัดการศึกษาบูรณาการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตาม

อัยยาศัย เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้อย่างมีความสุข องค์ประกอบด้านผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นเยาวชน รองลงมาคือ สมาชิกชุมชนวัยทำงาน และผู้สูงอายุตามลำดับ สาระของกิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายดังนี้

1. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	3 กิจกรรม
2. การเรียนรู้ศิลปะและดนตรี	12 กิจกรรม
3. การเรียนรู้เรื่องครอบครัวและการรักถิ่น	9 กิจกรรม
4. การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม	7 กิจกรรม
5. การพัฒนาความรู้และปัญญา	14 กิจกรรม
6. การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม	13 กิจกรรม
7. การต่อต้านยาเสพติด ละเลิกอบายมุข	4 กิจกรรม
8. การพัฒนาอาชีพในชุมชน	12 กิจกรรม
9. การกีฬาและสุขภาพชุมชน	14 กิจกรรม
10. การพัฒนาผู้นำและเครือข่ายชุมชน	11 กิจกรรม
11. การพัฒนาการมีส่วนร่วมและอัตลักษณ์ชุมชน	1 กิจกรรม
12. การเรียนรู้การใช้สมุนไพร	4 กิจกรรม
13. การสืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ชุมชน	20 กิจกรรม

การสนับสนุนทางวิชาการ มีองค์กรอำนวยการกลางให้การสนับสนุนทางวิชาการ มีการจัดประชุมปฏิบัติการ เพื่อวางกรอบแนวคิดและแนวทางการทำงานร่วมกัน และมีการประชุมประจำเดือนทุกๆเดือน เพื่อติดตามการดำเนินงานขององค์กรชุมชน ตามคู่มือการดำเนินงาน เขตพื้นที่การศึกษาและที่ปรึกษาประจำภูมิภาคให้คำปรึกษา ในเรื่องการจัดทำแผนงานโครงการ การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ แต่องค์กรชุมชนมีอิสระในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและคล่องตัว กระบวนการจัดการเรียนรู้ มีแบบแผนการจัดที่หลากหลาย องค์กรชุมชนที่จัดการเรียนรู้ในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในแต่ละภูมิภาค และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งประเทศอีกครั้งก่อนสิ้นสุดโครงการ

ผลการประเมินภายในโครงการนำร่อง การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ฐานชุมชน ตามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในภาพรวมพบว่า ทุกตัวบ่งชี้และทุกองค์ประกอบของการประเมินอยู่ในขั้นดีและดีมาก เช่น องค์ประกอบด้านผู้เรียน ผู้เรียนในวัยผู้ใหญ่มีความรอบรู้และทักษะการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการเพิ่มสูงขึ้นชัดเจน ผู้เรียนในวัยเรียนมีแนวโน้มผลการเรียนเพิ่มสูงขึ้น โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 18 โรงเรียนมีผลประเมินระดับชาติของนักเรียน (National Test = NT) เพิ่มสูงขึ้น ระหว่างร้อยละ 2.23 ถึงร้อยละ 18.97 เมื่อเทียบกับปีการศึกษาที่ผ่านมา ในด้านชุมชนพบว่า องค์กรชุมชนมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายและร่วมมือร่วมใจกัน สามารถทำแผนพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนอย่างบูรณาการ หลักสูตรการศึกษาการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้สำคัญที่ส่งเสริมพลังชุมชนการเรียนรู้ (Learning Community Power) ชุมชนมีความรู้สึกผูกพัน เห็นคุณค่าในการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกัน

บทวิเคราะห์นี้จึงนำเสนอแนวคิด หลักการ แนวทางและกรณีตัวอย่าง การจัดการศึกษาโดยใช้ฐานชุมชน เป็นการศึกษาทางเลือก ที่ต่างไปจากการจัดการศึกษากระแสหลักในปัจจุบัน ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งข้อดีและข้อจำกัด และเชื่อว่าการจัดการศึกษาฐานชุมชนหากมีการนำไปปฏิบัติให้

กว้างขวางทั้งประเทศ จะช่วยลดปัญหาและข้อจำกัดของการศึกษารูปแบบเดิม และการศึกษารฐานชุมชน มีแนวโน้มจะกลายเป็นการศึกษาที่เหมาะสมกับอนาคตสังคมไทย

2.1.5 แนวคิดวิจัยเพื่อท้องถิ่น: บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากบทความเรื่อง “แนวคิดวิจัยเพื่อท้องถิ่น: บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน” ที่ได้เผยแพร่ในวารสารร่วมพฤษ มหวิทยาลัยกรีก ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2560 โดย รศ.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรีก ได้เชื่อมโยงแนวคิดวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับบทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนี้

วิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการวิจัย

แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำวิจัยที่สำคัญ โดยการเริ่มจากคำถามว่าทำไมงานวิจัยส่วนใหญ่ที่เกิดจากนักวิชาการจึงไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง และทำอะไรจึงจะทำให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่มีนักวิชาการลงไปทำงานวิจัยในชุมชนไว้มากมาย แนวทางการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงถูกนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาเป็นนักวิจัยทำวิจัยแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เริ่มตั้งแต่การตั้งโจทย์วิจัยซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาการจัดการภัยพิบัติ ปัญหาด้านการจัดสวัสดิการ ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาการทำบัญชีกองทุนต่างๆ ในชุมชน ปัญหาหนี้สิน และปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ต่างจากงานวิจัยที่ใช้แนวคิด “ท้องถิ่นนิยม” (Localism) ซึ่งเป็นแนวคิด พันธะผูกพันทางอารมณ์ที่มนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มมีต่อถิ่นของตน ทั้งด้านที่อยู่อาศัยประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี สัญลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ของตนเอง โดยในกระบวนทัศน์การวิจัยที่ใช้แนวคิดท้องถิ่นนิยมนี้ อาจเกิดขึ้นได้ในหลากหลายแง่มุมด้วยกัน เช่น การรณรงค์ให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์หวงแหนวัฒนธรรมพื้นถิ่น ทั้งในด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆซึ่งเป็นกระแสของชุมชนท้องถิ่นที่มีรากฐานทางทรัพยากร ภูมิปัญญา พัฒนาการและประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของตนเอง ซึ่งนักวิจัยไม่จำเป็นต้องเป็นคนในท้องถิ่นแต่อาจเป็นนักวิชาการหรือผู้ที่สนใจความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ ก็ได้ อย่างไรก็ตามการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในที่นี้เป็นการเสนอแนวคิดการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวทางของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (2547:11) ซึ่งการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นกำหนดให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของปัญหา ต้องการแก้ปัญหาและเป็นผู้ที่จะใช้ผลงานวิจัยเป็นผู้ร่วมกันตั้งโจทย์วิจัย โดยผ่านกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนหลายครั้งจนกว่าจะตกผลึกในการถกเถียงและเห็นภาพของปัญหาที่คมชัดร่วมกันแล้วนักวิจัยชาวบ้านก็เป็นผู้ที่ลงมือทำวิจัยค้นหาคำตอบเอง โดยการทดลอง ประเมินสรุป ทดลองซ้ำอย่างเป็นขั้นตอนอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ต่างจากกระบวนการทดลองของนักวิจัยอาจารย์ในมหาวิทยาลัย โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่ค้นพบในชุมชน

ทั้งนี้เป้าหมายสูงสุดในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นมุ่งให้ชาวบ้านเจ้าของปัญหาเป็นนักวิจัยชาวบ้านที่สามารถหาคำตอบในการแก้ปัญหาตนเองโดยไม่ต้องมีนักวิชาการหรือคนนอกอีกต่อไป ซึ่งต่างจากการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั่นเองด้วยเหตุนี้งานวิจัยจึงมิได้เป็นงานของนักวิชาการหรือเฉพาะอาจารย์ในมหาวิทยาลัยอีกต่อไป หากแต่ชุมชนหรือชาวบ้านทุกคนสามารถเป็นนักวิจัยทำวิจัย เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ซึ่งกระบวนการวิจัย รวมทั้งผลการเรียนรู้ส่งผลต่อการสร้างคน การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนมากกว่า ทั้งนี้ด้วยกระบวนการวิจัยทำให้ “คน” ในชุมชนต้องเข้ามามี

กระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยด้วยตนเอง เพื่อตอบคำถามหรือความสงสัยบางอย่างโดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการค้นหาข้อมูลก่อนทำ มีกระบวนการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการวางแผนการทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่และในระหว่างลงมือทำก็จะมีบทพบความก้าวหน้า วิเคราะห์ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ จนในที่สุดก็สามารถสรุปบทเรียน เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้สงสัยเองหาคำตอบเอง นับเป็นการวิจัยแนวใหม่ของสังคม ซึ่งการวิจัยแนวนี้เบื้องต้นต้องการการมีส่วนร่วม (Participation) ของคนที่เกี่ยวข้องและมีความปรารถนาอยากจะลุกขึ้นมาหาทางเลือกทางรอดของการแก้ปัญหาของตนเองโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีกลไกการเกื้อหนุนให้ชุมชนได้ช่วยกันพัฒนาโจทย์วิจัยที่คมชัดลึก และออกแบบการหาความรู้บนฐานบริบทและประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองเพื่อจะได้เข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง รวมถึงการออกแบบการปฏิบัติการร่วมกันเพื่อการแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย (บุญชู แก้วส่อง, <https://vijaitongtin.wordpress.com>, 25 ตุลาคม 2558) นับเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมกันคิดบทพบสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์สรุปคำตอบและถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างนักวิจัยชาวบ้านด้วยแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยซึ่งถือเป็นสถาบันหรือองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยอยู่แล้วได้มีโอกาสเข้าสู่การทำงานในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง และที่สำคัญในภาวะที่ประเทศกำลังเร่งปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งสร้างสังคมนวัตกรรม โดยสร้างนักวิจัยชาวบ้านด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในฐานะเครื่องมือในการสร้างความรู้โดยชุมชนเพื่อชุมชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนชุมชนจากผู้ที่รอรับความช่วยเหลือมาเป็นผู้ที่จัดการตนเองภายใต้ทุนทางสังคม ทั้งองค์ความรู้ และทรัพยากรต่างๆ มากมายที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อการแก้ปัญหาของตนเอง วิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถกำหนดเป้าหมายที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งผลที่ได้รับจากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพัฒนาหรือวางแผนการแก้ไขปัญหาที่พบในชุมชนได้อย่างแท้จริง ปัจจุบันการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญที่หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน รวมถึงชุมชนต่างๆ นำมาใช้ในการวิเคราะห์ศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้และนำมาใช้ในการแก้ปัญหา วางแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยการสร้างความรู้ที่เหมาะสมผ่านกระบวนการที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นหลักจึงกล่าวได้ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเบื้องต้นเป็นการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นด้วยการร่วมคิด การตั้งคำถาม การวางแผนและร่วมกันค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ จากการลงมือปฏิบัติจริง (Action Research) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างนักวิจัยชาวบ้าน ซึ่งทำให้ชาวบ้านที่ร่วมในกระบวนการวิจัยได้เรียนรู้ มีผลงานและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา สร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนของตนเองในทิศทางที่เห็นพ้องต้องกันโดยมีงานวิจัยเป็นเครื่องมือในการหาคำตอบ ดังนั้นผู้ที่จะมาทำวิจัยได้นั้นต้องเป็นเจ้าของปัญหา เจ้าของพื้นที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือพื้นที่ ต้องมีใจปรารถนาอยากจะลุกขึ้นมาค้นหาความรู้ร่วมกับคนอื่นเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง ต้องร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เข้าใจตนเองว่าชุมชนเป็นใคร ชุมชนมาจากไหน ชุมชนจะไปทางไหน และต้องร่วมค้นหาทางเลือกผ่านกระบวนการปฏิบัติการเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เหมาะสมซึ่งการขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้มีกลไกที่เรียกว่าพี่เลี้ยง หรือหน่วยประสานงาน (Node) ซึ่งบทบาทนี้เองที่มหาวิทยาลัยสามารถเข้ามาทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยทำให้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นผลงานที่มีคุณภาพสามารถนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้จริง

ตัวอย่างบทบาทมหาวิทยาลัยในการพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยเอริกได้ขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าสู่ระบบงานวิจัยของมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 โดยการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กับมหาวิทยาลัยเอริก และรับแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนพันธกิจด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาชุมชน สังคมให้เข้มแข็งตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย “ภูมิปัญญาเพื่อสังคม” ทั้งนี้มหาวิทยาลัยเอริกได้ร่วมกับชุมชนในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน 4 เขตพื้นที่ ได้แก่ บางเขน หลักสี่ ดอนเมืองและสายไหม โดยเริ่มต้นจากเขตบางเขนก่อน แล้วจึงได้ขยายพื้นที่ไปในอีก 3 เขตพื้นที่และได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความเชื่อและได้พิสูจน์แล้วว่าไม่ใช่อาจารย์มหาวิทยาลัยเท่านั้นที่สามารถใช้กระบวนการวิจัยในการแสวงหาความรู้ แต่ชาวบ้านในชุมชนก็สามารถใช้เหตุ ไขผล ใช้ข้อมูลและนำไปสู่การทดลองปฏิบัติจนได้ข้อสรุปเพื่อตอบโจทย์ของตนเองได้ (ปิยะวดี บุญ-หลง, 2559 : 65) จากการสังเคราะห์ชุดความรู้จากประสบการณ์ในการเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยเอริกในงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อชุมชนในมหาวิทยาลัยเอริก” (เพ็ญประภา ภัทรานุกรม และคณะ, 2559: 88) สามารถสรุปบทบาทของมหาวิทยาลัยเอริกในการสนับสนุนกระบวนการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนในเขตบางเขนและสายไหมได้ดังนี้

1. กระบวนการก่อนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.1 การเลือกพื้นที่ในการทำวิจัย ก่อนการพัฒนาโจทย์งานวิจัย การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายเพื่อเป็นพื้นที่วิจัยนับเป็นเรื่องสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะต้องดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัย โดยการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่วิจัยร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ทั้งฝ่ายพัฒนาชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ และได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์เพื่อคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายในเบื้องต้น คือ 1) ต้องเป็นชุมชนที่มีเครือข่ายของประชาชนเพื่อดูแลปัญหาของพื้นที่ 2) ประชาชนในชุมชนมีจิตอาสา เสียสละในการดูแลชุมชน 3) ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนร่วมกันทำงานอย่างเข้มแข็ง 4) พื้นที่ชุมชนยังประสบปัญหาที่ต้องการแก้ไขโดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม และ 5) มีศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยเป็นประธานหรือเป็นผู้นำในชุมชนทำให้การทำงานระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัยมีความสะดวกและรวดเร็ว จากเกณฑ์การคัดเลือกนี้ทำให้มหาวิทยาลัยเอริกสามารถกำหนดชุมชนพื้นที่เป้าหมายคือชุมชนบางบัวในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยเอริก

1.2 เมื่อได้พื้นที่ในการทำวิจัยแล้ว ต่อไปก็เป็นขั้นตอนในการพัฒนาโจทย์หรือปัญหาของการวิจัยที่ต้องมาจากความต้องการเพื่อการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหรือชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้วิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเอริกและนักวิจัยชาวบ้านจากชุมชนบางบัวต้องมีการพบปะพูดคุยจนได้ข้อสรุปร่วมกันว่าปัญหาของชุมชนเพื่อการแก้ปัญหามีอะไรบ้าง แล้วจึงจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่มีมากมายของชุมชนว่าปัญหาใดบ้างเป็นปัญหาที่ต้องใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการแก้ปัญหา ทั้งนี้กระบวนการสะท้อนปัญหาของชุมชน เพื่อคัดกรองเป็นโจทย์วิจัยโดยนักวิจัยอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเอริกซึ่งในเบื้องต้นนั้นมีข้อจำกัดมากมาย แต่ในที่สุดก็ได้ข้อสรุปโครงการวิจัยโดยการมีส่วนร่วมของนักวิจัยชาวบ้านเพื่อหาคำตอบในการแก้ปัญหาชุมชน

โดยที่นักวิจัยอาจารย์และที่นักวิจัยชาวบ้านร่วมกันทำงานเพื่อหาโจทย์วิจัยนี้เป็นระยะเวลากว่า 3 เดือน เพื่อให้ได้โจทย์งานวิจัยที่มาจากนักวิจัยชาวบ้านจริงๆ และอยู่ในความถนัดหรือความเชี่ยวชาญของทีมวิจัยอาจารย์ซึ่งเมื่อได้พูดคุยและร่วมประชุมเพื่อสรุปประเด็น จึงทำให้เกิดโจทย์งานวิจัยในที่สุดนอกจากนี้การสร้างทีมวิจัยในแต่ละทีมนี้ก็ยังมีรูปแบบการเป็นหัวหน้าทีมที่แตกต่างกัน บางโครงการมีหัวหน้าทีมที่เป็นนักวิจัยอาจารย์อยู่ในทีมเพียงคนเดียวแต่ในบางโครงการมีนักวิจัยอาจารย์หลายคน ส่วนนักวิจัยชาวบ้านนั้นมี

ตั้งแต่ 7-15 คน แล้วแต่ว่านักวิจัยชาวบ้านสนใจจะร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการใด ทั้งนี้รูปแบบการเป็นหัวหน้าทีมของนักวิจัยอาจารย์มีความแตกต่างกันเนื่องจากเงื่อนไขที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากนักวิจัยอาจารย์มีความเชี่ยวชาญการวิจัยพอสมควรก็อาจเป็นนักวิจัยอาจารย์คนเดียวแต่ส่วนใหญ่ทีมวิจัยจะมีนักวิจัยอาจารย์ 3-5 คน เนื่องจากต้องการความรู้ที่หลากหลายในการตอบโจทย์งานวิจัย ทั้งนี้กระบวนการก่อนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถสรุปได้ก

2. กระบวนการระหว่างการทำวิจัย ในกระบวนการระหว่างการทำวิจัย ทีมวิจัยทั้งนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน ต้องมีการกำหนดแผนงาน และระยะเวลาเพื่อพบปะกัน ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในกระบวนการนี้ทีมวิจัยมักปรึกษาหารือเพื่อพัฒนางานวิจัย ทั้งการร่วมกันพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการอบรมให้นักวิจัยมีความเข้าใจวิธีการพัฒนาและใช้เครื่องมือรวมถึงเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลการฝึกทดลองการเก็บข้อมูลเพื่อให้นักวิจัยชาวบ้านได้เข้าใจในการใช้เครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยของตนเอง หลังจากนั้นทีมนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน ต้องร่วมกันหาข้อสรุปของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งเป็นขั้นตอนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สำคัญที่ต้องมีบทบาทร่วมกันในการวิเคราะห์ข้อมูล ระหว่างนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน อีกทั้งนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านจะต้องให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ต่องานวิจัยร่วมกัน

3. กระบวนการหลังการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นเมื่อกระบวนการทำวิจัยได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว นักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้านต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดทำรูปเล่มงานวิจัย มีการแบ่งหน้าที่เพื่อการนำเสนอผลการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพงานวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเวทีต่างๆ หรือเวทีสาธารณะหลายครั้งโดยนักวิจัยชาวบ้านซึ่งการนำเสนอผลการวิจัยนี้เองที่เป็นเวทีสำคัญที่ทำให้นักวิจัยชาวบ้านเรียนรู้ในการจัดระบบความรู้ สร้างความมั่นใจและความภาคภูมิใจให้แก่กันนักวิจัยชาวบ้านที่ได้นำเสนอผลงานของตนเองจากโครงการงานวิจัยในพื้นที่ของตน อีกทั้งยังมีการร่วมกันฝึกเขียนบทความจากงานวิจัยเพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

วิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เป็นนักวิจัยอย่างแท้จริง ได้เรียนรู้กระบวนการหาคำตอบ ได้คิดวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนอย่างจริงจัง เกิดนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเองด้วยงานวิจัยอันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองดังที่ได้กล่าวแล้ว ความรู้ที่ได้มาจึงเป็นความรู้ที่ผู้ใช้ความรู้นั้นเป็นผู้ทำวิจัยเองสามารถปิดช่องว่างระหว่างการวิจัยกับการพัฒนาที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดีชุมชนสามารถคิดค้นหาวิธีการใหม่ ทั้งที่เป็นนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีบริบทเฉพาะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนในกระบวนการค้นหาคำตอบไปพร้อมๆ กันนี้ส่งผลให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและกลายเป็นกลไกที่จะจัดการแก้ปัญหาาร่วมกันในระยะต่อมา แม้เมื่อโครงการวิจัยได้สิ้นสุดลงแล้วก็ยังมี การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสำหรับการแก้ปัญหาในพื้นที่ระยะยาวได้ ดังนั้นคำตอบต่อคำถามที่ว่าทำอย่างไร ชุมชนจะได้ใช้ประโยชน์จากการวิจัย ก็คือจะต้องทำให้วิถีวิจัยอยู่ในวิถีชุมชน ให้ชาวบ้านได้เป็นผู้ลงมือทำ และได้เรียนรู้จึงจะสามารถใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้เต็มที่

ทั้งนี้ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นนักวิจัย ไม่ได้เกิดขึ้นและอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องมีบริบทและมีพลวัต นั่นคือต้องมีการสร้างความรู้สู่วัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่องตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ มีการส่งสมความรู้ และการแลกเปลี่ยนผ่านเวทีต่างๆ จึงจะเป็นความรู้ที่มีชีวิตไม่หยุดนิ่งและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องมีการจัดการให้เกิดขึ้น ในการผลักดันให้ผลงานวิจัยนำไปสู่การใช้ประโยชน์หรือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้นั้นพบว่าการใช้ประโยชน์จาก

การวิจัยมีอยู่หลากหลายระดับของความเข้มข้น กล่าวคือ ในเบื้องต้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นประโยชน์ในเชิงสาธารณะ ได้แก่ งานที่ศึกษาสถานการณ์ของปัญหาใหญ่ๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาเด็กเยาวชน ปัญหาผลประโยชน์ของชุมชนในทางทะเล ปัญหาการปฏิรูปทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นเพียงการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในชุมชน ไม่ได้หวังผลทางด้านการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาที่ชัดเจน ซึ่งการจัดการให้ งานวิจัยประเภทนี้ให้เกิดประโยชน์ได้ต้องเริ่มตั้งแต่ต้นทาง คือ การพัฒนาโจทย์การวิจัยที่ทำให้แน่ใจได้ว่าการ ทำงานวิจัยนี้จะเป็นการทำงานที่รู้ว่าจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในด้านไหน จะมีหน่วยงานหรือองค์กรใดใน ชุมชนที่เกี่ยวข้องบ้าง และเมื่อสิ้นสุดโครงการได้ผลงานวิจัยแล้วก็ต้องมีการการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่คนในชุมชน หรือจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยต่อชุมชนและสาธารณะ รวมถึงการพิมพ์ผลงานวิจัยเผยแพร่ เนื่องจากเป็นงาน ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ต้องการตอบคำถามที่ เฉพาะเจาะจง แต่อาจมีหน่วยงานหรือองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือนำไปใช้การจัดการเพื่อให้งานวิจัยประเภท นี้ไปสู่ผู้ที่ต้องการใช้ได้จำเป็นต้องมีการจัดกระบวนการเสริมเติมเต็ม เช่น การประชุมรายงานความก้าวหน้าทุก ระยะ 6 เดือน โดยให้องค์กรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าร่วมให้ความเห็นด้วย การเยี่ยมชมโครงการในชุมชน การ จัดเวทีคืนข้อมูลสู่คนในพื้นที่ และในบางกรณีที่เป็นการค้นพบความรู้หรือเทคนิควิธีการใหม่จะต้องมีการ สนับสนุนการจดสิทธิบัตรหรือสนับสนุนให้นำผลวิจัยไปเสนอที่ประชุมระดับชาติหรือนานาชาติในประเด็นของ การทำงานชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นด้วย ส่วนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มุ่งสร้างความรู้เพื่อ เปลี่ยนหรือหนุนเสริมระบบการทำงานให้ดีขึ้นซึ่งอาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชนต่างๆ ในหลาย หน่วยงาน จำเป็นต้องมีการวางระบบการจัดการที่เข้มข้นมากขึ้น เพราะเป็นการทำงานวิจัยควบคู่ไปกับการ สร้างกระบวนการการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาชุมชน เป็น การสร้างความรู้สู่นวัตกรรมที่ต้องอิงกับบริบทชุมชนและต้องอาศัยจังหวะและโอกาสที่ทำให้งานวิจัยนั้น สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น กรณีการสร้างความรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ชุมชนริม สายคลองบางบัวที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกันในหลายชุมชน ต้องมีการจัดการเพื่อส่งเสริมให้มีการนำผลงานหรือข้อ ค้นพบจากงานวิจัยมาพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนกันระหว่างนักวิชาการหลายด้านหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารจัดการชุมชนด้านภัยพิบัติ เกิดเป็นความรู้ที่สะสมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานสามารถนำ ความรู้ที่ได้เรียนรู้ในเวทีไปปรับการใช้ในการบริหารจัดการภัยพิบัติหรือกำหนดเงื่อนไขการเจรจาที่จะไม่ทำให้ ชุมชนเสียโอกาสในการเจรจาดูตรงกับหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้นหรือกรณีการวิจัยเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชน ต้องมี การประเมินสถานการณ์นโยบายใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกลไกภาคีความร่วมมือที่เป็นแกนขับเคลื่อนการ พัฒนาในชุมชนการสรุปกระบวนการทำงานและผลที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ไปสู่นโยบาย เพื่อให้ระบบมีการ ปรับตัวที่เร็วขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการแก้ปัญหาของคนในชุมชนได้จริงตลอดจนการสื่อสารความ เคลื่อนไหวให้เครือข่ายได้รับทราบในทุกระยะ การจัดการในระดับนี้เป็นการจัดการวิจัยในลักษณะที่มุ่งสร้าง ผลต่อการเรียนรู้สู่นวัตกรรมชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัญญรัตน์ นาเมือง (2553) กล่าวว่า สาเหตุสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา มาจากคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการศึกษานั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ประเทศใดที่ประชาชนมีความรู้สูง ย่อมส่งผลให้ประเทศนั้น มีความเจริญตามไปด้วย (อ้างอิงทัศนะของ วิทยากร เชียงกูล, 2545) ในส่วนของประเทศไทยนั้น จากรายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันใน สังคมไทย ประจำปี 2550 พบว่า ในภาพรวมการศึกษาของประชาชนยังมีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้อง มีการปฏิรูปการศึกษา สรุปสาเหตุสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ไว้ว่า

1. สถานะของประเทศไทยในสังคมโลก ประเทศไทยเป็นประเทศขนาดกลาง มีรายได้ถัวเฉลี่ยต่อหัว ของประชากรค่อนข้างต่ำคุณภาพของประชาชนยังด้อยกว่าประเทศอื่นๆ มาตรฐานความเป็นอยู่ ส่วนใหญ่ยัง อยู่ในระดับต่ำการที่เศรษฐกิจสังคมโลกมีการแข่งขันเพื่อตัวใครตัวมันมากขึ้นมี ความไม่สมดุลมากขึ้นและการ เติบโตทางการผลิตการค้าชะลอตัว ทำให้เศรษฐกิจไทยซึ่งพึ่งพาเศรษฐกิจโลก พ้นตัวได้ยาก จึงจำเป็นต้องมี การปฏิรูปการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาดังกล่าว

2. สถานะและปัญหาของของการศึกษาไทย รัฐยังให้ความสำคัญกับการศึกษาปฐมวัยน้อยเกินไป ทั้งๆ ที่เด็กวัยนี้เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่สุด สมองกำลังพัฒนาสูง เรียนรู้ได้ไว หากพลาดโอกาสนี้จะ เกิดผลลบ ทั้งชีวิต ในระดับประถมศึกษา - มัธยมศึกษา ยังให้บริการไม่ทั่วถึงในแง่ปริมาณและคุณภาพในส่วนของครู อาจารย์ ปัญหาส่วนใหญ่คือ การขาดแรงจูงใจและขาดความรู้ความสามารถ และที่สำคัญรัฐบาลขาด งบประมาณในการบริหารการศึกษา

3. ความล้มเหลวของการดำเนินงาน แบ่งเป็น

- 3.1 ด้านตัวครู เช่น ขาดแรงจูงใจ ขาดความสามารถ เป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบ

- 3.2 ด้านงบประมาณ มีสำหรับดำเนินการน้อย

- 3.3 ด้านสื่อ และเทคโนโลยี ยังมีน้อยและไม่ทันสมัย

- 3.4 กระบวนการเรียนรู้ ครูยังขาดทักษะ ในกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูยัง ใช้วิธีสอนแบบเดิมไม่พัฒนา

- 3.5 การบริหารจัดการ ผู้บริหารยังไม่มีความสามารถพอ ในการบริหารงานในโรงเรียน

- 3.6 การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาย่อมต้อง พัฒนาให้สอดคล้องกันไปด้วย ตลอดจนระบบเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตการศึกษาก็ต้อง ปรับปรุงให้สอดคล้องด้วยเช่นกัน

จากผลการวิจัยข้างต้นนั้น จึงบ่งชี้ว่า การศึกษานั้นมีผลต่อการเมืองและเศรษฐกิจ การพัฒนา คุณภาพการศึกษานั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัยและแก้จุดอ่อน คือสอนให้ได้รู้จักคิดวิเคราะห์ ซึ่งปัญหา การเมืองที่เกิดขึ้นขณะนี้เพราะปัญหานี้ การคิดสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งต้องใช้ครูเป็นผู้ ผลักดันคุณภาพการศึกษา

ข้อมูลส่วนหนึ่งจากเวทีเสวนาสาธารณะของทีดีอาร์ไอ เรื่อง “ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ (Accountability)” เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2556 ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจ วานิชย์ ประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) นำทีมแถลงผลการศึกษาโครงการวิจัย

ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) คณะนักวิจัย ชี้ว่า

ปัญหาของระบบศึกษาไทยไม่ได้เกิดจากการขาดทรัพยากรอีกต่อไป แต่เป็นปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ใช้ทรัพยากรมากแต่ผลสัมฤทธิ์ต่ำ ดังที่ข้อมูลชี้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมางบประมาณกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่า และไม่น้อยกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย ขณะที่รายได้ต่อเดือนของครูที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีและสอนในโรงเรียนรัฐก็เพิ่มสูงขึ้นจากประมาณ 1.5 หมื่นบาทในปี 2544 เป็นประมาณ 2.4-2.5 หมื่นบาทในปี 2553 และครูมีรายได้ไม่น้อยกว่าอาชีพอื่นอีกต่อไป แต่ในทางตรงกันข้าม ผลคะแนนการทดสอบมาตรฐานของนักเรียนไทยทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติกลับมีแนวโน้มลดต่ำลง

งานศึกษาของทีดีอาร์ไอตอบโจทยระบบการศึกษาไทยว่า ใจกลางของปัญหาคือการขาดความรับผิดชอบ (Accountability) ของระบบการศึกษาตลอดทุกขั้นตอน นอกจากนั้น ระบบการศึกษาของไทยยังมีความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาในระดับสูง และระบบการเรียนการสอนไม่เหมาะสมกับบริบทของศตวรรษที่ 21

ดังนั้น หัวใจสำคัญของการปฏิรูประบบการศึกษาจึงอยู่ที่ (1) การสร้างระบบความรับผิดชอบ (Accountability) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยให้โรงเรียนมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้ปกครองและนักเรียนมากขึ้น โรงเรียนควรมีอิสระในการบริหารจัดการ และพ่อแม่สามารถเป็นผู้เลือกโรงเรียนให้ลูกตามข้อมูลคุณภาพของโรงเรียนที่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะ (2) การปรับหลักสูตร สื่อการสอนและการพัฒนาครู เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับบริบทของศตวรรษที่ 21 และ (3) การลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษา โดยปรับการจัดสรรงบประมาณให้พื้นที่ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น และสร้างระบบให้ความช่วยเหลือโรงเรียน ครูและนักเรียนที่มีปัญหา

อีกข้อเสนอแนะหนึ่งที่น่าสนใจ จากหนังสือ “**ฐานคิดทางการบริหารและการปฏิรูปการศึกษาไทยในทศวรรษที่ 2**” โดย สมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นความรู้อันน่าจะเกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน (เครดิตจากบันทึกความรู้ของประไพรัตน์ใน Blog GotoKnow ประไพรัตน์) สรุปสาระสำคัญของหนังสือ ดังกล่าวว่า กรอบการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มี 4 ด้าน ได้แก่

1. **พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่** คนไทยยุคใหม่ ควรมีนิสัยใฝ่รู้ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทำงานเป็นกลุ่มได้ มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตต่อต้านการซื้อ-ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะ ความรู้ที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ความสามารถ และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีโอกาสการเรียนรู้เท่าเทียมกันและเสมอภาค

2. **พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่** ครูยุคใหม่ ควรเป็นบุคคลผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบและกระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีครูครบตามเกณฑ์และสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐาน มีการพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวิชาชีพที่เข้มแข็ง มีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพ มีขวัญกำลังใจ อยู่ได้อย่างยั่งยืน

3.พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ สถานศึกษายุคใหม่ต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และขณะเดียวกัน พัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ สำหรับการศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ

4.พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล นำระบบและวิธีการบริหารแนวใหม่มาใช้ควบคู่ไปกับการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณตามความต้องการของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเลือกรับบริการได้ และเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน เอกชน และทุกภาคส่วน

จากกรอบแนวคิดการนำเสนอแนวทางการปฏิรูปการศึกษาบางส่วนข้างต้น ได้เชื่อมโยงกับแนวคิดและสาระสำคัญการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ซึ่งสำนักนโยบายด้านการศึกษา มหภาค สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำเสนอไว้ว่า

สาระสำคัญการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) นั้นมี วิสัยทัศน์ ให้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป้าหมายภายในปี 2561” มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ

1) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีใจรักมาเป็นครูคนจากรุ่นได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคนทุกเพศ ทุกวัย มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

จากการประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาไทยข้างต้น พบว่ามีประเด็นใกล้เคียงกันในแง่การพัฒนาคนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการพัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนรู้ เป็นประเด็นสำคัญ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางได้กำหนดรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” โดยมี วัตถุประสงค์หลัก (ปี 2561-2564) เพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” และ วัตถุประสงค์รอง(ปี 2561) เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง และ เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงกำหนดแนวทางของวิธีการดำเนินงานไว้ดังนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตพื้นที่

3.1.1.1 พื้นที่ยุทธศาสตร์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ทางการศึกษาร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาครอบคลุมพื้นที่จังหวัดลำปางประกอบไปด้วย

- พื้นที่ยุทธศาสตร์ในการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- พื้นที่ยุทธศาสตร์ในการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา(ลำปาง)

3.1.1.2 พื้นที่ยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับงานประมวลความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดพะเยา

3.1.2 ขอบเขตเนื้อหา

3.1.2.1 กำหนดตามเป้าหมายของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

- การใช้ CBR ขับเคลื่อนองค์กรทางการศึกษา เพื่อสร้างฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนไทย
- สร้างกลไกมหาวิทยาลัยลำปางให้ขับเคลื่อนอย่างมีพลังในสถาบันอุดมศึกษา
- รูปแบบของ Modified CBR ที่ทดลองใช้ขับเคลื่อนระบบของอุดมศึกษาที่มีเป้าหมายปลายทางที่ชุมชนเพื่อเตรียมคนสู่การศึกษาในยุค 4.0 หรือใช้การศึกษาเพื่อสร้างสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมถึงศักยภาพและการเข้าถึงโอกาส การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คนไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมถึง คนไทยเยาวชน เกษตรกร แรงงาน และการศึกษา
- พัฒนานักวิจัย CBR เป็นพี่เลี้ยงเพื่อสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ให้ทำงานเชิงพื้นที่
- ค้นหา Model การบูรณาการศาสตร์ ผ่านงาน CBR ที่ยกระดับเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางการศึกษาเพื่อให้เกิดบทเรียนของงานวิชาการรับใช้ชุมชนผ่านกระบวนการ Active Learning

3.1.2.2 กำหนดตามเป้าหมายของการสร้างการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

- ยกระดับประเด็นการทำงานเดิมในประเด็น “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ”
- สังคมแห่งการเรียนรู้บนฐานของเกษตรกรรมและเศรษฐกิจพอเพียง”

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (ลำปาง) ปรับแนวคิดเดิมจากการใช้เทคโนโลยีนำหน้า การเรียนรู้ตามหลัง (เน้นถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตร) เป็นการใช้องค์ความรู้สู่การค้นหาวัตถุกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน (Learning to Learn)

- เน้นการเรียนรู้สู่การค้นหาวัตถุกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมผ่านการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาความคิดให้ชุมชนได้ค้นหาวัตถุกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมได้ด้วยตัวเอง (Constructivism)

3.1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

กำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะ Active Learning ซึ่งประกอบด้วย

- กลุ่มนักวิชาการ ครู อาจารย์ เยาวชน และเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งในมิติของงานเชิงนโยบายและงานปฏิบัติการในพื้นที่จังหวัดพะเยาและลำปาง
- ชุมชนพื้นที่เป้าหมายภายใต้การดำเนินงานโครงการ
- ภาควิชาเครือข่ายทางการศึกษาทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ

3.2 กระบวนการวิจัย

ยุทธศาสตร์: การยกระดับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามอัยยาศัย เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริงในทุกมิติปี 2561-2564

กลยุทธ์ : ใช้แนวคิดการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงความรู้วิชาการจากกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องทั้ง ครู อาจารย์ นักวิชาการ ภาควิชาเครือข่าย เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นที่หลากหลาย โดยมีเป้าหมายปลายทาง คือ สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างชุมชน 4.0 โดยใช้การขับเคลื่อนกลไกสร้างนักวิชาการรับใช้สังคมกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างชุมชนกับนักวิชาการและภาคีที่เกี่ยวข้อง

3.2.1 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ

ภารกิจหลัก (ยุทธศาสตร์ ปี 2561-2564)	ประเด็นขับเคลื่อน (กลยุทธ์)	กลุ่มเป้าหมาย (ภาคี)	กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่
รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปาง ให้สามารถหนุนเสริมและ	ใช้แนวคิดการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงความรู้วิชาการจากกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องทั้ง ครู อาจารย์ นักวิชาการ ภาควิชาเครือข่าย	- กลุ่มชุมชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง - กลุ่ม	จังหวัดลำปาง (พื้นที่ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ยุทธศาสตร์ของ

ภารกิจหลัก (ยุทธศาสตร์ ปี 2561-2564)	ประเด็นขับเคลื่อน (กลยุทธ์)	กลุ่มเป้าหมาย (ภาคี)	กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่
สร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของ คนในชุมชนในทุกมิติ”	เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน ท้องถิ่นในประเด็นที่หลากหลาย โดย มีเป้าหมายปลายทาง คือ สร้างองค์กร แห่งการเรียนรู้ สร้างชุมชน 4.0 โดย ใช้การขับเคลื่อนกลไกสร้าง นักวิชาการรับใช้สังคมกลไกงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษากลไก งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างชุมชนกับ นักวิชาการและภาคีที่เกี่ยวข้อง ปี 2561- 2562 แสวงหา กลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสม กับการศึกษาในระบบ นอกระบบและ อัยาศัยของจังหวัดลำปางที่สามารถ หนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนปี 2561 เน้น มรภ.และ มรภ.ลป ตามแนวทางหน้า 12 ปี 2562 – 2563 ประมวล องค์ความรู้รูปแบบงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงาน การศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถ หนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรม การเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่าง แท้จริงในทุกมิติ” ปี 2564 สังเคราะห์องค์ ความรู้การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาเพื่อ เป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงระบบ (Total Change) หรือการปฏิรูป การศึกษาที่สามารถเอื้อประโยชน์ ให้กับชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง	นักวิชาการ CBR (ม. ลำปาง เดิม) - กลุ่ม นักวิชาการ มทร./มรภ. ลำปาง (ม. ลำปางใหม่)	มหาวิทยาลัย)

กิจกรรมการดำเนินงาน (รายละเอียดระบุในแผนการดำเนินงานและงบประมาณ)

1. เวทีพัฒนาโครงการก่อนการ
 - โครงการวิจัยรูปแบบของ Modified CBR ที่ทดลองใช้ขับเคลื่อนระบบของสถาบันอุดมศึกษา (มรภ.ลพ/มทร.) (โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการในลักษณะ Co-funding ร่วมกับ มรภ.ลพ และ มทร. จำนวน 3¹โครงการ)
2. เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการฯ จัดร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่ออนุมัติโครงการฯ สัญญา ปีงบประมาณ 2560 จำนวน 3 โครงการ
3. เวทีติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินงานทั้งเก่าและใหม่ (เอกสารแนบท้าย)
 - ติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินงานระยะ 1 จำนวน 2 โครงการ (กศน.แม่ใจ/กศน.อ.เชียงม่วน จ.พะเยา) ระยะเวลา 3 เดือน
 - ติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินงานระยะ 2 และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ จำนวน 5 โครงการ (บ้านโป่งน้ำร้อน/แม่จั่วะ/บ้านฮวก/สันป่าส้าน/บ้านต๋อมตง) 3 เดือน
 - ติดตามสนับสนุนโครงการใหม่ผ่านการพิจารณาจำนวน 3 โครงการ รวมทั้งสิ้น 10 โครงการ
4. เวทีการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ผ่านสื่อ (อบรม/จัดทำสื่อ)
5. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานและนำเสนอรายงานความก้าวหน้าของโครงการร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มรภ.ลพ 2 โครงการ/มทร.ล้านนา 1 โครงการ รวมทั้งสิ้น 3 โครงการ
6. เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย (แม่จั่วะ/บ้านฮวก/สันป่าส้าน/โป่งน้ำร้อน/บ้านต๋อมตง) รวมทั้งสิ้น 5 โครงการ

3.2.2 เทคนิค ทักษะ กระบวนการ

1. เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) หัวใจของการกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกระบวนการที่ต้องทำความเข้าใจกันไปด้วยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้บุคลากร และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด

2. การฝึกอบรม (Training of The Trainer) เป็นกระบวนการในการพัฒนาทักษะของนักวิจัย ประกอบด้วย 7 เนื้อหา คือ การวาดเพื่อการสื่อสาร การวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม วิทยาการกระบวนการ Dialogue การเขียนโครงการเพื่อขอรับทุน การคิดแบบวิจัย และ Social Mapping เพื่อเป็นกระบวนการในการสร้างองค์ความรู้เพื่อหนุนเสริมชุมชนในการจัดการปัญหาและพัฒนาศักยภาพของตนเอง และความรู้เกี่ยวกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเติมเต็มทักษะใหม่ในการทำไปวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับประเด็นในพื้นที่ รวมไปถึงการฝึกอบรมตามเป้าหมายของการดำเนินงาน เช่น Project Management การค้นหาและพัฒนาโจทย์วิจัย การเขียนรายงานการวิจัย เป็นต้น

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือการสังเกตที่เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการทำกิจกรรมร่วมกัน จนถูกยอมรับว่าผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน ผู้สังเกตจะต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มคนที่ศึกษา โดยอาจเข้าไปฝังตัวอยู่ในเหตุการณ์ เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานจนคนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่มันักวิจัยมาอาศัยอยู่

¹ ขึ้นโครงการในรูปแบบของชุดโครงการ

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คือการสัมภาษณ์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง

5. การจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครือข่ายเชิงประเด็น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งความสำคัญจะอยู่ที่ความต่อเนื่อง เพื่อใช้ในการสื่อสารความก้าวหน้าของการดำเนินงานและทบทวนกระบวนการในการปฏิบัติงาน

6. การทบทวนหลังทำงาน หรือหลังปฏิบัติ หรือหลังกิจกรรม (After Action Review-AAR) เป็นการทบทวนหรือเป็นกระบวนการเพื่อวิเคราะห์ว่าเกิดเหตุอะไร สาเหตุของการเกิด และสามารถดำเนินการให้ดีกว่าเดิมได้อย่างไร โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงานที่ผ่านมาเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการทำงาน การทำ AAR เป็นรูปแบบของกลุ่มทำงานที่สะท้อนการมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สาเหตุของการเกิดและสิ่งที่ได้เรียนรู้คืออะไร ซึ่งการทำ AAR มักจะใช้ 4 คำถาม เพื่อประมวลผลทั้งในเชิงเนื้อหา และ กระบวนการ หลังเสร็จสิ้นกิจกรรม โดยคำถามหลักๆที่ใช้จะประกอบไปด้วย สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร สิ่งที่แตกต่างกันและทำไมจึงแตกต่าง สิ่งที่ต้องแก้ไข คืออะไร และจะปรับปรุงได้อย่างไร

ขั้นตอนการทำ AAR

- ควรทำ AAR ทันที หลังจากจบงานนั้น ๆ หรือเร็วที่สุดที่จัดหาเวลาได้ เพราะยังจำได้ดี การเรียนรู้จะได้ถูกนำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม
- สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในการทำ AAR ต้องมีการเปิดใจและยอมรับที่จะเรียนรู้ ทุกคนควรมีส่วนร่วมในบรรยากาศที่อิสระไม่มีความเป็นเจ้านาย หรือถูกน้อง AAR เป็นการเรียนรู้จากเหตุการณ์มากกว่าการวิจารณ์
- มี “คุณอำนวย” เป็นผู้คอยกระตุ้น ตั้งคำถามให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ
- ถามตัวเองว่า สิ่งที่เราควรจะได้รับคืออะไร
- ถามตัวเองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร หมายถึง ทีมงานต้องเข้าใจและเห็นด้วยความจริงที่เกิดขึ้น ฟังระลึกไว้ว่า จุดประสงค์ก็คือการแยกแยะปัญหาไม่ใช่การกล่าวหา หรือกล่าวโทษ
- เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างแผนงานกับความจริง การเรียนรู้ความจริงเริ่มต้นด้วยทีมเปรียบเทียบแผนงานกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และตัดสินใจว่า ทำไมจึงเกิดความแตกต่าง และได้เรียนรู้ อะไร จำแนกให้เห็นและอภิปรายถึงความสำเร็จและสิ่งที่ขาดหายไป ใส่ในแผนงานเพื่อดำเนินการให้ถึงความสำเร็จและพัฒนาปรับปรุงในสิ่งที่ขาดหายไป
- บันทึกประเด็นสำคัญ การบันทึกประเด็นสำคัญหลังจากที่ได้มีการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนในการทำ AAR แล้วถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ภายในทีมงานด้วยกันและเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ที่กว้างมากขึ้นกว่าเดิมในองค์กร

3.3 เครื่องมือและการเก็บข้อมูล

3.3.1 การพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการทำงาน

โครงการวิจัยนี้ได้พัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ทำงานกับกลุ่มคน 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่จะพัฒนาเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัย และ 2) กลุ่มที่เป็นนักวิจัยในพื้นที่ ซึ่งบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้จำแนกเครื่องมือให้สอดคล้องกับขั้นตอนในการทำงานดังนี้

1) **ขั้นของการค้นหาและพัฒนาโจทย์วิจัย** เป็นการพัฒนาเครื่องมือเพื่อนำไปใช้ในการค้นหาโจทย์วิจัยและสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปเขียนเป็นข้อเสนอโครงการ โดยมีชื่อเรียกว่า “เครื่องมือบ้าน” ที่เป็นการชวนกลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นผ่านการคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นทั้ง “พี่เลี้ยงนักวิจัย” และ “นักวิจัยในพื้นที่”

2) **ขั้นของการบริหารจัดการงานวิจัย** เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นเพื่อสามารถให้นักวิจัยได้วิเคราะห์ภาพรวมการบริหารจัดการโครงการ “เครื่องมือ Project Management” จึงเป็นเหมือนการให้นักวิจัยได้ร่วมกำหนดแนวทางของการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัย ทั้งในด้านของบทบาทหน้าที่ การบริหารจัดการงบประมาณ การกำหนดเนื้อหาในการทำงานรวมถึงการวิเคราะห์ทิศทางในการดำเนินงาน ทั้งนี้เครื่องมือ “Project Management” สามารถนำมาใช้ได้ตั้งแต่ช่วงเริ่มโครงการ หรือสิ้นสุดการดำเนินงานระยะที่ 2 ก็ได้

3) **ขั้นของการติดตามโครงการวิจัย** เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เติมเต็มศักยภาพของพี่เลี้ยงพื้นที่ที่สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมกับนักวิจัยและใช้ในการจัดเก็บข้อมูลร่วมกัน ซึ่งเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นทั้ง 7 เครื่องมือ ประกอบด้วย “การวาดเพื่อการสื่อสาร การวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม วิทยากรกระบวนการ Dialogue การเขียนโครงการเพื่อขอรับทุน การคิดแบบวิจัย และ Social Mapping” พี่เลี้ยงพื้นที่สามารถนำมาปรับใช้หรือนำมาผสมรวมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมายในการดำเนินการ

4) **ขั้นของการเขียนโครงการวิจัย** เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องของการนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติมาเขียนเป็นรายงาน โดยพัฒนาเป็นเครื่องมือที่เรียกว่า “เครื่องมือ Smart Box” ซึ่งเหมาะกับพี่เลี้ยงพื้นที่ที่สามารถนำไปใช้เป็นกระบวนการในการทำงานกับพื้นที่ได้

3.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่

1. ลักษณะเครื่องมือที่ใช้เป็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องหรือการประชุมเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยน/เติมเต็มในประเด็นที่กำหนด

2. การทำบันทึกภาคสนาม (field note) ซึ่งจะระบุวัน เวลา สถานที่ ระเบียบวิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีหรือไม่มีส่วนร่วม หรือการจัดเวทีตามประเด็น โดยบันทึกข้อมูลส่วนสำคัญที่สุดและจำเป็นสำหรับการวิเคราะห์และตีความข้อมูลในภายหลัง โดยมีแบบฟอร์มสำหรับการบันทึก

3. Session plan เป็นเครื่องมือที่ใช้กำหนดแนวทางของการประชุมร่วมกันระหว่างคณะทำงานและทีมพี่เลี้ยงให้ทราบถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมและบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ

4. กล้องถ่ายภาพสำหรับใช้บันทึกภาพกิจกรรม

5. เครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกเสียงเวลาในเวทีประชุมขณะจัดกิจกรรมถอดบทเรียนแล้วนำข้อมูลที่ได้มาถอดเป็นตัวหนังสือ

3.3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะทำงานใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ใช้การเก็บรวบรวมจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ของกลุ่มเป้าหมายจากการบันทึกภาคสนาม
2. ใช้การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) กับกลุ่มเป้าหมายสำคัญทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
3. การลงพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และจัดกระบวนการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับพื้นที่วิจัย ร่วมพูดคุยกับทีมวิจัยในพื้นที่ทั้งนักวิชาการและทีมวิจัยชุมชน
4. บันทึกภาพและเสียงด้วยเครื่องบันทึกแล้วนำมาถอดเป็นข้อความ
5. ใช้การรวบรวมจากบันทึกการลงพื้นที่ที่เผยแพร่ในเครือข่ายสื่อสารสาธารณะ เช่น Group Line, Facebook Page ของคณะทำงานในกลุ่มของพี่เลี้ยงพื้นที่

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการนี้ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือมาทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยมีเทคนิคที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบ เช่น ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัย ข้อมูลที่ได้จากการติดตามการดำเนินงาน ข้อมูลที่ได้จากการฝึกอบรม ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมหรือเวทีการประชุม เป็นต้น
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) เป็นการนำเอกสารหรือหลักฐานต่าง ๆ จากการปฏิบัติการในพื้นที่มาวิเคราะห์ให้เห็นว่า มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น บันทึกการประชุมของโครงการในพื้นที่ เป็นต้น
- 3) การสร้างจินตนาการเชิงสังคมวิทยา (Sociology Imaginary) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยเปลี่ยนมุมมองการวิเคราะห์ไปยังมุมมองอื่น ๆ จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางการศึกษา เพื่อดูผลการวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นเช่นใด เช่น การอธิบายปรากฏการณ์ของนักวิจัยชุมชนต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง หรือ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานทางการศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อคนทำงาน เป็นต้น

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ใช้การตรวจสอบข้อมูลโดยวิธี การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation) โดยจะเน้นการตรวจสอบว่าแนวทางในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีอย่างไรเพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning : CBL) ที่สอดคล้องกับแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) รูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Education)

3.5 การนำเสนอข้อมูล

โครงการวิจัยนี้จะนำเสนอข้อมูลเป็นแบบเชิงคุณภาพด้วยการพรรณนา (Descriptive) โดยจะแบ่งบทการนำเสนอเป็นดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์กรอบแนวคิด และผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วยภายใต้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning : CBL) ที่สอดคล้องกับแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) รูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Education) ทฤษฎีการสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (Active Learning) และ รูปแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นการนำเสนอวิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย ขอบเขตการวิจัย กระบวนการวิจัย เครื่องมือและการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน เป็นการนำเสนอผลของการดำเนินงาน ตามวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ในปี 2561 โดยแบ่งเป็นรายละเอียดผลการดำเนินงานเชิงปริมาณ และ คุณภาพ

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ นำเสนอเป็นบทสรุปของการดำเนินงาน เชื่อมโยงกับการอภิปรายผลในเชิงแนวคิด นำเสนอเป็นข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานทั้งในเชิงการปฏิบัติการและในเชิงนโยบาย สู่การดำเนินงานในปี 2562

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินครั้งนี้มุ่งตอบวัตถุประสงค์หลักของการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานภายใต้คำถามวิจัยหลัก (ปี 2561-2564) คือ รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ควรเป็นไปในลักษณะใด โดยในปี 2561 กำหนดเป็นการดำเนินงานในส่วนของ “รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษา”

โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” และ วัตถุประสงค์รอง (ปี 2561) คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง และ 2) เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

4.1 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

4.1.1 ผลการดำเนินงานในเชิงปริมาณ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่ได้ตั้งไว้	กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ
1. เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง	1.เวทีพัฒนาโครงการก่อนการอนุมัติ - โครงการวิจัยรูปแบบของ Modified CBR ที่ทดลองใช้ขับเคลื่อนระบบของสถาบันอุดมศึกษา (มรภ./มทร.) จำนวน 3 โครงการ รวมทั้งสิ้น 3 โครงการ	1. พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับทีม มทร.ล้านนาลำปาง จำนวน 2 พื้นที่ <u>พื้นที่ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม</u> - วันที่ 16 พฤศจิกายน 2561 หารือแนวทางร่วมกับทีม นักวิชาการ มทร.ล้านนา - วันที่ 13 ธันวาคม 2561 ลงพื้นที่บ้านทุ่งผึ้ง - วันที่ 19 มกราคม 2561 ลงพื้นที่เทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง - วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561 ยกร่างข้อเสนอโครงการครั้งที่ 1 ณ มทร.ล้านนา ลำปาง และนัดหมายลงพื้นที่ - วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561 ลงพื้นที่บ้านทุ่งฮ้างเพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางกับแกนนำชุมชน ครั้งที่

		1 และนำข้อมูลมาสรุปเป็นแนวทาง - วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2561 ลงพื้นที่บ้านทุ่งฮ้าง ครั้งที่ 2 กับแกนนำระดับตำบล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปของแนวทางการทำวิจัยร่วมกัน - วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561 นัดประชุมที่มินักวิชาการสรุปและประมวลผลเพื่อยกร่างข้อเสนอโครงการครั้งที่ 2 - วันที่ 8 มีนาคม 2561 ลงพื้นที่บ้านทุ่งฮ้างเพื่อนำข้อสรุปของข้อเสนอโครงการไปแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัยในพื้นที่ <u>พื้นที่บ้านท่าสี่ อ.แม่เมะ</u> - ครั้งที่ 1 วันที่ 16 มกราคม 2561 - ครั้งที่ 2 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561 <u>เวทียกร่างข้อเสนอโครงการ (เวทีรวม)</u> - ครั้งที่ 1 วันที่ 27 ธันวาคม 2560 - ครั้งที่ 2 วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561 2. แนวทางการค้นหาโจทย์วิจัยร่วมกับมรภ.ลำปางและสำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) ลำปาง วันที่ 14 สิงหาคม 2561 และ วันที่ 30 สิงหาคม 2561 3. แนวทางการค้นหาโจทย์วิจัยร่วมกับ มจร.วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง วันที่ 5 กันยายน 2561 และ วันที่ 25 กันยายน 2561
	2. เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการฯ	1. เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการ วันที่ 27 มีนาคม 2561 จำนวน

	จัดร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่ออนุมัติโครงการฯ สัญญา ปีงบประมาณ 2560	1 โครงการ 2. เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการ ครั้งที่ 2 วันที่ 13 สิงหาคม 2561 จำนวน 1 โครงการใหญ่ 4 โครงการย่อย
	3. ติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลัง ดำเนินงาน - ติดตามโครงการที่ ดำเนินงานระยะ 1 จำนวน 2 โครงการ (กศน.แม่ใจ/ กศน.อ.เชียงม่วน จ.พะเยา) ระยะเวลา 3 เดือน - ติดตามสนับสนุนโครงการที่ กำลังดำเนินงานระยะ 2 และจัดทำรายงานฉบับ สมบูรณ์ จำนวน 5 โครงการ (บ้านโป่งน้ำร้อน/ แม่จ๊ะ/บ้านฮวก/สัน ป่าส้าน/บ้านต๋อมตง) 3 เดือน - เวทีนำเสนอรายงาน ฉบับสมบูรณ์ของ โครงการวิจัย (แม่จ๊ะ/ บ้านฮวก/สันป่าส้าน/โป่งน้ำ ร้อน/บ้านต๋อมตง) รวม ทั้งสิ้น 5 โครงการ - ติดตามสนับสนุนโครงการ ใหม่ผ่านการพิจารณา จำนวน 1 ชุดโครงการใหญ่ (1 โครงการใหญ่ 4 โครงการย่อย) รวมทั้งสิ้น 12 โครงการ	1.ติดตามโครงการที่ดำเนินงาน ระยะที่ 1 - พื้นที่อ.แม่ใจ วันที่ 14 พฤศจิกายน 2560 - พื้นที่อ.เชียงม่วน วันที่ 15 พฤศจิกายน 2560 2.เวทีนำเสนอรายงานฉบับ สมบูรณ์ของโครงการวิจัย จำนวน 5 โครงการ วันที่ 27 มีนาคม 2561 3.ติดตามสนับสนุนโครงการใหม่ ผ่านการพิจารณา จำนวน 1 โครงการใหญ่ และ 4 โครงการ ย่อย - พื้นที่ตำบลทุ่งผึ้ง วันที่ 24 กันยายน 2561
2. เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อ	เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงาน	1.เวทีสรุปบทเรียนการ

ท้องถิ่นที่เหมาะสมของ สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด ลำปางที่สามารถหนุนเสริมและ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน		ดำเนินงานปี 2561 วันที่ 14 กันยายน 2561
---	--	--

4.1.2 ผลการดำเนินงานในเชิงคุณภาพ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง

จากวัตถุประสงค์ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางกำหนดกรอบคิดของรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning : CBL) ที่สอดคล้องกับแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) รูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Education) โดยใช้กระบวนการและเครื่องมือที่เน้นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอาจารย์มหาวิทยาลัยและคนในชุมชนที่เป็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หรือการประชุมเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยน/เติมเต็มในประเด็นที่กำหนด และทำบันทึกภาคสนาม (field note) ซึ่งจะระบุวัน เวลา สถานที่ ระเบียบวิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีหรือไม่มีส่วนร่วม หรือการจัดเวทีตามประเด็น โดยบันทึกข้อมูลส่วนสำคัญที่สุดและจำเป็นสำหรับการวิเคราะห์และตีความข้อมูลในภายหลัง โดยมีแบบฟอร์มสำหรับการบันทึก ในวัตถุประสงค์ข้อนี้ได้กำหนดกิจกรรมหลักๆ ไว้ 5 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 **เวทีพัฒนาโครงการก่อนการอนุมัติ** ในรูปแบบของ โครงการวิจัยที่เป็น Modified CBR ที่ทดลองใช้ขับเคลื่อนระบบของสถาบันอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในอุดมศึกษา และสร้างบทเรียนร่วมกันในการพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในชุมชนในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดลำปาง โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ 1.ในการสร้างการเรียนรู้และพัฒนาทักษะนักวิจัยผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2.เกิดโครงการวิจัยในพื้นที่เป้าหมาย และ 3.รูปแบบของงานวิจัยทางการศึกษาที่มีเป้าหมายปลายทางที่ชุมชนเปลี่ยนการสร้างการเรียนรู้แบบ Passive Learning เป็น Active Learning เพื่อเตรียมคนสู่การเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0 หรือ การศึกษา 4.0

มหาวิทยาลัยราชภัฏล้านนา จังหวัดลำปาง เป็นเครือข่าย 1 ใน 4 มหาวิทยาลัยในจังหวัดลำปาง ที่ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางได้มีความพยายามและมุ่งหวังในการแสวงหารูปแบบการสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผ่านแนวคิดของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐาน ในยุคของการรวมตัวของกลุ่มนักวิชาการในจังหวัดลำปางและระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างรูปธรรมในปี 2554 ภายใต้การนิยามตนเองของกลุ่มนักวิชาการลำปางที่มีเป้าหมายของการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเสริมพลังความรู้ทางวิชาการเพื่อหนุนเสริมศักยภาพชุมชนในพื้นที่ มีการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันของสหสาขาวิชาในชื่อ **มหาวิทยาลัยลำปาง** ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในเชิงนามธรรม มีแนวทางในการเชื่อมโยงเครือข่ายนักวิชาการทั้งในสถาบันและต่างสถาบัน เกาะเกี่ยวกลุ่มคนทำงานในสถาบันการศึกษา และขยายกลุ่มคนทำงานเพื่อผลักดันให้หน่วยสนับสนุนงานวิจัยของสถาบันการศึกษาได้หนุนเสริมบุคลากรให้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ โดย

มีกลไกศูนย์ประสานงานฯ ทำหน้าที่หนุนเสริมและเชื่อมโยงกลไกผ่านโครงสร้างของสถาบัน และสร้างบทเรียนให้นักวิจัยนักวิชาการได้เรียนรู้ร่วมกันผ่านสถานการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

ทำให้ความชัดเจนของงานจังหวัดลำปางในปี 2561 กำหนดแนวทางเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของ “รูปธรรมเชิงโครงสร้าง” และ “รูปแบบการจัดการเรียนรู้” ในกลุ่มของนักวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดลำปาง โดยทดลองการบูรณาการความรู้ในลักษณะสหสาขาที่มีอย่างหลากหลาย ทั้งสาขาวิศวกรรมอุตสาหการ สาขาวิศวกรรมเกษตรและชีวภาพ สาขาบริหารธุรกิจ (สาขาวิชาการจัดการ) สาขาการบัญชี สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร และสาขาสัตวศาสตร์และประมง โดยเน้น “คนเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่วิชา-สาขาเป็นตัวตั้ง” โดยใช้สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่เป็นตัวกำหนดแนวทางการวิจัยในรูปแบบของการทำงานวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Research - CBR) และคาดหวังให้เกิดบทเรียนของการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การจัดการเรียนการสอน การสร้างบทเรียนการบริหารงานวิจัยระดับคณะ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การทำงานด้านการศึกษาจาก “Teaching” เป็น “Active Learning” และ การพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ นักวิชาการสายพันธุ์ใหม่ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดงานวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถนำผลของงานสร้างคุณค่าให้กับพื้นที่ ที่ได้จากศาสตร์ที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับพื้นที่ผ่านแนวทางการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ปรับกระบวนทัศน์จากการใช้เทคโนโลยีนำการเรียนรู้เป็น “ใช้การเรียนรู้นำเทคโนโลยี” โดยเน้นรูปแบบในการขับเคลื่อนร่วมกับระดับโครงสร้างของมหาวิทยาลัยกับพื้นที่งานวิจัยระดับตำบล

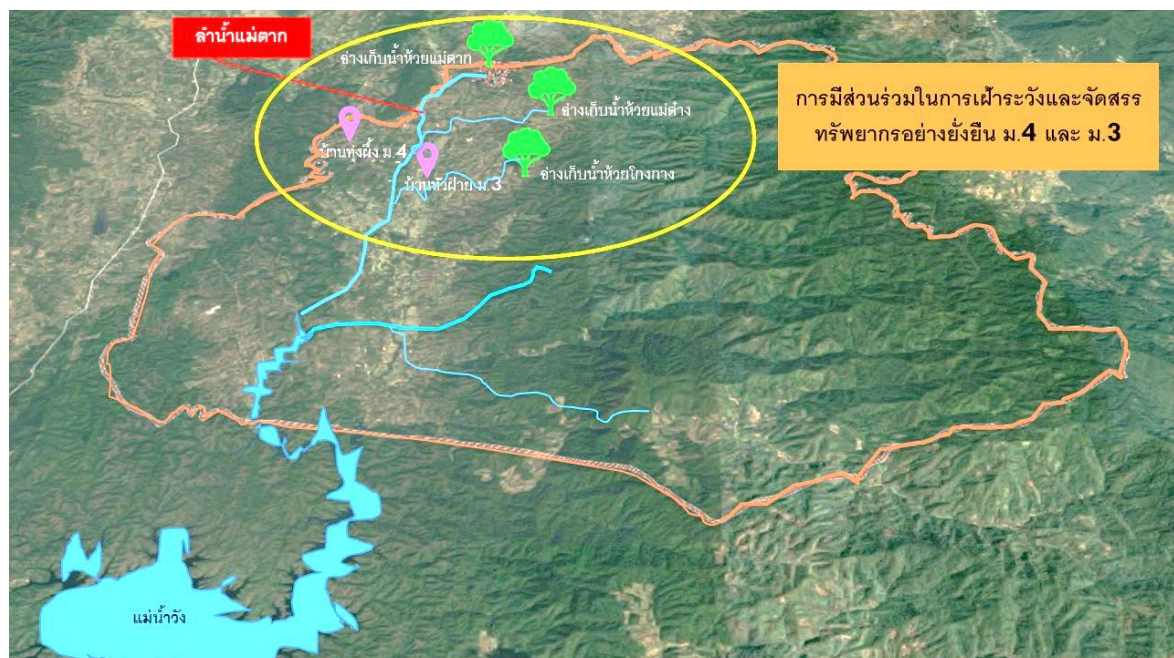
ที่เลี้ยง จังหวัดลำปางลงพื้นที่ร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อสร้างการขับเคลื่อนงานในระดับตำบลทุ่งผึ้ง จำนวน 6 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย บ้านทุ่งฮ้าง หมู่ที่ 1 (บ้านสาขาห้วยวาดกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่), บ้านแจ้คอน หมู่ที่ 2, บ้านหัวฝาย หมู่ที่ 3, บ้านทุ่งผึ้ง หมู่ที่ 4, บ้านแม่ซ่อฟ้า หมู่ที่ 5 (บ้านสาขาแม่จอกฟ้า กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ) และ บ้านแจ้คอน หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง จากข้อสรุปของเวทีหารือเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาโจทย์วิจัยในระดับตำบล ประเด็นการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำ ตำบลทุ่งผึ้ง มีข้อสรุปดังนี้

สถานการณ์น้ำและป่าต้นน้ำในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลทุ่งผึ้ง มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาพภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ การทำนาทำไร่ ทำสวน เช่น มะนาว เสาวรส ข้าวโพด และอื่น ๆ รวมทั้งปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิด แต่สำหรับการทำการเกษตรในช่วงหน้าแล้งหลายชุมชนต้องประสบปัญหาคือ ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ (น้ำตก ลำห้วย) หรือแหล่งน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอสำหรับการทำการเกษตร แม้ว่าจะได้มีการลองผิดลองถูกในเลือกชนิดและพันธุ์พืชที่ต้องการใช้น้ำน้อยมาทำการเพาะปลูกนอกฤดูฝน แต่บางชุมชนที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับปริมาณน้ำใช้กลับต้องประสบปัญหาด้านขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน จนทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งระหว่างชุมชนที่ได้รับน้ำไม่เพียงพอและไม่เท่าเทียมกัน (ข้อมูลจากเทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง) จากการลงพื้นที่และการวิเคราะห์สถานการณ์ของแต่ละหมู่บ้านของทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง โดยจัดกลุ่มของพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกันโดยใช้ประเด็นและเส้นทางน้ำไว้ 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ประเด็นการแก้ไขปัญหาตะกอนทับถม พื้นที่บ้านหัวฝาย (หมู่ที่ 3) และบ้านทุ่งผึ้ง (หมู่ที่ 4)

ปัญหาตะกอนทับถมพื้นที่อ่างเก็บน้ำส่งผลต่อการตื่นขึ้นของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภค สภาพของพื้นที่บ้านหัวฝาย (หมู่ที่ 3) มีแหล่งกักเก็บน้ำสำคัญคือ อ่างเก็บน้ำห้วยโงกทาง ที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับน้ำที่ไหลมาจากลำห้วยโงกทาง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรมร้อยละ 100 โดยพื้นที่ทำการเกษตรจะอยู่บริเวณเหนืออ่างแม่โงกทาง นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้มีการทำประมงในอ่างเก็บน้ำห้วยโงกทางประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่อ่างเก็บน้ำ ส่วนบ้านทุ่งผึ้ง (หมู่ที่ 4) มีอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ต่างรองรับน้ำที่มาจากลำห้วย

แม่ต่างเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภคร้อยละ 100 มีการทำประมงภายในอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ต่างเล็กน้อยประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่อ่างเก็บน้ำ และด้วยบทเรียนของการตื่นเงินของอ่างเก็บน้ำแม่ตากเหนือที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านทั้งสองที่ได้รับผลกระทบจากการไหลของตะกอนหิน กรวด ดิน และทราย ที่ถูกกระแสน้ำพัดพาไหลปะปนลงมา และตกทับถมทั้งบริเวณพื้นที่ตอนล่างที่กระแสน้ำไหลผ่านลงสู่อ่างเก็บน้ำทำให้ความสามารถในการเก็บกักน้ำของอ่างแม่ตากเหนือลดลง และส่งผลกระทบต่อการใช้น้ำของชุมชนที่พึ่งพาน้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่ตากเหนือ ในปี พ.ศ. 2554 เกิดน้ำป่าไหลหลากลงมาจากอ่างเก็บน้ำแม่ตากเหนือเข้าท่วมชุมชนและพื้นที่ทำการเกษตรของหมู่ 3 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านทุ่งผึ้ง และหมู่ 6 บ้านแจ้คอน นอกจากนี้เมื่อปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมามีฝนตกหนักบริเวณพื้นที่โดยรอบตำบลทุ่งผึ้ง ทำให้มีปริมาณน้ำสะสมในอ่างเก็บน้ำแม่ตากเหนือมากขึ้น และไหลได้เอ่อล้นสปิลเวย์อีกครั้งหนึ่ง จากบทเรียนนี้ทำให้ผู้นำของบ้านหัวฝาย และบ้านทุ่งผึ้งได้พยายามแสวงหากระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้มองเห็นถึงผลกระทบหรือความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับลำห้วยแม่ต่างและลำห้วยโกกวาง และป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเช่นเดียวกับกับอ่างเก็บน้ำแม่ตากเหนือ ดังภาพ

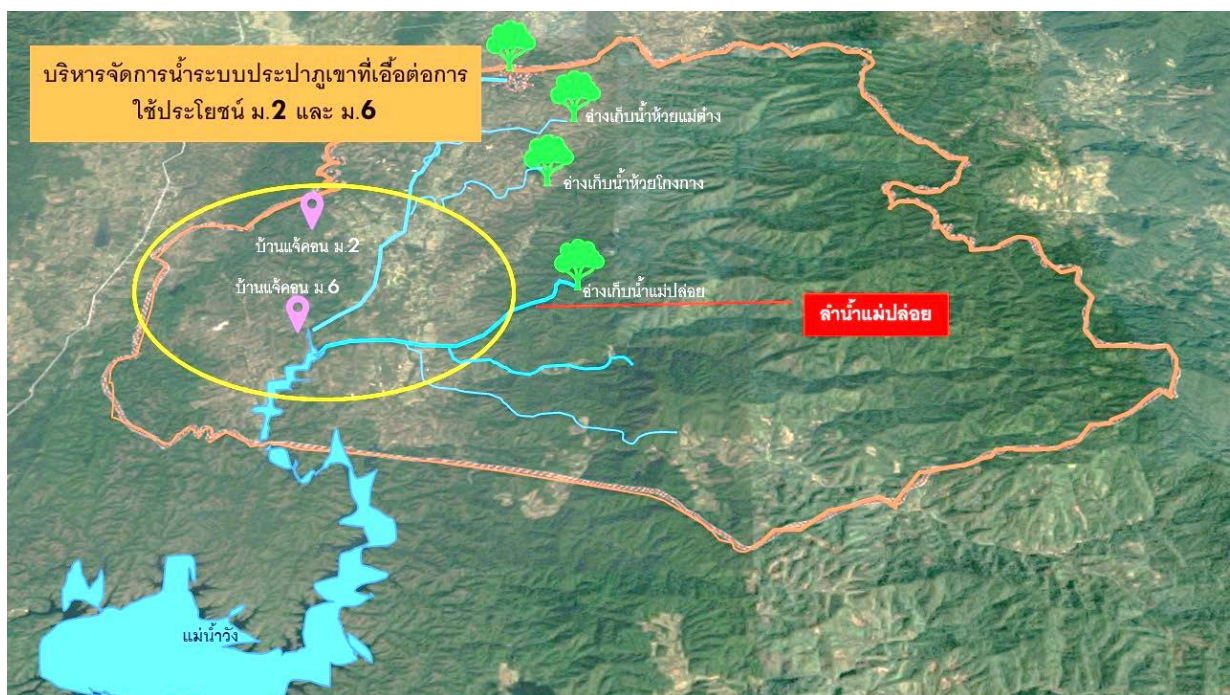

ภาพที่ 1 พื้นที่ตะกอนทับถม หมู่ 3 และ หมู่ 4

2.ประเด็นการบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาพื้นที่บ้านแจ้คอน (หมู่ที่ 6) และบ้านแจ้คอน (หมู่ที่ 2)

ทางเทศบาลตำบลทุ่งผึ้งได้ดำเนินการต่อท่อเพื่อนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำผาตลาดโดยใช้ระบบประปาภูเขาเพื่อนำน้ำมาใช้ในการอุปโภค บริโภค และสำหรับทำการเกษตร ผลจากการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมาต้องประสบปัญหาที่สำคัญหลายประการ คือ คนในชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่บริเวณตอนบนเหนือบ้านแจ้คอน (หมู่ 6) ได้ผันน้ำออกจากระบบท่อประปาภูเขาเป็นระยะๆ เพื่อนำน้ำมาใช้ในพื้นที่ของตนทำให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดการส่งน้ำของทั้งสองหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาเชิงเทคนิคในการบริหารจัดการระบบประปาภูเขา คือ มีการวางท่อน้ำลงสู่พื้นที่ลาดชันต่อเนื่องเป็นระยะทางยาวทำให้แรงดันน้ำในท่อมักเกินไปส่งผลให้ท่อแตก ยิ่งไปกว่านั้นในบางฤดูกาลพบว่า เกิดปัญหาไฟป่าที่ไหม้

ลูกกลมแนวท่อส่งน้ำทำให้ได้รับความเสียหาย ประกอบกับการเข้าถึงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่เพื่อซ่อมแซมแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีความล่าช้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำและการไหลของน้ำในระบบ นอกจากนี้พบว่าการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้มีน้ำใช้แบบพอเพียงและเป็นธรรมต่อผู้ใช้น้ำในชุมชนทั้งสองยังไม่เป็นระบบและไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ ส่วนหนึ่งเนื่องจากคนส่วนใหญ่ในชุมชนทั้งสองยังไม่ตระหนักถึงข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้นการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาเพื่อการอุปโภค บริโภค และทำการเกษตรของทั้งสองหมู่บ้านจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังภาพ

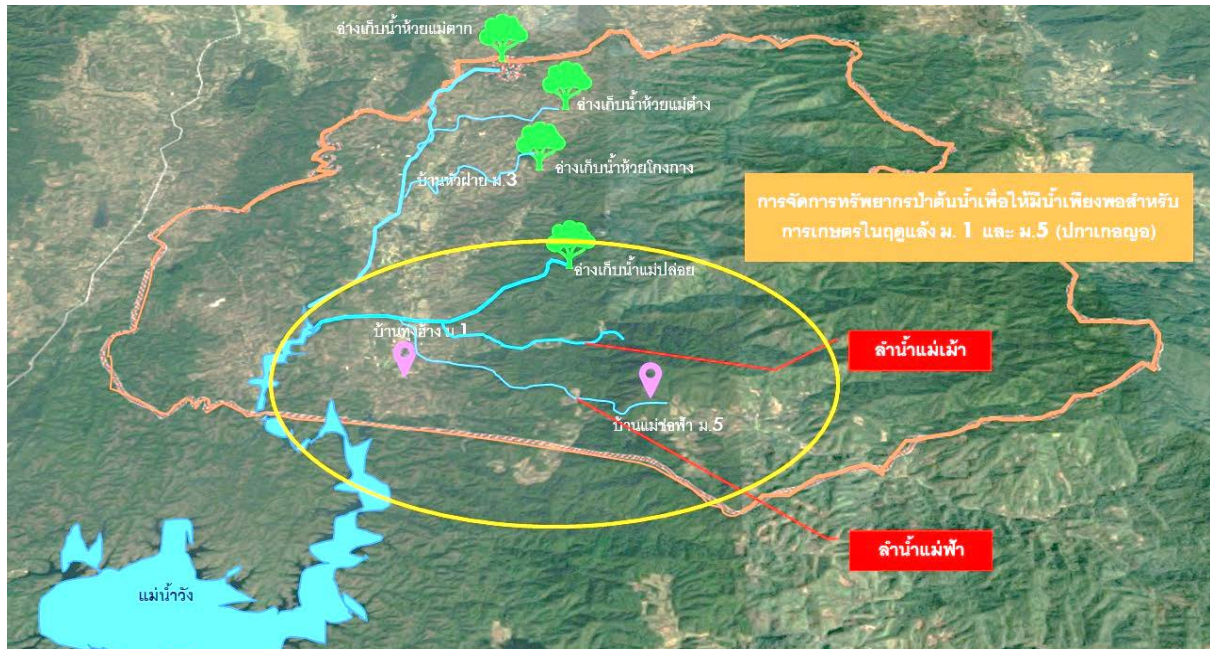

ภาพที่ 2 พื้นที่ประปาภูเขา หมู่ 2 และหมู่ 6

3. ประเด็นของการจัดการแหล่งน้ำในป่าต้นน้ำเพื่อให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้ง พื้นที่บ้านทุ่งฮ้าง (หมู่ 1) และ บ้านแม่จอกฟ้า (หมู่ 5)

แม้ผู้นำชุมชน แกนนำ และชาวบ้านพื้นที่บ้านทุ่งฮ้าง หมู่ที่ 1 ช่วยกันพัฒนาระบบประปาภูเขาด้วยการวางท่อเป็นระยะทางกว่า 8 กิโลเมตร เพื่อนำน้ำจากน้ำตกตาดเหมยลงมาสู่ถังเก็บน้ำของหมู่บ้านได้เป็นผลสำเร็จ และส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้มีน้ำใช้เพื่อการบริโภคและอุปโภคในครัวเรือนอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการนำน้ำส่วนเกินที่ไหลล้นออกจากระบบประปาภูเขาในช่วงฤดูฝนที่มีปริมาณน้ำมากเกินไป และทำให้เกิดการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ ด้วยการต่อท่อและนำน้ำไปกักเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำห้วยอ่างเพื่อนำไปใช้ทำเกษตร อย่างไรก็ตามปริมาณน้ำดังกล่าวยังไม่เพียงพอที่จะใช้เพื่อทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในฤดูแล้ง เช่นเดียวกันกับหมู่บ้านแม่จอกฟ้าที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ เป็นหมู่บ้านสาขาบ้านแม่จอกฟ้า หมู่ที่ 5 เป็นหมู่บ้านที่อาศัยน้ำจากป่าต้นน้ำ ไหลผ่านเส้นทางน้ำแม่ฟ้าและผ่านหมู่บ้านแห่งนี้ นำมาใช้เพื่อการบริโภค อุปโภคและทำการเกษตร แต่เนื่องจากบ้านแม่จอกฟ้าไม่ได้มีระบบการบริหารจัดการน้ำที่เป็นระบบเหมือนบ้านทุ่งฮ้าง ดังนั้นถึงแม้จะอาศัยน้ำจากป่าต้นน้ำ แต่ยังคงประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับใช้เพื่อทำการเกษตร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้นำหมู่บ้าน และแกนนำของชุมชนทั้งสอง ได้พยายามหา

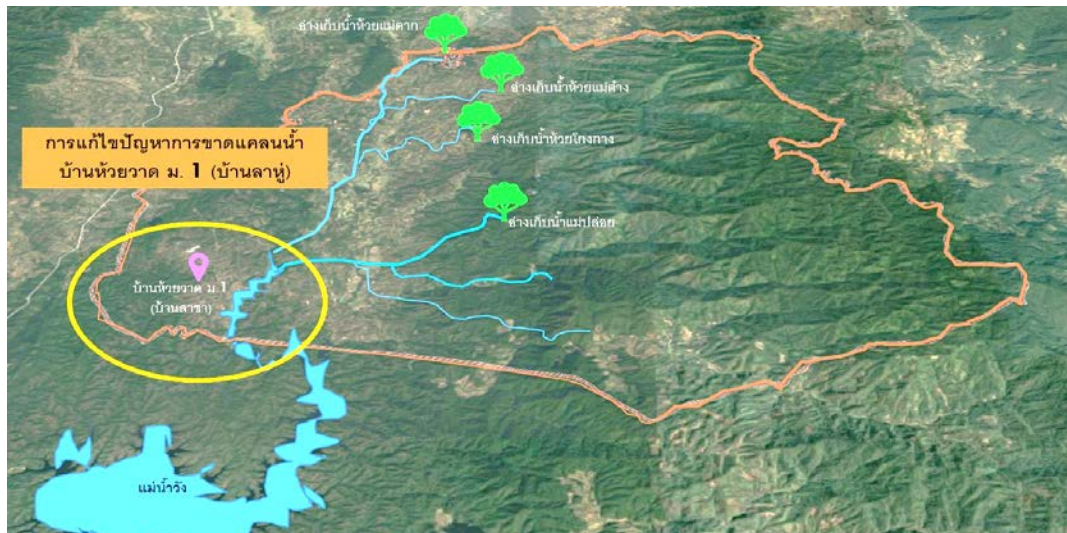
แนวทางต่าง ๆ เพื่อกักเก็บน้ำจากลำห้วยโง้งซึ่งเปรียบเสมือนเป็นป่าต้นน้ำของบ้านบ้านทุ่งฮ้างและบ้านแม่ซ่อฟ้าให้มีปริมาณน้ำมากขึ้นก่อนที่จะไหลลงสู่ห้วยอ่าง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีปริมาณน้ำใช้สำหรับพื้นที่ทำการเกษตรอย่างเพียงพอในฤดูแล้ง ดังภาพ

ภาพที่ 3 พื้นที่การขาดน้ำในฤดูแล้ง หมู่ 1 และหมู่ 5 (แม่ซ่อฟ้า)

4. ประเด็นการขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค พื้นที่บ้านห้วยวาด (บ้านสาขาของบ้านทุ่งฮ้าง หมู่ 1)

บ้านสาขาห้วยวาดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ที่ถูกอพยพโยกย้ายมาจากพื้นที่อุทยานถ้ำผาไท เมื่อปี พ.ศ. 2546 มาอยู่ที่ตำบลทุ่งผึ่ง สภาพของหมู่บ้านเป็นที่ตอยสูง มีลักษณะลาดชันเรียบ พื้นดินเป็นดินลูกรัง ทำให้ไม่สามารถดูดซับ หรือเก็บกักน้ำจากธรรมชาติไว้ได้ บนสันตอยของหมู่บ้านมีการสร้างบ่อพักเก็บน้ำและระบบท่อที่วางจ่ายน้ำเข้าหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันไม่สามารถใช้ได้ นอกจากนี้แม้ว่าชุมชนจะมีบ่อบาดาลในพื้นที่จำนวน 4 บ่อ แต่สามารถใช้งานได้เพียง 2 บ่อ ทำให้ต้องประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการอุปโภค-บริโภคเป็นประจำทุกปี ดังนั้นเทศบาลตำบลทุ่งผึ่งจึงต้องดำเนินการด้วยการนำน้ำใส่รถบรรทุกขนส่งมาให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านสำหรับใช้บริโภค หมู่บ้านแห่งนี้มีการทำเกษตรกรรม คือ มีระยะเวลาปลูกข้าวโพดได้เพียง 4 เดือนต่อปีในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคจึงเป็นประเด็นเร่งด่วนที่จำเป็นต้องค้นหาแนวทางในการทำงานร่วมกันเพื่อให้สามารถนำน้ำที่ชุมชนมีใช้อยู่ทั้งในระบบน้ำบาดาล รวมทั้งค้นหาแหล่งน้ำอื่น เช่น จากแม่น้ำวังที่อยู่ในพื้นที่ต่ำกว่าชุมชนขึ้นมาใช้ในชุมชนให้พอเพียงได้อย่างไรอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และมีรูปแบบของการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับชาวบ้านชุมชนบ้านห้วยวาดได้อย่างไร ดังภาพ

ภาพที่ 4 พื้นที่การขาดแคลนน้ำบ้านห้วยวาด หมู่ 1

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง แก่นน้ำ คณะกรรมการหมู่บ้าน และ คนในชุมชนมีความพยายามในการแก้ไข ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผ่านกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่ร่วมกันแก้ไขปัญหา เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ การปลูกป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ การทำแนวกันไฟป่า การขุดลอก หรือการติดตั้งระบบท่อส่งน้ำเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ แต่กลับพบว่าชุมชนยังมีกระบวนการในการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกันออกไป ไม่นำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน ซึ่งประเด็นปัญหาสำคัญของการบริหารจัดการน้ำ และ ป่าต้นน้ำในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้งเองก็มีความสำคัญที่สืบเนื่องมาจากหลายปัจจัย ทั้งเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายพื้นที่เกษตรเข้าไปในพื้นที่ป่าต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ส่งผลต่อระบบนิเวศน์ และโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ ในส่วนของพื้นที่อยู่ลุ่มน้ำเองก็จะประสบปัญหาด้านการจัดหาน้ำสำหรับฤดูแล้งที่ไม่สัมพันธ์กับการเพิ่มของประชากรและความเข้มข้นของกิจกรรมทางการเกษตรและเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความต้องการน้ำมีมากขึ้นเป็นลำดับก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากรน้ำขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับรัฐก็ยังขาดทั้งกติกาและเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรน้ำในพื้นที่ร่วมกับคนในพื้นที่อย่างจริงจัง ซึ่งหากปัญหาเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง หรือแก้ปัญหาที่ไม่สัมพันธ์กับข้อเท็จจริง เช่น ช่วยเหลือสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เพื่อใช้ในการทำกิจกรรม แต่ชุมชนขาดความตระหนักถึงบทบาทและให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ก็ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ขาดการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากสถานการณ์ปัญหาดังที่ได้กล่าวข้างต้น นำไปสู่การหารือร่วมกันทั้งในระดับของหน่วยงานในพื้นที่ประกอบด้วย เทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง กศน.อำเภอ ภาควิชาการศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา ลำปาง และแกนนำของชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้าน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในตำบลทุ่งผึ้งที่มีความเชื่อมโยงกัน เพื่อกำหนดแนวทางร่วมกันในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันกับชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย โดยการบูรณาการองค์ความรู้ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำทั้งในชุมชน และความรู้ทางวิชาการ ผ่านกระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องโดยใช้แนวคิดการสร้างการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community – Based Learning) ดังนั้นชุดโครงการวิจัยนี้จึงเป็นกลไกหนึ่งในการสนับสนุนโครงการย่อยทั้ง 4 ประเด็นที่ประกอบด้วย

โครงการที่ 1 โครงการแก้ไขปัญหาตะกอนทับถมที่ส่งผลกระทบต่อ การขึ้นของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคโดยการมีส่วนร่วมบ้านหัวฝาย (หมู่ 3) และบ้านทุ่งผึ้ง (หมู่ 4) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 2 โครงการบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์อย่างพอเพียง และเป็นธรรมในพื้นที่บ้านแจ้คอน (หมู่ 6) และบ้านแจ้คอน (หมู่ 2) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 3 โครงการการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้งชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง (หมู่ 1) และ บ้านแม่จอกฟ้า(บ้านสาขาหมู่ 5) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 4 โครงการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหัวवाद (บ้านสาขาหมู่ 1) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ให้สามารถดำเนินโครงการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัยย่อยให้เป็นองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง ผลักดันให้เกิดการขยายผลองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์สู่การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย และเผยแพร่ให้เป็นความรู้ของสาธารณะ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และป่าต้นน้ำของชุมชนต่าง ๆ ของตำบลทุ่งผึ้ง ให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักตนเอง และรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดสำนึกให้กับคนในชุมชน รักและหวงแหนทรัพยากรป่าต้นน้ำ และทรัพยากรน้ำในชุมชนของตนเอง

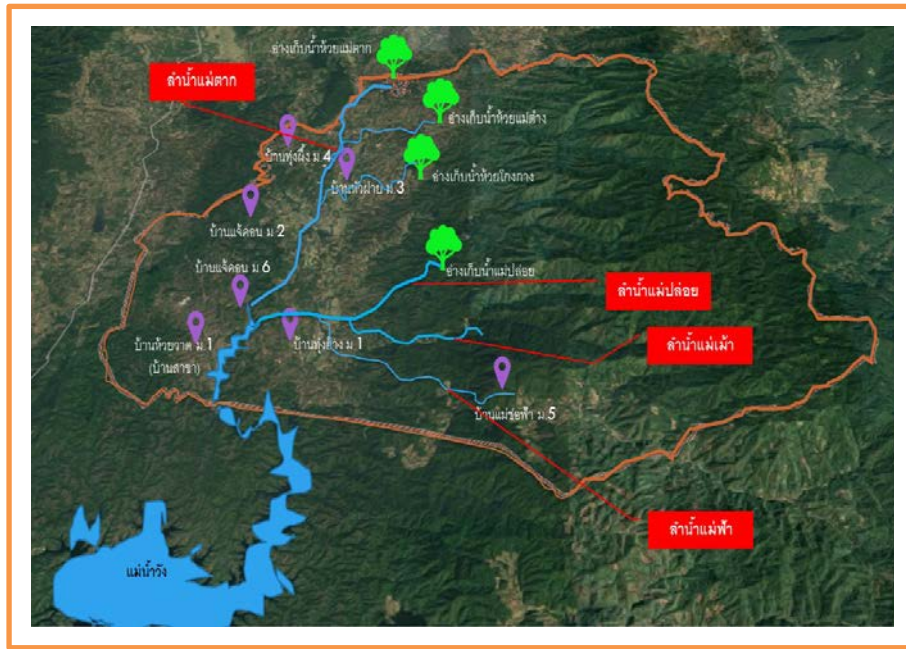
ประเด็นที่น่าสนใจของโครงการนี้

- กลไกของการรวมทีมของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย (บูรณาการศาสตร์ที่หลากหลาย) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง เคยมีบทเรียนของการรวมตัวกันของนักวิชาการหลายศาสตร์ต่างมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยลำปาง) มาแล้ว และเห็นความสำคัญของความรู้จากภายนอกที่ยังจำเป็นในการเข้าไปเติมเต็มความรู้ของชุมชนในลักษณะของการหนุนเสริมเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน แต่ไม่สามารถขับเคลื่อนในระดับโครงสร้างได้เนื่องจากการรวมตัวกันเป็นไปอย่างกัลยาณมิตร และตั้งใจสร้างแบบของนักวิชาการที่ทำงานหนุนชุมชน แต่ในลักษณะของโครงการนี้มีความพิเศษ คือ ยังคงมีการรวมตัวกันของนักวิชาการที่มีความหลากหลายสาขา แต่เป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยเดียวกัน โดยการเริ่มเรียนรู้พื้นที่จากการพัฒนาโจทย์ไปพร้อม ๆ กับพี่เลี้ยง (Learning By Doing) สกัดความคิดการเอา “ความรู้จากศาสตร์” เป็นตัวตั้ง เป็นการใช้ “คน-ชุมชน” เป็นตัวตั้ง และอุดหนุนจากบทเรียนมหาวิทยาลัยลำปางที่ไม่ขยับกลไกเชิงโครงสร้าง (ต่างมหาวิทยาลัยทำได้ยาก) โดยการวางโครงคิดร่วมในระดับโครงสร้างของ มทร.ร่วมกับทีมผู้บริหาร (รองอธิการบดี) เพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่ใช้กระบวนการเรียนรู้นำเทคโนโลยี และสอดคล้องกับพันธกิจมหาวิทยาลัยทั้งงานวิจัย การบูรณาการการเรียนการสอน และงานบริการวิชาการ
- กลไกของชุมชนที่มีฐานของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สามารถสร้างและติดตั้งแนวคิดให้กับผู้นำแต่ละรุ่นและคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญ สามารถเลือกรับ-ปฏิเสธ การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐที่ไม่เอื้อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ แม้ชุมชนมีวิถีคิดที่ดีเป็นต้นทุน แต่ก็ยังมีความพยายามจะตั้งคำถามใหม่ ในปรากฏการณ์ใหม่ๆ ที่สัมพันธ์กับชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้ชุดประสบการณ์ในการขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียง (ความท้าทายใหม่) เพื่อเป้าหมายในการสร้างรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่สู่ Model ของการคลี่คลายในเชิงนโยบาย

ในระหว่างการลงพื้นที่ที่ทีมพี่เลี้ยงได้ประเมินสถานการณ์และพัฒนาการในการเรียนรู้ของทีมวิจัย วิชาการและทีมชุมชน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง **ลดบทบาท** ของนักวิชาการในฐานะผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้ที่อยากร่วมเรียนรู้ **เพิ่มศักยภาพ** ของชาวบ้านเพื่อเปิดรับการเรียนรู้ใหม่ภายใต้คำถาม และปัญหาที่ชุมชนที่เป็นแรงจูงใจ จนเกิดเป็นทีมผสมของการทำงานที่ลงตัวและสมบูรณ์ สถานะโครงการอยู่ในช่วงของการอนุมัติโครงการเพื่อดำเนินงานระยะที่ 1

ข้อสรุปของรูปแบบการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง เป็นการบริหารจัดการในลักษณะชุดโครงการที่ประกอบด้วยโครงการชุด 1 โครงการ และ โครงการย่อย 4 โครงการ แยกตามประเด็นที่เป็นสถานการณ์ปัญหาของแต่ละหมู่บ้าน ดังภาพ

รูปแบบที่ 1 ชุดโครงการบริการจัดการน้ำและป่าต้นน้ำระดับตำบล เน้นการใช้การเรียนรู้สู่การค้นหานวัตกรรม/เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน

ภาพที่ 5 แนวทางการบริหารจัดการชุดโครงการ มทร.ล้านนา

รูปแบบ CBR ใน มทร.

1. ชี้แจงแนวทาง/รูปแบบการวิจัย/ความเข้าใจของงานวิจัย CBR ร่วมกับพี่เลี้ยง ม.ลำปาง (กรองคน/กรองความคิด)
2. ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์ ข้อมูลข้อเท็จจริงในการพัฒนาเป็นโจทย์ วิจัยชุมชนพร้อมบูรณาการแนวคิด-เทคโนโลยีที่เหมาะสม (การเรียนรู้สู่เทคโนโลยี)
3. เติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
4. ติดตาม/สนับสนุน โครงการวิจัย และ ชุดโครงการ
5. สังเคราะห์ความรู้เชิงประเด็น บูรณาการรายวิชา สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับภาคีเครือข่าย

กิจกรรมที่ 2 พัฒนาโจทย์ร่วมกับมรภ.ลำปาง และ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ลำปาง วันที่ 14 สิงหาคม 2556 ณ สำนักงานงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)

มหาวิทยาลัยราชภัฏก่อตั้ง เพื่อการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 ที่ระบุให้ “มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เสริมพลังปัญญาของแผ่นดิน พื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน” ยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579) ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาท้องถิ่น การผลิตและพัฒนาครู การยกระดับคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาระบบบริหารจัดการ มีเป้าหมายวิสัยทัศน์ เพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ เน้นการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเป็นเลิศโดยกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ให้ความสำคัญความเข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจจังหวัด 4.0" เน้นการพัฒนาแผนจากพื้นที่ (Area Based) และมีเป้าหมายสอดคล้องตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ที่ขับเคลื่อนประเทศสู่ Thailand 4.0 มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนตัวชี้วัดที่ท้าทาย ตลอดจนมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานขับเคลื่อน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนในพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏถูกกำหนดตำแหน่งให้เป็นสถาบันวิชาการ มีบทบาทในการสร้างปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งต้องทำงานในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละมหาวิทยาลัย รวมทั้งเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่หรือเป็นคลัสเตอร์ในเชิงประเด็นในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ งานวิจัยจึงต้องมีแผนการพัฒนากลไกและระบบการบริหารจัดการทั้งระบบ รวมทั้งมีการตั้งเป้าหมายและ ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ชัดเจน มีการพัฒนาแบบการประเมินตนเอง การวิเคราะห์ผล การสร้างตัวชี้วัด การจัดทำ แผนพัฒนาในมิติต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยโดยประยุกต์ใช้แบบปฏิบัติที่ดีของมหาวิทยาลัย ที่เป็นต้นแบบด้านบริหารจัดการ งานวิจัยและพันธกิจสัมพันธ์โดยการเรียนรู้และปรับตัวการเป็นมหาวิทยาลัยพันธกิจสัมพันธ์เพื่อสังคม (Social Engagement University) ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ 1) ร่วมคิดร่วมทำ แบบหุ้นส่วน (Partnership) 2) เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual Benefit) 3) มีการใช้ ความรู้และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Scholarship) 4) เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Social impact) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มีพันธกิจในการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมฯ และดำเนินงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปางอย่างต่อเนื่อง ซึ่งดำเนินการ ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อาทิ ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หน่วยบูรณาการงานวิจัยเพื่อ พัฒนาเชิงพื้นที่ ฝายชุมชนและสังคม เป็นต้น มีผลงานที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ทั้งเชิงนโยบาย เชิงสาธารณะ เชิงสังคมและพื้นที่ รวมทั้งเชิงวิชาการ เกิดนักวิจัยเพื่อพัฒนาจังหวัดลำปางจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ ลักษณะการทำงาน ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และ สกว. มีรูปแบบลักษณะที่แตกต่างตามฝ่าย/หน่วยที่ สนับสนุนทุนซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานและหรือสนับสนุนทุนวิจัยทั้งสิ้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นหน่วยงานราชการ สังกัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ มีบทบาทหน้าที่ในการจัดสรรที่ดินเพื่อการทำเกษตร และส่งเสริมอาชีพเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน มี พื้นที่ดำเนินงานทั่วประเทศ และสำหรับ ส.ป.ก.จังหวัดลำปาง มีพื้นที่รับผิดชอบกว่า 2.4 แสนไร่ เกษตรกรใน พื้นที่ประมาณ 40,000 คน แต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างทั้งกลุ่มคน กลุ่มเกษตรกร การทำการเกษตร รวมทั้ง พื้นที่ที่ทำการเกษตรด้วย จึงมีความแตกต่างหลากหลายในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลต่อคุณภาพ ชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ และ ส.ป.ก.จังหวัดลำปางเองก็มีแนวปฏิบัติตามนโยบายของกระทรวงฯ ทำให้การ ส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ทั่วถึงเช่นกัน ทั้งนี้ ด้วยภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางตามยุทธศาสตร์ บทบาทหน้าที่ของสำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรม (ส.ป.ก.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทั้ง 3 หน่วยงานจึงเห็น แนวทางในการบูรณาการพันธกิจร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีเป้าหมายคือกลุ่มเกษตรกรในเขตปฏิรูป ที่ดินจังหวัดลำปาง ดำเนินงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการและเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่ของ ส.ป.ก. จังหวัดลำปาง โดยการหนุนเสริมกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน ซึ่งมีต้นทุนจากการสนับสนุนทุนวิจัยให้กับอาจารย์นักวิจัย ดังนั้นจึงเป็นการสร้างเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ที่มีความสนใจ ขณะเดียวกันจะเป็นการสร้างการเรียนรู้ในการทำงานวิจัยให้กับเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัดลำปาง รวมทั้งขยาย ผลไปยังจังหวัดอื่นเพื่อสร้างรูปธรรมในการดำเนินงานร่วมกัน และเกิดความยั่งยืนในพื้นที่ระยะยาว

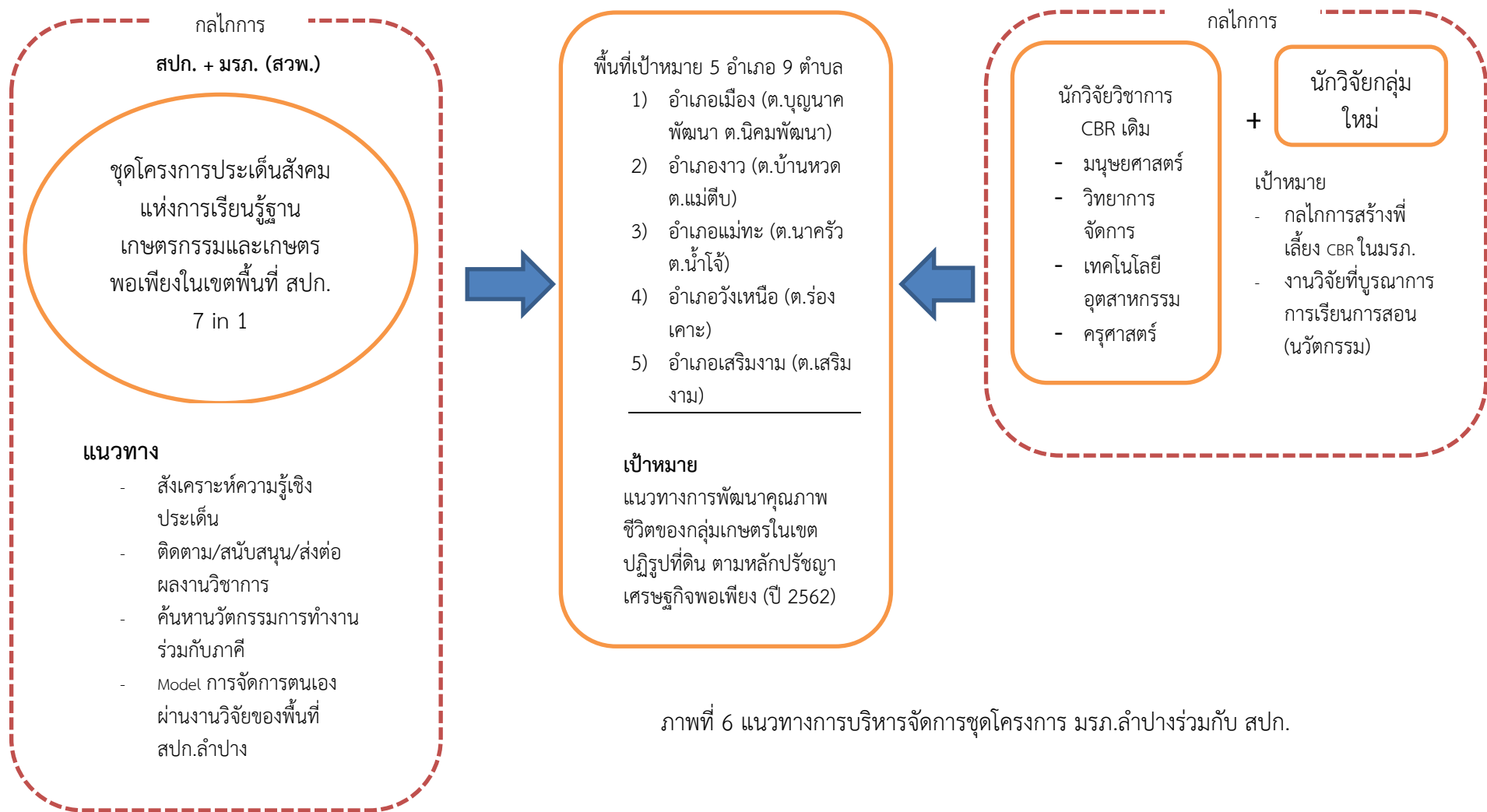
ทีมพี่เลี้ยงได้ร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนาโจทย์วิจัย โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการสร้างนวัตกรรมบูรณาการงานวิจัย การเรียนการสอนและการบริการวิชาการ ของ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ พัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ร่วมกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม จังหวัดลำปาง และ เพื่อพัฒนากลไกและสร้างรูปธรรมการพัฒนาชุมชนสังคมท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ รวมถึง สร้างความรู้เชิงประเด็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการและความจำเป็นของ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินในจังหวัดลำปาง ผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกับนักวิจัย CBR ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเดิม ร่วมกับนักวิจัยกลุ่มใหม่

จากข้อสรุปการหารือนำไปสู่แนวทางในการพัฒนากระบวนการร่วมกันทั้งในระดับสถาบันวิจัย และหน่วยงาน ส.ป.ก.จังหวัดลำปาง ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อกำหนด โจทย์ คำถามวิจัย การทบทวนทุนเดิมในพื้นที่ การออกแบบการวิจัยและการวางแผนปฏิบัติการวิจัย การเก็บ รวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติจริงเพื่อสร้างรูปธรรมในการตอบโจทย์วิจัยหรือ แก้ปัญหาในพื้นที่วิจัย การประเมินและสรุปบทเรียน เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยชาวบ้าน คนในชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักพัฒนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่จะได้เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้ และกลไกการจัดการปัญหาและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่การวิจัย โดยมีหลักการสรุปได้ดังนี้คือ 1) เป็นข้อสงสัย เป็นคำถาม หรือเป็นประเด็นที่คนในชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีมีความสำคัญ และ ต้องการจะค้นหาคำตอบร่วมกัน 2) มีคนในชุมชนท้องถิ่นร่วมเป็นนักวิจัยและมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อค้นคว้าหาคำตอบ 3) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีหลักการสำคัญ 4 ข้อ คือ 1) ใช้ “พื้นที่” เป็นตัวร่วม คือ จังหวัด เพราะมีกลไกบริหารที่ค่อนข้างจะชัดเจนอยู่แล้ว มีทรัพยากรใน การบริหารไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ กำลังคนชัดเจน ขาดข้อมูลความรู้ ขาดการมีส่วนร่วม ฉะนั้นงานนี้จึงเน้นการเข้าไปเสริมกลไกการจัดการของภาคี จังหวัด ซึ่งหมายรวมถึง สถาบันการศึกษา และ ส.ป.ก 2) โจทย์วิจัยเป็นปัญหาระดับจังหวัด หมายความว่าทุกคนเห็นว่าเรื่องนี้ควรจะทำ เป็นโจทย์เชิงพัฒนา ไม่ใช่โจทย์วิจัย คือ ปัญหาที่มีมาทางพัฒนา แต่ว่าจะต้องมีกระบวนการบางอย่างมาแปลให้เป็นโจทย์วิจัย การตอบโจทย์ลักษณะนี้ต้องการการบูรณาการงานหลายสาขา ไม่ใช่งานสังคมศาสตร์อย่างเดียว ไม่ใช่งานเศรษฐศาสตร์ หรือเทคโนโลยีอย่างเดียว 3) กลไกจังหวัดเป็นผู้ร่วมกำหนดโจทย์ และร่วมกำกับการทำงาน คือ ทำไปด้วยกัน กระบวนการจึงเป็นการพัฒนาบนฐานข้อเท็จจริง ข้อมูล ความรู้ และการมีส่วนร่วม (Collaboration) ตั้งแต่ต้น 4) ทำงานบนฐานข้อมูล และข้อเท็จจริง ไม่ใช่ความเห็น หรือความเชื่อ

สถานะของการพัฒนาโจทย์วิจัยอยู่ในขั้นตอนของการวางแผน และหารือแนวทางการทำงานร่วมกัน 3 ฝ่าย ทั้ง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดลำปาง โดยคาดหวังให้บทเรียนนี้สามารถสร้างพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เกิดนวัตกรรมบูรณาการความรู้ข้ามสาขาวิชา เกิดนวัตกรรม

การบูรณาการการเรียนการสอนผ่านงานวิจัย เกิดนวัตกรรมการสร้างพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน มรภ.ลพ.
โดยมีข้อสรุปของรูปแบบในการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ดังภาพโดย

รูปแบบที่ 2 การทำงานของนักวิชาการ มรภ.ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ปี 2562)

ภาพที่ 6 แนวทางการบริหารจัดการชุดโครงการ มรภ.ลำปางร่วมกับ สปก.

กิจกรรมที่ 3 พัฒนาโจทย์ร่วมกับ มจรวิทยาลัยสงฆ์ลำปาง วันที่. 5 กันยายน และ 25 กันยายน 2561 ณ อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง โดยมีผู้เข้าร่วมประกอบด้วยคณาจารย์ พระนิสิต ชั้นปีที่ 1-2-3

จากแนวทางการหรือเรื่องรูปแบบการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนประเด็นที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา ได้มีการทบทวนถึงสาระสำคัญได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ในปัจจุบันสรุปได้ว่า

1. ปัญหาที่พระสงฆ์เอง คนส่วนใหญ่มองว่าพระสงฆ์คือศาสนา พระสงฆ์ถูกมองโดยเล็งผลเลิศพอประพจน์ไม่ดีจะถูกละเลยทั้งกลุ่ม ความจริงพระสงฆ์มีใช้บุคคลสำเร็จรูป ถ้าทำผิดจะเกิดวิกฤตศรัทธาได้ง่ายสรุปว่าเวลาทำดีไม่ค่อยมีคนขยายผล แต่เวลาทำผิดมักจะถูกกระหน่ำซ้ำเติม จนพระสงฆ์ต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา พระสงฆ์ในปัจจุบันส่วนมากจะพัฒนาแต่ตัวของท่าน ไม่ค่อยสนใจวัดอื่น ๆ ถ้าหันมาร่วมมือกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่านี้ เพราะพระแต่ละรูปเก่งหรือถนัดไม่เหมือนกัน ถ้านำเอาความถนัดของแต่ละรูปมารวมกันและทำงานร่วมกันน่าจะได้ประโยชน์มากกว่า ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์สรุปแล้วมีเพียงสี่ประการคือ “การศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการดูแลรักษาพระศาสนา” ถ้าพระสงฆ์ไม่ทิ้งภาระหน้าที่เหล่านี้พระพุทธศาสนาจะมีภูมิคุ้มกัน

2. เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา พระสงฆ์ไทยมีคุณภาพตกต่ำ ไม่มีระบบกลั่นกรองใครจะเข้ามาบวชก็ได้ ที่สำคัญความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเหินห่าง หลายวัดร่ำรวยแต่ชาวบ้านรอบวัดยังยากจน

3. เรื่องการทำให้พระธรรมวินัยวิปริต และการประพจน์ปฏิบัติวิปริตจากพระธรรมวินัย ปัจจุบันมีลัทธิสมอ้างว่าปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาแต่ความเป็นจริงขัดแย้งหรือตรงข้ามโดยสิ้นเชิง กรณีเช่นนี้ต้องมีคณะกรรมการชำระการปฏิบัติที่ผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัยเปรียบเสมือน “ศาลรัฐธรรมนูญ” ที่ใครบิดเบือนหรือละเมิดรัฐธรรมนูญจะต้องถูกตัดสินว่ามีความผิด นอกจากนี้มีการนำเอาลัทธิคำสอนของครูบาอาจารย์ของตนมาปลอมปนกับพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เพื่อทำลัทธิของตนแทนที่พระธรรมวินัย จนทำให้พระธรรมวินัยวิปริตทำลายความน่าเชื่อถือของพระไตรปิฎก พฤติการณ์ของบางสำนักนั้นเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและสังคมไทยอย่างลึกซึ้งถึงรากฐาน

ในฐานะของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เป็นองค์กรการศึกษาหนึ่งที่ทำหน้าที่ผลิตพระนิสิตและฆราวาส ภายใต้ปรัชญาการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ที่คาดหวังให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติที่สร้างคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพ บริการวิชาการได้อย่างมีสุขภาพ และ บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเป้าในการ

1) ด้านการผลิตบัณฑิต

ผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 9 ประการ คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิดเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

2) ด้านการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก โดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหา ศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนา คุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

3) ด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม

ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคมตามปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัยด้วยการปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องเอื้อต่อการส่งเสริม สนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้าน คุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน จัดประชุมสัมมนา และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนา ให้มีศักยภาพ ในการธำรงรักษา เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจในวงกว้าง

4) ด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เสริมสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้เอื้อต่อการศึกษา ค้นคว้า เพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ

จากการร่วมกำหนดทิศทางดังกล่าวทางคณาจารย์และคณะสงฆ์ จึงพิจารณาในการกำหนดแนวทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการสร้างศาสนบุคคลที่มีคุณภาพคืนสู่ชุมชนในจังหวัดลำปาง เพื่อถวักฤติศรัทธาผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยในวันที่ 25 กันยายน 2561 ได้กำหนดหัวข้อในการเข้าร่วมถวายความรู้ และความเข้าใจในการค้นหาโจทย์วิจัยที่มาจากชุมชนของพระนิสิตเอง ซึ่งกระบวนการวิจัยเป็นไปในลักษณะของการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางให้พระนิสิตไปลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัย ดังนั้นงานที่กำหนดร่วมกันกับ มจร.จะมี 2 ระดับคือ

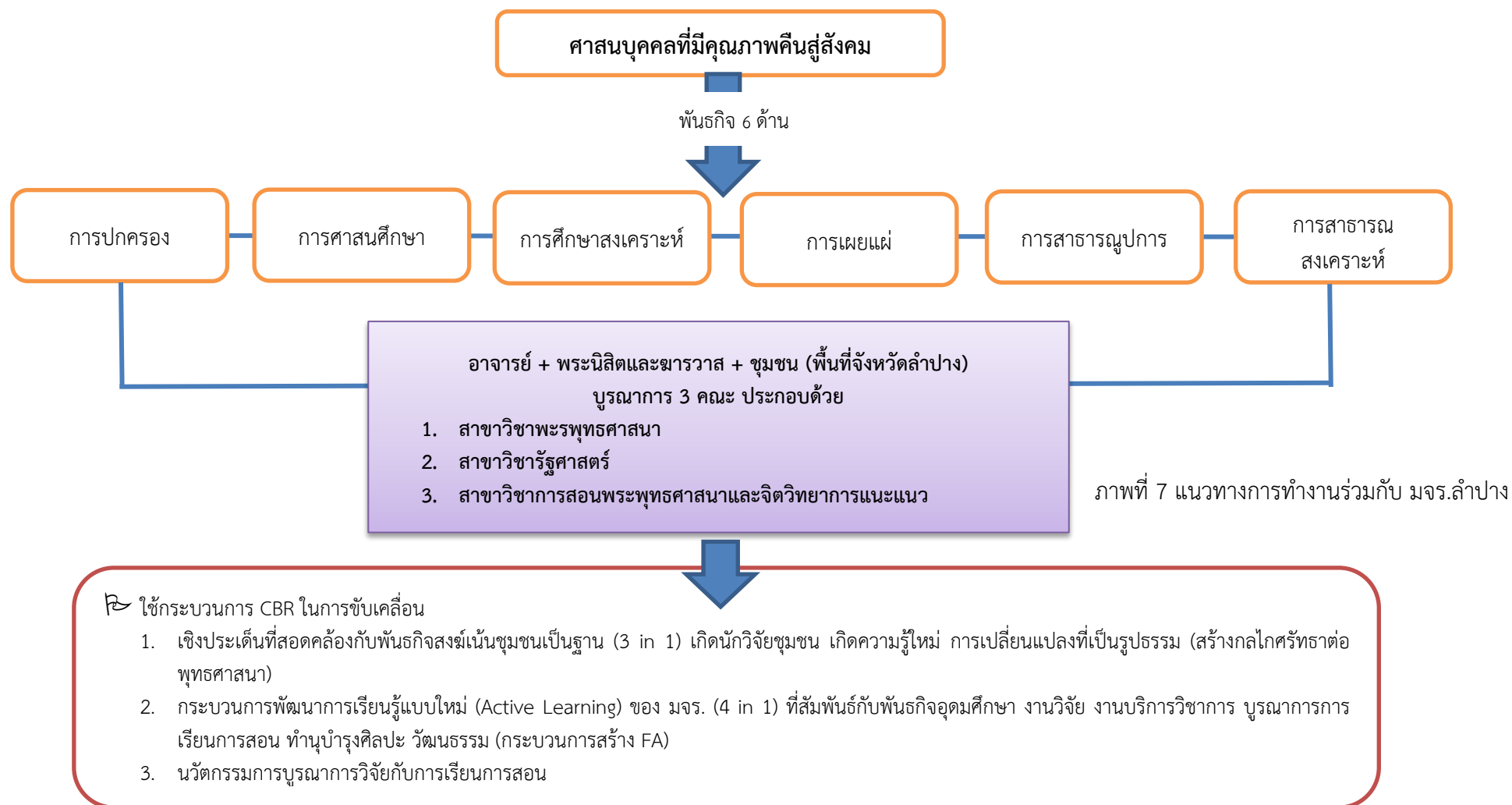
1. ระดับคณะที่มีอาจารย์ประจำสาขา ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชารัฐศาสตร์ และสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะแนว ร่วมกับพระนิสิตและฆราวาส ในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน
2. ระดับบริหาร มุ่งเน้นการสังเคราะห์กระบวนการสร้างการเรียนรู้ ที่จะพัฒนาพระนิสิตให้เป็นพระนักจัดกระบวนการ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ และสร้างศรัทธา ต่อคนในชุมชน

ซึ่งกระบวนการออกแบบงานวิจัยจะสัมพันธ์กับพันธกิจของสงฆ์ 6 ประการ ซึ่งประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยใช้วิธีการบรรยายและถอดบทเรียนจากตัวอย่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้เทียบเคียงโดยการถอดรหัสงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) โดยการชวนตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อะไรคือคำถามงานวิจัย (ทุกข์) อะไรคือการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (สมุทัย) จนกระทั่งต้องร่วมกันกำหนดทางแห่งการดับทุกข์ (นิโรธ) และลงมือปฏิบัติการเพื่อขจัดทุกข์ (มรรค) ผ่านมุมมองการวิจัยที่ใกล้ชิดตัวพระนิสิตและสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรมนำชุมชนและสังคม และผลที่สำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้างพุทธะ (คนที่ตื่นรู้และเบิกบาน) ธรรมะ(การสร้างความรู้) สังฆะ (กลุ่มผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย) เน้นกระบวนการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ (conceptงานวิจัยในมิติทางธรรมของ ผศ.ดร.บุญชู แก้วส่อง อดีตผอ.สกว.ฝ่ายท้องถิ่น) ทำให้พระนิสิตมองทะลุกรอบการวิจัย 5 บทเป็นการกำหนดทุกข์ที่มาจากชุมชนและเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังภาพ

โดยกลไกดังกล่าววางแนวทางตามแนวคิด ดังภาพที่ 6

รูปแบบที่ 3 : มจร.ลำปาง : การทำงานของนักวิชาการ มจร.กับพระนิสิตในประเด็นการสร้างศาสนบุคคลที่มีคุณภาพ¹คืนสู่ชุมชนในจังหวัดลำปาง (ปี 2562)

¹ 1) อาจารย์และนิสิตเป็นนักจัดกระบวนการที่มีคุณธรรม จริยธรรม (FA) 2) ศึกษานิเทศก์ของพระพุทธศาสนา 3) สอดคล้องกับพันธกิจ 6 ด้านของสงฆ์

กิจกรรมที่ 4 เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการฯ จัดร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่ออนุมัติโครงการฯ สัญญาปีงบประมาณ 2560 วันที่ 27-28 มีนาคม 2561 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ข้อมูลสรุป แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ วันที่ 27 มีนาคม 2561 ณ ห้องประชุมทองกวาว คณะครู ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และ วันที่ 28 มีนาคม 2561 ณ ห้องประชุม 2 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

วันที่ 27 มีนาคม 2561 เวทีรายงานฉบับสมบูรณ์และให้ข้อเสนอแนะโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง-พะเยา ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ตัวแทนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน ตัวแทนจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน ตัวแทนจากทีมที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 2 คน ตัวแทนจากทีมโครงการวิจัย 5 โครงการ จำนวน 30 คน และผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ดร.อุทัย ดุลยเกษม และ รศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์

รูปแบบกระบวนการ ในเวทีพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์ แบ่งได้ 2 ส่วนคือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านร่างรายงานฉบับสมบูรณ์มาก่อนหน้า 2) เวทีพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยในจังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา จำนวน 5 โครงการ พี่เลี้ยงได้บอกเล่าถึงที่มาของโครงการที่จะเข้าพิจารณาในชุดนี้ที่ขับเคลื่อนภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของศูนย์ประสานงานฯ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงรูปแบบการทำงานและการเชื่อมร้อยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านการใช้ประโยชน์ทางการศึกษา โดยมี ดร.อุทัย ดุลยเกษม และรศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัย กำหนดให้แต่ละโครงการนำเสนอรายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการวิจัย 20 นาที และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ 10 นาที โดยมีพี่เลี้ยงจับประเด็นและบันทึกประเด็น พร้อมทบทวนข้อสรุป

ภาพรวมของเวที ใน **เชิงเนื้อหา** ภาพรวมของงานวิจัยใน *กลุ่ม กคน* ทั้ง 3 โครงการ เห็นว่าโครงการมีความน่าสนใจ ชวนให้คิดต่อเรื่องของการนำผลที่ได้จากงานโครงการวิจัยนำเสนอในระดับนโยบายของกศน. ให้กับกศน.ระดับส่วนกลาง และการพัฒนาบุคลากรของ กศน.ผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ใช้ฐานของชุมชนเป็นตัวตั้ง แต่ยังขาดความลุ่มลึกในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา และนำเสนอให้ครอบคลุม/สอดคล้องในประเด็นที่หลากหลาย ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งอาจจะมีประเด็นที่ไม่สามารถดำเนินการโดยกศน. จะต้องวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงหน่วยงาน หรือใครที่จะมีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ เป็นการวิเคราะห์แนวทางการทำงานต่อไปในพื้นที่ เสนอให้เป็นแนวทางหาทางออกในแต่ละประเด็นย่อย ๆ หรือการอธิบายบทสรุปให้สอดคล้องกับโจทย์วิจัย ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้เพิ่มเติมรายละเอียดในแต่ละโครงการไว้ในเวที กลุ่มของ *มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา* จำนวน 2 โครงการ เนื้อหาของประเด็นในการนำเสนออย่างกว้างไม่ชัดเจน ข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นในมุมมองของผลที่เกิดขึ้นจากโครงการยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ **เชิงกระบวนการ** ถูกกำหนดด้วยเวลา และจำนวนโครงการ จำนวนทั้งสิ้น 5 โครงการ ทำให้ไม่สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนในประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิตั้งข้อสังเกตได้ ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ฝากประเด็นไว้สำหรับให้พี่เลี้ยงพิจารณา ดังนี้

- 1) การตั้งโจทย์วิจัยควรเชื่อมโยงประเด็นในระดับนโยบายไปสู่ชุมชน เป็นการวิจัยเพื่อเติมองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับสังคม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการ (การวิจัย) หากจะลดความเหลื่อมล้ำ ชาวบ้านจำเป็นต้องตั้ง

คำถาม โหนดที่เลี้ยงช่วยส่งเสริม สนับสนุน ทำงานวิจัยเพื่อลดทอนความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ โครงการวิจัยจะต้องนำไปสู่การเสริมสร้างพลัง

- 2) การขึ้นโครงการจะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่ก่อนถึงข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรค ความเสี่ยง ความเป็นไปได้ (บทบาทของโหนดที่เลี้ยง) จะต้องวิเคราะห์สำรวจ ทวนเดิมที่มี ข้อมูลพื้นฐานชุมชน เช่น ศักยภาพ, วัฒนธรรม, ระดับต้นทุนอยู่ในระดับไหน
- 3) อยากให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับจังหวัดให้เข้ามาเรียนรู้บทเรียนงานวิจัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็น ‘วิจัยยกระดับสถาบัน’ เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมและการขยายผลในพื้นที่

สถานะปัจจุบันของทั้ง 5 โครงการ ได้รับการปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิจัดส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อ สกว. และปิดโครงการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ข้อสังเกต : ทั้ง 5 โครงการ เริ่มตั้งแต่พิจารณาโครง รายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์ กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาคนละกลุ่มกัน จึงทำให้ทิศทางการทำงานและการมุ่งเป้าหมายมีความหลากหลายทั้งในเชิงเนื้อหา และ กระบวนการในการหนุนเสริม จึงเป็นบทเรียนสำคัญของพี่เลี้ยงที่จะต้องมีการอธิบายเพิ่มเติมหลังจากเสร็จสิ้นในเวทีแต่ละครั้งต่อนักวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจในข้อสังเกตที่ได้รับ และเตรียมความพร้อมให้นักวิจัยทำความเข้าใจกับประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในหลายแง่มุมเพื่อปรับแก้ไขความสมบูรณ์ของรายงานในพื้นที่

วันที่ 28 มีนาคม 2561 เวทีนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง ผู้เข้าร่วมประชุม ตัวแทนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน ตัวแทนจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน ตัวแทนจากทีมที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 2 คน ตัวแทนจากทีมโครงการวิจัยฯ จำนวน 20 คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ดร.อุทัย ดุลยเกษม และ รศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์

รูปแบบและกระบวนการจัดเวทีพิจารณา แบ่งได้ 2 ส่วน คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิได้รับการอ่านข้อเสนอโครงการมาล่วงหน้า 2) เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการ ใน **ช่วงแรก** เป็น การสร้างความเข้าใจในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดย ดร.อุทัย ดุลยเกษม มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายความหมายคำว่า “การวิจัย” (Research) ดีความได้ในสองลักษณะ ได้แก่ กระบวนการสร้างหรือผลิตองค์ความรู้ใหม่ (Research as a new knowledge production) และ กระบวนการเรียนรู้ (Research as Learning Process) เพื่อสื่อสารให้กับนักวิชาการในสถาบันการศึกษา ซึ่งเข้าใจได้โดยเจตนาถึงการย้ำแนวคิดด้วยการอธิบายความหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในกลุ่มของนักวิชาการ ว่ามีความแตกต่างจากงานวิจัยที่อาจารย์คุ้นเคย มีเป้าหมายของงานวิจัยว่าจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านธรรมดาได้มีโอกาสได้ “เรียนรู้” ผ่านกระบวนการทำวิจัยตลอดโครงการ (Learning Through Action) ซึ่ง Action ที่ว่านี้ คือ “กระบวนการวิจัย” และหวังว่า “การเรียนรู้” ที่ชาวบ้านได้รับจะเป็น “การเสริมพลัง” (Empowerment) ด้านใดด้านหนึ่งให้กับชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การลดทอนความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงมายังข้อเสนอโครงการวิจัยว่าปัญหาที่มักจะพบบ่อย ๆ ในการพิจารณา “ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สกว.” คือ การตั้งคำถามการวิจัยไม่ชัดเจนว่า ผู้เสนอโครงการวิจัย “อยากได้คำตอบอะไร?” เพราะเป้าหมายของการวิจัยมีอย่างเดียว คือ “อยากรู้คำตอบในสิ่งที่ผู้วิจัยอยากรู้” เพราะฉะนั้นคำถามแรกที่ผู้วิจัยจะทำวิจัยต้องตอบตัวเองให้ชัดเจน คือ “อยากได้คำตอบเรื่องอะไร” และ “คำตอบ” ที่จะได้จากการวิจัยของโครงการวิจัยที่เสนอนั้นนักวิจัยจะเอาไปทำประโยชน์อะไร ซึ่งการให้มุมมอง

ดังกล่าวเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับนักวิจัยในกลุ่มนักวิชาการที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นหลัก

ช่วงที่สอง เป็นเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการ “รูปแบบการบริหารจัดการป่าต้นน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งฮ้างสู่การขยายผลเพื่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” ในรูปแบบการนำเสนอทางศูนย์ประสานงานฯ กำหนดไว้ 2 ส่วนคือ *ส่วนแรก* เป็นการนำเสนอภาพรวมของแนวคิดการบูรณาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานวิชาการและชุมชน พัฒนาการ ความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกันของนักวิชาการกับชุมชน โดยศูนย์ประสานงานฯ *ส่วนที่สอง* นำเสนอโครงการโดยหัวหน้าโครงการทั้งจากนักวิชาการและชุมชน

ภาพรวมของโครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิให้มุมมองโดยภาพรวมของโครงการว่า จุดเด่นของโครงการนี้มีการรวมทีมอาจารย์ต่างสาขาวิชามาทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการทำงานที่มีความหลากหลาย โดยจะต้องมองเป้าหมายเดียวกันที่ คือ ‘ชุมชนเป็นฐาน’ ก็จะทำให้การทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ความท้าทายภายใต้การทำงานโครงการวิจัย คือ จะนำไปสู่การสร้างสิ่งที่เป็นนวัตกรรมได้อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมทางความรู้ การสร้างศักยภาพของชุมชน และการสร้างบุคลากรของมหาวิทยาลัย ซึ่งจะต้องสร้างให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในสังคม รวมถึง เสนอให้ทบทุนงานวิจัย บทรเย็น ของพื้นที่อื่นในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า หรือประเด็นใกล้เคียงกัน เพื่อเปรียบเทียบกับโครงการที่จะทำมีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไร

ในเชิงเนื้อหาเสนอแนะใน 4 ส่วน คือ 1) ส่วนของโจทย์วิจัย/คำถามวิจัย/วัตถุประสงค์ 2) ส่วนของหลักการและเหตุผล 3) ส่วนของกระบวนการ 4) พื้นที่การศึกษา/ขอบเขตการวิจัย 5) กรอบการวิจัย ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับความชัดเจนในแต่ละส่วนของข้อเสนอโครงการตามรูปแบบที่ถูกต้อง ซึ่งทางพี่เลี้ยงได้ปรับแก้ไขข้อเสนอแนะเป็นจดหมายส่งไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หนังสือ เลขที่สกว.ลป.01/013/2561 ลงวันที่ 24 เมษายน 2561 พร้อมทั้งแนบบทเรียนที่ได้รับจากเวทีวันที่ 27-28 มีนาคม 2561 เพื่อเสนอยัง สกว.ฝ่ายวิจัยให้ทบทุนรูปแบบการพิจารณาโครงการและวิธีการบริหารจัดการโครงการ

สรุปเส้นทางการพัฒนาโจทย์วิจัยนับตั้งแต่เริ่มพัฒนาโจทย์จนถึงทำสัญญาโครงการ

- **วันที่ 13 ธันวาคม 2560** ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลทุ่งผิง ทีมอาจารย์และพี่เลี้ยงร่วมกันลงพื้นที่บ้านทุ่งผิง ม.4 ต.ทุ่งผิง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง โดยมีตัวแทนจากเจ้าหน้าที่เทศบาล และชุมชนจำนวน 5 คนได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุย
- **วันที่ 19 มกราคม 2561** ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลทุ่งผิง ได้ลงพื้นที่บ้านทุ่งผิง ม.4 ต.ทุ่งผิง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง ครั้งที่ 2 โดยมีตัวแทนของคนทั้งตำบลทุ่งผิง 6 หมู่บ้าน จำนวน 15 คน และทีมอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปางจำนวน 8 คน โดยมีเนื้อหากระบวนการ แบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนประเด็นการพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย
- **วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2561** ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง เพื่อแลกเปลี่ยน concept ข้อเสนอโครงการในพื้นที่ร่วมกับทีมอาจารย์และตัวแทนจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อนำไปสู่การยกร่างข้อเสนอโครงการ (ครั้งที่ 1)
- **วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561** พี่เลี้ยงและตัวแทนจากทีมอาจารย์ลงพื้นที่บ้านทุ่งฮ้าง เพื่อพูดคุยกับผู้นำชุมชน ทำให้เห็นประเด็นการขับเคลื่อนในพื้นที่

- วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ศาลาประชาคมหมู่ 1 ทีมอาจารย์และพี่เลี้ยงได้ลงพื้นที่บ้านทุ่งฮ้าง หมู่ 1 ต.ทุ่งผิง อ.แจ้ห่ม โดยผู้นำชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง ตัวแทนจากหมู่ที่ 2, 3, 4 และ 6 ประธานสภาเทศบาลตำบล และที่ปรึกษา ประธานกลุ่มแม่บ้าน และครู กศน.
- วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง ได้แลกเปลี่ยน concept ข้อเสนอโครงการในแต่ละพื้นที่ นำไปสู่การยกร่างข้อเสนอโครงการ (ครั้งที่ 2)
- วันที่ 8 มีนาคม 2561 ณ ศาลาประชาคมบ้านทุ่งฮ้าง ม.1 ต.ทุ่งผิง ทีมอาจารย์ได้ลงพื้นที่เพื่อหารือ concept ประเด็นการวิจัยในพื้นที่บ้านทุ่งฮ้าง นำไปสู่การยกร่างข้อเสนอโครงการ
- วันที่ 28 มีนาคม 2561 ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง ร่วมกับ ผู้ทรงคุณวุฒิ และ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- วันที่ 24 เมษายน 2561 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางทำหนังสือ เลขที่ สกว.ลป.01/013/2561 นำส่งข้อเสนอโครงการฉบับปรับปรุงแก้ไขไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พร้อมบทเรียนที่ได้รับจากเวทีพิจารณาโครงการเพื่อเสนอเป็นแนวทางการพิจารณา

ทั้งนี้บันทึกการประชุมวันที่ 27-28 ธันวาคม 2561 ฉบับเต็มทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฯ ได้แนบไว้ในภาคผนวกของรายงานฉบับสมบูรณ์ ในหน้าที่ 129 – 136

จากนั้นช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน 2561 เป็นการรอผลการพิจารณาจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งรายละเอียด

- วันที่ 13 มิถุนายน 2561 ณ ร้านกาแฟเพชรล้านนา รองผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกับ PO ลงพื้นที่เพื่อหาแนวทางในการปรับรูปแบบข้อเสนอโครงการวิจัยจากโครงการเดี่ยว เป็นชุดโครงการ
- วันที่ 16 มิถุนายน 2561 ณ เทศบาลตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง นัดหมายนักวิจัย เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผิง
- วันที่ 29 มิถุนายน 2561 ณ ห้องประชุมสันตนาการ มทร.ล้านนาลำปาง พัฒนารอบแนวคิดการวิจัยในลักษณะชุดโครงการ “การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จ.ลำปาง” โดยรองผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- วันที่ 13 สิงหาคม 2561 ณ ห้องประชุม 1 มทร.ล้านนาลำปาง เวทีพิจารณาโครงการประเด็นน้ำและป่าต้นน้ำระดับตำบล ต.ทุ่งผิง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง โดยพี่เลี้ยง ที่ปรึกษา และ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีรองผอ.สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
- วันที่ 28 สิงหาคม 2561 ปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการตามข้อเสนอแนะในเวที และส่งพิจารณาทำสัญญา
- วันที่ 15 กันยายน 2561 ได้รับการอนุมัติทุนให้ดำเนินการวิจัยภายใต้ชื่อโครงการ “สร้างชุดความรู้การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” โดยมีโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการ

การอธิบายนี้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) การอธิบายต่อมุมมองการพิจารณาข้อเสนอโครงการ (ครั้งที่ 1) และ 2) ข้อเสนอต่อการพิจารณาโครงการ (ครั้งที่ 2) มีรายละเอียดดังนี้

1) การอธิบายต่อมุมมองการพิจารณาข้อเสนอโครงการ (ครั้งที่ 1) ตามที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้จัดเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับศูนย์ประสานงานฯ ในวันที่ 28 มีนาคม 2561 นั้นทางศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ได้จัดเวทีเพื่อปรับปรุงข้อเสนอโครงการและมีข้อชี้แจงเพิ่มเติมต่อข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้ (อ้างอิงจากหนังสือนำเสนอโครงการฉบับปรับปรุงแก้ไขเลขที่ สกว.ลป.01/013/2561 ลงวันที่ 24 เมษายน 2561)

1. พิจารณาปรับชื่อโครงการวิจัย จาก “รูปแบบการบริหารจัดการป่าต้นน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งฮ้างสู่การขยายผลเพื่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” เป็น **“การบริหารจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งฮ้างสู่การขยายผลเพื่อใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ในระดับตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง”** เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงานที่ปรับแก้ไข

2. กรณีผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ปรับการออกแบบโจทย์วิจัยใหม่อีกครั้ง เพื่อให้เห็นการใช้ศักยภาพความรู้จากนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญแต่ละสาขามายกระดับการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น ความรู้เรื่อง การเกษตร เพื่อถ่ายทอดไปสู่ชาวบ้านให้รู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ ทางศูนย์ประสานงานวิจัยฯและทีมนักวิจัยได้พิจารณาข้อเสนอแนะแล้วได้ให้ข้อสรุปว่า **งานวิจัยนี้จะเน้นการใช้ศักยภาพทางวิชาการที่เป็นความรู้ ความเชี่ยวชาญไว้ในระยะที่ 2 หลังจากที่ได้ออกแบบไว้ในระยะที่ 1 เน้นเป็นการสร้างการเรียนรู้ และทบทวนสถานการณ์เบื้องต้นร่วมกับชุมชนก่อน (ใช้การเรียนรู้นำเทคโนโลยี) ซึ่งเป็นจุดสำคัญของการเรียนรู้ระบบการทำงานระหว่างนักวิชาการกับชุมชน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายภายใต้องค์ความรู้และการหนุนเสริมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ท่าน ก็มีความเห็นใน 2 ลักษณะ คือ 1) เน้นให้ออกแบบกระบวนการต่อยอดและพัฒนาความรู้ต่อจากพื้นที่เดิม และ 2) ร่วมศึกษาเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับพื้นที่และสร้างการต่อยอดไปพร้อมกัน ดังนั้นข้อสรุปของการดำเนินงานทางทีมนักวิจัยจึงยืนยันการออกแบบการวิจัยให้ในระยะที่ 1 ว่าเน้นให้นักวิชาการเริ่มต้นเพื่อร่วมเรียนรู้กับทีมนักวิชาการก่อน เพื่อให้เห็นมุมมองและสถานการณ์ให้รอบด้าน และเสนอให้ Time Line ของการทบทวนสถานการณ์กระชับขึ้นในช่วง 3-5 เดือน**

3. ปรับเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนของ

- **หลักการและเหตุผล** ให้เห็นมุมมองที่ทั้งในส่วน ในระดับหมู่บ้าน และ ในระดับตำบลทุ่งผิง
- **กรอบแนวคิด** ทางศูนย์ประสานงานพิจารณาความเหมาะสมของข้อเสนอแนะดังนี้ จากเวทีพิจารณา ประเด็นของกรอบการวิจัยเป็นเพียงข้อหารือแลกเปลี่ยน/ซักถามเพื่อให้เกิดความชัดเจนทั้งนี้ประเภทของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น กรอบแนวคิดของงานวิจัยนี้จึงใช้เป็นแนวทางสำหรับทีมนักวิชาการในการศึกษา “การจัดการปัญหาด้วยการพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง” จนเกิดเป็นองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำของชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง และในขณะเดียวกันก็ประยุกต์ใช้แนวคิดเพื่อขยายผลสู่ความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนระดับฐานรากในระดับตำบล เพื่อสร้างนวัตกรรมทางความรู้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
- **เพิ่มเติมนิยามศัพท์** ปรับให้ความหมายเพิ่มเติมในส่วนของ 1) การขยายผลสู่การใช้ประโยชน์ และ 2) นวัตกรรมทางความรู้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

- **ปรับโจทย์วิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย** ให้สอดคล้องกับหลักการและเหตุผล

โจทย์วิจัย : การบริหารจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง
สู่การขยายผลเพื่อใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ระดับตำบลทุ่งผึ่ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปางเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ : 1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง หมู่ที่ 2 2) เพื่อศึกษาแนวทางของการขยายผลเพื่อใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ระดับ
ตำบลทุ่งผึ่ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และ 3) เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมการยกระดับ
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

- **ปรับขอบเขตการวิจัย** 3 ด้าน ได้แก่ 1) ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา 2) พื้นที่ทาง
ภูมิศาสตร์ 3) ช่วงเวลาที่นักวิจัยจะศึกษา

- **ปรับกระบวนการออกแบบงานวิจัยและแผนกิจกรรม**

4.กรณีการแลกเปลี่ยนของผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นการตั้งเป้าหมายที่จะทำงานวิจัยในประเด็นนี้ 3
ประเด็นคือ

ประเด็นของการสู่ เพื่อการเปลี่ยนแปลงจริงของชุมชนว่าคุณภาพชีวิตของชาวบ้านจะดีขึ้นอย่างไร
และสิ่งที่จะส่งเสริมให้ชาวบ้านดีขึ้น ซึ่งจากการลงพื้นที่ทางศูนย์ประสานงานฯ พิจารณาถึงความเหมาะสมของ
ประเด็นดังนี้

มิติของชุมชน จากพัฒนาการของการก่อเกิดบทเรียนการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง ตั้งแต่
ปี 2537 (ระบุในส่วนของหลักการและเหตุผล) ชุมชนมีแนวทางในการแสวงหาทางออกจาก “ทุกข์” ในเรื่อง
ของ “การขาดแคลนน้ำ” มาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ผู้นำยุคแรกถึงยุค
ปัจจุบัน สู่ข้อตกลงเรื่องการผันน้ำจากป่าสู่ประปาภูเขา และขยายผลของบทเรียนสู่การบริหารจัดการในมิติอื่น
ๆ ของชุมชน เช่น การคัดเลือกพันธุ์พืชปลูกที่เหมาะสมต่อปริมาณน้ำที่มีอย่างจำกัด การบริหารจัดการกองทุน
ชุมชน เป็นต้น โดยชุมชนนี้สามารถอธิบายผ่านกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะ **Active Learning** หรือ
Community – Based Learning ที่เป็นหัวใจสำคัญหนึ่งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) คือ นักวิจัยได้ลง
มือกระทำ ได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้กระทำลงไป และสามารถอธิบายได้ในมิติของการใช้ศึกษาเพื่อ
แก้ปัญหาของชุมชนผ่านการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของศูนย์

ประสานงานฯ ทั้งนี้ “ต้นทุน” ของชุมชนจึงมีเป้าหมายหลักที่เป็นไปเพื่อ “การต่อสู้เพื่อสร้างการ
เปลี่ยนแปลง” แต่ผลที่จะนำไปสู่ “คุณภาพชีวิต” ตามข้อเสนอแนะอยู่ที่การออกแบบร่วมกัน 2 ส่วนคือ
ระหว่างชุมชนบ้านทุ่งฮ้างกับอีก 5 พื้นที่ในตำบลทุ่งผึ่ง และทีมวิจัยตำบลทุ่งผึ่งกับทีมนักวิชาการมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (ลำปาง) ซึ่งในข้อเสนอโครงการทางทีมวิจัยได้ปรับเปลี่ยนในส่วนของการรายละเอียด
ไปในแผนกิจกรรมแล้ว

ในมิตินักวิชาการ ที่มีการรวมตัวกันในลักษณะของความรู้ที่มีหลากหลายสาขา และต่างคณะ โดย
เริ่มเรียนรู้การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์ไปพร้อม ๆ กับพี่เลี้ยง (Learning By Doing) สลัดความคิดการเอา
“ความรู้จากศาสตร์” เป็นตัวตั้ง เป็นการใช้ “คน-ชุมชน” จากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่ชวนชี้ให้เห็นการสร้าง
ให้เกิด “คุณค่า” ของความรู้ที่มาจากการรวมตัวของนักวิชาการที่มาจากหลากหลายสาขาไว้ตั้งแต่ต้น ซึ่งเห็น
ไปในแนวทางเดียวกันกับทางศูนย์ประสานงานฯ เพียงแต่ในช่วงระยะแรก (Phase1) จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้อง
สร้างการเรียนรู้ร่วมกันทั้งส่วนของชุมชนและนักวิชาการ ดังนั้น หากใช้ “ความรู้จากศาสตร์นำ” ก็จะไม่นำพา
ไปสู่การเรียนรู้ “ทุกข์” ของชุมชนร่วมกัน จะเป็นเพียงการนำความรู้มาแก้ไขให้ซึ่งเป็นไปในแนวทางของ
“การบริการวิชาการ” ไม่ใช่การแสวงหาทางออกร่วมกันจากงานวิจัย ทั้งนี้ หัวใจของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้วิจัย

(ชุมชน+นักวิชาการ) ต้องเรียนรู้และเข้าใจข้อจำกัดร่วมกันซึ่งจะถูกออกแบบไว้ในระยะที่ 1 (ตามกรอบแนวคิด) ซึ่งข้อสรุปของสิ่งที่ได้ผลระยะที่ 1 จะนำไปสู่การออกแบบร่วมกันโดยพัฒนาความรู้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องตามศาสตร์ที่เหมาะสมต่อไป

ซึ่งทางศูนย์ประสานงานฯ คิดว่ามุมมองทั้ง 2 มิติ สามารถอธิบายการเรียนรู้ผ่านการออกแบบงานวิจัยที่เป็นข้อห่วงใยของผู้ทรงคุณวุฒิได้อย่างชัดเจน

ประเด็นแนวทางของการเสนอต่อการออกแบบกิจกรรม ที่ให้มีความสัมพันธ์กับความรู้เดิมของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่ทางศูนย์ประสานงานฯ ให้ความสำคัญในการกำกับทิศทางในแผนงานระยะที่ 1 และ 2 ต่อไป

5. กรณีของข้อเสนอแนะในมุมมองที่มีนักวิชาการเข้ามาทำงานร่วมด้วย ควรมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือ/วิธีวิทยาของนักวิชาการเข้ามาผสมผสานกับเครื่องมือ/เทคนิคของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น การใช้เครื่องมือทางสถิติ / เครื่องมือการเก็บข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ เบื้องต้นถูกออกแบบให้ประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานระยะที่ 2 หลังจากสามารถวิเคราะห์หาคำตอบร่วมกันที่เกิดขึ้นในระยะที่ 1 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

6. กรณีข้อเสนอแนะในมุมมองที่ควรเพิ่มการวิเคราะห์ในประเด็น 1) ปัญหาของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชที่แท้จริง 2) สภาพสังคมภายนอกทุกมิติ เช่น สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ 3) องค์กรอุดมศึกษาจะมีทิศทางอย่างไรเพราะในอนาคตสถาบันการศึกษาอาจถูกปิดตัว กรณีการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของโครงการวิจัยที่อาจจะเป็นการสร้างคน 2 ระดับ คือ ระดับชุมชนและระดับนักวิชาการ มุมวิเคราะห์นี้เป็นประเด็นแลกเปลี่ยนที่ร่วมกันวิเคราะห์ของผู้ทรงคุณวุฒิต่อความห่วงใยในสถานการณ์ทางการศึกษา

ทั้งนี้คำอธิบายดังกล่าวข้างต้นได้ส่งไปยังสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นหนังสือปรับแก้ข้อเสนอโครงการฉบับปรับแก้ไข เลขที่ สกว.ลป.01/013/2561 ลงวันที่ 24 เมษายน 2561 และได้รับการประสานจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อขออนุญาตหมายทำความเข้าใจร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง

2) ข้อสรุปต่อการพิจารณาโครงการ (ครั้งที่ 2) หลังจากที่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นลงพื้นที่เพื่อหารือแนวทางการปรับปรุงแบบการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จาก โครงการบูรณาการความรู้ 1 โครงการ 4 พื้นที่ เป็น ชุดโครงการ 1 ชุด โดยมีโครงการย่อย 4 โครงการ ในวันที่ 13 มิถุนายน 2561 นำมาสู่การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาแนวคิดแบบชุดโครงการโดยมีรองผอ.สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาโครงการข้อเสนอโครงการวันที่ 13 สิงหาคม 2561 จนกระทั่งได้รับการอนุมัติโครงการภายใต้ชื่อโครงการ “สร้างชุดความรู้การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผิ้ว อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” อนุมัติสัญญาในวันที่ 15 กันยายน 2561 โดยมีโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการประกอบด้วย

โครงการที่ 1 โครงการแก้ไขปัญหาคอนแทกต์ที่ส่งผลต่อการตื่นตัวของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคโดยการมีส่วนร่วมบ้านห้วยผาย (หมู่ 3) และบ้านทุ่งผิ้ว (หมู่ 4) ตำบลทุ่งผิ้ว อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 2 โครงการการบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์อย่างพอเพียงและเป็นธรรมในพื้นที่บ้านแจ้คอน (หมู่ 6) และบ้านแจ้คอน (หมู่ 2) ตำบลทุ่งผิ้ว อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 3 โครงการการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้งชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง (หมู่ 1) และ บ้านแม่จอกฟ้า(บ้านสาขาหมู่ 5) ตำบลทุ่งผิ้ว อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 4 โครงการแก้ไขปัญหาคอนแทกต์ที่ส่งผลต่อการตื่นตัวของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคโดยการมีส่วนร่วมบ้านห้วยผาย (บ้านสาขาหมู่ 1) ตำบลทุ่งผิ้ว อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ดังนั้นข้อสรุปจากการพิจารณาในเวทีครั้งที่ 1 และการเขียนชี้แจงอธิบายเหตุผลต่อข้อเสนอแนะโครงการของผู้ทรงคุณวุฒิ ทางพี่เลี้ยงได้มีการปรับข้อเสนอโครงการที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิ และเป็นไปตามเงื่อนไขและข้อตกลงกำหนดให้เป็นเงื่อนไขในการให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาแนวคิดและสาระสำคัญของประเด็นวิจัยที่มาจากการลงพื้นที่ในสัดส่วน 80% และให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้เติมเต็มความรู้และมุมมอง ในสัดส่วน 20% ซึ่งทางศูนย์ประสานงาน ฯ พิจารณาเลือกใช้บางข้อคิดเห็นที่สอดคล้องและเหมาะสมมาปรับใช้ และนำมาสู่การปรับแก้ไขรูปแบบการพิจารณาโครงการในครั้งที่ 2 ร่วมกับทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น นำโดยรองผอ.สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อนำเสนอรูปแบบของการทำงานวิจัยในลักษณะชุดโครงการ ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับประเด็นในพื้นที่ที่ลุ่มลึกมากขึ้น นั้นชี้ให้เห็นว่าศูนย์ประสานงาน ฯ ได้รับนโยบาย และตีความนโยบายการปรับเปลี่ยน พร้อมจัดวางตำแหน่งของนโยบายไว้ตามความเหมาะสม และนำมาปรับใช้กับประสบการณ์การทำงานกับกลุ่มคนที่หลากหลาย การจะนำนโยบายและมองเป้าหมายในเชิงการสร้างนวัตกรรมและให้เกิด Impact ในพื้นที่ตั้งแต่เริ่มต้นโดยยังไม่ได้เรียนรู้กันเลยอาจทำไม่ได้ในช่วงแรก และไม่สอดคล้องกับแนวทางของ CBR ที่สำคัญคือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันไปก่อนสักระยะหนึ่งเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและปรับรูปแบบระหว่างทางและอธิบายแง่มุมที่สอดคล้องในเชิงนโยบาย ซึ่งสิ่งที่สกว.ได้กำหนดเป็นนโยบายมานั้น เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ทั้งนั้น และในฐานะของศูนย์ประสานงาน ฯ ขอมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางร่วมกับนักวิจัย และยึดถือในเจตนารมณ์ที่ได้หลักคิดของ CBR มีกระบวนการสร้างการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นตอนแบบ Research as Learning ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำชี้แนะ

กิจกรรมที่ 5 การติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินงานร่วมกับนักวิจัยชุดโครงการ

กิจกรรมการดำเนินงานที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระบุไว้มี 3 กิจกรรม คือ 1) งานติดตามพื้นที่ กศน.พะเยา 2) งานติดตามจังหวัดลำปาง และ 3) เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์(อธิบายในกิจกรรมที่ 4) โดยแบ่งกิจกรรมของการติดตามโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนในพื้นที่ แยกเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 ติดตามสนับสนุนโครงการที่ดำเนินการในระยะที่ 2 จัดทำรายงานและปรับแก้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน 5 โครงการ ดังนี้

โครงการ	สัญญาเลขที่	สถานะโครงการ
1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม “สตรีชาวลาว” ในพื้นที่ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา	RDG59N0044	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และดำเนินการปิดโครงการ
2. แนวทางการบริหารจัดการการเงินชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสันป่าส้าน หมู่ที่ 12 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพาน จังหวัดพะเยา	RDG59N0045	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และดำเนินการปิดโครงการ
3. แนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านแม่จั่ว หมู่ 10 ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา	RDG59N0043	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และดำเนินการปิดโครงการ
4. แนวทางการสร้างระบบสุขภาพชุมชนโดยใช้ปัญหาหยาเป็น	RDG59N0041	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์

กรณีศึกษาบ้านต๋อมตม ม.6 ต.บ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา		และดำเนินการปิดโครงการ
5. แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ รร.บ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง	RDG59N0042	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และดำเนินการปิดโครงการ

วิธีการติดตามสนับสนุนการดำเนินการในระยะที่ 2 และการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ในส่วนของจังหวัดพะเยาออกแบบการทำงานร่วมกับทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา โดยมีเป้าหมายตามจุดประสงค์ของงานพัฒนากลไกพี่เลี้ยงพะเยา(โครงการวิจัยวิจัยการพัฒนากลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา) และจังหวัดลำปางติดตามสนับสนุนโดยทีมของนักวิชาการมหาวิทยาลัยลำปางและทีมศูนย์ประสานงานฯเป็นหลัก โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศูนย์ประสานงานฯ ชี้แจงรูปแบบการสร้างเครื่องมือการบันทึกข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยในเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นแนวทางของการจัดเก็บข้อมูล
- 2) แจ้งกำหนดการส่งรายงานความก้าวหน้า/รายงานฉบับสมบูรณ์ ในกรณีที่พื้นที่ต้องการขยายระยะเวลา ต้องแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรจากพื้นที่และส่งพิจารณาไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3) จัดเวทีเพื่อสร้างการเรียนรู้การจัดทำรายงานความก้าวหน้า/รายงานฉบับสมบูรณ์ ตามข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้จากการดำเนินงานและส่งพิจารณาไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (เวทีอบรมเติมทักษะการเขียนรายงานความก้าวหน้า/รายงานฉบับสมบูรณ์)
- 4) ร่วมพิจารณาผลของข้อเสนอแนะต่อรายงานฯ พร้อมทั้งปรับแก้ไขหรืออธิบายเพิ่มเติม สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงเอกสารการเงินให้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง

กลุ่มที่ 2 ติดตามสนับสนุนโครงการที่ดำเนินงานระยะที่ 1 ประกอบด้วย

โครงการ	สัญญาเลขที่	หมายเหตุ
1. การจัดการความรู้เพื่อการบริหารจัดการอาชีพเลี้ยงวัวของกลุ่มผู้เลี้ยงวัวบ้านหนองบัว หมู่ 2 ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา	RDG60N0012	โครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา พี่เลี้ยงลำปางได้ติดตาม
2. กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนชุมชนไทลื้อบ้านป่าแฉม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	RDG60N0013	
3. สร้างชุดความรู้การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	RDG61N0053 (โครงการใหญ่)	โครงการใหม่ที่ผ่านการพิจารณาในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน 1 โครงการใหญ่ และ 4 โครงการย่อย
4. การแก้ไขปัญหาตะกอนทับถมที่ส่งผลต่อการตื่นเงินของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ใน การอุปโภคและบริโภคโดยการมีส่วนร่วมบ้านหัวฝาย (หมู่ 3) และบ้านทุ่งผิง (หมู่ 4) ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	RDG61N0050 (โครงการย่อย)	
5.การบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์	RDG61N0052	

อย่างพอเพียง และเป็นธรรมในพื้นที่บ้านแจ้คอน (หมู่ 6) และบ้านแจ้คอน (หมู่ 2) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	(โครงการย่อย)	
6.การบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้ง ชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง(หมู่ 1) และ บ้านแม่จอกฟ้า(บ้านสาขาหมู่ 5) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	RDG61N0051 (โครงการย่อย)	
7.การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านห้วยวาด (บ้านสาขาหมู่ 1) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง	RDG61N0049 (โครงการย่อย)	

วิธีการติดตามสนับสนุนโครงการที่ดำเนินงาน

- 1) ประสานพื้นที่เพื่อติดตามกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานเป็นระยะอย่างต่อเนื่องตามวัตถุประสงค์โครงการ
- 2) ประสานผู้ทรงคุณวุฒิ/ทีมคณะกรรมการหรือผู้รู้เชิงเทคนิคลงพื้นที่เพื่อเติมเต็มความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และคำชี้แนะต่อโครงการ

ทั้ง 2 กลุ่มเป้าหมายจะดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการคือ 1) เพื่อสร้างบทเรียนงานติดตามโครงการวิจัยในพื้นที่ให้กับกลไกพี่เลี้ยงพะเยา 2) ติดตามการดำเนินงานของโครงการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ หลักในการติดตามแล้วส่วนใหญ่แบ่งเป็น “ติดตามสนับสนุนโครงการที่ดำเนินงานระยะที่ 1” และ “ติดตามสนับสนุนโครงการที่ดำเนินการในระยะที่ 2 และจัดทำรายงานและปรับแก้รายงานฉบับสมบูรณ์” ซึ่งกลไกการติดตามแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1.การติดตามเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ในระยะที่ 1 และ 2 พร้อมกับการพัฒนากระบวนการวิจัยให้กับทีมวิจัยเป้าหมายสำคัญคือ สร้างความชัดเจนในแต่กิจกรรมการวิจัยและเชื่อมโยงสู่ความรู้และข้อค้นพบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้กระบวนการติดตามเนื้อหาถูกออกแบบมาเพื่อฝึกให้นักวิจัยมีการวางแผนโดยมีเงื่อนไขร่วมกันคือ

- ก่อนลงพื้นที่ต้องมีการประสานเพื่อนัดหาหมายล่วงหน้าทั้งในส่วนของทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา ทีมนักวิชาการและทีมชาวบ้าน
- ทีมวิจัยส่ง session plan ให้กับพี่เลี้ยงเพื่อวางแผนให้สอดคล้องกับกิจกรรมรวมถึงระบุบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งนักวิจัยทุกโครงการได้รับการฝึกอบรมมาแล้วในเรื่องของ “การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมและบทบาทของการเป็นวิทยากรกระบวนการ” ซึ่งจะใช้กลไกการติดตามงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย
- การย้ำเรื่องการบันทึกกิจกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และสามารถนำมาทบทวนซ้ำในคราวต่อไป ซึ่งกลไกลักษณะนี้ในมุมของการจัดการศึกษา คือแนวทางสำคัญสำหรับชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะของการอ่านออกเขียนได้ให้กับนักวิจัยชุมชนที่เป็น อสม. แกนนำ ผู้สูงอายุ และกลุ่มชาติพันธุ์
- หลังเสร็จสิ้นงานติดตามทีมพี่เลี้ยงร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ต้อง AAR เพื่อทบทวนบทเรียนที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงเนื้อหาที่กำหนดตาม session plan และกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมจุดติดขัด
- เติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

เหล่านี้เป็นแนวทางที่พี่เลี้ยงใช้เป็นกระบวนการในการติดตามงานในพื้นที่ แต่ในปัจจุบันพื้นที่จังหวัดพะเยาได้ใช้กลไกการติดตามร่วมกับทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา ซึ่งองค์ประกอบของการติดตามนั้น จะต้องประกอบไปด้วย พี่เลี้ยงลำปาง ในบทบาทของ Trainer และบทบาทที่ปรึกษาโครงการการสร้างพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา ที่ช่วยวิเคราะห์ให้มุมมอง เป็นผู้รู้บางเรื่องทั้งวิธีวิทยาและเนื้อหา ช่วยหนุนเสริมในสิ่งที่ทีมวิจัยทำไม่ได้ รวมถึงเป็นผู้ช่วยชี้ถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น กลไกพี่เลี้ยงพะเยา ในบทบาทของการฝึกเป็นพี่เลี้ยงโดยใช้ Case ของพื้นที่พะเยาเป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติ ซึ่งจะมีระดับงานการแบ่งบทบาทที่ลงรายละเอียด ทั้งกลุ่มที่ทำหน้าที่ประสานงานภายใน หรือ กลุ่มม้า เร่วที่สามารถให้คำปรึกษากับพื้นที่ได้ทันทีที่ในกรณีที่พี่เลี้ยงยังไม่สามารถลงพื้นที่ได้ ทั้งวิธีการใช้การ ประสานงานผ่านโทรศัพท์ หรือการลงพื้นที่เพื่อประเมินสถานการณ์ ซึ่งกลุ่มนี้จะประกอบไปด้วยทีมนักวิจัย กศน.ภูเขา (พี่เลี้ยงรุ่น1) และมีการพัฒนาทีมกลไกพี่เลี้ยงเพิ่มเติม (พี่เลี้ยงรุ่น 2) เพื่อให้ครอบคลุมการดูแล งานในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ในพื้นที่จังหวัดลำปาง มีการติดตามโครงการในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้งระดับประกอบด้วย 1 ชุดโครงการใหญ่ และ 4 โครงการย่อย ในประเด็นการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำ ตำบลทุ่งผึ้ง โดยหนุนเสริม เติบโตกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับทีมอาจารย์ใหม่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง และทีมชุมชนในพื้นที่ รวมถึงการเติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างการลงพื้นที่ในบทบาทของพี่เลี้ยงลำปาง

แนวทางการทำงานต่องานติดตามชุดโครงการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำ ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ซึ่งทีมพี่เลี้ยงลำปางได้ลงพื้นที่พบกับนักวิจัยทั้งชุดโครงการใหญ่และโครงการย่อย ในวันที่ 24 กันยายน 2561 ณ สำนักงานเทศบาลตำบลทุ่งผึ้ง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจกับชุดโครงการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำ และเพื่อหารือแนวทางการดำเนินงานต่อในพื้นที่ของแต่ละโครงการ ซึ่งการแลกเปลี่ยน หรือ แนวทางการทำงานในพื้นที่ระหว่างทีมนักวิจัยมทรและทีมนักวิจัยพื้นที่. ของแต่ละโครงการ ได้ข้อสรุปของการดำเนินงานต่อ ดังนี้

พื้นที่	ประเด็น	วันที่	วิธีการ	เป้าหมาย	กลุ่มเป้าหมาย	ผู้รับผิดชอบ
หมู่ 1 และ 5	สำรวจเส้นทางน้ำและสถานการณ์การขาดแคลนน้ำ	10 ตุลาคม 2561	- เดินสำรวจ และจัดทำแผนที่น้ำ - แลกเปลี่ยนเรียนรู้บทเรียนการแก้ไขและการจัดสรรน้ำของหมู่บ้าน	- ได้แผนที่เส้นทางน้ำ - ได้วิธีการแก้ไขและการจัดสรรน้ำ	ชุมชนหมู่ 1 และ 5	- หัวหน้าโครงการ - นักวิจัย (นายชาญ จานแก้ว, นายอุเทน สมเพราะ และนางดารารัตน์ ธาตุรักษ์)
หมู่ 2 และ 6	สำรวจปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระบบการส่งน้ำประปาภูเขาจาก ต้นทางถึงปลายทาง	7 ตุลาคม 2561	- จัดเวทีประชุม และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ใช้น้ำในด้านบริโภคหรือการเกษตร	- ได้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลเส้นทางน้ำอย่างครบถ้วน - ทราบสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อระบบการบริหารจัดการน้ำประปา	ผู้ใช้น้ำหมู่บ้านละ 30ครัวเรือน	- หัวหน้าโครงการ (นายสิงหา คำมูลตา และนายสมศักดิ์ อดเหนือย) - นายประสิทธิ์ ประสม (กำนันตำบลทุ่งผึ้ง) นางวาสนา ใจหมั่น (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6)

						- ผู้ประสานงาน ชุมชน (นายอำพล ทองคำ และนาย ศรียรรณ โกเมต)
หมู่ 3 และ 4	ทบทวนองค์ ความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เกี่ยวกับ ตะกอนดิน	10-17 ตุลาคม 2561	- จัดประชุมถอดองค์ ความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเกี่ยวกับ ตะกอนดิน	- ได้วิธีกักตะกอน ดิน ในปัจจุบัน หรือในอดีต	นักวิจัยชุมชน 15 คน	- นายอรรถพล พิง เพลิน - นายบุญมา จักรธร
บ้าน ห้วย วาด (หมู่ 1)	สร้างความ เข้าใจกับ ชุมชน	9 ตุลาคม 2561	- จัดเวทีประชุมสร้าง ความเข้าใจร่วมกับ ชุมชน - เตรียมออกแบบ การเก็บข้อมูล สถานการณ์น้ำใน พื้นที่ (วันที่ 30 ตุลาคม 2561)	- สร้างความ เข้าใจร่วมกับ ชุมชน - วิธีการเก็บ ข้อมูล ใน พื้นที่	- นักวิจัยชุมชน - ตัวแทนโซน บ้านละ 5 คน (รวม 15 คน) - หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง (เทศบาล, เกษตรอำเภอ ,พัฒนาชุมชน)	- หัวหน้าโครงการ - นางพัชรินทร์ สาร สมจริง (ประสาน หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง) - ผู้ประสานงาน ชุมชน แต่ละโซน (ประสานผู้เข้าร่วม)

2.การหนุนเสริมการจัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ ลักษณะของการหนุนเสริมเพื่อจัดทำรายงานนั้น ทางพี่เลี้ยงได้ออกแบบกระบวนการเพื่อฝึกทักษะของการตรวจสอบข้อมูลและนำมาเรียบเรียงตามแบบฟอร์มของการเขียนรายงาน ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มเป้าหมายที่เป็นทั้งนักวิชาการและนักวิจัยในพื้นที่

- **สรุปบทเรียนทิศทางการทำงานลำปาง**ร่วมกับที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ ในวันที่ 14 กันยายน 2561 ณ ห้องประชุมย่านาง สถาบันวิจัยเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง

จากการแลกเปลี่ยนหรือแนวทางการทำงาน และทิศทางการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ซึ่งในปี 2561 กระบวนการที่เกิดขึ้นจะเป็นการพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ร่วมกับทีมอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง โดยการแลกเปลี่ยนมุมมองถึงบทเรียนที่เกิดขึ้น สามารถสรุปออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) **ผู้ทรงคุณวุฒิ** มองว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้พิจารณาโครงการวิจัยในพื้นที่จะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้สะท้อนถึงคุณค่า และความหมายของผู้ทรงคุณวุฒิที่แท้จริง จะเป็นคนที่ช่วยเสริมพลังหรือลดทอนกำลังใจของทีมนักวิจัยในพื้นที่

2) **ทีมบริหารโครงการภาคเหนือ** มองเรื่องการบริหารจัดการที่ล่าช้า ที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงการบริหาร ทำให้เกิดช่วงเวลาที่ขาดหายในการดำเนินงานของสัญญาโครงการในพื้นที่ วิถีคิด ความเข้าใจต่องานของศูนย์ประสานงานฯในพื้นที่ ซึ่งทีมบริหารโครงการภาคจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจงานพื้นที่ให้ชัดเจน

เพื่อที่จะสามารถสื่อสารต่องานในพื้นที่กับส่วนกลางได้ และการปรับแก้ไขเนื้อหาข้อเสนอโครงการที่ไม่ได้เป็นข้อสรุปร่วมในเวทีพิจารณาโครงการ เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อน เป็นการเพิ่มกระบวนการทำงานอีกหนึ่งขั้นตอน ส่งผลต่อการสร้างหลักประกันคุณภาพของหน่วยงาน/องค์กร รวมไปถึงการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

3) ทีมพื้นที่ ในส่วนของทีมอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และทีมชุมชน ซึ่งมองในเรื่องของความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ยังมีทักษะที่จำเป็นจะต้องเติมเต็ม เช่น การเข้าถึงชุมชนของทีมอาจารย์ (การรับฟังอย่างเข้าใจ) การวิเคราะห์ชุมชน ฯลฯ ทำให้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับชุมชน ยังมองเห็นว่าเป็นการทำงานแบบแยกส่วนไม่ได้เป็นทีมเดียวกัน และในทีมชุมชนเองก็ยังคงเป็นความยากในการทำควมเข้าใจในงานวิจัย เป็นเรื่องที่ไกลตัว

ทั้งนี้ทั้ง 3 ประเด็นที่เกิดขึ้น จะมีประเด็นของทีมพื้นที่ที่ขยับ ขยับเคลื่อนได้โดยการหนุนเสริมของพี่เลี้ยงลำปาง ผ่านการเรียนรู้ร่วมในกระบวนการที่ทำในพื้นที่(ทำไป-เรียนรู้ไป) หรือเรียนรู้ผ่านหลักสูตรการอบรม อย่างไรก็ตามในส่วนของประเด็น ผู้ทรงคุณวุฒิ และทีมบริหารโครงการภาคเหนืออื่น เบื้องต้นทางพี่เลี้ยงลำปางไปสื่อสารข้อมูลไปยังระดับ โครงการองค์กร แต่ยังคงเป็นประเด็นที่ขยับต่อไม่ได้ หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงการปฏิบัติในระดับพื้นที่

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

กลไกการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในมิติของการศึกษาเพื่อหนุนเสริม/สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในปี 2561-2564 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานไว้ โดยทำหน้าที่ให้ระบบของชุมชนและมหาวิทยาลัยสามารถขับเคลื่อนหรือดำเนินการได้โดยมีการจัดสรรทรัพยากร การจัดการความรู้ ระบบหนุนเสริม หรือ การวางบทบาทของกลุ่มบุคคลให้เป็นผู้ขับเคลื่อนกลไกในการผู้ดำเนินงาน เป็นต้น

บทวนต้นทุนงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. พื้นที่จังหวัดลำปาง

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุนทุนวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง จากฐานข้อมูล ณ วันที่ 2 ธันวาคม 2558 พบว่า เริ่มสนับสนุนโครงการตั้งแต่ปี 2541 โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากฝ่ายเกษตร (ฝ่าย 2) ฝ่ายชุมชนและสังคม (ฝ่าย 4) ฝ่ายอุตสาหกรรม (ฝ่าย 5) หน่วยบูรณาการงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ (หน่วย ABC) และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดนักวิจัยชาวบ้านกว่า 1,000 คน และนักวิจัยในสถาบันการศึกษามากกว่า 100 คน ซึ่งกระจายอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา วิทยาเขตลำปาง วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และ มหาวิทยาลัยเนชั่น

และจากสถานศึกษาในจังหวัดลำปาง และงบประมาณตั้งแต่ปี 2542 ถึงปัจจุบัน กว่า 70 ล้านบาท มีจำนวนโครงการวิจัยแยกเป็น 3 ประเภท คือ

1) โครงการวิจัยที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดลำปาง มีหัวหน้าโครงการโดยคณาจารย์จากสถาบันการศึกษาและชุมชนในจังหวัดลำปาง จำนวน 100 โครงการ จากการสนับสนุนทุนวิจัย สามารถจัดกลุ่มงานวิจัยออกเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้

1. การบริหารจัดการชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งร้านค้าชุมชนบ้านคลองน้ำลัด การจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการ การจัดงานศพบ้านไหล่หิน การจัดการขยะบ้านนาบอน การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตน้ำดื่มตำบลบ้านสา การพัฒนากลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติแจ้ซ้อนเสลา การพัฒนาระบบฐานข้อมูลองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชน ต.แจ้ซ้อน การจัดการปัญหาก่อนวัสดุเหลือใช้จากการเพาะเห็ดบ้านทุ่งบ่อแป้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการดำเนินวิถีชีวิตที่นำไปสู่การลดภาระหนี้สิน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านวังโป่ง พื้นที่ดำเนินโครงการ อ.เมืองลำปาง ต.นายาง อ.สบปราบ ต.นิคมพัฒนา อ.เมือง ต.แม่สัน ต.ปงยางคก อ.ห้างฉัตร อ.แม่ทะ ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา ต.ทุ่งงาม อ.เสริมงาม ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน ต.วังใต้ อ.วังเหนือ

2. การบริหารจัดการงานวิจัยในมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้แก่ การพัฒนาการจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ในจังหวัดลำปางภายใต้แนวคิด "หนึ่งคณะ หนึ่งโมเดล" วิจัยรับใช้สังคมเพื่อพัฒนาพื้นที่จังหวัดลำปาง

3. เด็ก เยาวชนและครอบครัว ได้แก่ ประเด็นเด็กด้อยโอกาส การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน (Child watch) การพัฒนากลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านสา การสร้างเครือข่ายสถาบันการศึกษาเพื่อเสริมคุณภาพการเรียนรู้ พื้นที่ดำเนินงาน อ.วังเหนือ อ.เมืองปาน ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม

4. การจัดการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษากับชุมชน ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนชั้น ป.4-6 การจัดการเรียนการสอนผ่านการชำระตำนานมูลศาสนาบัววัดบ้านเอื้อม การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในจังหวัดลำปางด้วยกระบวนการพัฒนาครูแบบหมุนนำต่อเนื่อง ศูนย์พี่เลี้ยงโครงการเพาะพันธุ์ปัญญา การพัฒนาคุณภาพการศึกษาชุมชนบ้านยางอ้อย การพัฒนากลไก กระบวนการ ข้อมูล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพสถานศึกษาขนาดกลางในจังหวัดลำปาง การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้พิการ พัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเกาะคา พื้นที่ดำเนินงาน อ.เมืองลำปาง ต.เวียงตาล อ.ห้างฉัตร ต.ปงดอน อ.แจ้ห่ม อ.เกาะคา

5. การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสืบสานภูมิปัญญาหมอเมืองประวัติศาสตร์และภูมิปัญญา อ.วังเหนือ ประวัติศาสตร์ตำนานเข้าพ่อขุนตาน การสืบสานตำนานม่อนกองข้าว บ้านสาสบหก องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำนาข้าวเฮี้ยะ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเทศน์มหาชาติ เวสสันดรชาดกทำนองแมงปู้ชมดวง ประวัติศาสตร์ชุมชนและวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของบ้านวอแก้ว พื้นที่ดำเนินโครงการ อ.เมืองปาน อ.เสริมงาม อ.วังเหนือ ต.ห้างฉัตร ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม

6. การจัดการทรัพยากร ได้แก่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำจาง การจัดการป่าชุมชนบ้านผาแมว การจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่ก๊ต การควบคุมไฟป่าเพื่อลดปัญหาหมอกควันโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลนายาง การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า การพัฒนาเทคโนโลยีการปลูกในที่สูงสำหรับกักเก็บน้ำจากน้ำยางธรรมชาติ การควบคุมไฟป่าเพื่อลดปัญหาหมอกควัน พื้นที่ดำเนินการ ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ ต.ทุ่งงาม อ.เสริมงาม ต.นายาง อ.สบปราบ ต.จางเหนือ อ.แม่มาะ อ.งาว

7. การเกษตร ได้แก่ การพัฒนาพันธุ์พืช การพัฒนาตัวแบบสหกรณ์เชิงคุณค่า การพัฒนาตลาดปลอดภัยเพื่อการพึ่งตนเองบ้านนาบอน การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของชุมชนบ้านแม่แจ่ม การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่สูง ของอำเภองาว ความหลากหลายของพันธุ์พืชอาหารพื้นเมือง ระบบการอนุรักษ์และการกระจายพันธุ์ ตำบลบ้านแหง การผลิตข้าวนาโยนของเกษตรกร

ในเขตเทศบาลปาดันนาครีว การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้คู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่ตำบลปงยางคก พื้นที่ดำเนินโครงการ ต.ทุ่งงาม อ.เสริมงาม ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน ต.บ้านแหง อ.งาว อ.แม่ทะ ต.ปงยางคก อ.ห้างฉัตร

8. สุขภาพ ได้แก่ การรักษาโรคความดันโลหิตสูงแบบมีส่วนร่วม การป้องกันโรคเบาหวาน การผสมผสานการแพทย์พื้นบ้านโรงพยาบาลเมืองปาน พื้นที่ดำเนินโครงการ อ.เมืองลำปาง ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ อ.เมืองปาน

9. ประเด็นอื่นๆ ได้แก่ การผลิตแคหมูด้วยวิธีการอบ แคหมูกึ่งสำเร็จรูปสำหรับไมโครเวฟ การผลิตปาท่องโก๋ด้วยวิธีการอบ ข้าวแต่นึ่งสำเร็จรูปสำหรับไมโครเวฟ แคหมูชนิดติดมันกึ่งสำเร็จรูปสำหรับไมโครเวฟ

2) โครงการวิจัยเชิงประเด็นที่ดำเนินงานหลายจังหวัด และมีจังหวัดลำปางเป็นส่วนหนึ่งของผลงานวิจัย จำนวน 52 โครงการ ได้แก่

1. ด้านสังคม ได้แก่ สื่อพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การท่องเที่ยวสำเร็จรูปเพื่อตอบสนองความต้องการพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย การพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมเชิงพื้นที่ การอำนวยความสะดวกและการให้บริการประชาชน การศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาระบบตรวจสอบภายในกับธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารจัดการโบราณสถานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายโอนภารกิจจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม การสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับของภาคประชาชนต่อการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การยกระดับวิสาหกิจชุมชน การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ รูปแบบการคัดกรองสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดการการเงินและสวัสดิการชุมชน

3. ด้านเกษตร ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไก่พื้นเมือง การผลิตเนื้อโคพื้นเมือง ระบบสนับสนุนการวางแผนทรัพยากรเพื่อการเกษตรและบริการภาคเหนือ การผลิตส้มโอในพื้นที่ภาคเหนือและการพัฒนาคุณภาพเพื่อการส่งออก การผลิตไหมออร์แกนิก การเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวท้องถิ่น

4. ด้านการศึกษา ได้แก่ ชุดโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ยุววิจัยหัตถอุตสาหกรรมท้องถิ่น ยุววิจัยท่องเที่ยว การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด : นวัตกรรมสำหรับการวัดและประเมินคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ชุดโครงการวิจัยกระบวนการพัฒนาครูด้วยระบบหนุนนำต่อเนื่อง (Teacher Coaching) การพัฒนาชุมชนออนไลน์เครือข่ายครูไทยหัวใจไอซีที การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

5. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำน่าน การจัดการความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น

แนวทางการทำงานกับสถาบันอุดมศึกษาที่สัมพันธ์กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปางกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกับหน่วยงานการศึกษาในปี 2561-2564 เพื่อค้นหารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ในปี 2561 ได้พบข้อสรุปของวิวิธยาในการทำงานสนับสนุนรูปแบบที่เหมาะสมดังนี้

1. วิธีวิทยาการทำงานด้านการศึกษา : เทคนิค เครื่องมือการหนุนเสริมที่สอดคล้องและเข้าใจธรรมชาติของสถาบันการศึกษา

หัวใจสำคัญของการเรียนรู้คือ ทดลองลงมือทำจนเกิด “การทบทวนความรู้เดิม” และ “ค้นพบความรู้ใหม่” ผ่านกระบวนการของการออกแบบร่วมกันที่เหมาะสม เช่นเดียวกันกับการสร้างบทเรียนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับกลุ่มนักวิชาการ ที่ต้องอาศัยเทคนิคและเครื่องมือ เพื่อใช้เป็นกลไกในการสร้างการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการและชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ กระบวนการสร้างเครือข่ายนักวิชาการเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นแรก : เริ่มจากการให้นักวิชาการได้เรียนรู้โจทย์ที่เป็นลักษณะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มาจากการตั้งคำถามร่วมกันของนักวิชาการ นักศึกษา และคนในพื้นที่ ออกแบบแนวทางการทำงานและลงมือปฏิบัติการร่วมกัน ผ่านการสนับสนุนทุนวิจัย

ขั้นที่ 2 : สร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาเพื่อให้เกิดบทเรียน และการแลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงคาดหวังผลในการขับเคลื่อนในเชิงนโยบาย เช่น เวทีพัฒนาโจทย์วิจัย เวทีสรุปบทเรียน เวทีสังเคราะห์ความรู้ เวทีฝึกอบรม เพื่อสร้างทางเลือกให้เป็นแนวทางใหม่ให้กับนักวิชาการที่ต้องการทำงานวิจัยเพื่อรับใช้ชุมชน

ขั้นที่ 3 : พี่เลี้ยงเชื่อมโยงข้อมูลและผลที่ได้จากงานวิจัยสู่แนวทางการนำไปใช้ในเชิงโครงสร้างที่เป็นภารกิจสำคัญทางด้านงานวิจัย สู่แนวทางของการทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ในแต่ละสถาบัน

ขั้นที่ 4 : เสนอให้เกิดแนวทางการทำงานของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและผลักดันให้เกิดเป็นกลไกเพื่อสร้างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เป็นทางเลือกใหม่เพื่อทดลองการขับเคลื่อนเชิงโครงสร้าง เช่น โจทย์วิจัยที่นำไปสู่การปรับโครงสร้างของการเรียนการสอน การบริการวิชาการ หรือการเรียนรู้ใหม่ของคณาจารย์

การทำงานด้านการศึกษาโดยผลักดันให้หน่วยสนับสนุนของสถาบันการศึกษา สนับสนุนบุคลากรให้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและจัดการปัญหาท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับให้บุคลากรทางการศึกษาที่มีประสบการณ์เป็นนักวิจัยท้องถิ่นและพัฒนาเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งแบ่งการหนุนเสริมไว้ 2 ระดับคือ 1) หนุนเสริมการสร้างกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้โดยพี่เลี้ยง 2) หนุนเสริมให้กลไกของสถาบันสามารถขับเคลื่อนได้ภายใต้โครงสร้างขององค์กร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) หนุนเสริมการสร้างกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้โดยพี่เลี้ยง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาและหนุนเสริมโครงการวิจัยของนักวิชาการทางการศึกษาให้เกิดเป็นโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ และมีการนำไปใช้ประโยชน์ โดยมีข้อค้นพบว่ากระบวนการหนุนเสริมนักวิชาการ มีแนวทางหลักๆ คือ

- พัฒนาโจทย์วิจัยที่มีความสอดคล้องตามความต้องการหรือปัญหาของพื้นที่ร่วมกัน ระหว่างชุมชน นักวิชาการจากสถานศึกษา และ พี่เลี้ยง ให้ความชัดเจนตามกรอบแนวทางของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกำหนดเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน (ระยะเวลา 3-6 เดือน) ผ่านเวทีพัฒนาโจทย์ในพื้นที่
- เขียนข้อเสนอโครงการ/นำเสนอต่อวงพิจารณาของกลไกภาคเหนือ/จัดทำสัญญาโครงการเป็นกลไกของการพัฒนากระบวนการและปรับแนวคิด จนเกิดเป็นข้อเสนอโครงการตาม

แนวทางของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เป็นฐานของการเขียนข้อเสนอโครงการ

- ติดตามและหนุนเสริมเครื่องมือการทำงานที่เอื้อต่อการวิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูลเป็นระยะร่วมกันทั้งนักวิจัยวิชาการและนักวิจัยชุมชน พัฒนาทักษะและเครื่องมือ ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำงานและการสร้างการเรียนรู้ให้กับนักวิจัยในระหว่างการทำงาน
- สรุบบทเรียนองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สู่สาธารณะ เพื่อต่อบัณฑิตประสงค์ของงาน กระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- สร้างบทเรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งเชิงเนื้อหาและกระบวนการ ร่วมกับภาคีเครือข่ายงานวิจัยวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาค รวมถึงเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามองค์กร

แนวทางในการหนุนเสริมเพื่อให้ได้มาซึ่งโครงการที่มีคุณภาพนั้นทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ย้อนหลังไปเมื่อ 10 ปี ใช้กลไกของ **เวทีวันที่ 10 ที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาโครงการที่มีคุณภาพ** ผ่านการกลั่นกรองโดยกลุ่มคนที่มีฐานคิดด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นนักวิจัยทั้งเก่าและใหม่ รวมถึงกลุ่มผู้สนใจอื่น ๆ ที่มีความหลากหลาย ทั้งพระสงฆ์ นักวิชาการทางการศึกษา ประชาชนชาวบ้าน โดยเป้าหมายของเวทีมีหลายระดับ คือทั้งช่วยเติมเต็มมุมมองของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างการเรียนรู้กระบวนการวิจัยจากประสบการณ์จากพื้นที่ การแสวงหาเครือข่ายคนทำงาน และการพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในการสื่อสารข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงาน เกิดเป็นพื้นที่ของกลุ่มคนที่สามารถเรียนรู้วิธีคิดและวิธีการที่สอดคล้องและแตกต่าง จนมาถึงปัจจุบันได้มีการปรับรูปแบบของการหนุนเสริมในลักษณะของเวทีสัญจรไปในมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา รวมถึงพื้นที่ชุมชนที่อยู่ห่างไกล โดยมีกลุ่มผู้เข้าร่วมเรียนรู้เป็นบุคลากรทางการศึกษามากขึ้น ทั้งในลักษณะของการชักชวนชุมชนเข้ามาเรียนรู้กับกลุ่มนักวิชาการและการนำพาความรู้ทางวิชาการลงสู่ท้องถิ่นแบบเข้าถึงความต้องการและปัญหาที่ชัดเจนของพื้นที่

“การกำหนดคุณภาพของงานวิจัยไว้ที่ความชัดเจนของระบบคิดและกระบวนการในการเตรียมเพื่อสร้างการเรียนรู้ และมองเป้าหมายต้นทางว่าต้องการทำอะไร จะทำอย่างไร จะทำกับใคร และเกิดการเรียนรู้อะไร ให้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น” ซึ่งไม่ได้มองเพียงการได้มาซึ่งคุณภาพของโครงการเพียงอย่างเดียว แต่คาดหวังให้กลุ่มผู้ที่ได้เข้ามาเรียนรู้เข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เปิดมุมมองทางความคิด การรับฟังข้อเสนอแนะ การเรียนรู้วัฒนธรรมของเวที และเห็นข้อจำกัดที่ต้องปรับแก้ การสร้างการเรียนรู้ต้นทางมีความจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นการพัฒนาคุณภาพนักวิจัยไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ยังมีการ**หนุนเสริมในลักษณะของการเติมเครื่องมือเพื่อนำไปใช้ผ่านการฝึกอบรม** ประกอบด้วย เทคนิคการเขียนข้อเสนอโครงการ การเขียนรายงานการวิจัย เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ภายใต้การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานที่มีการกิจหนึ่งที่สำคัญเป็นเรื่องของการพัฒนาบุคลากรในสถาบันการศึกษากลุ่มใหม่ที่สนใจจะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเป็นเครื่องมือในการสร้างองค์ความรู้เพื่อหนุนเสริมชุมชนในการจัดการปัญหาและพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม และความต้องการเครื่องมือใหม่ๆ ในการทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน ในขณะเดียวกันผลของการหนุนเสริมทักษะกระบวนการและความรู้ในปีที่ผ่านมาจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาคนในสถาบันการศึกษาให้ขยายผลทั้งเรื่องแนวคิดวิธีการและการปรับใช้ในรูปแบบของการสร้างการขยายผลจากคนในสถาบันการศึกษา (Training of The Trainer)

“การหนุนเสริมการสร้างกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้โดยพี่เลี้ยง ทั้ง 2 ลักษณะ จำเป็นต้องทำให้เกิดความต่อเนื่องโดยต้องระบุให้เป็นภาระงานหลักของพี่เลี้ยงที่ต้องหนุนเสริมให้กับนักวิจัย” โดยเน้น

ความสำคัญไปที่การสร้างการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับเนื้อหาในการหนุนเสริม แต่ละวิธีการต้องมีความสอดคล้องกับกิจกรรมและการนำไปใช้ได้จริงในพื้นที่ ซึ่งจะทำให้กระบวนการหนุนเสริมเป็นตัวช่วยในการทำงานของนักวิจัยและสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

2) **หนุนเสริมให้กลไกของสถาบันการศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนได้ภายใต้ระบบโครงสร้างขององค์กร**

แนวทางในการผลักดันให้หน่วยสนับสนุนงานวิจัยของสถาบันการศึกษาในแต่ละจังหวัดสนับสนุนบุคลากรในสถาบันการศึกษาให้ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและจัดการปัญหาท้องถิ่น จากพื้นฐานการเชื่อมร้อยบุคลากรทางการศึกษาในลักษณะของการสร้างตัวคูณอย่างต่อเนื่อง ผ่านประสบการณ์ของการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานไว้ 2 ระดับคือ ระดับปัจเจก หมายถึง กลไกการหนุนเสริมที่มีความเหมาะสมในแต่ละสถาบันที่สอดคล้องและเหมาะสม เพื่อสร้างแนวทางให้เกิดเป็นรูปธรรมของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสามารถขยายผลของแนวคิดสู่การปฏิบัติได้จริง ระดับเครือข่าย หมายถึง กลไกการหนุนเสริมภายใต้ความร่วมมือการบูรณาการองค์ความรู้ผ่านกลไกของทีมนักวิชาการมหาวิทยาลัยลำปาง โดยใช้การพัฒนาให้เกิดรูปแบบงานวิจัยเชิงบูรณาการร่วมกันนำไปสู่การค้นหามหาวิทยาทานทางการศึกษาที่เหมาะสม

กลไกระดับปัจเจก เกิดเป็นการพัฒนาโจทย์วิจัยรายสถาบันภายใต้ระบบโครงสร้าง เพื่อนำเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปปรับใช้เป็นแนวทางการทำงานและการพัฒนาโจทย์วิจัย ซึ่งแต่ละสถาบันต่างมีมุมมองการทำงานวิจัยภายใต้ระบบโครงสร้างที่แตกต่างกัน

- **มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง** ออกแบบให้มีการรวมตัวกันของคณาจารย์ในแต่ละสาขาวิชา ซึ่งประกอบด้วย สาขาวิศวกรรมอุตสาหการ สาขาวิศวกรรมเกษตรและชีวภาพ สาขาบริหารธุรกิจ สาขาศิลปศาสตร์ สาขาการบัญชี (สาขาวิชาการจัดการ) สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร และสาขาสัตวศาสตร์และประมง โดยเน้น “คนเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่วิชา-สาขาเป็นตัวตั้ง” โดยใช้สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่เป็นตัวกำหนดแนวทางการวิจัยในรูปแบบของการทำงานวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Research - CBR) และคาดหวังให้เกิดบทเรียนของการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การจัดการเรียนการสอน การสร้างบทเรียนการบริหารงานวิจัยระดับคณะ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานด้านการศึกษาจาก “Teaching” เป็น “Active Learning” และ การพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ นักวิชาการสายพันธุ์ใหม่ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดงานวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถนำผลของงานสร้างคุณค่าให้กับพื้นที่ ที่ได้จากศาสตร์ที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับพื้นที่ผ่านแนวทางการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ปรับกระบวนการทัศน์จากการใช้เทคโนโลยีนำการเรียนรู้เป็น “ใช้การเรียนรู้นำเทคโนโลยี” โดยเน้นรูปแบบในการขับเคลื่อนร่วมกับระดับโครงสร้างของมหาวิทยาลัยกับพื้นที่งานวิจัยระดับตำบล
- **มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง** ในส่วนของ สถาบันวิจัยและพัฒนา ร่วมกับ อาจารย์ประจำคณะ มนุษยศาสตร์ วิทยาการจัดการ เทคโนโลยีอุตสาหกรรม ครุศาสตร์ ที่เป็นกลุ่มนักวิจัยวิชาการ CBR เดิม และกับนักวิชาการกลุ่มใหม่ โดยออกแบบประเด็นที่เป็นโจทย์ร่วมในพื้นที่ของ ส.ป.ก.ลำปาง ให้ความสำคัญกับการสร้างโจทย์วิจัยและแนวทางในการดำเนินงานในลักษณะของการให้นักวิชาการเชื่อมโยงความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน การสร้างการเรียนรู้ระดับเครือข่ายโดยใช้ฐานข้อมูลเพื่อเสริมสร้าง สนับสนุน ให้เกิด

แหล่งเรียนรู้ร่วม เน้นเครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลชุมชน การพัฒนาศักยภาพชุมชน รวมถึงแนวทางการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง เติมเครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนให้กับนักวิชาการของมหาวิทยาลัยให้สามารถลงพื้นที่ในการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับพี่เลี้ยง หรือเสนอโครงการวิจัยต่อแหล่งทุนในมหาวิทยาลัยในรูปแบบของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนได้ด้วยตนเอง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ระดับองค์กร 6 พันธกิจสงฆ์/3 คณะ ใช้กลไกของห้องเรียนในสาขาพระพุทธศาสนา ชั้นปีที่ 1-2 เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของพระนิสิตที่เป็นที่พึ่งของชุมชนและสังคม โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการทำงาน

ส่วนกลไกระดับเครือข่าย งานในระดับเครือข่ายเริ่มต้นจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง และสถาบันคลังสมองของชาติ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมของนักวิชาการจังหวัดลำปาง ผ่านแนวคิดของกลุ่มนักวิชาการ “มหาวิทยาลัยลำปาง” เพื่อสร้างแนวทางการทำงานร่วมกันในระดับจังหวัดและขยายผลไปยังเครือข่ายนักวิชาการในระดับต่าง ๆ สู่แนวทางในการขับเคลื่อนงานการสร้างนวัตกรรม โดยจะทดลองขึ้นโจทย์วิจัยที่มุ่งเป้าหมายการทำงานของเครือข่ายนักวิชาการ “มหาวิทยาลัยลำปาง” เพื่อสร้างรูปธรรมของวิถีคิดการทำงานเชื่อมโยงเครือข่ายทางการศึกษาและเพื่อผลักดันให้เกิดเป็นยุทธศาสตร์การศึกษาระดับจังหวัด จากการตั้งคำถามของคนในชุมชนโดยมีนักวิชาการในสถาบันการศึกษาร่วมเป็นทีมวิจัย ทั้งนี้แนวทางของยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังคงคาดหวังให้งานวิจัยสามารถรับใช้ท้องถิ่นได้ เกิดองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้ คือ การเอื้อประโยชน์เชิงโครงสร้างให้ผู้สอนจัดการเรียนรู้โดยใช้ฐานจากชุมชนยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับหน่วยงานการศึกษาที่โครงสร้างแข็งตัว การจัดการเรียนการสอนผ่านประเด็นในชุมชนยังเป็นเพียงกลุ่มของบุคลากรที่สนใจและอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของผู้เรียน เกิดนวัตกรรมของการออกแบบการเติมศักยภาพชุมชนจากอบรมเป็นการชวนคิดเพื่อสร้างเป้าหมายร่วม และ เกิดเครือข่ายและการรวมตัวของกลุ่มคนทำงานด้านการศึกษาที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวคนอย่างแท้จริง

จากพื้นที่ของการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันของเครือข่ายนักวิชาการในจังหวัดลำปาง พะเยาแพร่ ได้ขยายผลเป็นความร่วมมือในระดับสถาบันการศึกษาและต่างสถาบัน ที่มีความต่อเนื่องภายใต้กลไกที่กำหนดขึ้นเองอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การหนุนเสริมทักษะการพัฒนาโจทย์วิจัย กระบวนการติดตามในพื้นที่โดยมุ่งเน้นเป้าหมายในการสร้างคุณภาพของเครือข่ายนักวิชาการในการทำงานและกำหนดคุณค่าของการเติมเต็มพลังทางการศึกษาซึ่งกันและกัน รวมถึงสร้างรูปธรรมที่จับต้องได้จากการนำบทเรียนการทำงานของเครือข่ายมาสร้างให้เกิดกลไกการทำงานด้านการศึกษาในพื้นที่เพื่อเกิดเป็นบทเรียนที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบของการจัดการความรู้และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มนักวิชาการในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

2. กลไกการสนับสนุนรูปแบบที่เป็นข้อค้นพบของการทำงาน

จากข้อสรุปที่เป็นชุดความรู้ในการขยายผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับของศูนย์ประสานงานวิจัยไปยังสถาบันการศึกษา โดยการอธิบายผ่านหลักการที่เป็นบทสรุปของ “การสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก” (กาญจนา แก้วเทพ, 2552) ว่า เป้าหมายของการขยายผลไปสู่สถาบันการศึกษามีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับตัวบุคคล ที่เป็น ครูอาจารย์ และนักศึกษา ที่ช่วยเพิ่มขยายโอกาสใน

การเสริมศักยภาพของการวิจัยให้กับบุคลากรในสถาบัน และ ระดับที่เป็นหน่วยของสถาบัน ที่ไม่ใช่เพียงการลงไปสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือในเชิงความรู้ที่เป็นเพียงความสัมพันธ์ทางเดียว แต่ควรเป็นความสัมพันธ์แบบ “ทั้งเป็นผู้ให้และผู้รับ” โดยสามารถให้ชุมชนเป็นเหมือนห้องทดลองทางสังคม ที่จะสร้างความรู้ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกับโลกความเป็นจริงได้ ซึ่งหมายถึงสถาบันการศึกษาสามารถผลิตความรู้ที่ปลดทุกข์ของชุมชนได้ และเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ สำนึกเช่นนี้จึงมีความสำคัญสำหรับการขยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา

หากยังคงให้ความสำคัญในประเด็นหลักที่เป็นคุณลักษณะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งแยกออกเป็นความหมายของคำว่า “การวิจัย” (Research) และ “เพื่อท้องถิ่น” (Community- Based) จะพบว่า กระบวนการของงานวิจัยยังคงให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ใหม่ที่ได้จากการตั้งสมมติฐาน การค้นหา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมเป็นหลักการสำคัญ โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นต้องชัดเจนและปรากฏในชุมชนที่มีองค์ประกอบของ “คน” นั้นหมายถึงสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย หรือหมายรวมถึงนักวิชาการที่เข้าร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้น “ความรู้” ที่ปรากฏอยู่ในตัวคนที่ชัดเจนขึ้น สามารถนำไปคลี่คลายข้อสงสัยบางประการจากที่ไม่เคยทราบสาเหตุจนกระทั่งได้ลงมือทำวิจัย รวมถึงกลุ่มของนักวิชาการที่เกิดชุดความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงในชุมชน ซึ่งในอนาคตความรู้ที่ผลิตขึ้นในสถาบันการศึกษาหรือในตำราอาจไม่สามารถแก้ปัญหของชุมชนได้จริงอีกต่อไป “กลุ่มคน/ชุมชน” ที่เป็นเครือข่ายการทำงานในเชิงประเด็นที่มีขอบเขตมากกว่าคนหรือกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งในระหว่างที่ดำเนินการวิจัยต้องอาศัยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในในเชิงความรู้ และการสนับสนุนของหน่วยงาน ภาครัฐ แนวนร่วม ทำให้เกิดเป็นระบบความสัมพันธ์ใหม่ที่ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นตัวตั้ง ชุมชนเกิดการพึ่งพาความรู้ และเลือกใช้ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ลดบทบาท คัดกรองประเด็นที่เป็นความต้องการโดยการจัดลำดับก่อนหลัง และช่วยให้การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา มีความแม่นยำขึ้นจากข้อมูลที่ได้พิจารณาร่วมกัน

แต่รูปแบบในการสนับสนุนการทำงานวิจัยยังคงต้องอาศัยเกณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ความร่วมมือของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) + อปท. + มหาวิทยาลัย

สถาบันการศึกษา เกิดตัวชี้วัด (4 in 1)	ชุมชน เกิดตัวชี้วัด (3 in 1)	อปท. เกิดตัวชี้วัด (3 in 1)
1. เกิดการวิจัย 2. เกิดการบริการวิชาการ 3. เกิดการบูรณาการการเรียนการสอน 4. เกิดการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	1. เกิดคน(นักวิจัยชุมชน) 2. เกิดความรู้ใหม่(องค์ความรู้ของท้องถิ่น) 3. เกิดการเปลี่ยนแปลง (รูปธรรมการเปลี่ยนแปลง จากการทดลองปฏิบัติการบนฐานงานวิจัย)	1. วิธีการทำงานพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมบนฐานการวิจัย (ใช้ข้อมูลความรู้ในการพัฒนา) 2. ได้เรียนรู้แนวทางการออกข้อกฎหมาย/นโยบายท้องถิ่น 3. ระบบควบคุม กำกับทิศทาง และการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

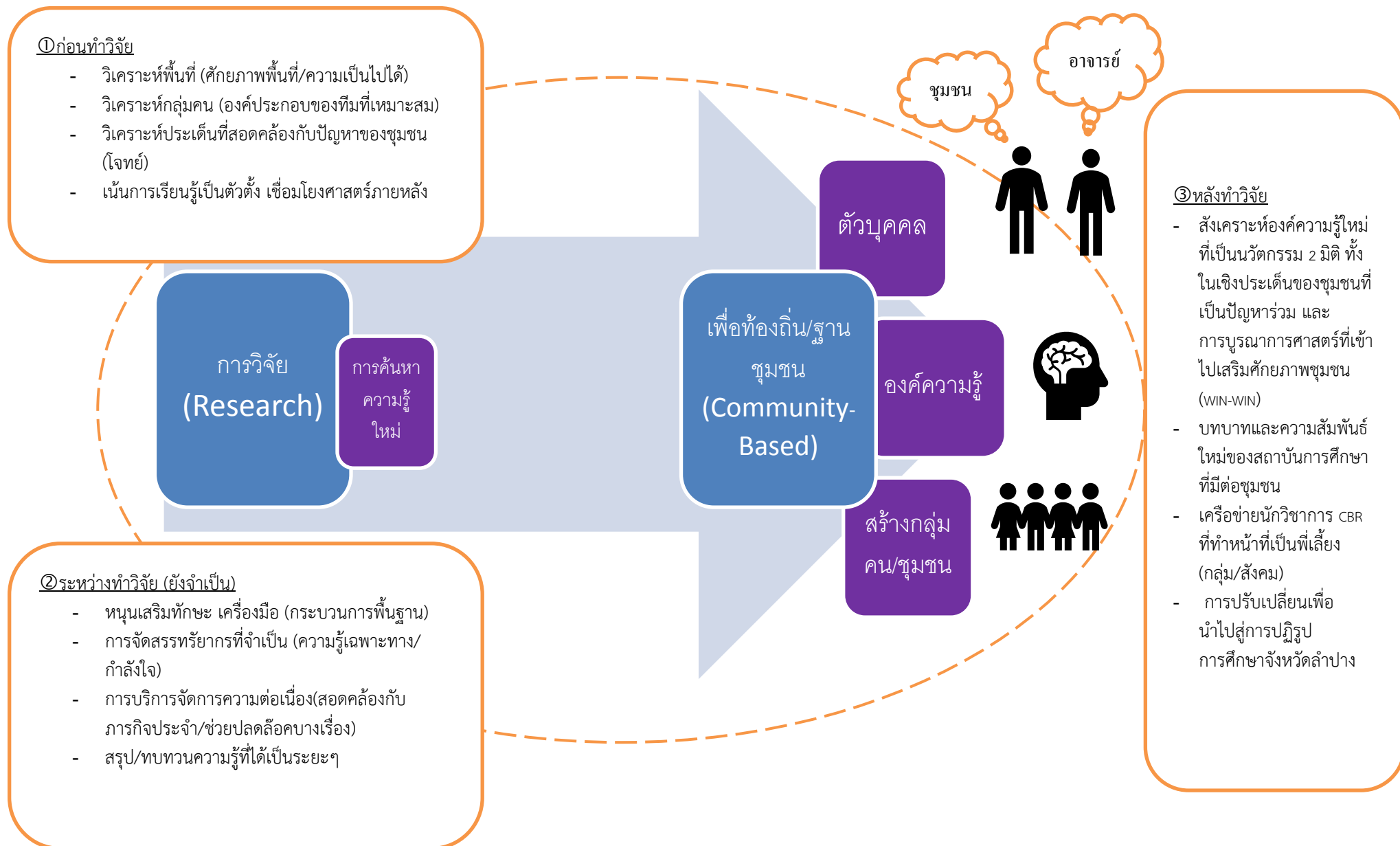
เช่นนั้นแล้ว หากมองกลไกของจังหวัดลำปางในปี 2561 จากการวิเคราะห์พบว่า กระบวนการที่ทำให้ กลไกขับเคลื่อนแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

1) ระยะก่อนดำเนินการวิจัย ในระยะนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากองค์ประกอบของทั้ง 3 มหาวิทยาลัย มีโครงสร้างและแนวทางในการทำงานที่แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการให้งานวิจัย เพื่อท้องถิ่นเป็นฐานในการเพิ่มศักยภาพของบุคลากรการทำงานเชิงพื้นที่ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเพื่อใช้พัฒนาการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริงในพื้นที่ ดังนั้น กระบวนการสนับสนุนของพี่เลี้ยงจำเป็นต้อง 1.1 วิเคราะห์กลุ่มคน/พื้นที่ เพื่อประเมินศักยภาพและความเป็นไปได้ของทีมที่เหมาะสมทั้งใน ส่วนของกลุ่มชุมชนและนักวิชาการ ในขั้นตอนของการคัดสรรทีมนักวิชาการอาศัยกลไกของทีมนักวิชาการ CBR เข้ามาเสริมทัพ เช่น กรณีของ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง และ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง ที่มีนักวิจัยหลักเป็นทีมงานของ ม.ลำปาง ก็ช่วยขับเคลื่อนในเชิงโครงสร้างขององค์กร การจัดทำเวที คัดกรองผู้สนใจ และการเป็นพี่เลี้ยงในเชิงกระบวนการ เป็นต้น ส่วนทีมของชุมชนพี่เลี้ยงจะลงพื้นที่เพื่อชวน กลุ่มนักวิชาการเพื่อจัดทำเวทีการพัฒนาโจทย์ และคัดกรองคนทำงาน ซึ่งใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน 1.2 วิเคราะห์ประเด็นที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน (โจทย์) ที่ผ่านมากการวิเคราะห์ประเด็นเป็นปัจจัยสำคัญต่อ ความชัดเจนในการทำงาน ทั้งนี้อาศัยฐานการวิเคราะห์ประเด็นตามคุณลักษณะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ใน ขณะเดียวกันต้องสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์การพัฒนาของ สกว.ที่ปรับโครงสร้าง ทั้งการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ชาติ และระบบบริหารงานภายใน ส่งผลต่อความไม่ชัดเจนและล่าช้า กระทั่งต่อแผนการดำเนินงานและกลไกที่ ทางพี่เลี้ยงได้กำหนดไว้ ทั้งนี้งานในระยะต้น เน้นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมชุมชน ทีมนักวิชาการ หน่วยงาน เพื่อหลอมรวมแนวคิดและทบทวนทิศทาง ละลายกรอบการ “ร้องขอ” และ “สนับสนุน” ที่ ปราศจากข้อมูลและการวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นขั้นตอนต้นทางที่ต้องติดตั้งระบบให้ชัดเจนตั้งแต่ต้น

2) ระหว่างดำเนินการวิจัย เป็นกระบวนการหนุนเสริมระหว่างทาง ทั้งที่เป็นไปในลักษณะของการทำ ให้ดู และทดลองให้ลงมือทำ เช่น ทักษะการวิเคราะห์ชุมชน เครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ หรือ เทคนิคการ ตั้งคำถาม การจับประเด็น เป็นกระบวนการพื้นฐานที่สามารถทำได้ตลอดทั้งกระบวนการงานวิจัย รวมถึงการ จัดสรรให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะทางในบางประเด็นที่เกี่ยวข้อง ผ่านการฝึกอบรม เช่น การบันทึกข้อมูล เทคนิค เชิงประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ เป็นต้น รวมไปถึง กลไกภายในที่ ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มนักวิชาการ เช่น การลงพื้นที่ของอาจารย์จำเป็นต้องสื่อสารกับระบบการบริหาร ของสถาบันเพื่อให้เป็นงานในภารกิจและสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย ในขณะเดียวกันพี่เลี้ยง จำเป็นต้องสร้างพื้นที่สาธารณะให้ชุมชนได้ก้าวข้ามวิธีการเรียนรู้เดิมในลักษณะเป็นผู้รับเพียงอย่างเดียว ให้ เป็นผู้นำเสนอความคิดและแลกเปลี่ยนในประเด็นที่เห็นต่าง โดยสร้างความเท่าเทียมของความรู้ในฐานะของ นักวิจัยที่มีศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมภายใต้วิธีการค้นหาและสร้างความรู้ที่เป็นประเด็นร่วมไปพร้อม ๆ กัน เป็นการ ปลดล็อกความรู้สึกในใจและให้คุณค่าของการเรียนรู้เป็นที่ตั้ง จากบทเรียนที่ผ่านมาของ มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง พบว่า ในเบื้องต้นยังพบว่า ชุมชนยังให้ความเกรงใจกับอาจารย์อยู่ แต่ก็ยังมี สัญญาณของความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่จะพัฒนาการเรียนรู้ให้เกิดมิติการเรียนรู้ใน รูปแบบใหม่ๆ ร่วมกัน และในขณะนี้อาจารย์ก็ติดกับดักของการเป็นผู้สอน ผู้ส่งผ่านความรู้ ซึ่งอาจไม่คุ้นชินกับ การรอคอยให้เกิดการเรียนรู้ที่ค่อยๆก่อตัวขึ้น การ AAR จึงต้องย้ำในทุกเวทีพร้อมทั้งยกตัวอย่างของ ปรากฏการณ์การเรียนรู้ที่บังเกิดเป็นระยะ ๆ

3) หลังเสร็จสิ้นการวิจัย ในขั้นตอนนี้พี่เลี้ยงยังไม่สามารถอธิบายกลไกได้อย่างชัดเจน แต่วาง แนวทางของกระบวนการที่ต้องดำเนินการไว้ คือ 3.1 จำเป็นต้องสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นนวัตกรรม 2 มิติ ทั้งในเชิงประเด็นของชุมชนที่เป็นเจ้าของปัญหาที่ออกแบบกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิชาการ และ

การบูรณาการศาสตร์ที่เข้าไปเสริมศักยภาพชุมชน (WIN-WIN) ซึ่งความรู้ใน 2 มิตินี้ จะทำให้ทั้งชุมชนและนักวิชาการสามารถมองการจัดการความรู้ของตนเองได้ชัดเจนมากขึ้น เช่น ชุดความรู้ในการจัดการปัญหาผ่านวิธีการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ไม่ใช่การรอการแก้ปัญหาเพียงอย่างเดียว หรือการแสวงหาความรู้เพื่อใช้ยกระดับงานวิจัยที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนของกลุ่มนักวิชาการ 3.2 บทบาทและความสัมพันธ์ใหม่ของสถาบันการศึกษาที่มีต่อชุมชน จากที่เคยเป็นเพียงพบปะของ “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” เพียงอย่างเดียว บทบาทใหม่ที่มาจากความสัมพันธ์ที่เกิดจากการพึ่งพาอาศัยกัน มหาวิทยาลัยไม่ทิ้งชุมชนและเป็นที่พึ่งของชุมชนได้จริง และชุมชนก็เป็นห้องเรียนขนาดใหญ่ที่จะใช้ทำการฝึกและสร้างความรู้ที่ใหม่ และ สด เพียงพอและพอดีกับความทุกข์ร้อนของชุมชน 3.3 สร้างเครือข่ายนักวิชาการ CBR ที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง (กลุ่ม/สังคม) ที่สามารถนำไปขยาย กระจาย หรือใช้ประโยชน์ในกลุ่มนักวิชาการรุ่นใหม่ ซึ่งกลไกดังกล่าวหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงาน น่าจะนำไปอธิบายเพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับรูปแบบการทำงานในกลุ่มของสถาบันการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ต่อการช่วยเหลือคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ทั้งในเชิงความรู้ใหม่ที่ร่วมกันสร้าง หรือวิธีการสร้างการเรียนรู้แบบใหม่ โดยใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ดังกลไกที่สามารถอธิบายได้จากผลการดำเนินงานปี 2561 ตามภาพ

ภาพที่ 8 กลไกสนับสนุนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.ลำปาง

จากผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ สรุปได้ว่า **รูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง** ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ได้วางรูปแบบการทำงานไว้ 3 แนวทางกับ 3 มหาวิทยาลัย ประกอบด้วย 1) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (มทร.) ลำปาง ใช้ประเด็นน้ำและป่าต้นน้ำเป็นเพื่อสร้างการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระดับตำบล โดยบูรณาการกลุ่มนักวิชาการสหสาขา แต่เป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยเดียวกัน โดยการเริ่มเรียนรู้พื้นที่จากการพัฒนาโจทย์ไปพร้อม ๆ กับพี่เลี้ยง (Learning By Doing) สกัดความคิดการเอา “ความรู้จากศาสตร์” เป็นตัวตั้ง เป็นการใช้ “คน-ชุมชน” เป็นตัวตั้ง เพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่ใช้กระบวนการเรียนรู้นำเทคโนโลยี และสอดคล้องกับพันธกิจมหาวิทยาลัยทั้งงานวิจัย การบูรณาการการเรียนการสอน และงานบริการวิชาการ สถานะโครงการอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินงานระยะที่ 1 ปี 2561 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (มรภ.) มีหลักการสำคัญในการวางแผนงาน 4 ข้อ คือ 2.1) ใช้ “พื้นที่” เป็นตัวร่วม คือ จังหวัด เพราะมีกลไกบริหารที่ค่อนข้างจะชัดเจนอยู่แล้ว มีทรัพยากรในการบริหารไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ กำลังคนชัดเจน ขาดข้อมูลความรู้ ขาดการมีส่วนร่วม ฉะนั้นงานนี้จึงเน้นการเข้าไปเสริมกลไกการจัดการของภาคี จังหวัด ซึ่งหมายรวมถึง สถาบันการศึกษา และ ส.ป.ก 2.2) โจทย์วิจัยเป็นปัญหาระดับจังหวัด หมายความว่าทุกคนเห็นว่าเรื่องนี้ควรจะทำ เป็นโจทย์เชิงพัฒนา ไม่ใช่โจทย์วิจัย คือ ปัญหาที่มีมาทางพัฒนา แต่ว่าจะต้องมีกระบวนการบางอย่างมาแปลให้เป็นโจทย์วิจัย การตอบโจทย์ลักษณะนี้ต้องการการบูรณาการงานหลายสาขา ไม่ใช่งานสังคมศาสตร์อย่างเดียว ไม่ใช่งานเศรษฐศาสตร์ หรือเทคโนโลยีอย่างเดียว 2.3) กลไกจังหวัดเป็นผู้ร่วมกำหนดโจทย์ และร่วมกำกับการทำงาน คือ ทำไปด้วยกัน กระบวนการจึงเป็นการพัฒนาบนฐานข้อเท็จจริง ข้อมูลความรู้ และการมีส่วนร่วม (Collaboration) ตั้งแต่ต้น 4) ทำงานบนฐานข้อมูล และข้อเท็จจริง ไม่ใช่ความเห็น หรือความเชื่อ ซึ่งสถานะอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาโจทย์วิจัยและหาหรือแนวทางการทำงานร่วมกัน 3 ฝ่าย ทั้ง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และสำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดลำปาง 3) มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (มจร.) วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีแนวทางการทำงาน 2 ระดับคือ 3.1) ระดับคณะที่มีอาจารย์ประจำสาขา ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชารัฐศาสตร์ และสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะแนว ร่วมกับพระนิสิตและฆราวาส ในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน 3.1) ระดับบริหาร มุ่งเน้นการสังเคราะห์กระบวนการสร้างการเรียนรู้ ที่จะพัฒนาพระนิสิตให้เป็นพระนักจัดกระบวนการ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ และสร้างศรัทธา ต่อคนในชุมชน ซึ่งกระบวนการออกแบบงานวิจัยจะสัมพันธ์กับพันธกิจของสงฆ์ 6 ประการ ซึ่งประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ สถานะอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาข้อพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับทีมอาจารย์ของทาง มจร.

และ ในส่วนของกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พบว่า กลไกที่เหมาะสมยังต้องอาศัยข้อมูลจากการดำเนินงานจนสิ้นสุดการดำเนินงานภายใต้การค้นหารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ในปี 2564 โดยในเบื้องต้นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางได้สรุปเบื้องต้นของกลไกการทำงานไว้ 3 ระยะ คือ ระยะก่อนดำเนินการวิจัย ระหว่างการดำเนินงาน และระยะเสร็จสิ้นการดำเนินงาน ซึ่งในแต่ละระยะถูกออกแบบการหนุนเสริมให้มีความสอดคล้องที่เอื้อให้เกิดการขับเคลื่อนไปในทิศทางที่จะทำให้สถาบันการศึกษาสามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการดำเนินงาน

จากทิศทางการดำเนินงานในปี 2561 ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ที่มุ่งเน้นการศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง และ เพื่อศึกษากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สามารถสรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

จากการดำเนินงานตาม วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อการศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง ข้อสรุป ในเชิงปริมาณ เกิดรูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้กลไกของสถาบันอุดมศึกษา 3 มหาวิทยาลัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ **กลุ่มที่ 1** ได้รับการอนุมัติภายใต้ชุดโครงการประเด็นน้ำและป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนงานในระดับตำบลที่มีองค์ประกอบของนักวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปาง และ แกนนำชุมชนตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน 2 บ้านสาขา (ชาติพันธุ์ลาหู่ และชาติพันธุ์ปกาเกอญอ) ในประเด็นย่อย 4 โครงการประกอบด้วย

โครงการที่ 1 โครงการแก้ไขปัญหาตะกอนทับถมที่ส่งผลต่อการตื่นขึ้นของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคโดยการมีส่วนร่วมบ้านหัวฝาย (หมู่ 3) และบ้านทุ่งผึ้ง (หมู่ 4) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 2 โครงการบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์อย่างพอเพียงและเป็นธรรมในพื้นที่บ้านแจ้คอน (หมู่ 6) และบ้านแจ้คอน (หมู่ 2) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 3 โครงการการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้งชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง (หมู่ 1) และ บ้านแม่จอกฟ้า(บ้านสาขาหมู่ 5) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

โครงการที่ 4 โครงการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหัวยาวด (บ้านสาขาหมู่ 1) ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

และ 1 ชุดโครงการ ประกอบด้วย โครงการสร้างชุดความรู้การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

งบประมาณรวมที่สนับสนุนโดย สกว.เพื่อดำเนินการรวมทั้งสิ้น 1,872,670 บาท (-หนึ่งล้านแปดแสนเจ็ดหมื่นสองพันหกกร้อยเจ็ดสิบบาทถ้วน-) โดยใช้งบประมาณในการพัฒนาข้อเสนอโครงการจนกระทั่งได้รับอนุมัติโครงการนับตั้งแต่พัฒนาโจทย์ พุทธศักราช 2560 - กันยายน 2561 รวมทั้งสิ้น 10 เดือน จำนวน 122,266 บาท (-หนึ่งแสนสองหมื่นสองพันสองร้อยหกสิบบาทถ้วน-) แบ่งเป็นขั้นตอนในการดังนี้

- 1) การพัฒนาโจทย์วิจัย ตั้งแต่ เดือน พุทธศักราช 2560 ถึง กันยายน 2561 จำนวน 10 เดือน
- 2) เวทีพิจารณาโครงการร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบที่ 1 วันที่ 28 เดือนมีนาคม 2561
- 3) การปรับแก้ไขข้อเสนอตามคำแนะนำของ สกว. เดือนเมษายน 2561
- 4) ช่วงการรอข้อสรุปผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการ เดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม จำนวน 2 เดือน
- 5) เวทีพิจารณาโครงการร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น รอบที่ 2 วันที่ 13 เดือนสิงหาคม 2561

- 6) การปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการตามคำแนะนำของสกว. รอบที่ 2 เดือนสิงหาคม 2561
- 7) การยกย่องขออนุมัติทำสัญญาชุดโครงการ เดือนกันยายน 2561

กลุ่มที่ 2 อยู่ในช่วงการวางแผนการพัฒนาโจทย์ ประกอบด้วย 1) รูปแบบการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง และ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) 2) รูปแบบการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง บูรณาการใน 6 พันธกิจสงฆ์ เพื่อสร้างการสร้างสรรค์คนบุคลิกที่มีคุณภาพคืนสู่ชุมชนในจังหวัดลำปาง ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มมีแนวทางในการทำงานร่วมกันในปี 2562

โดยใช้ระยะเวลาในการพัฒนาข้อเสนอโครงการนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2561 - กันยายน 2561 แบ่งเป็นขั้นตอนในการดังนี้

1. การประชุมหารือร่วมกับคณะทำงานชุดบริหารทั้งในส่วน of สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการบูรณาการงานร่วมกัน และจำนวน 2 ครั้ง
2. การประชุมทีม และคณะทำงานกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดแนวทางและยกย่อง จำนวน 2 ครั้ง
3. ยกย่องข้อเสนอโครงการและกรอบแนวคิดในการทำงานเพื่อพิจารณา จำนวน 1 ครั้ง

ในส่วนของการติดตามการดำเนินงานโครงการที่ได้รับการอนุมัติแล้ว แบ่งเป็น 3 กิจกรรม คือ 1) งานติดตามพื้นที่ กศน.พะเยา 2) งานติดตามจังหวัดลำปาง และ 3) เวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ ทั้งในจังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีการติดตามสนับสนุนการดำเนินการในระยะที่ 2 และการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ออกแบบการทำงานร่วมกับทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา โดยมีเป้าหมายตามจุดประสงค์ของงานพัฒนากลไกพี่เลี้ยงพะเยา (โครงการวิจัยวิจัยการพัฒนากลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา) และจังหวัดลำปางติดตามสนับสนุนโดยทีมของนักวิชาการมหาวิทยาลัยลำปางและทีมศูนย์ประสานงานฯเป็นหลัก **ในส่วน of จังหวัดพะเยา** สร้างความชัดเจนในแต่กิจกรรมการวิจัยและเชื่อมโยงสู่ความรู้และข้อค้นพบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้กระบวนการติดตามเนื้อหาถูกออกแบบมาเพื่อฝึกให้นักวิจัยมีการวางแผนโดยมีเงื่อนไขร่วมกัน คือ

- ก่อนลงพื้นที่ต้องมีการประสานเพื่อนัดหาหมายล่วงหน้าทั้งในส่วน of ทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา ทีมนักวิชาการและทีมชาวบ้าน
- ทีมวิจัยส่ง session plan ให้กับพี่เลี้ยงเพื่อวางแผนให้สอดคล้องกับกิจกรรมรวมถึงระบุบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งนักวิจัยทุกโครงการได้รับการฝึกอบรมมาแล้วในเรื่องของ “การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมและบทบาทของการเป็นวิทยากรกระบวนการ” ซึ่งจะใช้กลไกการติดตามงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย
- การย้ำเรื่องการบันทึกกิจกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และสามารถนำมาทบทวนซ้ำในคราวต่อไป ซึ่งกลไกลักษณะนี้ในมุมของการจัดการศึกษา คือแนวทางสำคัญสำหรับชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะของการอ่านออกเขียนได้ให้กับนักวิจัยชุมชนที่เป็น อสม. แกนนำ ผู้สูงอายุ และกลุ่มชาติพันธุ์
- หลังเสร็จสิ้นงานติดตามทีมพี่เลี้ยงร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ต้อง AAR เพื่อทบทวนบทเรียนที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงเนื้อหาที่กำหนดตาม session plan และกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมจุดติดขัด
- เติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

เหล่านี้เป็นแนวทางที่พี่เลี้ยงใช้เป็นกระบวนการในการติดตามงานในพื้นที่ แต่ในปัจจุบันพื้นที่จังหวัดพะเยาได้ใช้กลไกการติดตามร่วมกับทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา ซึ่งองค์ประกอบของการติดตามนั้น จะต้องประกอบไปด้วย **พี่เลี้ยงลำปาง** ในบทบาทของ Trainer และบทบาทที่ปรึกษาโครงการการสร้างพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา ที่ช่วยวิเคราะห์ให้มุมมอง เป็นผู้รู้บางเรื่องทั้งวิธีวิทยาและเนื้อหา ช่วยหนุนเสริมในสิ่งที่ทีมวิจัยทำไม่ได้ รวมถึงเป็นผู้ช่วยชี้ถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น **กลไกพี่เลี้ยงพะเยา** ในบทบาทของการฝึกเป็นพี่เลี้ยงโดยใช้ Case ของพื้นที่พะเยาเป็นพื้นที่ฝึกปฏิบัติ ซึ่งจะมีระดับงานการแบ่งบทบาทที่ลงรายละเอียด ทั้งกลุ่มที่ทำหน้าที่ประสานงานภายใน หรือ กลุ่มม้า เร่วที่สามารถให้คำปรึกษากับพื้นที่ได้ทันทีที่ในกรณีที่พี่เลี้ยงยังไม่สามารถลงพื้นที่ได้ ทั้งวิธีการใช้การ ประสานงานผ่านโทรศัพท์ หรือการลงพื้นที่เพื่อประเมินสถานการณ์ ซึ่งกลุ่มนี้จะประกอบไปด้วยทีมนักวิจัย กศน.ภูเขา (พี่เลี้ยงรุ่น1) และมีการพัฒนาทีมกลไกพี่เลี้ยงเพิ่มเติม (พี่เลี้ยงรุ่น 2) เพื่อให้ครอบคลุมการดูแล งานในพื้นที่จังหวัดพะเยา

ในพื้นที่จังหวัดลำปาง มีการติดตามโครงการในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้งระดับประกอบด้วย 1 ชุดโครงการใหญ่ และ 4 โครงการย่อย ในประเด็นการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำ ตำบลทุ่งผึ้ง โดยหนุนเสริม เติมเต็มกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับทีมอาจารย์ใหม่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาลำปาง และทีมชุมชนในพื้นที่ รวมถึงการเติมความรู้ เทคนิค ทักษะ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างการลงพื้นที่ในบทบาทของพี่เลี้ยงลำปาง

งานเชิงคุณภาพ ระหว่างการดำเนินงานสามารถอธิบายคุณลักษณะของการค้นหารูปแบบกระบวนการบ่มเพาะนวัตกรรมชุมชนในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยใช้เครื่องมือกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) และการสร้างนวัตกรรมชุมชนซึ่งหมายถึงคนหรือกลุ่มคนในชุมชนเป้าหมายที่กล้าคิดกล้าตั้งคำถามใหม่ๆ มีมุมมองใหม่ๆ จากสิ่งที่คุ้นเคย และมีความกล้าที่จะลองทำแบบ improving หรือคิดไป ลงมือไป ปรับแก้ไขไปเพื่อให้ได้คำตอบอย่างมุ่งมั่นและจริงจัง ทั้งในกลุ่มของทีมวิจัยที่เป็นนักวิชาการในสถาบันการศึกษาในพื้นที่ลำปาง (ม.ลำปาง) มาร่วมกันทำงานพัฒนาพื้นที่ลำปางร่วมกัน ที่จะเป็พี่เลี้ยงให้คำปรึกษาและเป็นโค้ชให้กับคนและ/หรือกลุ่มคนที่พร้อมรับการปรับกระบวนการคิดและทำในสิ่งใหม่ๆ ที่ต่างจากสิ่งที่คุ้นเคยด้วยพื้นฐานการเรียนรู้ของตนเองเป็นที่ตั้ง ซึ่งหากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกำหนดเป้าหมายปลายทางที่ “นวัตกรรมการเรียนรู้ในทุกมิติ” ในเบื้องต้นก็สามารถคาดการณ์ได้ว่าผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะประกอบด้วย

1) ผลต่อสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัย คาดการณ์ว่าจะเกิดผลดังนี้ 1.1) การพัฒนาศักยภาพตัวผู้สอนเอง ในบทบาทการเรียนการสอนใหม่คือ เป็น Coach ที่คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยใช้ปัจจัย 3 องค์ประกอบหลักมาสนับสนุน ได้แก่ 1) เวลา 2) โอกาส หรือเวที และ 3) โมตรี้ ทั้งความใจกว้างรับฟังและทำงานเป็นทีม ใช้ความรู้ Multimedia จัดทำสื่อนวัตกรรมออกมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ เกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ผ่านเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นร่วมกัน 1.2) การปรับปรุงการเรียนการสอนแบบเดิม ทั้งวิธีการสอน เนื้อหาวิชา การวัดและประเมิน ผล และสื่ออุปกรณ์การสอน มาเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เรียนรู้จากประสบการณ์ผู้เรียนจึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และใช้ความรู้เกี่ยวกับ Multimedia มาใช้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ และสร้างความสนใจใฝ่เรียนรู้และเกิดความอยากรู้อยากเห็น 1.3) การสร้างองค์ความรู้ใหม่เผยแพร่ไปสู่ครู – อาจารย์ท่านอื่น ๆ 1.4) เป็นผลงานทางวิชาการขอเลื่อนวิทยฐานะ หรือปรับตำแหน่งให้สูงขึ้นได้

2) ผลต่อเครือข่ายสถาบันการศึกษาเพื่อร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นลำปาง “มหาวิทยาลัยลำปาง” คาดการณ์ว่า 2.1) พื้นที่วิจัยจะเป็นแหล่งเรียนรู้การเป็นพี่เลี้ยงของอาจารย์รุ่นใหม่ให้กับนักวิจัยชุมชน 2.2) เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกันของกลุ่มสถาบันการศึกษา ทั้งด้าน การทำงานเป็นทีม และเป็นระบบในงานพัฒนา 2.3) พัฒนาเป็นที่ปรึกษาวิชาการที่มีความพร้อมให้กับงานพัฒนาของจังหวัด

3) ผลต่อชุมชนลำปาง ซึ่งเป็นฐานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ 3.1) ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความต้องการ มีการปรับวิถีคิดที่นอกกรอบเดิมที่เคยชินพอสมควร คือ จากที่เคยเข้าใจว่า การเรียนรู้คือการศึกษามากกว่าเพื่อให้ได้นั้น มาเป็นการเรียนรู้ที่นำมาใช้พัฒนางาน พัฒนา ชีวิต และ พัฒนา สังคมประเทศชาติ 3.2) นักวิจัยชุมชน เกิดเป็นการเรียนรู้และได้ความรู้ที่แนบแน่นอยู่กับงาน เกี่ยวพันอยู่กับปัญหา เป็นความรู้ที่มีบริบทที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาตัวใจที่ยั่งยืนมาก่อน โดยใช้ปัญหา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเป็นหลัก เรียกได้ว่ามีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นที่จะเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ทำงานด้วยใจที่เปิดกว้าง เป็นใจที่ว่างพอที่จะเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาโดยไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งเก่าๆ ได้ด้วยใจที่ไม่มีอคติ มองทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นในลักษณะที่ใหม่ สด เสมอให้เป็นความรู้สึกเหมือนกับเป็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ไม่ซ้ำกับสิ่งที่ได้เกิดไปแล้วในอดีต เป็นความรู้สึกตื่นต่องานแบ่งปันและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

4) ผลต่อ อปท. และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งการเรียนรู้สามารถ 4.1) ตอบสนองนโยบายโมเดล “ประเทศไทย 4.0” ที่อปท.และหน่วยงาน ร่วมกับชุมชนเองประสานความร่วมมือกัน โดยทำงานแบบบูรณาการทุกภาคีเครือข่าย 4.2) เกิดการสร้างระบบความสัมพันธ์กับกลุ่ม องค์กรชุมชนหน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน 4.3) ได้ต้นแบบการส่งเสริมบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 4.4)แผนแม่บทที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้น โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงและพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิธีคิดแบบพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก 4.5) เป็นเส้นทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มีการเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนา เป็นการจัดการ “ทุน” ของชุมชน ในชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับภูมิปัญญา

ซึ่งผลการดำเนินงานนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตามวัตถุประสงค์การทำงานในข้อที่ 2 เพื่อตอบโจทย์ของการเป็นศูนย์แห่งนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ของชุมชนผ่านการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นเครื่องมือที่ร่วมกันออกแบบเนื้อหาและกระบวนการที่ลงตัว คือ เป็นภาระ งานประจำ ไม่ซ้ำซ้อนกันและหนุนเสริมปิดจุดอ่อนกัน ระหว่างหน่วยงาน อปท. และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ที่สามารถสร้างบรรยากาศ เครื่องมือ แนวคิดการแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้ เหมาะสมและอย่างต่อเนื่องกับบริบทสังคมพื้นที่

5.2 อภิปรายผล

จากบทเรียนของการใช้งานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนงานการศึกษาจังหวัดลำปางพบว่า มีกลไกภาคีเครือข่ายคนทำงานอยู่ในพื้นที่จำนวนไม่น้อย และยังคงทำงานอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามผลการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนงานของภาคีเครือข่ายดังกล่าวนั้นยังขาดพลัง ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบเต็มทั้งพื้นที่ของจังหวัดลำปาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสมมติฐาน คือ “ภาคีเครือข่ายคนทำงานและภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัดลำปาง ยังขาดการวางเป้าหมายร่วมกัน” ซึ่งเป็นภาพใหญ่ของการพัฒนาที่คนลำปาง “ยอมรับและเข้าใจร่วมกัน” และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ “ยังขาดกลไกที่จะเป็นแกนประสานงานเชื่อมร้อยภาคีเครือข่าย” อีกประการหนึ่งคือ การมองเป้าหมายของการศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาแบบการศึกษา หรือกลไกการศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียว ให้ความสำคัญกับการ “จัดการศึกษา” (Education) มากกว่า “การเรียนรู้” (Learning) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางขับเคลื่อนงานทางด้านการศึกษานับตั้งแต่ปี 2550 – 2560 โดยมีคำถามจากชาวบ้านในพื้นที่วิจัยตั้งข้อสังเกตและเกิดคำถามเกี่ยวกับระบบการศึกษาว่า “การจัดการศึกษาที่เป็นอยู่นั้นเน้นสร้างให้คนในพื้นที่เอาความรู้สำเร็จรูปจากภายนอกเพื่อนำมาแก้ไขของตนเอง และเป็นการจัดการที่ศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาท่องจำมากกว่าคิดแสวงหาคำตอบด้วยตัวเอง” จึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ใช้ประเด็นการศึกษาเชื่อมร้อยกลุ่มคนในพื้นที่โดยที่มีข้อสงสัยว่า “การศึกษารูปแบบไหน? ถึงจะช่วยให้คนในชุมชนล้มตาอ้าปากและมีความรู้เพียงพอที่แก้ไขปัญหาของตนเองได้” และเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องบนฐานของการจัดการศึกษาทั้งในระบบ และ นอกกระบบ เกิดเป็นการเชื่อมร้อยกลุ่มคนและภาคี เครือข่ายที่เกี่ยวข้องในจังหวัดลำปาง ทั้งครูในโรงเรียนเขตพื้นที่ ครู กศน. นักศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท อาจารย์ในมหาวิทยาลัย พระสงฆ์ จนกลายเป็นเครือข่ายคนทำงานด้านการศึกษา ผ่านการสนับสนุนงานวิจัยกว่า 76 โครงการ ทั้งในจังหวัดลำปางและพะเยา

บทบาทของการทำงานด้านการศึกษาของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางในช่วง 10 ปี นับตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา ได้มีความพยายามและมุ่งหวังในการแสวงหารูปแบบการสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมเน้นการปรับเปลี่ยน “กระบวนการเรียนรู้” ของคนไทยภายใต้งานการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบสร้างเครือข่ายทางการศึกษาที่มีคุณภาพให้มีปริมาณที่มากพอที่จะสร้างรูปธรรมของแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จนกระทั่งเกิดบทเรียนกับเครือข่ายการศึกษาทุกระดับ ข้อค้นพบสำคัญ พบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในชั้นเรียนที่มีผู้สอนเป็นผู้กุมความรู้เอาไว้เพียงผู้เดียว และป้อนความรู้นั้นให้กับผู้เรียนทุกคนพร้อม ๆ กันในแบบเดียวกัน (Passive Learning) แต่จำเป็นจะต้องอาศัยผู้ที่ช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมให้เหมาะแก่การเรียนรู้ ซึ่งเรียกว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือพี่เลี้ยง (Facilitator) ที่จะหยิบฉวยเครื่องมืออะไรมาใช้ก็ได้เพื่อสร้างให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกับคนอื่นอย่างเป็นกัลยาณมิตร แต่การศึกษาไทยยังขาด Facilitator ที่ดี ที่จะช่วยเป็นพี่เลี้ยงและให้คำแนะนำกับผู้ที่ทำงานในระดับปฏิบัติได้อย่างเพียงพอ ที่สำคัญคือ ตัวปลดล็อกความคิดของในการจัดการเรียนการสอน คือ ผู้สอนยังขาดต้นทุนของข้อมูลความรู้ และวิธีการสร้างเรียนรู้ที่จะสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง ซึ่งฐานการเรียนรู้เหล่านั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสอดคล้องกับผู้ใช้ประโยชน์นั้นคือ “คนในชุมชน” ซึ่งการศึกษาในยุคปัจจุบันยังมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องมองการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่มเป้าหมาย

ปี พ.ศ.2554-2556 พี่เลี้ยง สกว.ลำปาง เริ่มกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อสร้างรูปธรรมการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย“การยกระดับกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์ทางการศึกษา” โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ 1) การทดลองขึ้นโจทย์วิจัยเชิงโครงสร้างของสถาบันการศึกษาทั้ง 5 สถาบันเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ 2) ทดลองขึ้นโจทย์วิจัยที่มุ่งเป้าหมายการทำงานของเครือข่ายนักวิชาการ “มหาวิทยาลัยลำปาง” เพื่อสร้างรูปธรรมของวิธีการทำงานเชื่อมโยงเครือข่ายทางการศึกษาและเพื่อผลักดันให้เกิดเป็นยุทธศาสตร์การศึกษาระดับจังหวัด 3) การขึ้นโจทย์วิจัยจากการตั้งคำถามของคนในชุมชนโดยมีนักวิชาการในสถาบันการศึกษาร่วมเป็นทีมวิจัย ทั้งนี้แนวทางของยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังคงคาดหวังให้งานวิจัยสามารถรับใช้ท้องถิ่นได้ เกิดองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้ คือ การเอื้อประโยชน์เชิงโครงสร้างให้ผู้สอนจัดการเรียนรู้โดยใช้ฐานจากชุมชนยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับหน่วยงานการศึกษาที่โครงสร้างแข็งตัว การจัดการเรียนการสอนผ่านประเด็นในชุมชนยังเป็นเพียงกลุ่มของบุคลากรที่สนใจและอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของผู้เรียน เกิดนวัตกรรมของการออกแบบการเติมศักยภาพชุมชนจากอบรมเป็นการชวนคิดเพื่อสร้างเป้าหมายร่วม และเกิดเครือข่ายและการรวมตัวของกลุ่มคนทำงานด้านการศึกษาที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวคนอย่างแท้จริง และ ในปี 2557- 2560 พี่เลี้ยงลำปาง ได้กำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกับเครือข่ายในการยกระดับองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์และการขยายผลในพื้นที่รูปธรรมทางการศึกษา โดยนำบทเรียนและแนวคิดที่ได้มาทดลองสร้างพื้นที่รูปธรรมทางการศึกษาที่ยังเกาะเกี่ยวกันภายใต้ระบบของเครือข่าย

มหาวิทยาลัยลำปาง ไปยังกลุ่มของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนพียะ และ กลุ่มของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา ผ่านการทดลองขับเคลื่อน “กลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยา” เกิดข้อค้นพบใหม่ ในหน่วยงานการศึกษากลุ่มใหม่ ที่เป็นทีมจากมหาวิทยาลัยลำปาง วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนพียะ กศน.จังหวัด อำเภอก และนักวิจัยชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการสร้างพี่เลี้ยงนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในหน่วยงานทางการศึกษาที่มีขอบเขตการทำงานที่กว้างกว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) ทั่วไปที่มุ่งเฉพาะชุมชน การทำงานของระบบกลไกพี่เลี้ยง ของ กศน.พะเยา ที่เข้มแข็งและต่อเนื่องขึ้นอยู่กับแนวทางการพัฒนาระบบ 3 ส่วนไปพร้อมกันคือ 1) พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงบนพื้นฐาน “ทำไปเรียนรู้ไป” ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2) ปรับปรุงระบบกลไก พี่เลี้ยงให้ทำงานได้ภายใต้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงในพื้นที่และสอดคล้องกับระบบบริหารจัดการในองค์กร กศน. รวมทั้ง 3) การแสวงหาภาคีเครือข่ายหนุนเสริมงานในพื้นที่

จากเส้นทางของการทำงานด้านการศึกษา จังหวัดลำปาง สามารถประมวลให้เห็นเป็นแนวทางในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขับเคลื่อนร่วมกันภายใต้รูปแบบการศึกษา 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งบทสังเคราะห์ต่อรูปแบบการสนับสนุนงานพบว่า องค์ความรู้ และพื้นที่รูปธรรมที่เกิดขึ้นภายใต้ **การศึกษาในระบบ** ในกลุ่มอุดมศึกษา และ ประถมศึกษา **การศึกษานอกระบบ** ในกลุ่มของ กศน. และ **การศึกษาตามอัธยาศัย** ในกลุ่มของนักวิจัยชาวบ้านที่เป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ที่มาจากฐานของชุมชนเอง ยังคงใช้เป็นฐานสำคัญเพื่อนำไปสู่แนวทางที่จะมุ่งส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ ตามแนวทางของแผนยุทธศาสตร์ชาติในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพด้านทรัพยากรมนุษย์ในประเด็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ในประเด็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเอง และการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

ในปี 2561-2564 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง จึงมุ่งค้นหารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” โดยใช้กลยุทธ์ผ่านแนวคิดการขับเคลื่อน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) และ แนวคิดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBE) เพื่อเชื่อมโยงความรู้วิชาการ จากกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องทั้ง ครู อาจารย์ นักวิชาการ ภาศึเครือข่าย เพื่อหนุนเสริมศักยภาพและร่วม เรียนรู้ฐานของชุมชนในประเด็นที่หลากหลาย สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อ มุ่งสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนไทย

จากข้อค้นพบในปี 2561 แนวทางในการแสวงหากลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมกับการศึกษาใน ระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของจังหวัดลำปาง ที่สามารถหนุนเสริมและสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน ประกอบด้วย 1) รูปแบบของการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงประเด็นผ่านชุด โครงการ ที่ประกอบไปด้วย 1 โครงการชุด 4 โครงการย่อยระดับหมู่บ้าน ในประเด็นการสร้างความรู้เรื่องการ บริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำโดยการมีส่วนร่วมของคณะทำงานที่เป็นนักวิชาการในสหสาขา มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชชมคลลำนา ลำปาง ทำงานร่วมกับชุมชน 7 หมู่บ้านในตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม 2) แนว ทางการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชิงพื้นที่ผ่านชุดโครงการ ที่ประกอบไปด้วย 1 โครงการชุด 5 พื้นที่ระดับ อำเภอ ในประเด็นการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดลำปาง โดยมีกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยที่เคยเรียนรู้กระบวนการ CBR มาแล้ว 3) แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยเชิงประเด็นผ่านชุดโครงการ ที่ประกอบไปด้วย 1 ชุดโครงการ 6 โครงการตามพันธกิจ/บูรณาการศาสตร์ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ในประเด็นการสร้างศาสนานุคคล (บัณฑิต) ที่มีคุณภาพเพื่อ กลับคืนสู่สังคม โดยกลุ่มพระสงฆ์และอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง และ 4) แนวทางการขับเคลื่อนศูนย์วิจัยนวัตกรรมการปฏิรูปการศึกษาให้เป็นศูนย์วิจัยแห่ง นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ของชุมชนผ่านการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) เป็นเครื่องมือที่ร่วมกัน ออกแบบเนื้อหาและกระบวนการที่ลงตัว ระหว่าง กศน. อปท. และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นลำปาง ที่สามารถ สร้างบรรยากาศ เครื่องมือ แนวคิดการแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้เหมาะสมและอย่างต่อเนื่องกับบริบทสังคม พื้นที่ และในปี 2562 – 2563 มีเป้าหมายในการประมวลองค์ความรู้รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็น กลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิด เป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริงในทุกมิติ” จนสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้การเป็น **องค์กรแห่งการเรียนรู้**ที่มุ่งเน้นการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาเพื่อเป้าหมายใน การเปลี่ยนแปลงระบบ (Total Change) หรือการปฏิรูปการศึกษาที่สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น ในจังหวัดลำปาง ในปี 2564

แม้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ข้อค้นพบเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในหลายหลายทั้งใน ระดับชุมชนและทางการศึกษา แต่รูปแบบการเรียนรู้เดิมก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าคนไทยจะได้รับโอกาส ทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ หรือ ตอบคำถามว่าการจัดการศึกษาแบบไหนที่จะช่วย ให้คนในชุมชนลืมตาอ้าปากและมีความรู้เพียงพอที่แก้ไขปัญหาของตนเองได้ ในเมื่อการจัดการศึกษาในรูป แบบเดิมไม่สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่ไม่ผูกกับ กระแสหลักได้กับการสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนขึ้นได้ อีกทั้งการทำงานที่ผ่านมายังขาดรูปธรรม ของการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถเอื้อต่อกลไกการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อย่างชัดเจน การขับเคลื่อนและแสดงเจตนาเป็นเพียงกลุ่มของนักวิชาการ ครู-อาจารย์ ร่วมกับชุมชนที่สนใจบนฐานของการ ก้าวข้ามเงื่อนไขปัจจัยเชิงระบบ เกิดขึ้นบนฐานของการเป็นกัลยาณมิตรที่ดี และ ต่างมีเป้าหมายในใจเพื่อให้ การเรียนรู้ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาสนับสนุนบทบาททางการศึกษาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เงื่อนไขปัจจัยที่ เกี่ยวข้องระหว่างการค้าเนินงานวิจัยทั้งในระดับนโยบาย โครงสร้างองค์กร หรือแนวคิดของงานวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่เป็นการศึกษากระแสหลัก รวมถึงกลุ่มเป้าหมายถูกจำกัดให้มองการจัดการศึกษาแบบ Passive Learning ตามเงื่อนไขของระบบโครงสร้างทางการศึกษา ไม่มีแรงผลักดันมากพอที่จะนำไปสู่การสร้างให้เกิดแรงผลักดัน (Creative Tension) ในองค์กรซึ่งถือเป็นแรงขับที่จะช่วยเสริมให้นักวิชาการ ครู-อาจารย์ และ ชุมชน เกิดพัฒนาการของการเรียนรู้ และสร้างสรรค์การจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตให้เกิดอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการเรียนรู้แบบ Active Learning ข้อจำกัดเหล่านี้จึงไม่เพียงพอสำหรับการสร้างทางเลือกหรือแรงจูงใจทำให้เครือข่ายทางการศึกษาที่เลือกใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างการเรียนรู้ถูกกลืนเข้าสู่ระบบของการศึกษากระแสหลัก จึงทำให้ในขบวนการทางการศึกษาในจังหวัดลำปางไม่เกิดแนวทางในการสร้าง “นวัตกรรมทางการศึกษา” หรือ “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชน” ได้อย่างแท้จริงในทุกมิติ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงและรับมือได้อย่างเท่าทันส่งผลต่อรูปแบบที่จะนำไปสู่แนวทาง “การปฏิรูปการศึกษา” ในทิศทางอนาคต หากจังหวัดลำปางมีกลไกภาคีเครือข่ายการทำงานด้านการศึกษาในพื้นที่จำนวนไม่น้อย และยังคงทำงานอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามผลการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนงานของภาคีเครือข่ายดังกล่าวนี้ ยังขาดพลัง ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบเต็มทั้งพื้นที่ของจังหวัดลำปาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสมมติฐาน คือ “ภาคีเครือข่ายคนทำงานและภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง ยังขาดการวางเป้าหมายร่วมกัน” ซึ่งเป็นภาพใหญ่ของการพัฒนาที่คนลำปาง “ยอมรับและเข้าใจร่วมกัน” และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ “ยังขาดกลไกที่จะเป็นแกนประสานงานเชื่อมร้อยภาคีเครือข่าย” หากสามารถสร้างกลไกของการประสานเชื่อมร้อยภาคีทางการศึกษาในจังหวัดลำปาง และมีฐานการเรียนรู้ที่มาจากประเด็นของชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันก็จะมีพลังส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาของจังหวัดลำปางที่สามารถตอบสนองต่อชีวิตของคนในชุมชนได้ในที่สุด

สอดคล้องกับบทสังเคราะห์ของ กาญจนา แก้วเทพ (2552) ผ่านแนวทางการสังเคราะห์ความรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก โดยอธิบายผ่านข้อค้นพบที่เป็นชุดความรู้เรื่อง “การขยายผล” งานวิจัย CBR ในส่วนของการขยายผลระดับโหนดในสถาบันการศึกษาว่า ที่ผ่านมาชุมชนขาดช่องทางในการเชื่อมถึงความรู้สมัยใหม่ หรือวิธีการนำความรู้ไปเผยแพร่ในชุมชนยังไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง การขยายผลของงานวิจัย CBR จึงจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษาให้ร้อยต่อถึงกันได้ อีกทั้งวิชาการที่สถาบันการศึกษาใช้ในการเรียนการสอน จำเป็นต้องพิสูจน์ตัวเองตลอดเวลาว่ายังสามารถก้าวเดินไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในโลกความเป็นจริงหรือไม่ ชุมชนจึงเปรียบเสมือน “ห้องทดลองทางสังคม” ของวิชาความรู้ในสถาบันการศึกษา เพราะหากความรู้ในสถาบันการศึกษาไม่สามารถปลดทุกข์ของชุมชนได้ ชุมชนก็จะหันไปหาแหล่งความรู้อื่นที่สามารถใช้แก้ปัญหาในชีวิตของชุมชนได้ อีกทั้งยังได้เสนอ **รูปแบบของงานวิชาการเพื่อสังคม** (กาญจนา แก้วเทพ, 2559) สำหรับนักวิชาการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งบางประเด็นมีความน่าสนใจและต้องคำนึงถึงว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือ CBR เป็นรูปแบบจะเน้นกระบวนการที่เข้มงวดมากเพราะเน้นการสร้างชาวบ้านให้กลายเป็นนักวิจัย การทำ Action Research จึงเป็นปฏิบัติการด้วยกระบวนการของการวิจัย ไม่ใช่การศึกษาเฉพาะสภาพการณ์ที่เป็นอยู่แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงไปด้วย การส่งนักเรียนเข้าไปในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยและบริการเพื่อทดสอบด้านความรู้ และด้านจิตสำนึกสาธารณะ เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนจะเน้นให้ชุมชนเป็นตัวตั้ง แล้วนักวิชาการเข้าไปช่วยเสริม โดยวิธีการ Coaching ชุมชนถ้าอยากได้รับการพัฒนาก็อยากจะได้คนที่ เป็นโค้ช เป็นคนที่อยู่และช่วยเหลือได้ มุมมองที่ชุมชนได้สะท้อนจึงเป็นตัวอย่างสำคัญในการ Institutional adjustment ที่จะให้สถาบันการศึกษากลับมาทบทวนตนเอง

5.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะในมุมการปฏิบัติการ

1. ทบทวน “รูปแบบ” ของการ “พิจารณาโครงการ” และ “พิจารณารายงาน” ที่เหมาะสมที่ไม่ใช่เพียงพิธีกรรมที่ลดทอนความเชื่อมั่นของชุมชน เพื่อให้เป็นประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ ซึ่งอาจเห็นแตกต่างหรือมีประเด็นร่วมกันสำหรับใช้ในการอภิปรายเพื่อหาทางออกทั้งงานขาขึ้นในเชิงปริมาณ และการสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงคุณภาพ ซึ่งอาจนำมาซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาความล่าช้าของโครงการขาขึ้น การสิ้นสุดโครงการวิจัยงบประมาณที่ใช้ในการกำหนดเวทีแต่ไม่สร้างความคุ้มค่า ฯลฯ
2. ทบทวนการทำงานของทีมงานบริหารโครงการภาคเหนือ ที่ต้องทำความเข้าใจยุทธศาสตร์การทำงานของศูนย์ประสานงานฯ เพื่อพิจารณาคัดสรรผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าใจและสามารถเชื่อมโยงงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดร่วมกัน ซึ่งในงานเชิงประเด็นที่ขับเคลื่อนอาจจำเป็นต้องใช้ผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้าน ดังนั้นหากพิจารณาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางศูนย์ประสานงานฯ น่าจะเป็นผู้พิจารณาร่วมกับ สกว. ถึงความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญร่วมกัน
3. การปรับปรุงแบบการสนับสนุนทุนวิจัยที่ไม่ชัดเจน ทั้งการสื่อสาร และนโยบาย มีหลายขั้นตอนแต่ไม่มีข้อสรุปทำให้เกิดความคาดเคลื่อนแม้จะเป็นข้อสรุปจากการประชุม แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ทำให้เมื่อมาถึงการสื่อสารในการปฏิบัติเกิดความสับสน และไม่มั่นใจ ลดทอนความเชื่อมั่นของการสื่อสารระหว่างพี่เลี้ยงกับพื้นที่ ทำให้เกิดความล่าช้า ศูนย์รวมถูกติดตั้งผ่านทีมบริการโครงการเคยมีการเสนอแนวทางเพื่อคลี่คลายในระดับภาคเหนือ ซึ่งยังส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานพื้นที่ที่วางแผนไว้ระยะยาว (2561-2564) ไม่เกิดความต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนงานเชิงนโยบาย

ประเทศไทยกำหนดให้มี “ยุทธศาสตร์ชาติ” ที่กำหนดระยะเวลา 20 ปี (2560-2579) เพื่อให้เป็นแนวทางของการพัฒนาประเทศระยะยาว โดยกำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรมได้กำหนดเป้าหมายให้งานวิจัยและนวัตกรรมเกิดผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม สามารถแก้ปัญหาและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เป็นรากฐานของประเทศไทยสำหรับการเติบโตระยะยาว ซึ่งทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เองได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์และปรับกลยุทธ์เชิงรุก เพื่อให้ประเทศไทยขับเคลื่อนไปด้วยฐานความรู้และนวัตกรรม หนึ่งในนั้นคือประเด็นการปฏิรูปการศึกษา SRI 6 จากฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมในการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่น ขยายผลและยกระดับ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง สร้างสรรค์นวัตกรรมบนฐานคิดที่เชื่อว่า “การสร้างประเทศจะต้องสร้างจากฐานรากที่มีพลังและเชื่อมโยงงานให้เกิดขึ้นกระจายในทุกพื้นที่” โดยให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นฐานของการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นคนตัวเล็กตัวน้อยที่อยู่ในพื้นที่ ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนายุคใหม่ที่เน้นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพและเป้าหมายของชีวิต ตามหลักการของ

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตลอด 20 ปี ที่ปฏิบัติมาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการวิจัย อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา

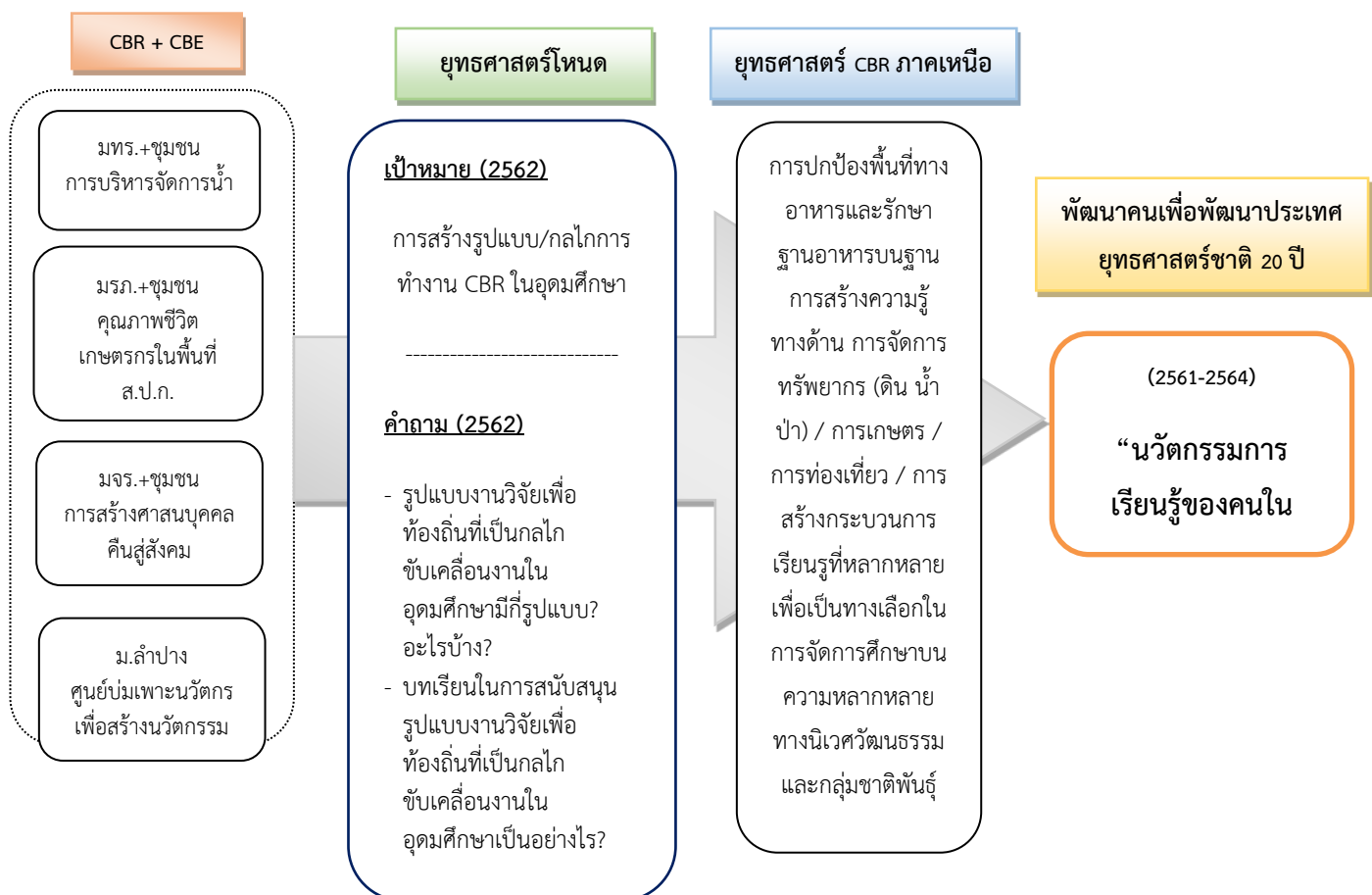
การขับเคลื่อนงานการศึกษาที่มาจากฐานของชุมชนผ่านฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังถือว่ามີรูปธรรมในการขับเคลื่อนที่ยังไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่ตีความในมุมของการจัดการศึกษาในระบบ แต่ต้องค้ำความรู้และกระบวนการหนุนเสริมให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือยังไม่ได้ถูกถอดบทเรียน และขยายผลจากตัวอย่างที่เกิดขึ้นสู่การปรับใช้ระบบการศึกษา เพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็น “วิชาใหม่ที่สอดคล้องกับชีวิตและใช้ประโยชน์ได้จริง” “การสร้างแรงจูงใจในสายวิชาการเพื่อท้องถิ่น” “การกำหนดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับลูกหลาน-คนในชุมชนท้องถิ่น” หรือ “วิธีการหนุนเสริมความรู้วิชาการที่เหมาะสมกับท้องถิ่น” แต่ในขณะเดียวกันกลับพบความชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้แบบ Active Learning ในกลุ่มของนักวิจัยชาวบ้าน ที่ชัดเจนในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของวิธีคิด วิธีการเรียนรู้ เกิดความกระตือรือร้นและแสวงหาความรู้ใหม่อย่างไม่หยุดนิ่ง แม้จุดเริ่มต้นจะถูกกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากคนภายนอกก็ตาม ทั้งนี้วิเคราะห์ได้จากกระบวนการของการใช้ประเด็นวิจัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาที่เป็นแรงจูงใจในการสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในประเด็นเหล่านั้น

ความท้าทายในการขับเคลื่อนให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของการศึกษาในระบบและนอกระบบที่นำไปสู่การสร้าง “การเปลี่ยนแปลงระบบเพื่อการปฏิรูป” ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนจึงจำเป็นต้องอาศัยการกระตุ้นหนุนเสริมและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันผ่านตัวอย่างของ “ความรู้” “พื้นที่รูปธรรม” ที่เกิดขึ้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถอดบทเรียนทั้งในเชิงกระบวนการ เนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ผลักดันระบบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบโดยใช้รูปธรรมพื้นที่เป็นตัวอธิบาย สร้างกำลังใจ และสนับสนุนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำให้เห็นแนวทางในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบ โดยกำหนดเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในร่วมกันในอนาคต

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายทางการศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เพราะไม่มีหลักสูตรตายตัว ไม่จำกัดเนื้อหา (เนื้อหาเกิดจากการตั้งคำถามร่วมกันและได้ข้อสรุป) ไม่จำกัดวิธีการสอน สร้างการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ (Active Learning) และเกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้นร่วมกัน นำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ไม่จบสิ้น ซึ่งจะเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ได้ลงมือปฏิบัติ เกิดคนรู้ในประเด็นที่อยากเรียนรู้ (นวัตกรรม) เกิดการยกระดับความรู้สู่การคลี่คลายข้อสงสัย (นวัตกรรม) จากความสนใจเป็นพื้นฐานที่เป็นตัวกระตุ้นหรือแรงจูงใจในการแสวงหาทางออก ที่ผ่านมานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดลำปางและพะเยา สร้างบทเรียนบนเส้นทางการศึกษาในระบบและนอกระบบ แต่ข้อสรุปสำคัญที่น่าสนใจคือ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นเครื่องมือของใครก็ได้ในการสร้างการเรียนรู้ ไม่ว่าจะอยู่ในระบบการศึกษา นอกระบบการศึกษา เพื่อนำพาไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบหรือการปฏิรูป งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือในการปฏิรูป”

5.4 แนวทางการดำเนินงานในปี 2562

กรอบแนวคิดในการดำเนินงานในปี 2562 เป็นความต่อเนื่องของการดำเนินงานโดยมุ่งใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นค้นหา “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ไว้ 2 แนวคิด คือ แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเทศไทย (Community – Based Research : CBR) โดยศึกษาจากหลักการของ ปิยะวัติ บุญ-หลง (2544) ที่เสนอหลักการไว้ 3 ประการ คือ 1) เรื่องที่ทำวิจัยเป็นเรื่องที่ชุมชนต้องการ 2) ชุมชนได้ร่วมในการลงมือทำอย่างเข้มข้น และ 3) งานวิจัยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนกับชุมชนและแนวคิดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Education : CBE) โดย Horyna and Decker (1991) ที่มีองค์ประกอบ 9 ประการคือ 1) กำหนดความต้องการของชุมชนตนเอง (self-determination) 2) ช่วยตนเอง (self-help) 3) พัฒนาความเป็นผู้นำ (leadership development) 4) ความเป็นท้องถิ่น (localization) 5) การประสานความร่วมมือ (Integrated delivery of services) 6) การใช้ทรัพยากรอย่างสูงสุด (maximum use resource) 7) การรวมกันเป็นหนึ่ง (inclusiveness) 8) สร้างความรับผิดชอบร่วมกัน (Institution responsiveness) และ 9) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

โดยกำหนดโจทย์วิจัยหลัก (ปี 2561-2564) :

รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ” ควรเป็นไปในลักษณะใด

โจทย์วิจัยย่อย (ปี 2562)

- รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษามีที่รูปแบบ? อะไรบ้าง?
- บทเรียนในการสนับสนุนรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาเป็นอย่างไร?

4. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก (ปี 2561-2564)

เพื่อศึกษารูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิดเป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ”

วัตถุประสงค์รอง(ปี 2562)

1. เพื่อศึกษารูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานในอุดมศึกษาในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อถอดบทเรียนการสนับสนุนรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นกลไกขับเคลื่อนงานในสถาบันการศึกษาจังหวัดลำปาง
3. เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทางการศึกษาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของคนในชุมชนในทุกมิติ

จากข้อค้นพบในปี 2561 ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง จึงกำหนดแนวทางในการดำเนินงานในปี 2562 ไว้ 4 แนวทางดังนี้

พื้นที่เป้าหมาย/ มหาวิทยาลัย	ประเด็น	รูปแบบ/กลไก	ตัวชี้วัด
1. ระดับตำบล (7 หมู่บ้าน) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง	การสร้างชุดความรู้ เรื่องการบริหารจัดการ น้ำและป่าต้นน้ำโดย การมีส่วนร่วม	- การติดตามหนุนเสริม - การพัฒนา ศักยภาพทีมวิจัย - การประมวล ความรู้ที่เป็น นวัตกรรม	- การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำและ ป่าต้นน้ำทั้งระบบ - นวัตกรรมการบูรณา การความรู้จาก สถาบันการศึกษาเพื่อ แก้ไขปัญหาชุมชน ผ่านงานวิจัย - นวัตกรรมการบูรณา การความรู้ข้าม สาขาวิชา

พื้นที่เป้าหมาย/ มหาวิทยาลัย	ประเด็น	รูปแบบ/กลไก	ตัวชี้วัด
			- นวัตกรรมการสร้างที่ เลี้ยงงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นใน มทร.
2. ระดับอำเภอ (5 อำเภอ) มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง	คุณภาพชีวิตของ เกษตรกร ในเขตพื้นที่ ปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จังหวัดลำปาง	- การพัฒนา ข้อเสนอ โครงการวิจัย - การพัฒนา ศักยภาพทีมวิจัย - การประมวล ความรู้ที่เป็น นวัตกรรม	- พื้นที่ต้นแบบในการ พัฒนาคุณภาพชีวิต ของเกษตรกรในพื้นที่ ปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม (ส.ป.ก.) - นวัตกรรมการบูรณา การความรู้ข้าม สาขาวิชา - นวัตกรรมการบูรณา การการเรียนการสอน ผ่านงานวิจัย - นวัตกรรมการสร้างที่ เลี้ยงงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นใน มรภ.ลป.
3. ระดับองค์กร 6 พันธ กิจสงฆ์/3 คณะ มหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	การสร้างศาสนาคุศล (บัณฑิต) ที่มีคุณภาพ เพื่อกลับคืนสู่สังคม	- การพัฒนา ข้อเสนอ โครงการวิจัย - การพัฒนา ศักยภาพทีมวิจัย - การประมวล ความรู้ที่เป็น นวัตกรรม	- รูปแบบในการสร้าง ศาสนาคุศลที่เป็น นักจัดกระบวนการ เรียนรู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม คืนกลับให้ สังคม (กวีฤทธิ ศรัทธา) - นวัตกรรมการบูรณา การงานวิจัยให้ สอดคล้องกับพันธกิจ บนฐานความรู้ของ มจร.ลำปาง
4.ระดับเครือข่ายทาง การศึกษา / มหาวิทยาลัย ลำปาง	ศูนย์วิจัยนวัตกรรมการ ปฏิรูปการศึกษา	- การพัฒนา ข้อเสนอ โครงการวิจัย - การพัฒนา ศักยภาพทีมวิจัย - การประมวล ความรู้ที่เป็น	- นวัตกรรมการ จัดการเรียนรู้ของ ชุมชนผ่านการใช้ กระบวนการวิจัย เพื่อท้องถิ่น (CBR) เป็นเครื่องมือที่ ร่วมกันออกแบบ

พื้นที่เป้าหมาย/ มหาวิทยาลัย	ประเด็น	รูปแบบ/กลไก	ตัวชี้วัด
		นวัตกรรม	เนื้อหาและ กระบวนการที่ลงตัว ระหว่าง กศน. อปท. และ มหาวิทยาลัยใน ท้องถิ่นลำปาง ที่ สามารถสร้าง บรรยากาศ เครื่องมือ แนวคิด การแก้ปัญหาให้กับ ชุมชนได้เหมาะสม และอย่างต่อเนื่อง กับบริบทสังคม พื้นที่

และในปี 2562 – 2563 มีเป้าหมายในการประมวลองค์ความรู้รูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็น
กลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาในจังหวัดลำปางให้สามารถหนุนเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนเกิด
เป็น “นวัตกรรมการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริงในทุกมิติ” จนสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้การเป็น
องค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกลไกขับเคลื่อนงานการศึกษาเพื่อเป้าหมายใน
การเปลี่ยนแปลงระบบ (Total Change) หรือการปฏิรูปการศึกษาที่สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น
ในจังหวัดลำปาง ในปี 2564

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2533). *วิชาการยุคใหม่...งานวิจัยชาวบ้านในท้องถิ่น ภาคกลาง ตะวันตก ตะวันออก*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2559). *งานวิชาการเพื่อสังคม: หลักและวิธีการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *คุณลักษณะ & วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น*. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.
- กฤษณพงศ์ กีรติกร. (2557). *อุดมศึกษาไทย เวทีไทยเวทีโลก*. กรุงเทพฯ : สถาบันคลังสมองของชาติ.
- นฤตย์ เสกธีระ. (2555). คอลัมน์ “แท้จริงความคิด” ใน *มติชนรายวัน* ปีที่ 35 ฉบับที่ 12566 ประจำวันอาทิตย์ที่ 5 สิงหาคม 2555 หน้า 8
- บัญชา แก้วส่อง. *หนึ่งชุมชนหนึ่งงานวิจัย : การเตรียมคนฐานรากเพื่อเข้าสู่เมืองไทย 4.0*. (25 ตุลาคม 2558). สืบค้นจาก <https://vijaitongtin.wordpress.com>. John Taylor Gatto. (2017). *Dumping Us Down*. 25th Anniversary Ed. New York : Douglas & McIntyre.
- ประเวศ วะสี. (2555). “จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย” ใน *โพสต์ทูเดย์* ปีที่ 10 ฉบับที่ 3463 ประจำวันที่ 31 กรกฎาคม 2555 หน้า 2
- ปิยวดี บุญหลงและคณะ. (2559). *วิชาการเพื่อสังคม: หลักการและวิธีการ*. กรุงเทพฯ : สถาบันคลังสมองของชาติ
- ปิยะวดี บุญ-หลง. (2559). *ผู้แพ้ถางงานวิจัยชาวบ้านในวิถีวิจัยในมหาสมุทรความรู้*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- พินสุดา สิริธรรังศรี. (2552). *รายงานการวิจัยเรื่องภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10-20 ปี*, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- พินสุดา สิริธรรังศรี. (2555). “การศึกษาที่ฟังเสียงประชาชน” ใน *การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน การศึกษารฐานรากทางเลือกประเทศไทย*, ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต หน้า 12-38
- พัชริน ดำรงกิตติกุล. (2558). *การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่สถาบันอุดมศึกษา : หลักการ แนวคิด คุณค่า และความหมาย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม และคณะ. (2559). *แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อชุมชนในมหาวิทยาลัย* เกริก. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)และมหาวิทยาลัยเกริก.
- ภาสกร บัวศรีและคณะ. (2555). *โครงการรูปแบบการขยายเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับนักวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*. รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วรากรณ์ สามโกเศศและคณะ. (2553). *ข้อเสนอทางเลือกระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย*, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)
- วิจารณ์ พานิช. (2553). *ทศวรรษเพื่อการพัฒนากระบวนการรับใช้สังคม*. ใน *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*. ปีที่ 1(1): 1-7 สืบค้นจาก <http://j-com-dev-and-life-qua.oop.cmu.ac.th/uploads/article/161/full.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. เอกสารประกอบความคิดเห็นทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12. สืบค้นจาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ. (2552). *แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552-2559)*,
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
สมาลี สังข์ศรี. (2556). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. งานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ (RE)

พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เสริมทักษะพลังกลุ่มให้กับภาคีทางการศึกษา (รหัสRDC61N0006 การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านการศึกษา)

สืบเนื่องจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ที่กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานว่าด้วยการยกระดับกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์ทางการศึกษานับตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา ซึ่งได้เชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายสถาบันการศึกษาในพื้นที่จังหวัดลำปาง แพร่ พะเยา และขยายบทบาทในการเข้าไปเสริมศักยภาพเครือข่ายในภาคส่วนอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ ปี 2552 ทางศูนย์ประสานงานฯ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน “การยกระดับองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์และการขยายผลในพื้นที่รูปธรรมทางการศึกษา” ซึ่งมีกลไกของการเข้าไปเสริมศักยภาพของภาคีเครือข่ายโดยบทบาทของพี่เลี้ยงลำปาง ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

ในระบบโรงเรียนภาคส่วนของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเนชั่น เป็นหนึ่งในเครือข่ายสถาบันการศึกษาที่พี่เลี้ยงของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปางได้มีโอกาสเข้าไปหนุนเสริมศักยภาพ ทักษะให้กับนักศึกษา โดยเชิญบุคลากรของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นวิทยากร ซึ่งประกอบด้วย นางสาวภัทรา มาน้อย และคณะ เพื่ออบรมให้กับกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 1 เรื่องพลังกลุ่ม ซึ่งมีเป้าหมายเป็นการเสริมทักษะกระบวนการทำงานและการอยู่ร่วมกัน และเสริมทักษะการเรียนรู้/การสร้างความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ในวันที่ 12 มกราคม 2561 โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมเปิดชิงพื้นที่ กิจกรรมมกหล่อ 4 ทิศ : ทำความรู้จักตนเองและผู้อื่น และเรียนรู้ “ทักษะการทำงานของสมอง สู่กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ คิด 4 แบบ” 1)คิดสร้างสรรค์ 2)คิดวิเคราะห์ 3)คิดสังเคราะห์ 4)คิดเชิงกลยุทธ์

ส่วนของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ทางศูนย์ประสานงานร่วมกับทีมมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้จัดกระบวนการเพื่อร่วมถอดบทเรียนกับคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย ในวันที่ 2 เมษายน 2561 ภายใต้โครงการถอดบทเรียนโครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ประเด็น “ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม” กับ ณ ห้องประชุมธัญญกร ชั้น 1 คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

และวันที่ 4 เมษายน 2561 เป็นวิทยากรอบรมงานกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนด้านพลังงานร่วมกับ ผศ.ดร.รวิภา ยงประยูร อาจารย์จากคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ณ ห้องประชุม

กศน.ศูนย์ภาคเหนือจังหวัดลำปาง ให้กับตัวแทนนักศึกษา กศน.จากจังหวัดแพร่ เพชรบูรณ์ และลำปาง จำนวน 9 อำเภอ โดยมีเป้าหมาย เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและความเข้าใจเรื่องพลังงานชุมชน เพื่อฝึกทักษะ/เทคนิคในเชิงกระบวนการเพื่อลงไปจัดเวทีในพื้นที่เป้าหมายและได้แนวทางในการลงพื้นที่เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดรูปธรรมของ “นวัตกรรมด้านพลังงานชุมชน”

จากพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การเป็นคนหนุนทักษะ เสริมพลังการทำงานให้กับเครือข่ายสถาบันการศึกษา เป็นอีกกลไกหนึ่งที่บทเรียนหนึ่งพี่เลี้ยงได้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ใหม่ ทำให้บทบาทของพี่เลี้ยงสามารถเข้าไปเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในระดับของสถาบันต่อไป

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

2561

กลุ่มชาติพันธุ์ “สตรีชาวลาว” พื้นที่ชายขอบ “บ้านฮวก”

กับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

(RDG59N0044การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการศึกษา)

ทางศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอภูซาง ได้ดำเนินงาน “โครงการแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม “สตรีชาวลาว” ในพื้นที่ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา” โดยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว.จังหวัดลำปาง โดยมีนายวสันต์ สุธรรมมาและนางอุสา ไทยอุบล เป็นหัวหน้าโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อสืบค้น รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องร่วมกับกลุ่มสตรีชาวลาวในพื้นที่เป้าหมาย 2. เพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีชาวลาวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตบนฐานของความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มประสิทธิภาพ บนพื้นฐาน 4 ฐานได้แก่ ฐานทางสังคม ฐานทางวัฒนธรรม ฐานทางเศรษฐกิจ และฐานของการศึกษา ซึ่งจะนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่คาดว่าจะสามารถดึงความรู้ความสามารถของกลุ่มสตรีชาวลาวออกมาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง อย่างมีเกียรติ และเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมถึงเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาสัมพันธภาพที่ดีและลดการเลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

จากกระบวนการวิจัยดังกล่าว ทำให้ทีมวิจัยได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลและร่วมกันออกแบบกิจกรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีชาวลาว อาทิเช่น กิจกรรมการเลี้ยงและการขยายพันธุ์กบ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีเกษตรกรรมและเป็นกิจกรรมที่เน้นการดำเนินชีวิตตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ กิจกรรมการนวดแผนไทยและนวดฝ่าเท้า โดยมีการทำลูกประคบสมุนไพรเพื่อใช้ในการนวดประคบและเพื่อ

นุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้านสมุนไพรให้คงอยู่ รวมทั้งเป็นของฝากของที่ระลึกสำหรับผู้มาเยือน กิจกรรมการส่งเสริมการรู้หนังสือ สำหรับกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือซึ่งเป็นภารกิจหลักที่ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ของ กศน.อำเภออุซาง โดยเฉพาะกลุ่มสตรีชาวลาวซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ชายขอบซึ่งถือเป็นกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งการส่งเสริมหลักสูตรการรู้หนังสือไทย เป็นการติดต่อทางปัญญา นำความรู้ นั้นมาพัฒนาต่อยอดเพื่อส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเอง

ซึ่งมีผลความสำเร็จเชิงรูปธรรมที่ผ่านมาก็คือ นางอุษา ไทยอุบล ที่เดิมไม่เคยคิดเรียนกับ กศน.อำเภออุซาง แต่ต้องการช่วยสอนการบ้านให้ลูก จึงสมัครเข้ามาเรียนหนังสือจนสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานและ การศึกษาต่อเนื่อง และในปัจจุบัน นางอุษา ไทยอุบล สามารถอ่านออกเขียนได้และมีอาชีพการนวดแผนไทย และการเพาะเลี้ยงกบ เป็นรายได้เสริมที่สามารถสร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัว

นางสาวเจน ธรรมวงศ์ มีรายได้หลัก จากการขายลูกอ๊อดและกบผ่านระบบการขายออนไลน์ อีกทั้ง สามารถ อ่าน-เขียน ภาษาไทยได้ เนื่องจากการใช้ โทรศัพท์ smart phone ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งจาก กิจกรรมการเลี้ยงและการขยายพันธุ์กบ ทำให้นางสาวเจน ธรรมวงศ์ เป็นกลุ่มสตรีชาวลาวที่มีองค์ความรู้ใน การเลี้ยงกบเป็นอย่างดี สามารถแก้ปัญหา ผ่านการคิดที่เป็นระบบ มีการสังเกต การวิเคราะห์ สังเคราะห์และ สรุปเป็นองค์ความรู้ได้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงและการขยายพันธุ์กบได้ ส่งเสริม กระบวนการ “คิดเป็น”

นางอออน วงค์ขจร ได้ปลดปล่อยตนเอง จากความเหนียมอาย เกิดบุคลิก ลักษณะที่มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก ตะหนัก ถึงความเป็นกลุ่มสตรีชาวลาว ที่มีตัวตนและเห็นคุณค่า ผ่าน กระบวนการศึกษาสำหรับกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ

ซึ่งตัวอย่างทั้งหมดนี้ ล้วนมาจากกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่หมู่ที่ 3, 4 และ 12 ของตำบลอุซาง อำเภออุซาง จังหวัดพะเยา ตามโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนา ศักยภาพกลุ่ม“สตรีชาวลาว” ซึ่งมุ่งหวังเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสตามพื้นที่ ชายแดน อย่างแท้จริง

คณะครู กศน.อำเภออุซางและกลุ่มสตรีชาวลาว ในฐานะ นักวิจัย ได้ประสบการณ์และกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม ได้มองเห็นโจทย์การวิจัย เห็นปัญหาและหาทางออก

ร่วมกันในการแก้ปัญหา กศน.อำเภออุซางและชุมชน ได้รับการ ยอมรับจากภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เกิดการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2560 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ออนไลน์ ฉบับที่ 24834 คอลัมน์ กรอบข่าย หัวข้อข่าว ความรู้ไม่ เหลื่อมล้ำ “บัว 4 กลีบ” โมเดล “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ได้กล่าวถึง “โครงการแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม“สตรีชาวลาว” ใน พื้นที่ตำบลอุซาง อำเภออุซาง จังหวัดพะเยา” ในมิติด้านการจัด การศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ให้กับกลุ่มผู้ไม่รู้ หนังสือซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ ที่อพยพมาแต่งงานกับสามี

ชาวไทย โดยเดิมมีสัญชาติ ลาว และสิทธิความเป็นพลเมืองประชาชน สปป.ลาว สิ้นสุดลง

การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ จนเกิดแนวทางการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ โมเดล “บัว 4 กลีบ” ของท่าน ผศ.ดร.บัญชา แก้วส่อง และอีกนัยหนึ่งคือ การแก้ปัญหาความไม่รู้หนังสือและปัญหาปากท้องในพื้นที่และเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในดีขึ้น นั่นเอง โดย “บัว 4 กลีบ” มีความหมายดังนี้ กลีบที่ 1 การถ่ายทอดความรู้พื้นฐาน กลีบที่ 2 การสร้างอาชีพเพื่อสร้างความมั่นคง กลีบที่ 3 การเพิ่มทักษะชีวิต และกลีบที่ 5 การพัฒนาสังคมและชุมชนให้น่าอยู่ โดยใช้รูปแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา และขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

ซึ่งการขับเคลื่อน งานวิจัยในพื้นที่อำเภอกุฉินารายณ์ ได้ขับเคลื่อนภายใต้ ผ่านทีมกลไก สกว.จังหวัดลำปาง และพี่เลี้ยง ในพื้นที่ จังหวัดพะเยา โดยความร่วมมือของ กศน.จังหวัดพะเยาและ สกว.จังหวัดลำปาง ผ่านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในสังคมแบบการมีส่วนร่วม หากนำรูปแบบการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอกุฉินารายณ์และการขับเคลื่อนงานวิจัยผ่านระบบทีมกลไกพี่เลี้ยงในพื้นที่ อาจจะทำให้พื้นที่อื่นๆ ประสบความสำเร็จได้ไม่ยากนัก

นางวรรณลักษณ์ สิงห์สุวรรณ

ครูกศน.อำเภอกุฉินารายณ์

กศน. อำเภอกุฉินารายณ์ กับรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมให้กับกลุ่มสตรีชาวลาว
ในพื้นที่ตำบลกุฉินารายณ์ ผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น (สกว.)

(RDG59N0044 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการจัดการศึกษาที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน)

สืบเนื่องจากอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ในส่วนของตำบลกุฉินารายณ์โดยบ้านฮวกเป็นพื้นที่ติดกับชายแดนของแขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้วยสาเหตุนี้เองได้ส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างประชากรทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องกลุ่มสตรีชาวลาวที่ตัดสินใจเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านฮวกและหมู่บ้านใกล้เคียงในรูปแบบของการแต่งงานกับชายที่มีสัญชาติไทย ซึ่งอาจจะเหตุผลในการผลักดันชีวิตของกลุ่มสตรีชาวลาวเองให้ได้รับสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ภายใต้ข้อจำกัดต่างๆในระบอบการปกครองของประเทศถิ่นกำเนิด หรือเกิดความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดกันก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คงเป็นปัญหาของการปรับตัวของกลุ่มสตรีชาวลาวในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี การเมืองการปกครอง กฎหมายที่จำเป็นต่อการใช้ในชีวิตประจำวัน สิทธิและเสรีภาพ ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของกลุ่มสตรีชาวลาวและครอบครัวทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา

กศน.อำเภอกุฉินารายณ์ ในฐานะเป็นสถานศึกษาที่มีหน้าที่ทางด้านการจัดการศึกษาในทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานอันจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง กศน.อำเภอกุฉินารายณ์จึงได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัย ในชื่อโครงการวิจัย “การค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มสตรีชาวลาว” ในพื้นที่ตำบลกุฉินารายณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสืบค้น รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องร่วมกับกลุ่มสตรีชาวลาวในพื้นที่เป้าหมาย 2) เพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนา

ศักยภาพกลุ่มสตรีชาวลาวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตบนรากฐานของความสามารถของตนเองอย่างเต็มประสิทธิภาพ

ในเชิงกระบวนการ ได้เริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ตลอดจนถึงแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างครู การกำหนดบทบาทหน้าที่ เพื่อนำไปสู่การลงพื้นที่สำรวจชุดข้อมูล รวบรวม และนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสตรีชาวลาวที่เหมาะสม ภายใต้ 4 ฐานคือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยมีฐานของการศึกษาที่เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้ได้มาซึ่งข้อมูลบนพื้นฐานของการหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของกลุ่มสตรีชาวลาวต่อไป

ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติทางด้านความคิด ให้เกิดการกล้าแสดงออก การเข้าร่วมสังคม การจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมสร้างความเชื่อมั่นในตัวเอง แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของสตรีชาวลาวด้วยความภาคภูมิใจ อีกทั้งยังสร้างความหวงแหนและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาและเครื่องแต่งกาย ในคุณค่าของความเป็นสตรีชาวลาวอย่างแท้จริง

จากรูปแบบการจัดการศึกษาของ กศน.อำเภอภูซางที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสตรีชาวลาวได้ โดยผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น ส่งผลให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปางและสำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา ได้เล็งเห็นความสำคัญของรูปแบบของการจัดการศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสม ที่ได้มาซึ่งข้อมูลและเพื่อนำไปวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสตรีชาวลาว เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาในอีกรูปแบบหนึ่งให้เป็นที่รู้จักต่อสาธารณะ เนื่องในวันระลึกสากลแห่งการรู้หนังสือ วันที่ 6 กันยายน 2560 ณ สำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา เพื่อให้หัวหน้าส่วนราชการ ผู้บริหาร ครู กศน.ตำบล ได้นำเอาความรู้รูปแบบการจัดการศึกษาซึ่งอาจจะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกไปปรับใช้ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนมากยิ่งขึ้น การพัฒนาชุมชนที่มาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง การแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยชุมชนเอง

นายยุทธ ทรงยังยืนกุล
ครู กศน.อำเภอภูซาง

**พื้นที่วิจัยเวียงลอ : พื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ของคนรุ่นหลัง
(RDG58N0010 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการศึกษา)**

การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอ ตำบลลอ อำเภอลือ จังหวัดพะเยา มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างกระบวนการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถนำมาพัฒนารูปแบบของศูนย์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สำหรับการศึกษาและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

รูปธรรมของศูนย์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์นอกจากเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสืบค้น ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ การบันทึกความทรงจำในครั้งอดีต ยังช่วยทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตสำหรับเยาวชน โดยเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2560 กลุ่มโรงเรียนจุน 2 ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านสักลอ โรงเรียนบ้านสักลุง โรงเรียนบ้านพวงพยอม โรงเรียนบ้านน้ำจุน โรงเรียนบ้านลอ โรงเรียนบ้านร่องย้าง โรงเรียนบ้านศรีเมืองชุม โรงเรียนบ้านร่องแมต โรงเรียนบ้านห้วยจั่ว โรงเรียนบ้านสันหลวง โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 24 ได้จัดกิจกรรมขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในกลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ (อุทยานประวัติศาสตร์) ซึ่งใช้พื้นที่วิจัยเป็นแหล่งเรียนรู้ มุ่งเน้นความรู้ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑสถานเวียงลอ โดยมีคณาจารย์อาสาสมัคร และภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปั่นจักรยานท่องเที่ยวชมผังเมือง ซากกำแพงเมืองเก่า วัดร้าง พระพุทธรูปหินทราย

และพระพุทธรูปทองสำริด ของโบราณสถานเวียงลอ

ศูนย์เรียนรู้ได้ทำหน้าที่ในการสร้างกระบวนการสืบค้นความรู้ฝึกให้เด็กได้พัฒนาทักษะการตั้งคำถาม การหาแหล่งข้อมูล การเก็บข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หลักฐานและการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นทักษะของความเป็นวิทยาศาสตร์ การฝึกทำวิจัยจากเรื่องราวในท้องถิ่นที่ใกล้ตัวจะทำให้เด็กเรียนรู้ได้เร็ว เห็นรูปธรรมและความหมายได้ชัด การที่เด็กได้มีโอกาสสร้างการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ให้เข้าใจเหตุผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญมากหากจะปูพื้นฐานด้านทักษะการเรียนรู้ การกำหนดเรื่องราวใกล้ตัวเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สำคัญกระบวนการจัดการเรียนรู้เหล่านี้ต้องมีการเสริมแรงร่วมกันทั้งในส่วนของโรงเรียน กศน. และคนในชุมชน

กระบวนการสร้างการเรียนรู้โดยกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนได้รู้จักประวัติศาสตร์ของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจ มีข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี แต่ต้องมีการออกแบบให้มีความลงตัวทั้งในเรื่องของความรู้ และระบบบริหารจัดการโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
กันยายน 2560

ยกระดับการพัฒนาศักยภาพจากชาวบ้านนักวิจัยสู่ภาคีเครือข่าย Amazing Thai Host
(RDG58N0010 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการศึกษา)

โครงการ “การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอ ตำบลลอ” โดยความร่วมมือของกศน.อ.จุน และชุมชนบ้านเวียงลอ ร่วมกันในการกำหนดแนวทางในการสืบค้นประวัติศาสตร์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนในมิติอื่นๆ

ผลที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนแสวงหารูปแบบ และค้นหาข้อเท็จจริงร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญผ่านความร่วมมือของคนในชุมชน จนเกิดระบบบริหารจัดการชุมชนผ่านศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ เชื่อมโยงและสร้างพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่มาร่วมศึกษา และพัฒนาสถานที่สำหรับให้บริการผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว

จากชาวบ้านนักวิจัยที่มีความมั่นใจในการส่งผ่านข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์จากประสบการณ์ของการทำวิจัย จึงได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของชุมชนเพื่อเข้าร่วมโครงการพัฒนามาตรฐานของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมอำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว “Amazing Thai Host” ในช่วงวันที่ 16 – 19 พฤษภาคม 2560 ณ ห้องกินรี โรงแรมลักษวรรณ รีสอร์ท เชียงราย และยังได้รับการเสริมทักษะอย่างต่อเนื่องจากโครงการดูแลทรัพยากรศิลปวัฒนธรรมของชาติของพระสังฆาธิการ ประจำปี 2560 ณ ห้องกินรี โรงแรมลักษวรรณ รีสอร์ท เชียงราย วันที่ 5-6 กรกฎาคม 2560 จนครั้งสุดท้ายถูกเติมเต็มศักยภาพเพื่อให้มีความพร้อมในฐานะภาคีเครือข่าย ภายใต้โครงการพัฒนามาตรฐานของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ณ ห้องกินรี โรงแรมลักษวรรณ รีสอร์ท เชียงราย วันที่ 4-6 กันยายน 2560 จนได้รับใบประกาศนียบัตรการเป็นเจ้าหน้าที่อาสาสมัครของโครงการ Amazing Thai Host เพื่อทำหน้าที่แนะนำ ให้ความรู้กับผู้มาเยือน รวมถึงการเฝ้าระวังทรัพยากรศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนอย่างยิ่ง

หากกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้เห็นบทบาทสำคัญของชุมชน ทำให้เกิดพื้นที่สาธารณะร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ในอีกมิติหนึ่งของชุมชน ซึ่งจัดได้ว่ากระบวนการสร้างการเรียนรู้เช่นนี้จะมีผลไปเปลี่ยนทั้งการเรียนรู้สำนึกและความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น และนี่คือพลังที่จะผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเลือกทิศทางเดินไปสู่อนาคต

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

บทเรียนการบริหารจัดการน้ำบ้านแม่จ๊ะ : การถ่ายทอดความรู้สู่สาธารณะ
(RDG59N0043 การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ด้านการศึกษา)

โครงการวิจัย “แนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านแม่จ๊ะ หมู่ที่ 10 ตำบลปง อำเภองาว จังหวัดพะเยา” โดยมีนางสาวลีลาวดี สีสันต์และนายกิตติธัช สวนดอก เป็นหัวหน้าโครงการ เป็นโครงการที่ดำเนินการร่วมกับศูนย์ศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภองาว จังหวัดพะเยา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สถานการณ์การใช้น้ำ และทบทวนเงื่อนไข ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการน้ำที่ผ่านมาของคนในชุมชน และเพื่อค้นหาแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

จากการตั้งคำถามเรื่องการแก้ไขปัญหาการใช้น้ำในพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งชุมชนร่วมกับกศน.อำเภองาว ได้ร่วมกันค้นหาคำตอบด้วยกระบวนการงานวิจัย เริ่มจากการทบทวนสภาพปัญหา สถานการณ์การใช้น้ำ และทบทวนเงื่อนไข ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการน้ำที่ผ่านมาของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยน สืบสวนหาเส้นทางน้ำ สืบสวนพื้นที่ทางเกษตร โดยใช้เครื่องมือ แผนที่เส้นทางน้ำ แผนที่รอบนอก/รอบใน และปฏิทินฤดูกาล เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรให้สามารถกระจายไปยังพื้นที่การเกษตรได้อย่างทั่วถึง เพียงพอ และเป็นธรรม

ผลจากการการระดมความคิดเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบต่างๆ และได้แนวทางมาทดลองใช้ในพื้นที่ของชุมชน โดยวิธี 1) การผันน้ำขึ้นสู่ที่สูงเพื่อผันน้ำจากที่ต่ำขึ้นที่สูง โดยเครื่องกังหันน้ำ สามารถผันน้ำไปใช้ในพื้นที่ทางการเกษตรบริเวณที่สูงและอยู่ห่างจากบริเวณท่อส่งน้ำได้ คนชุมชนเกิดการเรียนรู้เรื่องการผันน้ำจากที่ต่ำขึ้นที่สูง สามารถนำไปต่อยอดและปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง 2) ขุดลอกตะกอน บริเวณประตูน้ำและกั้นกระสอบทรายเพื่อเพิ่มระดับน้ำ จากความร่วมมือของคนในชุมชน ขุดลอกตะกอน บริเวณประตูน้ำและกั้นกระสอบทรายบริเวณสันฝายทำให้พื้นที่รับน้ำมากขึ้น น้ำไหลท่วมปากท่อทำให้ได้ปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้นสามารถส่งน้ำไปยังพื้นที่การเกษตรได้ดียิ่งขึ้น 3) กฎระเบียบการใช้น้ำของบ้านแม่จ๊ะ คนในชุมชนมีการยอมรับและปฏิบัติตามกฎที่กำหนดขึ้น ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกันในชุมชน เห็นอกเห็นใจกัน ทำให้ชุมชนมีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างพอเพียง 4) การแบ่งโซนและเวลาการจ่ายน้ำ เข้าพื้นที่การเกษตร สามารถนำน้ำไปใช้ในพื้นที่การเกษตร ทำให้คนในชุมชนเกิดความพึงพอใจกับการมีน้ำใช้ จากกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนมีระเบียบวินัยต่อตนเอง มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น รู้จักวางแผนการใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม มีน้ำใช้ในการเกษตรได้อย่างทั่วถึงและยุติธรรม

บทเรียนการลงมือทำ ลงมือทำ ผ่านกระบวนการวิจัยด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านแม่จ๊ะและครูกศน. เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางวิธีคิด กระบวนการแก้ไขปัญหา ดังที่ พ่อหลวงเจริญ ไชยลังกา ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “งานวิจัยโครงการนี้สุดท้ายแล้วคือได้ทั้งคนได้ทั้งน้ำ” โดยคำกล่าวที่ว่าได้ “คน” คือ เรื่องของการศึกษาเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ทั้งนี้

บทเรียนนี้ที่น่าสนใจนี้ได้ถูกหยิบยก เพื่อถ่ายทอดสู่สาธารณะ ในเวที “ชุมชนวิจัย...รากฐานใหม่แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ในวันที่ระลึกสากลแห่งการรู้หนังสือจังหวัดพะเยา 2560 ในวันที่ 6 กันยายน 2560 ณ บริเวณสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

ชุมชนวิจัย รากฐานใหม่แห่งการเรียนรู้
ตลอดชีวิต
ดู 231 ครั้ง

5 1 แชร์ ดาวน์โหลด เพิ่มลงใน

อัยาศัย(กศน.) จังหวัดพะเยา ในรูปแบบของ VCD และช่องทางออนไลน์ที่
<https://www.youtube.com/watch?v=JE5Wde7PUvA>

ชุมชนวิจัย รากฐานใหม่แห่งการเรียนรู้
 ตลอดชีวิต

ดู 231 ครั้ง

ชุมชนวิจัย รากฐานใหม่แห่งการเรียนรู้
 ตลอดชีวิต

ดู 231 ครั้ง

ด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัย ชุมชนได้ร่วมค้นหาคำตอบ ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา
 เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ ไม่ได้จำกัดแค่การเรียนรู้ในห้องเรียน และหากเป็นเรื่องที่ชุมชนสนใจอยากแก้ไข
 ปัญหา อยากเรียนรู้ ก็จะทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว ให้ความร่วมมือ มีความรักความสามัคคีในการร่วมกันแก้ไข
 ปัญหา เป็นการศึกษาตามอัยาศัยอย่างแท้จริง

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

การสื่อสารผ่านคุณค่าและบทเรียนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตจังหวัดพะเยา
(รหัสRDC61N0006 การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านการศึกษา)

สืบเนื่องจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ที่กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานว่าด้วยการยกระดับกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การใช้ประโยชน์ทางการศึกษานับตั้งแต่ปี 2555-2560 เป็นต้นมา ซึ่งได้เชื่อมโยงการทำงานกับเครือข่ายสถาบันการศึกษานอกระบบในพื้นที่จังหวัดพะเยา เกิดกลไกของการเข้าไปเสริมศักยภาพของภาคีเครือข่ายภายใต้บทบาทของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จนสามารถเกิดกลไกการขับเคลื่อนพี่เลี้ยงในจังหวัดพะเยาขึ้นใน กศน.จังหวัดพะเยา

ผลของการดำเนินงานในการสนับสนุนงานวิจัยพื้นที่พะเยา นำไปสู่การจัดเวทีประชุมเสวนา “ชุมชนวิจัย...รากฐานใหม่แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ในวันที่ระลึกสากลแห่งการเรียนรู้หนังสือจังหวัดพะเยา 2560 วันพุธที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2560 ณ บริเวณสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จังหวัดพะเยา โดยนำบทเรียนงานวิจัย 13 โครงการมาสื่อสารผ่านเวทีสาธารณะ ถูกสื่อสารและจัดพิมพ์เป็นเอกสารสรุปบทเรียนงานวิจัยสำหรับผู้สนใจ และศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ยังได้รับเกียรติบัตรผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพะเยาดีเด่น ภายในงานดังกล่าว

นอกจากนี้บทเรียนดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจากสถาบัน กศน.ภาคเหนือ ให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำปาง ร่วมถอดบทเรียนกระบวนการวิจัยในพื้นที่จังหวัดพะเยา เพื่อจัดทำเป็นเอกสารวิชาการลำดับที่ 005/2561 สำหรับใช้ในงานสัมมนาเพื่อพัฒนางานวิชาการ กศน. ในเขตภาคเหนือ วันที่ 20-21 มิถุนายน 2561 ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง โดยเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน กศน.อื่นๆได้ ซึ่งมีเนื้อหาที่ประกอบด้วย **งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย จุดเริ่มต้นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : ทำไมต้องเป็นจังหวัดพะเยา ก้าวแรกที่ถูกวาง กลไกพี่เลี้ยง : การติดตั้งระบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน กศน. และ บทสรุปจากบทเรียนงานวิจัยสู่ข้อค้นพบการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา กศน.**

จากการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านบทเรียนและคุณค่าสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นในจังหวัดพะเยา ทำให้เห็นมุมมองของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการจัดศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในอนาคต เป็นการเปิดพื้นที่ให้คนในสังคมได้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวจะช่วยในการเติมเต็มความต้องการของบุคคลที่ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ในมิติของ กศน. ที่เป็นผู้จัดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ชุมชนสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับรูปแบบในการแสวงหาความรู้ของชุมชนตามอัธยาศัยด้วยในรูปแบบใหม่ ๆ ด้วยเช่นกัน

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
จังหวัดลำปาง

รางวัลเชิดชูเกียรติจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่การสร้างฐานชุมชนที่เข้มแข็ง (RDG58N0010 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านชุมชนและพื้นที่)

จุดเริ่มต้นจากวิสัยทัศน์ที่อยากพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและต้องการการสนับสนุนการจัดการทางด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น ทีมผู้นำชุมชนได้ทำประชาคมเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับชุมชนจึงได้ทราบว่าปัญหาที่แท้จริงคือคนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในชุมชน ขาดองค์ความรู้ในการถ่ายทอดให้คนภายนอกชุมชน ตลอดถึงกระบวนการจัดการในการถ่ายทอด อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของชุมชน จึงเป็นประเด็นในการจัดทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการ “การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอตำบลลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างกระบวนการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอตำบลลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา 2) เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอตำบลลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา 3) เพื่อพัฒนารูปแบบของศูนย์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สำหรับการศึกษาและพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน และ 4) เพื่อผลักดันให้เกิดหลักสูตรท้องถิ่นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอ และครู กศน.อำเภोजุน ที่มาจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเป็นหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอน

ด้วยกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนได้รู้จักประวัติศาสตร์ของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจ มีข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เกิดการคิดต่อยอดจากข้อมูลที่ชุมชนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัย สามารถนำฐานข้อมูลบอกต่อ และใช้ข้อมูลไปสื่อสารต่อหน่วยงานกรมการท่องเที่ยวและกีฬา ด้านการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ จนได้รับมาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท

(Home Stay) โดยมีพิธีมอบเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561 ในวันที่ 22 มิถุนายน 2561 ณ ห้องอโนมา 2-3 ชั้น 3 โรงแรมทอโนมา แกรนด์ กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมดีเด่น โบราณสถานเวียงลอ จังหวัดพะเยา ในวันที่ 26 มิถุนายน 2561 ณ ศูนย์วิจัยและการพัฒนาการท่องเที่ยว สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำมาความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่สามารถจัดกระบวนการของการเรียนรู้ด้วยตนเองสู่การจัดการข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชนได้อย่างลงตัว

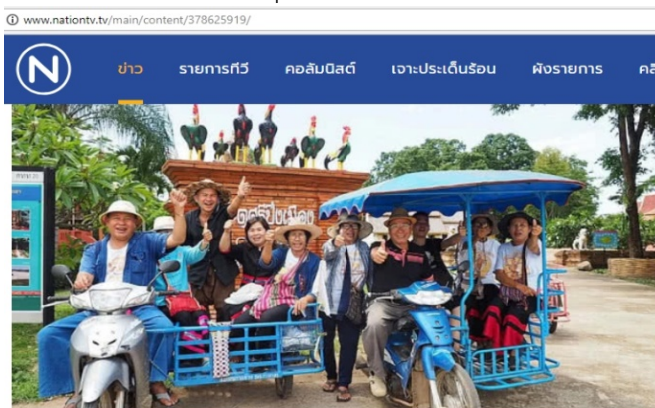
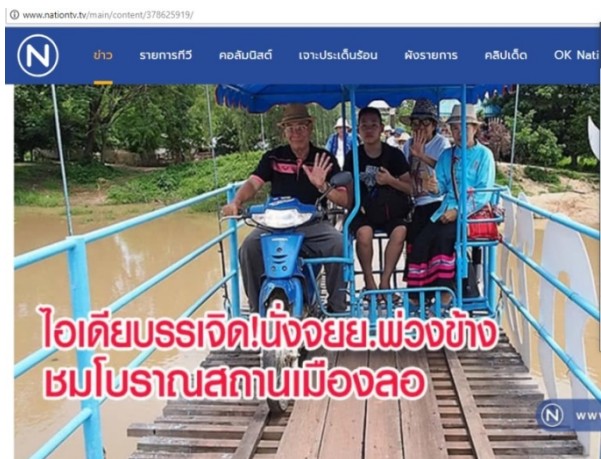
การกำหนดรูปแบบของการศึกษาของ กศน.ที่เชื่อมโยงให้เหมาะสมกับคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในแบบเดิม ในขณะที่ทำวิจัยพบความชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้แบบ Active Learning ในกลุ่มของนักวิจัยชาวบ้าน ด้านวิธีคิดวิธีการเรียนรู้ เกิดความกระตือรือร้นและการแสวงหาความรู้ใหม่อย่างไม่หยุดนิ่ง ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยชุมชนมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
จ.ลำปาง

เนชั่นชื่นชมวิธีคิด : ปรับใช้ข้อมูลงานวิจัยสู่การสร้างฐานชุมชนท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง
(RDG58N0010 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านชุมชนและพื้นที่)

จากบทเรียนการทำงานวิจัยโครงการ “การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเวียงลอตำบลลอ อำเภอลอง จังหวัดพะเยา” ซึ่งมีนายชิต กาศสนุก ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอลอง และนายมนัส เวียงลอ ผู้ใหญ่บ้านเวียงลอ เป็นหัวหน้าโครงการ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างกระบวนการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนริมน้ำอิงโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการศึกษาโดยกระบวนการวิจัยทำให้ชุมชนได้รู้จักประวัติศาสตร์ของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจ มีข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

การจุดติดเรื่องของวิธีคิดแบบนี้ก็วิจัย มีการตั้งคำถาม พยายามหาคำตอบ และการคิดต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งโดยฐานของคนในชุมชนเอง เห็นได้จากที่ชุมชนได้เกิดไอเดียนี้ จักรยานยนต์พ่วงข้าง ชมโบราณสถานเมืองลอ แหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำอิง โดยนายมนัส เวียงลอ ผู้ใหญ่บ้านเวียงลอ หมู่ 11 ตำบลลอ อำเภอลอง จังหวัดพะเยา เปิดเผยว่า เนื่องจากพื้นที่โบราณสถานเมืองลอมีอายุกว่า 900 ปี มีพื้นที่กว้างใหญ่เกินพื้นที่ตำบลลอทั้งหมด ทำให้การท่องเที่ยวให้รอบโบราณสถานเป็นไปได้ยากลำบาก ทางราชการพยายามจะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวแต่เกรงว่าจะไม่คุ้มค่า โบราณสถานเมืองลอจึงไม่เป็นที่รู้จักและคนไม่นิยมมาเที่ยวชม เพราะความกว้างใหญ่ของพื้นที่ ตนเองเห็นว่าชาวบ้านโดยรอบโบราณสถานส่วนใหญ่จะมีรถจักรยานยนต์พ่วงข้างใช้งานอยู่แล้ว จึงได้เสนอว่าให้นำรถจักรยานยนต์พ่วงข้างทั้งหมดมารับ-ส่ง นักท่องเที่ยวเข้าชมโบราณสถานให้ครบทุกแห่งพร้อมทำหน้าที่มัคคุเทศก์จิตอาสาไปในตัว ซึ่งชาวบ้านเห็นด้วย จึงเริ่มลงมือทันที และเริ่มมีนักท่องเที่ยว

โดยมีไฮไลต์ การนั่งรถจักรยานยนต์พ่วงข้างชม "ซัวฮักพญาลอ" สะพานแขวนซึ่งทำจากไม้ แขนงขวางลำน้ำอิง มีความยาวประมาณ 100 เมตร กว้าง เมตร สูงจากพื้นน้ำ ประมาณ 15 เมตร เพื่อเข้าไปชมโบราณสถานฯ ซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่ง ซึ่งเมื่อรถจักรยานยนต์พ่วงข้างผ่านสะพานก็จะสั่นไหวเล็กน้อยเรียกความตื่นเต้นได้เป็นอย่างดี

มาเที่ยวชมและใช้บริการรถจักรยานยนต์พ่วงข้างชมโบราณสถานเมืองลอเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยมีไฮไลต์ การนั่งรถจักรยานยนต์พ่วงข้างข้าม "ซัวฮักพญาลอ" สะพานแขวนซึ่งทำจากไม้ แขนงขวางลำน้ำอิง มีความยาวประมาณ 100 เมตร กว้าง เมตร สูงจากพื้นน้ำ ประมาณ 15 เมตร เพื่อเข้าไปชมโบราณสถานฯ ซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่ง ซึ่งเมื่อรถจักรยานยนต์พ่วงข้างผ่านสะพานก็จะสั่นไหวเล็กน้อยเรียกความตื่นเต้นได้เป็นอย่างดี ข้อมูลจากสำนักข่าวเนชั่น ประเด็นข่าวในหัวข้อ ‘คุณภาพชีวิต’ เผยแพร่เมื่อวันที่ 17

พฤษภาคม 61

สามารถเข้าถึงได้ที่ <http://www.nationtv.tv/main/content/378625919/>

จากจุดเริ่มต้นการจุดประกายทางความคิดในตัวเองของนักวิจัยชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เกิดความคิดต่อยอด นำไปสู่การสร้างฐานของชุมชนให้เข้มแข็ง มีวิธีการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาแบบนักวิจัย(มีคำถามและหาคำตอบ)ในเรื่องต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะต่อยอดในอนาคตด้วยความเข้มแข็งของคนในชุมชนเอง

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

นักวิจัยชุมชนสื่อสารบทเรียนการบริหารจัดการการเงินชุมชนบ้านสันป่าส้านผ่านเวทีสาธารณะ (RDG59N0045 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการจัดการศึกษา)

นโยบายของรัฐที่จัดตั้งให้มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนในระดับรากหญ้า เพื่อให้ชุมชนมีรูปแบบการบริหารจัดการการเงิน และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้การกินดีอยู่ดีของประชาชนทั้งประเทศดีขึ้น ซึ่งการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนนี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกองทุนต่อไป ทั้งนี้ผลสำเร็จของการกระทำต้องเกิดจากความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันแก่กองทุนสมาชิก โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตามวิถีชุมชน และวัฒนธรรมระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการยกระดับของกองทุนให้มีความเท่าเทียมกัน จากการอยู่รอด สู่การกินดีและอยู่ดี

กศน.อำเภอภูเกตุยามมีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาให้ทุกกลุ่มเป้าหมายและใช้ทุนทางสังคมของแต่ละชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ บูรณาการความรู้ในชุมชนและทักษะการดำรงชีวิตให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้จึงได้ร่วมกับทีมวิจัยชุมชน และชุมชนวิเคราะห์สถานการณ์การเงิน ทำเวทีประชาคมร่วมกับชุมชนภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพัฒนาโจทย์วิจัยในชื่อ “แนวทางการบริหารจัดการการเงินชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันป่าส้าน หมู่ที่ 12 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูเกตุ ยาว จังหวัดพะเยา” ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ ทำให้เกิด **รูปแบบการบริหารการเงินในระดับครัวเรือน** คือ ให้ครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องและมีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อหาทางออกในการลดรายจ่ายทั้งรายจ่ายที่จำเป็นและไม่จำเป็น เพิ่มรายได้ในครัวเรือนด้วยตนเอง และให้ครัวเรือนมีการแบ่งเงินไว้สำหรับเงินออมเพื่ออนาคต **รวมถึงรูปแบบการบริหารการเงินในระดับชุมชน** คือการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการการเงินรูปแบบใหม่ที่เหมาะสม เป็นที่พึงพา เกื้อกูลกันทั้งในมิติครัวเรือนและมิติชุมชน ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนเป็นแหล่งเงินทุนด้านอาชีพให้กับชุมชน “กองทุนไม่ใช่เป็นแหล่งหาเงินให้กับคนรวยที่มาซื้อหุ้นเพื่อหวังเงินปันผลจากดอกเบี๋ยเงินกู้ที่ปล่อยกู้ให้กับคนจน”

จากข้อมูลที่พบและสรุปเป็นองค์ความรู้ ทำให้ได้แนวคิด “กองทุนอยู่ได้ ชุมชนอยู่รอด” ภายใต้การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการดำเนินการปรับรูปแบบของกองทุนที่มีอยู่ในชุมชนและบทบาทของกองทุน โดยกลุ่มทีมวิจัยชุมชนได้เปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีการเรียนรู้ เกิดความกระตือรือร้นและการแสวงหาความรู้ใหม่อย่างไม่หยุดนิ่ง เกิดความ

ภาคภูมิใจในตนเอง นักวิจัย ครู กศน.อำเภอภูพานยาว ได้แนว คิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ร่วมกับชุมชน จึงถือได้ว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เป็นเครื่องมือ ในการติดต่อหาทางปัญญาให้คนอย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวถูกนำเสนอเนื้อหาผ่านการแลกเปลี่ยนในเวทีสาธารณะเนื่องในวันที่ระลึกสากลแห่งการรู้หนังสือ วันที่ 6 กันยายน 2560 ณ สำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา โดยมี นายสราวุธ จอนจตุรัส นักวิจัยชุมชน ได้เป็นตัวแทนแลกเปลี่ยนใน ประเด็น “เศรษฐกิจและกองทุนชุมชน” เพื่อ

สื่อสารบทเรียนที่เกิดขึ้นกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้บริหาร ครู กศน.ตำบล นักศึกษา และประชาชน ได้นำเอาความรู้ รูปแบบการจัดการศึกษาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานใน รูปแบบทางการบริหารจัดการการเงินชุมชนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน กศน.ในพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน

นางวารณี วิชัยศิริ
กศน.อำเภอภูพานยาว

**สื่อสารออนไลน์ : สะท้อนบทพิสูจน์การพัฒนาศักยภาพสตรีชาวลาว
ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
(RDG59N0044การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะด้านการศึกษา)**

พื้นที่ชายขอบ ไทย-ลาว บ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา มีภูมิประเทศติดต่อกับ แขวงไชยยะบุรี สปป.ลาว ทำให้มีการอพยพพลัดถิ่นของกลุ่มสตรีชาวลาว โดยการแต่งงานกับสามีชาวไทย หากไม่มีการเคลื่อนไหวก่อนข้อมูลทะเบียนราษฎร ของ สปป.ลาว ก็จะทำให้เสียสิทธิ์ความเป็นพลเมืองลาวในที่สุด และเป็นบุคคลไม่มีสถานะถูกต้องทางทะเบียนราษฎร การพัฒนาคุณภาพของกลุ่มสตรีชาวลาว มีความคิดเริ่มต้นจากกลุ่มสตรีชาวลาว อยากมีอาชีพ อยากมีงานทำ เพื่อลดภาระของสามีชาวไทย แต่เนื่องจากข้อจำกัด ทางสถานะ ทำให้มีข้อจำกัดด้านการประกอบอาชีพ

จากผลของงานวิจัยการพัฒนาคุณภาพกลุ่ม “สตรีชาวลาว” ในพื้นที่ตำบลกุฉินารายณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา” ของกศน.อำเภอกุฉินารายณ์ ซึ่งเป็นสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับกลุ่มผู้พลัด ชาติ ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือขับเคลื่อน โดยมีกลุ่มสตรีชาวลาว เป็นฐาน ผ่านกระบวนการคิดแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดแนวทางด้านการพัฒนาคุณภาพด้านอาชีพ ในมิติทาง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม ที่สอดคล้อง กับวิถีปฏิบัติของสตรีชาวลาว เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตในฐานะกลุ่มคนต่างด้าว ไร้สัญชาติ ให้สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุขภายใต้สังคม “พหุวัฒนธรรม” ของพื้นที่ชายขอบ ไทย-ลาว บ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ที่เป็นการบริหารจัดการด้วยสังคมแบบมีส่วนร่วม ภายใต้ความแตกต่าง ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยกลุ่มสตรีชาวลาวที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทยยังสามารถมีทางออกทั้งด้านอาชีพ ด้าน สังคม ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม ไม่สร้างปัญหาหรือทำให้เกิดความขัดแย้งด้านลบ แต่กลับเป็นภาพที่ สะท้อนถึงความภาคภูมิใจในตนเอง มีเวทีแสดงออกและแสดงความคิดเห็น เท่าที่สิทธิ ที่พึงมี และลดปัญหา ความเหลื่อมล้ำ

VIDEO > THAILAND

Living up to full potential

The project we are undertaking is to help a group of migrant women coming from Laos

Attempts are underway to help women with the Lao origin in a district in Phayao create a future. — Jetjaras Na Ranong

16 Feb 2018 | 1,317 views

Like 11 Share Tweet G+ URL

VIDEO > THAILAND

Living up to full potential

Orm Wongkhajohn

Laotian living in Phusang district, Phayao

I came to a market in Thailand last year and met my man.

Attempts are underway to help women with the Lao origin in a district in Phayao create a future. — Jetjaras Na Ranong

16 Feb 2018 | 1,317 views

Like 11 Share Tweet G+ URL

บทเรียนที่ได้ถูกสะท้อนผลตามกระบวนการที่กำหนดและเป็นบทพิสูจน์แนวทางการใช้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อค้นหารูปแบบการจัดการศึกษาในพื้นที่พิเศษเฉพาะพื้นที่ชายแดน โดยเผยแพร่ในเว็บไซต์ Bangkok Post เรื่อง Living up to full potential ซึ่งได้เผยแพร่เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561 และในสามารถเข้าถึงทางออนไลน์ได้ที่

นางวรลัญจ์ สิงห์สุวรรณ
กศน.อำเภอภูซาง

**พื้นที่แห่งเวทีวิชาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “อัตลักษณ์ โอกาส มิตรภาพ ปัจจัย
การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้นักเรียนปกาเกอะญอ”
(RDG59N0042 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงสาธารณะ ด้านการศึกษา)**

นวัตกรรมการเรียนรู้ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัย วิถีคิดที่นอกกรอบเดิมพอสมควร คือ จะต้องออกนอก “ร่อง” หรือ ช่องทางเดิมๆที่เคยชิน เรียกได้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด หรือ กระบวนทัศน์ที่มีอยู่เดิมเกี่ยวกับการเรียนรู้เสียใหม่ จากที่เคยเข้าใจว่าการเรียนรู้ คือ การศึกษาเพียงเพื่อให้ได้รู้นั้น มาเป็นการเรียนรู้ที่นำมาใช้พัฒนางาน พัฒนาชีวิต และพัฒนาสังคมประเทศชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้เล็งเห็นคุณค่าของการศึกษาสู่การพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่แน่นนอนอยู่กับงาน เกี่ยวพันอยู่กับปัญหา เป็นความรู้ที่มีบริบทการเรียนรู้ตามกระบวนทัศน์ใหม่ ซึ่งเริ่มต้นด้วยการพัฒนาตัวใจพ่อก่อน โดยใช้ปัญหาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ซึ่ง สกว. ได้ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัย กับคณะครุศาสตร์เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ภายใต้โครงการ “แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอะญอ โรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน ต.เสริมกลาง อ.เสริมงาม จ.ลำปาง ” อันเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนักเรียนปกาเกอะญอ โดยมี ผศ.ดร.พิสิส ฌอน บัวนก และ นายปัน วันดู เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ผลของการการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนปกาเกอะญอ เรียกได้ว่าเป็นความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาแนวทางพัฒนาทักษะการเรียนรู้สำหรับนักเรียนปกาเกอะญอให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เอง สามารถคิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหาเองได้ และมีความสุขกับการเรียน โดยใช้บริบทชุมชน สิ่งแวดล้อม ภาษาถิ่น เป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ และเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ภาษาไทย ถือเป็นการปรับเปลี่ยน

กระบวนทัศน์ในการเรียนรู้สำหรับนักเรียนปกาเกอะญอโดยเฉพาะ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบสำคัญของ 1) อัตลักษณ์ 2) โอกาส และ 3) มิตรภาพ ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ โรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน ต.เสริมกลาง อ.เสริมงาม จ.ลำปาง โดยผลงานดังกล่าวถูกนำเสนอและเผยแพร่สู่

สาธารณะ ในรูปแบบนิทรรศการ ภายใต้ชื่อนิทรรศการ “อัตลักษณ์ โอกาส มิตรภาพ ปัจจัยการสร้าง
นวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนปกากะญอ” ครุศาสตร์วิจัย 2560
/ NACE 2017 วันที่ 29 กรกฎาคม 2560 ณ อาคารโอฟารรัตน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ.ลำปาง โดยมี
ทีมนักวิจัยชุมชน นักวิจัยร่วม นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน เข้าร่วมนำเสนอนิทรรศการ

ซึ่งประโยชน์ที่ได้รับ คือแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนักเรียน
กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งสามารถอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นมรดกของประเทศไทย สร้าง
ความมั่นคงในด้านการศึกษาให้ชาวปกากะญอ รวมทั้งได้แนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงทั้งที่
เป็นชุมชน, โรงเรียน, นักวิชาการ, หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกฝ่ายได้พัฒนาและผลักดันการจัดการเรียนรู้
ที่เหมาะสมให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ภาคผนวก ข. รายงานการประชุม

- เวทีติดตามความก้าวหน้าโครงการที่กำลังดำเนินงานทั้งเก่าและใหม่

1. ติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินงานระยะ 1= 2 โครงการ (แม่ใจ/เชียงม่วน) 3 เดือน
2. ติดตามสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินงานระยะ 2 และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ 5 โครงการ (โป่งน้ำร้อน/แม่จั่ว/บ้านฮวก/สันป่าส้าน/บ้านต๋อมตง) 3 เดือน
3. ติดตามสนับสนุนโครงการใหม่ผ่านการพิจารณา 1 โครงการใหญ่ 4 โครงการย่อย
รวมทั้งสิ้น 12 โครงการ

รายละเอียดโครงการ

14 พฤศจิกายน 2560 ลงพื้นที่ติดตามพื้นที่อ.แม่ใจ ณ โรงเรียนบ้านหนองบัว ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน ทีมนักวิจัยโครงการ จำนวน 20 คน ซึ่งกระบวนการจะเป็นการเก็บข้อมูลของกลุ่มอาชีพเลี้ยงวัว โดยแบ่งกลุ่มย่อยในการพูดคุยออกเป็น 2 กลุ่ม ในประเด็นการพูดคุย ดังนี้

- รูปแบบการเลี้ยงวัว
- พื้นที่การเลี้ยงวัวถูกจำกัดและสัมพันธ์กับพื้นที่แหล่งอาหารที่เกิดภาวะขาดแคลน
- ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพวัวอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ
- ความรู้เรื่องสายพันธุ์วัว และการดูแลลักษณะเด่นของวัวที่เป็นความต้องการของตลาด
- รายได้และความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ

หลังจากพูดคุยในกลุ่มย่อยแล้วแต่ละกลุ่มได้นำเสนอในแต่ละประเด็นในวงใหญ่ เพื่อดูข้อมูลร่วมกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพิ่มเติม

.....

14 ธันวาคม 60 หนุนเสริมเรื่องของการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัยพื้นที่บ้านสันป่าส้าน ณ ห้องประชุมลำปางริสอร์ท จ.ลำปาง ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน และทีมนักวิจัยโครงการ จำนวน 10 คน กระบวนการเริ่มจากการให้ความรู้ และทบทวนเรื่องของการเขียน การจับประเด็น การประมวลสรุป เพื่อให้ทีมวิจัยโครงการได้นำไปปรับใช้ในการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ หลังจากได้ร่วมกันปรับแก้ไข และเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนของการรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการ

.....

18 มกราคม 2561 ลงพื้นที่ติดตามพื้นที่อ.แม่ใจ ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านหนองบัว ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน ทีมนักวิจัยโครงการ จำนวน 20 คน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มผู้เลี้ยงวัวเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มเบื้องต้น กระบวนการมีการแบ่งกลุ่มเพื่อพูดคุยผลการลงไปสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงวัวโดยใช้แบบสอบถาม ในประเด็น รูปแบบการเลี้ยงวัว, พื้นที่การเลี้ยงวัวถูกจำกัดและสัมพันธ์กับพื้นที่แหล่งอาหารที่เกิดภาวะขาดแคลน, ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพวัวอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ, ความรู้เรื่องสายพันธุ์วัว และการดูแลลักษณะเด่นของวัวที่เป็นความต้องการของตลาด และรายได้และความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ หลังจากนั้นได้ชวนทีมวิจัย AAR สรุปบทเรียนการลงพื้นที่และการรวบรวมข้อมูล ทำให้มองเห็นประเด็น ดังนี้

- แบบสอบถามที่ใช้ครอบคลุมในประเด็นที่เชื่อมโยงกับโครงการวิจัยหรือ ยังมีประเด็นไหนที่จะต้องเพิ่มเติม อาจจะต้องมีการเก็บข้อมูลเชิงลึกอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์
- การลงพื้นที่พูดคุย สัมภาษณ์ ทำให้ชุมชนกับครูคน.ได้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เกิดสัมพันธภาพอันดีต่อกัน และได้เห็นบริบทสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้เลี้ยงวัวที่แท้จริง
- จุดอ่อนของทีมมองในเรื่องของการประมวลสรุป เนื่องจากการลงพื้นที่ทำให้ได้เห็นข้อมูลและมีข้อมูลเยอะมาก แต่ไม่สามารถประมวลสรุปประเด็นได้

.....

22 มกราคม 2561 ลงพื้นที่ติดตามพื้นที่อ.เชียงม่วน ณ บ้านป่าแหม อ.เชียงม่วน จ.พะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหนุนเสริมโครงการวิจัย และเรียนรู้พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน และทีมนักวิจัยโครงการ จำนวน 20 คน ซึ่งกระบวนการเป็นการลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้และศึกษาประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ของไทลื้อ ชุมชนบ้านป่าแหม ซึ่งในประเพณีนั้นก็ยังอนุรักษ์ความเป็นไทลื้อ และยังมีการประยุกต์นำเอาประเพณีไทย(คนเมือง) มาผสมผสาน ทำให้เห็นว่าคนไทยลื้อในบ้านป่าแหมยังคงสืบสานความเป็นไทลื้อดั้งเดิม ทั้งนี้ทีมวิจัยได้มองเห็นว่าจะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในแต่ละกิจกรรมระหว่างการเดินทางขึ้นบ้านใหม่ เช่น พิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ ทั้งนี้ประเด็นฝากของพื้นที่ที่จะดำเนินการต่อ คือ เก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นย่อยแต่ละประเด็น เช่น ประวัติศาสตร์, ประเพณี, ความเชื่อ, วิธีการดำเนินชีวิต ฯลฯ ซึ่งอาจจะเจาะลึกเฉพาะบุคคลที่มีความรู้ในแต่ละประเด็น หรือใช้สถานการณ์ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ต่อไป

- สรุปเวทีนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย (แม่จั่วะ/บ้านฮวก/สันป่าส้าน/โป่งน้ำร้อน/บ้านต๋อมตง) จำนวน 5 โครงการ วันที่ 27 มีนาคม 2561 ณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

วัตถุประสงค์การประชุม

1. เพื่อนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์และให้ข้อเสนอแนะโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง-พะเยา

☐ ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย (ใส่เครื่องหมาย ✓ หน้ารายชื่อ)

- ☒ ตัวแทนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน
- ☒ ตัวแทนจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน
- ☒ ตัวแทนจากทีมที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 2 คน
- ☒ ตัวแทนจากทีมโครงการวิจัย 5 โครงการ จำนวน 30 คน
- ☒ ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย
 - ดร.อุทัย ดุลยเกษม
 - รศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์

☐สรุปข้อมูลจากการจัดกิจกรรม

รูปแบบกระบวนการ เป็นการนำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยในจังหวัดลำปางและจังหวัดพะเยา จำนวน 5 โครงการ โดยมี ดร.อุทัย ดุลยเกษม และรศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัย โดยนำเสนอข้อมูลผลโครงการวิจัย 20 นาที และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ 10 นาที

ข้อเสนอแนะรายงานฉบับสมบูรณ์

1. โครงการ “แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม “สตรีชาวลาว” ในพื้นที่ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา”

ผู้นำเสนอ : นายวสันต์ สุธรรมมา / นางวรวลัญช์ สิงห์สุวรรณ/นายยงยุทธ ทรงยังยืนกุล
นางอุสา ไทยอุบล

ข้อเสนอแนะ

- เห็นว่าโครงการมีความน่าสนใจ ชวนให้คิดต่อเรื่องของ การนำผลที่ได้จากงานโครงการวิจัยนำเสนอในระดับนโยบายของกศน. ให้กับกศน.ระดับส่วนกลาง
- ควรอธิบายถึงกระบวนการในกิจกรรมด้านอาชีพในงานวิจัยนี้ว่ามีความต่างจากการพัฒนาอาชีพของกศน. อย่างไร กระบวนการวิจัยนำไปสู่การตั้งคำถาม และหาทางออกจากปัญหาได้อย่างไร รวมไปถึงการลดความเลื่อมล้ำ เห็นคุณค่าของสิทธิเสรีภาพ ศักยภาพ
- เสนอให้วิเคราะห์องค์ความรู้ของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม(การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย) เพื่อเป็นคำตอบให้กับสังคม ในสังคมชายแดนที่อยู่ร่วมกับแบบพหุวัฒนธรรมจะมีการจัดการอย่างไรในเชิงการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ
- อธิบายผลที่เกิดขึ้นให้ครอบคลุมและสอดคล้องในประเด็นที่หลากหลาย ที่โครงการตั้งเป้าหมายที่ประกอบด้วยฐานทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งอาจจะมีประเด็นที่ไม่สามารถดำเนินการโดยกศน. จะต้องวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงหน่วยงาน หรือใครที่จะมีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ เป็นการวิเคราะห์แนวทางการทำงานต่อไปในพื้นที่ เสนอให้เป็นแนวทางหาทางออกในแต่ละประเด็นย่อยๆ เช่น ประเด็นเรื่องของกฎหมาย เป็นต้น
- อธิบายให้เห็นแนวทางที่ชัดเจน สอดคล้องกับคำถามของโครงการ แนวทางในการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม “สตรีชาวลาว” ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสตรีชาวลาวควรเป็นอย่างไร ? เห็นว่าโครงการยังไม่ตอบโจทย์ที่ชัดเจน ยังไม่เห็นความสอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้
- การใช้เครื่องมือ SWOT สามารถทำได้จะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพราะข้อมูลที่วิเคราะห์จะนำไปสู่เป้าหมายที่วิเคราะห์ร่วมกัน ฉะนั้นต้องตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนก่อนทำเครื่องมือ
- โครงการนี้ยังเห็นว่าเป็นการ ‘พัฒนา’ มากกว่า ‘การวิจัย’ ควรอธิบายกระบวนการที่สื่อถึงกระบวนการงานวิจัย มีกระบวนการอะไรบ้างและเป็นอย่างไร

2. โครงการ “แนวทางการบริหารจัดการการเงินชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านสันป่าส้าน หมู่ที่ 12 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูเกตุ จังหวัดพะเยา”

ผู้นำเสนอ : นางวารณี วิชัยศิริ / นายประเสริฐ รูปศรี / นายสรารุช งามจตุรัส

ข้อเสนอแนะ

- เห็นว่าโครงการมีความน่าสนใจ ชวนให้คิดต่อเรื่องของการนำผลที่ได้จากงานโครงการวิจัยนำเสนอในระดับนโยบายของกศน. ให้กับกศน.ระดับส่วนกลาง
- เพิ่มเติมการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วน 1)ส่วนขององค์กรชุมชน ที่มา การกระจายรายได้(การปลูกดอกเบญจ) การบริหารจัดการ สิ่งที่ต้องคิดจะต้องปรับ สิ่งที่ต้องคิดควรทำและ ไม่ควรทำ และ2)ในส่วนของชุมชน วิเคราะห์ให้เห็นภาพรวมขององค์กรชุมชน ตอบให้ได้ว่าประเด็นชาวบ้านเป็นหนี้เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินอย่างไร แล้วใช้ข้อมูลการวิจัยที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาองค์กรการเงิน
- เพิ่มเติมการทบทวนตัวอย่างการบริหารจัดการกองทุนชุมชนของพื้นที่อื่น ที่สอดคล้องกับโครงการวิจัย (การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในบทที่ 2) เพื่อนำมาวิเคราะห์ในเชิงการเปรียบเทียบ
- เพิ่มเติมการอธิบายบทสรุปให้สอดคล้องกับโจทย์วิจัย ให้เห็นภาพชัดเจนว่าชุมชนสันป่าส้าน หมู่ที่ 12 ต.ห้วยแก้ว มีการจัดการการเงินการเงิน ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ได้นำเอาใช้ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างไร และใช้ข้อมูลมาสะท้อนพฤติกรรมการเงิน สะท้อนการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการองค์กรการเงินในชุมชน(วิเคราะห์จากข้อมูล ข้อเท็จจริง)

3. โครงการ “แนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านแม่จ๊ะ หมู่ 10 ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา” นำเสนอข้อมูลโครงการวิจัย ๓๐ นาที

ผู้นำเสนอ : นายกิตติธัช สอนดอก / นายเจริญ ไชยลังกา

ข้อเสนอแนะ

- เห็นว่าโครงการมีความน่าสนใจ ชวนให้คิดต่อเรื่องของการนำผลที่ได้จากงานโครงการวิจัยนำเสนอในระดับนโยบายของกศน. ให้กับกศน.ระดับส่วนกลาง
- โครงการนี้เป็นโครงการวิจัยที่ตอบโจทย์ปัญหาของชุมชน ตอบโจทย์ปัจจุบันที่ใช้น้ำไม่เพียงพอ และใช้ต้นทุนสูง
- เสนอให้เพิ่มเติมการคำนวณจำนวนการใช้น้ำที่เพียงพอ หากจะมีการขยายพื้นที่ปลูกในชุมชน ใช้ข้อมูลเป็นฐานในการกำหนดขอบเขต ปริมาณ ที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในชุมชน นำไปสู่การวิเคราะห์ระบบการใช้น้ำที่จะทำให้มีการใช้น้ำประหยัดขึ้น และหารูปแบบการจัดการที่ยั่งยืน
- ในประเด็นเรื่องของการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ประกอบด้วยเรื่องของ 1)มีน้ำใช้อย่างพอเพียง 2)มีน้ำใช้อย่างทั่วถึงเป็นธรรม(ทุกคน-ทุกพื้นที่) 3) การมีน้ำใช้อย่างยั่งยืน ฉะนั้นงานวิจัยต้องหาข้อมูล 1)ปริมาณที่ต้องการน้ำ และเวลาที่ต้องการน้ำ 2)ปริมาณน้ำที่มีตามธรรมชาติมีเท่าไร(น้ำฝน,แม่น้ำ,ลำธาร) 3)ขนาดของพื้นที่ที่ทำเกษตรที่ทำปัจจุบันและที่ขยายไปอนาคต และสัดส่วนของการทำการเกษตร 4)แหล่งกำเนิดน้ำและอุปสรรคของการกระจายน้ำให้ทั่วถึง เพื่อวิเคราะห์ถึงการบริหารจัดการน้ำทางการเกษตร
- ปรับแก้ไวยากรณ์ คำว่า ‘พื้นที่ทางการเกษตร’ บอกความชัดเจนของพื้นที่ตามข้อมูลข้อเท็จจริงในพื้นที่

4. โครงการ “แนวทางการสร้างระบบสุขภาพชุมชนโดยใช้ปัญหาขยะเป็นกรณีศึกษาบ้านต่อมดง ม.6 ต.บ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”

ผู้นำเสนอ : นายแดนชัย ขอบจิต/ นายจรูญ ใจการ/ นางสาวนันท์ วงศ์ปัญญา

ข้อเสนอแนะ

- เสนอให้เพิ่มเติมการทบทวนบทเรียน องค์ความรู้ การจัดการขยะของพื้นที่อื่น ที่สอดคล้องกับโครงการวิจัย (การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในบทที่ 2)
- โครงการวิจัยนี้โฟกัสประเด็น concept ยังไม่ชัดเจน ยังมองไม่เห็นการสร้างระบบสุขภาพชุมชน
- มองว่าระบบสุขภาพชุมชน เป็นประเด็นที่กว้าง มีหลากหลายมิติ และถ้าหากจะไปเชื่อมโยงกับขยะก็ยังไม่ชัดเจน ซึ่งสามารถมองได้หลายมุม อาจจะต้องตีความในเรื่องของระบบสุขภาพให้แคบลง ระบบสุขภาพอะไรที่เกิดจากขยะ โดยใช้ข้อมูลข้อเท็จจริง เพื่ออธิบายเชื่อมโยงระบบสุขภาพกับขยะ ที่เป็นผลสอดคล้องกัน หรือถ้าพูดถึงปัญหาสุขภาพของชุมชน สาเหตุการป่วย ประกอบไปด้วย 1)ปัญหาพฤติกรรมสุขภาพ 2)สภาวะแวดล้อมที่อาศัยอยู่ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลให้ชัดเจน เพื่อให้เห็นสาเหตุของการเกิดปัญหาที่แท้จริง ปัญหาขยะเป็นเกิดจากพฤติกรรมสุขภาพและสภาวะแวดล้อมใช่หรือไม่ อธิบายให้เชื่อมโยงและชัดเจน
- ประเด็นฝากคิดต่อสำหรับทีมอาจารย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา อาจจะมองประเด็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการดูแลสุขภาพของตนเอง มองงานวิจัยที่จะสามารถมาต่อยอดและใช้ประโยชน์ต่อประเด็นที่ชวนมองให้เกิดการสร้างความรู้ความตระหนัก การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิถีคิด นำไปสู่การสร้างระบบสุขภาพ และคิดงานวิจัยที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

5. โครงการ “แนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ รร.บ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง”

ผู้นำเสนอ : นายพิสิทธ์ ฌอน บัวกนก/ นางสาวสุจิตรา ปันดี /

ว่าที่ร้อยตรี ดาวันภา ตาถาวรธณ

ข้อเสนอแนะ

- เสนอให้เพิ่มเติมการทบทวนงานการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับชุมชนปกาเกอญอของพื้นที่อื่น ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาของปกาเกอญอ เช่น ในพื้นที่ภาคเหนือ ที่สอดคล้องกับโครงการวิจัย (การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในบทที่ 2) นำไปสู่การออกแบบที่ตั้งอยู่บนฐานองค์ความรู้
- สรุปผลของโครงการได้ในระดับไหน ควรอธิบายให้ชัดเจนจะเป็นเพียงแนวทางการจัดการเรียนการสอน หรือเป็นหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับโจทย์โครงการวิจัย บางเรื่องถ้าไปไม่ถึงไม่สามารถทำได้ในระยะของการทำโครงการก็ต้องอธิบายให้เหตุผล เพราะอะไร
- เห็นว่าประเด็นโจทย์วิจัยเป็นประเด็นที่กว้าง ซึ่งมองว่า concept ไม่ชัดเจน จะเป็นประเด็นแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ หรือแนวทางการพัฒนาการเรียนภาษาไทย เพราะการเรียนภาษา จะต่างจากการเรียนรู้(ความหมายของการเรียนรู้มีหลายด้าน) ซึ่งหากเป็นการเรียนรู้มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1)การรับรู้ 2)การเข้าใจ(เข้าใจแต่ไม่ปรับเปลี่ยน) 3)การปรับเปลี่ยนทัศนคติ เป็นขั้นของการเรียนรู้ไปสู่การปรับพฤติกรรม และในส่วนของการเรียนภาษาผู้เรียนจะต้องเห็นประเด็นสำคัญคือ 1)มีแรงบันดาลใจในการเรียนภาษา

(มองเห็นประโยชน์จากการเรียนภาษา) 2) มีการรู้ศัพท์ 3) มีการฝึกหัด 4) ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งโครงการจะต้องอธิบายถึง concept ให้ชัดเจน

ประเด็นฝาก

- การตั้งโจทย์วิจัยควรเชื่อมโยงประเด็นในระดับนโยบายไปสู่ชุมชน เป็นการวิจัยเพื่อเติมองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับสังคม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการ(การวิจัย) หากจะลดความเหลื่อมล้ำชาวบ้านจำเป็นต้องตั้งคำถาม โหนดพีเลียงช่วยส่งเสริม สนับสนุน ทำงานวิจัยเพื่อลดทอนความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ โครงการวิจัยจะต้องนำไปสู่การเสริมสร้างพลัง
- การขึ้นโครงการจะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่ก่อนถึงข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรค ความเสี่ยง ความเป็นไปได้ (บทบาทของโหนดพีเลียง) จะต้องวิเคราะห์สำรวจ ทวนเดิมที่มี ข้อมูลพื้นฐานชุมชน เช่น ศักยภาพ, วัฒนธรรม, ระดับต้นทุนอยู่ในระดับไหน
- อยากให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับจังหวัดให้เข้ามาเรียนรู้บทเรียนงานวิจัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็น ‘วิจัยยกระดับสถาบัน’ เพื่อนำไปสู่การทำงานร่วมและการขยายผลในพื้นที่

-
- **สรุปเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการฯ** จัดร่วมกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่ออนุมัติโครงการฯ สัญญาปีงบประมาณ 2561 วันที่ 28 มีนาคม 2561 ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

วัตถุประสงค์การประชุม

1. เพื่อนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง

☐ ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย (ใส่เครื่องหมาย ✓ หน้ารายชื่อ)

- ☒ ตัวแทนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน
- ☒ ตัวแทนจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน
- ☒ ตัวแทนจากทีมที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 2 คน
- ☒ ตัวแทนจากทีมโครงการวิจัยฯ จำนวน 20 คน
- ☒ ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

- ดร.อุทัย ดุลยเกษม
- รศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์

☐ สรุปข้อมูลจากการจัดกิจกรรม

การสร้างความสำเร็จในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดย ดร.อุทัย ดุลยเกษม โดยมีเนื้อหา ดังนี้

คำว่า “การวิจัย” (Research) มีความได้ในสองลักษณะ ได้แก่

1. กระบวนการสร้างหรือผลิตองค์ความรู้ใหม่ (Research as a new knowledge production)

2. กระบวนการเรียนรู้ (Research as Learning Process)

นักวิชาการในสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา ตีความหมาย “การวิจัย” ในแบบที่ 1 แต่ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ของ สกว. ตีความในแบบที่ 2 (แต่ไม่ได้หมายความว่า การสร้างความรู้ใหม่ไม่สำคัญ แต่จุดเน้นอยู่ที่ “กระบวนการเรียนรู้” เหตุผลก็เพราะ สกว. ตระหนักว่า ในสังคมไทยมีปัญหา “ความเหลื่อมล้ำทางสังคม” อยู่มาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ความรู้ กฎหมาย ฯลฯ และผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุดคือ คนธรรมดาสามัญ ในชุมชน เพราะฉะนั้น เพื่อช่วยลดทอนความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย สกว. จึงตั้ง “ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ขึ้นมาเป็นพิเศษ (ที่คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใจกันมากนัก) โดยมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนว่า จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านธรรมดาได้มีโอกาสได้ “เรียนรู้” ผ่านกระบวนการทำวิจัยตลอดโครงการ (Learning Through Action) ซึ่ง Action ที่ว่านี้ คือ “กระบวนการวิจัย” และหวังว่า “การเรียนรู้” ที่ชาวบ้านได้รับ จะเป็น “การเสริมพลัง” (Empowerment) ด้านใดด้านหนึ่งให้กับชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การลดทอนความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ในชุมชน

ด้วยเหตุดังนั้น สกว. จึงมี “กรอบ” ในการดำเนินงานของฝ่ายนี้ ไว้ ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน จะได้ไม่ผิดใจกัน เพราะทุกคนต่างก็หวังดีในการช่วยกันแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม

ปัญหาที่มักพบบ่อยๆในการพิจารณา “ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สกว.” คือ

1. การตั้งคำถามการวิจัยไม่ชัดเจนว่า ผู้เสนอโครงการวิจัย “อยากได้ “คำตอบ” อะไร เพราะ เป้าหมายของการวิจัยมีอย่างเดียว คือ “อยากรู้คำตอบในสิ่งที่ผู้วิจัยอยากรู้” เพราะฉะนั้นคำถามแรกที่จะทำวิจัยต้องตอบกับตัวเองให้ชัดเจน คือ “อยากได้คำตอบเรื่องอะไร”
2. ไม่มีความชัดเจนว่า “คำตอบ” ที่จะได้จากการวิจัยของ “โครงการวิจัยที่เสนอนั้น” นักวิจัยจะเอาไปทำประโยชน์อะไร

ในกรณีของ “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เป้าหมายชัดเจนว่า “คำตอบ” ที่ได้จากการวิจัย จะช่วย “เสริมพลัง” ให้กับประชาชน ถ้าการวิจัยนั้น ไม่นำไปสู่การ “เสริมพลัง” ให้กับประชาชน งานวิจัยนั้น ไม่ใช่ CBR (Community-Based Research) ของ สกว.ฝ่ายท้องถิ่น

3. ข้อเสนอโครงการวิจัยที่เสนอส่วนใหญ่จะเป็น “โครงการพัฒนา” มิใช่ “การวิจัย”
4. เมื่อเป็น โครงการพัฒนา ส่วนที่เป็น “วิธีวิทยาการวิจัย” (Research Methodology) ก็ไม่ถูกต้อง บ่อยมากที่ “วิธีดำเนินการวิจัย” กลายเป็น “การบริหารโครงการวิจัย” มิใช่ Research Methodology เช่น การนัดประชุมประจำเดือน การจัดเวที การไปศึกษาดูงาน ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้ ไม่ใช่ “วิธีวิทยาการวิจัย” เป็นการเข้าใจผิดอย่างฉกรรจ์
5. มีความสับสนระหว่าง โครงการวิจัย” (Research Project) กับ “โครงการวิจัยและพัฒนา” (Research and Development Project)

ประเด็นที่ควรตระหนักคือ ในการทำวิจัย CBR แตกต่างจากการวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เพราะ สาขาเหล่านี้มี “ความชัดเจน” (Precision) ในเกือบทุกด้าน การออกแบบการวิจัยมักใช้ “การออกแบบชนิดการทดลอง” ทั้ง Pure Experimental Design และ Semi-Experimental Design “คำตอบ” ในการวิจัยแบบนี้มีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด ดังที่เราเห็นได้จากงานวิจัยด้านการเกษตรกรรม การวิจัยด้านวิศวกรรม งานวิจัยด้านเภสัชศาสตร์ ฯลฯ แต่งานCRB เป็นงานอยู่ในสาขาสังคมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ จึงมีความไม่ชัดเจนในหลายๆเรื่อง เพราะมันเกี่ยวกับ “ความคิด” “ความเชื่อ” “ระบบคุณค่า” ฯลฯ ของมนุษย์ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายกันมาก กล่าวโดยสรุปการทำวิจัยแบบ CBR เป็นเรื่องค่อนข้างยากและ CBR ของ สกว. ยิ่ง

ยากขึ้นไปอีกเพราะเน้นด้าน Empowerment เป็นเรื่องหลัก เพราะฉะนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัย ที่เลี้ยง นักวิจัย จะต้องทำความเข้าใจใน Concept ต่างๆ ให้ชัดเจนและตรงกัน

เพื่อให้ได้คำตอบที่นักวิจัยอยากรู้ “การตั้งคำถามการวิจัย” มี 2 ลักษณะ ได้แก่

1. คำถามที่ต้องการคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดด้านต่างๆ คำถามการวิจัยแบบนี้มักจะอยู่ใน ลักษณะว่า “มันเป็นยังไงวะ?” (เป็นอย่างไร?)
2. คำถามที่ต้องการคำตอบที่เป็น เหตุ เป็นผล” เป็นเงื่อนไข เป็นปัจจัย ที่ทำให้สิ่งที่เราทำวิจัยเป็นเกิดขึ้นได้ อย่างไร เพราะคำถามการวิจัยแบบนี้ จะเป็นแบบ “มันเป็นยังไงได้ยังไงวะ?” ซึ่งวิธีวิทยาการวิจัยจะซับซ้อน ขึ้น เนื่องจากจะต้องตีความให้สอดคล้องกับพื้นฐานภูมิหลังของพื้นที่ วิธีคิด ความเชื่อ ค่านิยม มุมมอง

ผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการ

โครงการ รูปแบบการบริหารจัดการป่าต้นน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งฮ้างสู่การขยายผลเพื่อการใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ผู้นำเสนอ : นายเรืองพันธุ์ ทรัพย์มี / นายชาญ จานแก้ว

ภาพรวมโครงการ

- จุดเด่นของโครงการนี้มีการรวมทีมอาจารย์ต่างสาขาวิชามาทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการทำงานที่มีความ หลากหลาย โดยจะต้องมองเป้าหมายเดียวกันที่ คือ ‘ชุมชนเป็นฐาน’ ก็จะทำให้การทำงานไปในทิศทาง เดียวกัน ทั้งนี้ความท้าทายภายใต้การทำงานโครงการวิจัย คือ จะนำไปสู่การสร้างสิ่งที่เป็นนวัตกรรมได้ อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมทางความรู้ การสร้างศักยภาพของชุมชน และการสร้างบุคลากรของ มหาวิทยาลัย ซึ่งจะต้องสร้างให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในสังคม
- เสนอให้บทพจนานวิจัย บทเรียน ของพื้นที่อื่นในประเด็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า หรือ ประเด็นใกล้เคียงกัน เพื่อเปรียบเทียบกับโครงการที่จะทำมีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไร

โจทย์วิจัย/คำถามวิจัย/วัตถุประสงค์

- พิจารณาโจทย์ให้ชัดเจนถึงประเด็นที่อยากรู้ อยากหาคำตอบ เพราะโจทย์ที่ตั้งไว้จะนำไปสู่วิธีวิทยา
- ควรพิจารณาคำถามวิจัย ซึ่งควรบอกให้ชัดเจนว่าอยากรู้เรื่องอะไร เช่น ศึกษาเพื่ออยากเรียนรู้ร่วมกับการ บริหารจัดการป่าต้นน้ำเป็นอย่างไร และคำถามการวิจัย กับวัตถุประสงค์ควรเป็นเรื่องเดียวกัน ดังนั้นควร เขียนวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับคำถามงานวิจัย

หลักการและเหตุผล

- ควรวิเคราะห์ในประเด็น 1) ปัญหาความต้องการของชุมชน 2) สภาพสังคมภายนอก เศรษฐกิจ สถานการณ์ใน สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ 3) หน่วยงาน/องค์กร/มหาวิทยาลัย ซึ่งควรวิเคราะห์ถึงการ เปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตตามสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กระบวนการ

- ควรวิเคราะห์เพิ่มเติมถึงเครื่องมือที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ, แบบสอบถาม, ไม่ จำกัดเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่งน่าจะมีการใช้เครื่องมือที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่ข้อมูลที่แท้จริง และการ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือ เช่น Time line ก็จะทำให้เห็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่สิ่งที่ต้องมองต่อคือ สาเหตุ เพราะอะไรถึงเกิดสถานการณ์นั้นๆ เป็นต้น

- เสนอในเรื่องของการวัดผลของการเปลี่ยนแปลง นอกจากเรื่องการขยายผลการใช้ประโยชน์แล้วควรเพิ่มเติมการวัดการเปลี่ยนแปลงในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เช่น ด้านเศรษฐกิจมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างไร ฉะนั้นอาจจะต้องมีตัวชี้วัดเชิงปริมาณยืนยัน เป็นต้น
- ทวนเดิมของชุมชนมีอะไรบ้าง ประเด็นไหนที่ชุมชนทำแล้ว(ทุนที่มี) ก็จะเป็นการออกแบบกระบวนการหนุนเสริม และสิ่งที่ยังขาด จำเป็นที่จะต้องเติมเต็มความรู้จากทีมอาจารย์ เสนอว่าอาจจะแยกเป็นโปรแกรมย่อยในโครงการวิจัย ซึ่งนำเอาหลักสูตร ความรู้ ตามศาสตร์สาขาวิชาไปเชื่อมโยงกับความต้องการ ปัญหา ของพื้นที่ เช่น วิศวกรรม, การผลิต, การตลาด ,การแปรรูป, การบัญชี ฯลฯ เพื่อยกระดับโครงการวิจัยในระดับของนักวิชาการที่มีการทำงานร่วมกันหลายสาขาวิชา เป็นการยกระดับความรู้โดยเชื่อมโยงกับศาสตร์สาขาวิชา นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมได้
- ความท้าทายของโครงการจะออกแบบกระบวนการอย่างไรที่จะนำไปสู่พื้นที่ตำบลทุ่งผิงเป็น1)พื้นที่การเรียนรู้ พื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมของมหาวิทยาลัย 2)เป็นแหล่งนวัตกรรมทางความรู้ ทั้งนี้จะต้องมีการจัดการความรู้ควบคู่กันไป จึงเสนอให้เพิ่มเติมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ ในแผนการดำเนินงาน

พื้นที่การศึกษา/ขอบเขตการวิจัย

- เสนอปรับแก้ไขขอบเขตการวิจัยให้ชัดเจน และตรงกับเป้าหมายของโครงการ ซึ่งอธิบายว่าขอบเขตการวิจัย มีความหมายอยู่ 3 เรื่อง คือ 1)ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา 2)ขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และ 3)ขอบเขตช่วงเวลาของสิ่งที่เราจะศึกษา เช่น ช่วงเวลาของการบริหารจัดการน้ำของชุมชนบ้านทุ่งผิงปี2558-2559 เป็นต้น ซึ่งควรระบุให้ชัดเจนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เราจะศึกษาในโครงการ

กรอบการวิจัย

- ได้อธิบายถึงคำว่า ‘กรอบการวิจัย’ ใช้เฉพาะงานวิจัยเชิงคุณภาพ ในกรณีของการวิจัยเชิงปริมาณจะเป็นการเขียนสมมติฐาน และในส่วนกรอบการวิจัยที่ใช้เฉพาะกรณีของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น แนวทางในการเขียนจะต้องวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจากสถานการณ์ในพื้นที่ ที่เชื่อมโยงกับโจทย์ คำถามวิจัย

- สรุปเวทีเวทีพิจารณาโครงการประเด็นน้ำและป่าต้นน้ำระดับตำบล ต.ทุ่งผิง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง วันที่ 13 สิงหาคม 2561 ณ ณ ห้องประชุม1 มทร.ล้านนาลำปาง

วัตถุประสงค์การประชุม

1. เพื่อพิจารณาโครงการประเด็นน้ำและป่าต้นน้ำระดับตำบล ต.ทุ่งผิง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง

☐ ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย (ใส่เครื่องหมาย ✓ หน้ารายชื่อ)

- ☒ ตัวแทนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 3 คน
- ☒ ตัวแทนจากสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน
- ☒ ตัวแทนจากทีมที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จำนวน 1 คน
- ☒ ตัวแทนจากทีมโครงการวิจัยฯ จำนวน 15 คน(อาจารย์,ชุมชน)

□สรุปข้อมูลจากการจัดกิจกรรม

รูปแบบกระบวนการ เป็นการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย โครงการใหญ่ 1 โครงการ และโครงการย่อย 4 โครงการ โดยมี **ดร.เลิศชาย ศิริชัย** รองผู้อำนวยการ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัย

1. โครงการ “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังและจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืนของลำห้วยแม่ต่าง และ ลำห้วยโกก่างในพื้นที่และ หมู่ 3 และ หมู่ 4 ต.ทุ่งผึ้ง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง”

ผู้นำเสนอ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศกร สุรินทร์ และ นายบุญมา จักรธร

ข้อเสนอแนะ

- มองว่าโครงการวิจัยนี้ยังไม่เห็นประเด็นชัดเจน จากการอธิบายในหลักการและเหตุผล ได้อธิบายถึงประเด็นหลักอยู่ 3 ประเด็น คือ 1) ตะกอนดินที่เกิดจากการสไลด์ของหน้าดินลงสู่อ่างเก็บน้ำ ที่สืบเนื่องมาจากบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำเป็นพื้นที่ที่ถูกแผ้วถางให้เป็นพื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยวส่งผลต่อการชะล้างหน้าดิน ทำให้ตะกอนดินไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำทำให้ตื้นเขิน ความสามารถในการกักเก็บน้ำในอ่างทั้ง 2 ลดลง ในฤดูฝนเกิดความเสี่ยงต่อน้ำไหลบ่าท่วมพื้นที่เกษตรและพื้นที่อยู่อาศัย ในฤดูแล้งชุมชนประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากพื้นที่กักเก็บดินที่ด้วยตะกอนดิน 2) คุณภาพของน้ำในอ่างเก็บน้ำทั้ง 2 อ่างที่ชุมชนใช้สำหรับการอุปโภค-บริโภค ซึ่งแวดล้อมไปด้วยการทำเกษตรเชิงเดี่ยวทั้งบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำและตลอดเส้นทางของการนำน้ำมาใช้ ประโยชน์ที่มีการปนเปื้อนสารเคมี และ 3) องค์ความรู้และแนวทางจัดสรรทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ซึ่งพบว่าที่ผ่านมาชุมชนขาดกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์ ซึ่งยังไม่เห็นการเชื่อมโยงประเด็นของทั้ง 3 เรื่องนี้ ปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่คืออะไร? จะใช้กระบวนการวิจัยไปแก้ไขปัญหาเรื่องใด และขับเคลื่อนประเด็นใด โครงการจะต้องชี้ให้เห็นชัดเจนว่าปัญหาที่แท้จริงคืออะไร และสามารถเห็นผลของการแก้ไขปัญหาได้(ประเด็นปัญหาที่แหลมคม/ชัดเจน)
- เสนอปรับชื่อโครงการเป็น “การแก้ไขปัญหาตะกอนทับถมที่ส่งผลต่อการตื้นเขินของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภค บ้านหมู่ 3 และ หมู่ 4 ต.ทุ่งผึ้ง อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง”
- เสนอปรับในส่วนของโจทย์วิจัย(วัตถุประสงค์) ดังนี้ (1) ศึกษาปัญหาตะกอนดินทับถม เกิดจากอะไร สาเหตุมาจากอะไร(เป็นการสร้างความรู้ สาเหตุ ที่มาของปัญหาที่เกิดขึ้น) (2) ศึกษาองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาตะกอนดินทับถม (แนวทางการแก้ไขโดยใช้ความรู้ของชาวบ้านผสมกับความรู้สมัยใหม่) และ (3) ศึกษาแนวทางการขยายผลสู่การนำความรู้ที่ได้จากบทเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง(เช่น กรมชลประทาน ฯลฯ) เพื่อดำเนินการต่อเรื่องลอกตะกอน หรือการดูแลต่อในพื้นที่
- เสนอปรับแผนกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยพิจารณาจากแผนกิจกรรมเดิม เช่น เพิ่มเติม/ยุบรวมบางกิจกรรม เป็นต้น
- อธิบายถึงการทำงานวิจัยต้องเริ่มจากการมีปรากฏการณ์ สถานการณ์จริงในพื้นที่(เป็นสมมุติฐาน) แล้วศึกษาแก้ไขปัญหา สถานการณ์ที่เกิดขึ้น การวิจัยจะต้องวิจัยตามประเด็น จากปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้ประเด็นในพื้นที่จะมีทั้งประเด็นที่จะแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการวิจัย ซึ่งจะต้องเป็นประเด็นสถานการณ์ปัญหาที่

ชัดเจน และประเด็นอื่นๆ ที่สามารถดำเนินการไปพร้อมๆกัน(งานพัฒนา) ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราอยากศึกษาเรื่อง ในน้ำมีสารพิษ จะต้องมีการปรากฏการณ์ปลาตาย ลงน้ำแล้วเกิดแผล งานวิจัยก็จะศึกษาเรื่องของคุณภาพน้ำ จะต้องมีการเก็บข้อมูลน้ำเสียที่เกิดขึ้น มีการเก็บข้อมูล วิเคราะห์แล้วจำเป็นอย่างที่จะต้องแก้ไขปัญหาคือเรื่องคุณภาพน้ำ เป็นต้น ถ้าโครงการนี้จะทำเรื่องของน้ำดื่มขึ้น มีตะกอน การบำบัดของตะกอน โจทย์จะเป็นเรื่องของ ‘การสะสมของตะกอนในอ่างเก็บน้ำมีผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำอย่างไร’

- เสนอแนะให้เพิ่มเติมในส่วนของการกระบวนการดำเนินงาน อาจจะต้องวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน เข้ามาร่วมในกระบวนการการแก้ไขปัญหา เกิดการจัดการร่วมกันกับหน่วยงานที่หลากหลาย เพื่อสร้างกระบวนการร่วมมือในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการผสมผสานความรู้ ทั้งความรู้ภูมิปัญญา และความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ของนักวิชาการ

2. โครงการ “การบริหารจัดการน้ำระบบประปาภูเขาที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์อย่างพอเพียง และเป็น

ธรรมของชุมชนบ้านแจ้คอน (หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6) ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง”

ผู้นำเสนอ : นายสิงหา คำมูลตา

ข้อเสนอแนะ

- เสนอปรับคำถามวิจัย ดังนี้ 1)ปัญหาการใช้น้ำประปาภูเขาทั้ง 4 ประเด็น เกิดขึ้นได้อย่างไร เปลี่ยนแปลงมาอย่างไร(ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน คนกลุ่มไหนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง) 2)จะแก้ไขปัญหาการใช้น้ำประปาภูเขาทั้ง 4 ประเด็นอย่างไร(แนวทางการแก้ไข) ซึ่งหลังจากที่ได้แนวทางก็นำไปสู่การปฏิบัติการตามแนวทางที่ได้
- แผนการดำเนินงาน(วิธีดำเนินงาน) ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาชุมชนร่วมกับชุมชนในเชิงลึก เป็นการศึกษามิติทางสังคม เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ฯลฯ จนสามารถเข้าใจปัญหาที่แท้จริงของชุมชน การหาข้อมูลเชิงลึก เช่น ในกลุ่มที่ลักลอบใช้น้ำ สาเหตุที่ทำให้เขาลักลอบใช้น้ำ หากทราบสาเหตุก็ทำให้ทราบแนวทางการแก้ไขปัญหา เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงลึกและวางแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำ
- เสนอให้ศึกษาเพิ่มเติมบทเรียนการแก้ไขปัญหาน้ำประปาภูเขาจากพื้นที่อื่น ยกตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านผาสุข จ.น่าน และพื้นที่บ้านสายลมจอย อ.แม่เหียะ จ.เชียงใหม่(การใช้ระบบการบริหารจัดการทางบัญชีช่วยในเรื่องของการบริหารระบบประปาภูเขา)

3. โครงการ “การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำเพื่อให้น้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้งชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง และบ้านแม่จอกฟ้า ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง”

ผู้นำเสนอ : นางดารารัตน์ ธาตุรักษ์ และนายชาญ จานแก้ว

ข้อเสนอแนะ

- หากมองว่าประเด็นเรื่องของทรัพยากร เป็นประเด็นที่กว้างไป เสนอปรับชื่อโครงการเป็น ‘การจัดการแหล่งน้ำในป่าต้นน้ำเพื่อให้น้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรในฤดูแล้งชุมชนบ้านทุ่งฮ้างและบ้านแม่จอกฟ้า ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง’
- เสนอปรับวิธีการอธิบายในหลักการและเหตุผล ชี้ให้เห็นสถานการณ์การขาดแคลนน้ำในพื้นที่ อีกประเด็นหนึ่งอธิบายให้เชื่อมโยงกับประเด็นป่าต้นน้ำที่เป็นทุนทรัพยากรสำคัญ(มีแหล่งน้ำในป่าต้นน้ำที่ยังไม่ได้ดูแล ยังขาดการ

จัดการ)ที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งโจทย์วิจัย(คำถาม)จะมีดังนี้ 1) การขาดแคลนน้ำทำการเกษตรในฤดูแล้งเป็นอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร 2)มีเงื่อนไขของป่าต้นน้ำอะไรบ้างที่สามารถฟื้นฟูให้เป็นแหล่งน้ำสำหรับแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

- เสนอให้ศึกษาข้อมูลพื้นที่บ้านแม่จอกฟ้าให้ชัดเจน ในประเด็นพื้นที่อยู่ในเขตการดูแลของหน่วยงานใด เช่น กรมอุทยาน, วนอุทยาน เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ แนวทางที่จะดำเนินการได้/ไม่ได้ อย่างไร รวมถึงการเชื่อมโยงถึงความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ชื่อโครงการ “การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วยวาด หมู่ 1 ตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง”

ผู้นำเสนอ : นายศราวุธ เอกบาง และนายสุพัทธ์ อาลา

ข้อเสนอแนะ

- เสนอปรับในส่วน of คำถามวิจัย ดังนี้ 1)เงื่อนไขที่ทำให้พื้นที่ขาดแคลนน้ำคืออะไร 2)การแก้ไขเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ยังมีข้อจำกัดในเรื่องใด 3)จะดำเนินการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างไร เพื่อให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ในกรณีต่างๆ มากขึ้น ทั้งโดยการเพิ่มปริมาณน้ำ และการสร้างระบบการจัดการของชุมชน ให้ใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ(ในข้อนี้ผลที่ได้จะเห็นแนวทางและมีการปฏิบัติการ)

- เสนอให้เพิ่มเติมในแผนการดำเนินงาน ในเรื่องของการสำรวจข้อมูล ดังนี้ 1)แหล่งน้ำต้นทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำบนดิน, น้ำใต้ดิน, น้ำผิวดิน และ 2)แหล่งน้ำสำรอง ได้แก่ แหล่งน้ำสำรองที่สร้างขึ้น(บ่อบาดาล), แหล่งน้ำสำรองทางธรรมชาติ รวมไปถึงมองเรื่องของการใช้ข้อมูลเพื่อประสานต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะเข้ามาหนุนช่วยและให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ เช่น ในเรื่องของงบประมาณการให้ความสนับสนุนในพื้นที่ เป็นต้น

- เสนอให้ศึกษาเพิ่มเติมบทเรียนของการขุดเจาะสระพวง ในพื้นที่บ้านสาแพะ ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม เพื่อวิเคราะห์แนวทางที่จะทำในพื้นที่(เป็นวิธีการหนึ่ง)

5. โครงการ “การบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งผิง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง”

ผู้นำเสนอ : นายเรืองพันธุ์ ทรัพย์มี

ข้อเสนอแนะ

- เสนอปรับในส่วน of คำถามวิจัย ดังนี้

1. จะสนับสนุนโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการอย่างไร เพื่อให้แต่ละโครงการสามารถดำเนินโครงการไปได้อย่างมีคุณภาพ

2. จะสังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัยย่อยให้เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในระดับที่กว้างขึ้นได้อย่างไร ในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การบริหารจัดการกรณีอ่างเก็บน้ำต้นเขิน

2.2 การบริหารจัดการกรณีน้ำไม่พอทำการเกษตรในฤดูแล้ง

2.3 การบริหารจัดการกรณีน้ำการใช้น้ำประปาภูเขาไม่

พอเพียงและไม่เป็นธรรม

2.4. การบริหารจัดการกรณีชุมชนขาดแคลนน้ำในการ

อุปโภค บริโภค

3. จะนำความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ดังกล่าวไปขยายผลเชิงนโยบายระดับต่างๆและเผยแพร่ให้เป็น
ความรู้ของสาธารณะได้อย่างไร

- เสนอปรับในส่วนของวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการให้ดำเนินการไปได้อย่างมีคุณภาพ

2. เพื่อสังเคราะห์ความรู้จากโครงการวิจัยย่อยให้เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและ
ปาดันน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในระดับที่กว้างขึ้นได้อย่างไร ในประเด็นเกี่ยวกับ
การบริหารจัดการกรณีอ่างเก็บน้ำตื้นเขิน การบริหารจัดการกรณี..... การบริหารจัดการกรณี
..... และการบริหารจัดการกรณี

3. เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ดังกล่าวไปขยายผลเชิงนโยบายระดับต่างๆและเผยแพร่ให้
เป็นความรู้ของสาธารณะ

- ให้ข้อเสนอแนะในส่วนของการออกแบบวิธีดำเนินการให้สอดคล้องกับคำถามทั้ง 3 คำถามวิจัย ดังนี้

1. การบริหารจัดการชุดโครงการ (คำถามการวิจัยข้อที่ 1) ประเด็นที่จะดำเนินการประกอบด้วย 1)
การพัฒนาโครงการย่อย 2) การพัฒนานักวิจัย 3) การติดตามสนับสนุนโครงการ 4) การเตรียมความ
พร้อมในการเขียนรายงาน 5) การจัดเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้า

2. ระเบียบวิธีวิจัย (คำถามการวิจัยข้อที่ 2-3) เช่น ศึกษาข้อมูลจากโครงการย่อยต่างๆ, ผู้วิจัยจะลง
พื้นที่สัมภาษณ์บุคคลเพิ่มเติมในทุกพื้นที่, จัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล, การสาธารณะและผู้สนใจได้ติดตาม
อย่างต่อเนื่อง, จัดทำเอกสารนำเสนอแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบ, จัดเวทีถกเถียงความคิด

***ตัวอย่างโครงการ ‘ความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมกับการดำเนินโครงการพัฒนาในท้องถิ่น’

- ความคาดหวังของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากชุดโครงการ 1) ความรู้เชิงกระบวนการ ทักษะ เทคนิคที่
เข้าไปหนุนเสริมในโครงการย่อย การหนุนความรู้ที่จำเป็นในพื้นที่ ความรู้ของอาจารย์จะสามารถเข้าไป
หนุนอย่างไร รวมไปถึงการสื่อสาร เผยแพร่ ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย(ชาวบ้าน) และหน่วยงาน
อื่นๆ(เทคนิคการสื่อสารที่แตกต่างกัน) 2)ชุดความรู้การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ตำบลทุ่งผึ้ง อ.แจ้ห่ม จ.
ลำปาง

การนัดหมายครั้งต่อไป

- นักวิจัยแต่ละโครงการปรับข้อเสนอโครงการแล้วส่งไปยังสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายในวันที่ 28
สิงหาคม 2561

.....